

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT TARİHİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TRABZON AHKAM DEFTERLERİ'NE GÖRE
19. YÜZYILDA GİRESUN KAZASI'NIN İKTİSADİ
VE SOSYAL DURUMU

İlker GÜNDOĞDU

2501180358

TEZ DANIŞMANI

Prof.Dr. Mehtap ÖZDEĞER

İSTANBUL – 2020

ÖZ

TRABZON AHKAM DEFTERLERİ'NE GÖRE 19. YÜZYILDA GİRESUN KAZASI'NIN İKTİSADİ VE SOSYAL DURUMU

İlker Gündoğdu

Osmanlı devlet geleneği içerisinde köylü, şehirli, asker, Müslüman, gayrimüslim, kadın, erkek herkesin dilekçe vasıtasıyla şikayetini hükümdara iletme hakkı vardır. Bu şikayetlerin kaydedildiği en önemli arşiv belgelerinden biri eyaletlere göre tasnif edilmiş olan ahkam defterleridir. Ahkam defterlerinde, halkın bireysel veya toplu halde padişaha ilettiği şikayetlerden, ilgili bölgenin sosyal ve ekonomik ilişkileri ve devletin bu ilişkilere bakış açısı ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada 19.yüzyılda Trabzon eyaletinin bir kazası konumunda olan Giresun araştırma konusu olarak seçilmiştir. Ahkam defterleri ile birlikte salnameler, şer'iyye sicilleri, seyyahların notları ve konsolos raporlarından derlenen bilgiler bir araya getirilerek, 19.yüzyılda Giresun'unun genel sosyo-ekonomik tablosu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırma sonucu, 19.yüzyılda Giresun halkının en önemli şikayetlerinin toprak mülkiyeti alanında olduğu görülmüştür. Toprak mülkiyeti konusu, miri toprak rejimi nedeniyle devletin iâşe kaynaklarını ve hazinesini direkt olarak ilgilendirmektedir. Miri toprakların yanında mülk toprakların bu dönemde gösterdiği gelişim dikkat çekicidir. Şikayetler arasındaki miras anlaşmazlıklarının konusu yine çoğunlukla toprak mülkiyetidir. Miras anlaşmazlıklarını, alacak verecek anlaşmazlıkları, vergi anlaşmazlıkları ve tımar-zeamet anlaşmazlıkları izlemektedir. Vergi anlaşmazlıkları ile tımar ve zeamet anlaşmazlıkları dolaylı olarak toprak mülkiyeti konusuna dahildir. Devlet bu anlaşmazlıklarda görevlileri aracılığıyla taraftır. 1858 tarihli Arazi Kanunnamesi ile toprak mülkiyeti konusu yeni düzenlemelere tabi tutulmuştur. Ahkam defterlerinde yeni arazi kanununun Giresun'da olan uygulamaları incelenmiştir. Bir diğer konu alacak-verecek anlaşmazlıkları adı altında parasal ilişkilerdir. Bu ilişkiler faiz ve tefeciliği içeren murabaha konusunu kapsamaktadır. Parasal ilişkiler alanında 1852 tarihli Murabaha Nizamnamesi ile yeni düzenlemeler yapılmıştır ve yine ahkam defterlerinde nizamnamenin Giresun'da olan uygulamaları incelenmiştir.

Ahkam defterleri araştırılarak Giresun'un sosyal hayatına dair bazı tespitler yapmak da mümkün olmuştur. Şehirlilerin ve köylülerin sorunları, gayrimüslimlerin toplum hayatı içindeki konumu, şehrin nüfuzlu ailelerinin yani ayanların dahil olduğu şikayetler incelenmiştir. Sonuç olarak 19.yüzyılda Giresun'da yaşanan çok kimlikli sosyal ve ekonomik hayatla beraber oluşan servet birikimi tespit edilmiştir. Ek olarak salnameler, şer'iyeye sicilleri, seyyahların notları ve konsolos raporlarından edindiğimiz bilgiler bir araya getirilerek, 19.yüzyıl Giresun'unun genel sosyo-ekonomik tablosu ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler : Giresun, Ahkam Defterleri, Trabzon Eyaleti, 19. yüzyıl, Osmanlı Devleti, Miri topraklar, Arazi Kanunnamesi, Murabaha Nizamnamesi, Gayrimüslimler, Ayanlar

ABSTRACT

THE ECONOMIC AND SOCIAL STATE OF GİRESUN IN THE 19TH CENTURY ACCORDING TO THE TRABZON AHKAM REGİSTERS

İlker Gündoğdu

In the Ottoman state tradition, everyone including peasants, urban, soldiers, Muslims, non-Muslims, men and women, have the right to send their complaints by petition to the Sultan. One of the most important archive documents in which these complaints are recorded, are the books of ahkam. They are classified by states. Social and economic relations of the region and the perspective of the government on these relations emerge from the individual or collective complaints submitted by the public. In this study, district of Giresun which was a administrative unit of Trabzon Province in the 19th century, was chosen as the research subject. In addition to ahkam books, the general socio-economic picture of 19th century Giresun was put together by gathering the information obtained from the yearbooks, court records, travelers notes and consul reports.

As a result of the research, it was seen that the most important complaints of Giresun people in the 19th century were in the field of land ownership. The land ownership issue directly concerns the state's production and treasury due to the miri land regime. The development of property lands in this period beside Miri lands is remarkable. The complaints about inheritance disputes are also about land ownership. Inheritance disputes are followed by credit disputes and tax disputes. Tax disputes are indirectly included in land ownership, and the state is a party to its disputes through its officials. With the Land Code of 1858, the subject of land ownership was subjected to new regulations. The implementationsof the new land law in Giresun have been examined in Ahkam books. Another issue is monetary relations under the name of creditor disputes. These relationships cover the subject of murabaha, which includes interest and usury. In the field of monetary relations, new arrangements were made with the Murabaha Regulations in 1852 and the implementations of the regulation in Giresun were examined in our research, in the books of ahkam.

It was also possible to make some evaluations about the social life of Giresun by researching Ahkam books. The problems of the urban and the peasants, the position of non-Muslims in social life, complaints involving the city's notable families named Ayans were examined. As a result, the accumulation of wealth that occurred with the multi-identity social and economic life in Giresun in the 19th century was determined.

Keywords : Giresun, Ahkam Registers, Province of Trabzon, 19th century, Ottoman Empire, Miri lands, Land Code of 1858, Murabaha Regulations, Non-muslims, Ayans

ÖNSÖZ

Tarihin çeşitli dönemlerinde yaşanmış iktisadi ve sosyal olaylar günümüze yol gösterecek niteliktedir. Her tarihi gelişme birbiriyle bağlantılıdır. Olay ve olgular birbirinden kopuk değildir. Tarih ve toplumlar gelişmeleri üst üste koyarak ilerlemektedir. Bu gelişimin seyrini kavradığımız zaman, toplumun ve iktisadi hayatın gerçeklerine uygun çözümler getirme şansımız artacaktır. Osmanlı iktisat tarihi çalışmaları da, günümüz Türkiye'sini ortaya çıkaran iktisadi yapıları ve koşulları kavrama imkanı sağlamaktadır. Amaç, kendi gerçeğimizi anlama çabasıdır.

Bu felsefe ve düşüncelerle yola çıkarak Osmanlı'yı ele aldığımız zaman, geniş bir coğrafya ve uzun bir zaman dilimi karşımıza çıkmaktadır. İktisat tarihi çalışmalarına yeni başlayan biri olarak bu geniş alanda belli bir dönem ve belli bir bölgeyi seçerek yola çıkmalıydım. Bu sebeple çok sevdiğim Giresun şehrinin, 19.yüzyılını çalışmaya karar verdim. Bu çalışma için araştırma kaynağı olarak ahkam defterlerini seçtim. İçinde halkın şikayetlerini barındıran ahkam defterlerinin seçilmesindeki neden, meselelere hem halkın hem de devletin tarafından bakma imkanı sağlamasıdır.

Tez çalışmama başladığım günden bugüne kadar hergün yeni bilgilere ulaştım. Çalışmanın sonunda artık daha fazla sorum var ve bana yeni araştırmaların kapısı açıldığı için çok memnun olduğumu belirtmeliyim. Çalışma sürecim boyunca akademik anlamda bana her türlü desteği veren danışman hocam Sayın Prof.Dr.Mehtap Özdeğer'e özellikle çok teşekkür ederim. Ayrıca beraber çok güzel bir ders yılı geçirdiğimiz İktisat Tarihi bölümündeki değerli hocalarıma, yüksek lisans bölüm arkadaşlarıma teşekkür ederim. Son olarak sevgili aileme ve sevgili eşim Nazlı'ya bu süreçte her zaman yanımda olup, beni destekledikleri için teşekkür ederim.

İLKER GÜNDOĞDU

İSTANBUL, 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
KAYNAKLAR.....	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

19. YÜZYILDA GİRESUN KAZASI

1.1. Coğrafi Yapı ve Şehrin Konumu	3
1.2. İdari Yapı.....	5
1.3. Nüfus	11
1.3.1. 19. Yy. Öncesi Giresun Kazası Nüfusu	12
1.3.2. 19. Yy. Giresun Kazası Nüfusu.....	14
1.4. Sosyal Yapı.....	18
1.4.1. Seyyahlara Göre Giresun'da Sosyal Yapı.....	19
1.4.2. Salnamelere Göre Giresun'da Sosyal Yapı.....	22
1.4.3.Şer'iyeye Sicilleri'ne Göre Giresun'da Sosyal Yapı.....	24
1.5. İktisadi Hayat.....	26
1.5.1. Tarım.....	27
1.5.2. Ticaret	30
1.5.3. Sanayi.....	33
1.5.4. Hayvancılık	34
1.5.5. Orman Gelirleri	35
1.5.6. Maden Gelirleri	35
1.5.7. Vergi Gelirleri	37

İKİNCİ BÖLÜM

TRABZON AHKAM DEFTERLERİ'NE GÖRE 19.YY. DA GİRESUN KAZASI'NIN İKTİSADİ DURUMU

2.1. Miri Toprak Anlaşmazlıkları.....	39
2.1.1 Tımar Sistemi	45

2.1.2.Reaya	46
2.1.3.Sahib-i Arz	48
2.1.4. Miri Toprakların Mirasen İntikali	49
2.1.5. Miri Toprakların Tefvizi ve Ferağı.....	51
2.1.6. Miri Toprakların Boz ve Hali Bırakılması	54
2.1.7.Miri Toprakların Zamanaşımı	55
2.1.8.Arazi Kanunnamesi	56
2.1.9 Mera ve Çayır Anlaşmazlıkları	60
2.2. Mülk Toprak Anlaşmazlıkları.....	62
2.2.1 Mülk Topraklarda Zamanaşımı	71
2.2.2 Taşınır Mülk Anlaşmazlıkları	73
2.3. Miras Anlaşmazlıkları	74
2.3.1 Miras Anlaşmazlıklarında Zamanaşımı	77
2.4. Vergi Anlaşmazlıkları	78
2.4.1. Avarıza İtiraz	79
2.4.2. Şer'i ve Örfi Çeşitli Vergilere İtiraz	80
2.5. Tımar ve Zeamet Anlaşmazlıkları	82
2.6. Alacak Verecek Anlaşmazlıkları	84
2.6.1. Murabaha Nizamnamesi	87

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TRABZON AHKAM DEFTERLERİ'NE GÖRE 19.YY. DA GİRESUN KAZASI'NIN SOSYAL DURUMU

3.1. Osmanlı Halkı.....	93
3.1.1. Askeri Sınıf	94
3.1.2. Şehirliler- Köylüler	94
3.2. Gayrimüslimler	99
3.3. Ayanlar	106
SONUÇ.....	113
KAYNAKÇA.....	117
EKLER.....	128

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Osmanlı Devleti'nde Eyaletler 1850-1853 (H.1266-1270)	6
Tablo 1.2: 19.Yy.da Giresun Kazası Mahalleleri	8
Tablo 1.3: 19 Yy.da Giresun Kazası Köyleri	8
Tablo 1.4: 19.Yy.da Giresun Kazası Nahiyeleri.....	8
Tablo 1.5: 19.Yy.da Akköy Nahiyesi'nin Köyleri.....	9
Tablo 1.6: 19.Yy.da Keşap Nahiyesi'nin Köyleri	9
Tablo 1.7: 19.Yy.da Kırık Nahiyesi'nin Köyleri.....	9
Tablo 1.8: 19.Yy.da Piraziz Nahiyesi'nin Köyleri	9
Tablo 1.9: Giresun'un İdari Tarihi.....	11
Tablo 1.10: 1486-1583 Yılları Giresun'da Hane, Bive, Mücerred, Nefer Nüfusu.....	13
Tablo 1.11: 1486-1583 Yılları Giresun'da Kale, Nefs, Köy, Mezra Sayısı ve Tahmini Nüfusu	14
Tablo 1.12: 1835 Yılı Giresun Kazası Nüfus Sayımı	15
Tablo 1.13: 1845 Yılı Giresun Kazası Nüfus Sayımı	15
Tablo 1.14: 1869 Yılı Giresun Kaza ve Trabzon Vilayeti Nüfusu	16
Tablo 1.15: 1870 Yılı Giresun Kaza ve Trabzon Vilayeti Nüfusu	17
Tablo 1.16: 1881/1882-93 Giresun Nüfus Sayımı ve Trabzon Nüfusuna Oranı.....	18
Tablo 1.17: 1869 Yılı Giresun Sıbyan Mektebi, Cami, Mescid vb. Miktarı.....	22
Tablo 1.18: 1872 Yılı Giresun Cami, Hane, Dükkan ve Sairenin Miktarı.....	23
Tablo 1.19: 1869 Yılı Giresun Kazası Yöneticileri	24
Tablo 1.20: Şer'iyye Sicillerine Göre Giresun'da Müslüman ve Gayrimüslim Mahalleleri.....	25
Tablo 1.21: 1879 Yılı Giresun'da Yetiştirilen Tarım Ürünleri Ve Miktarları	27
Tablo 1.22: Vital Cuinet'e Göre Giresun'un Yıllık Tarım Üretimi.....	30
Tablo 1.23: 1870-1873 yılları Giresun'u Ziyaret Eden Vapurların Güzergahları	30
Tablo 1.24: 1870-1872-1873 yılı Giresun'da Bulunan Vapur Acenteleri	31
Tablo 1.25: 1896 Yılı Giresun Limanı İthalat ve İhracatı (Longworth Raporu).....	31
Tablo 1.26: 1898 Yılı Giresun İskelesinden Yapılan İthalat Rakamları	32
Tablo 1.27: 1898 Yılı Giresun İskelesinden Yapılan İhracat Rakamları	32
Tablo 1.28: 1898 Yılı İthalat-İhracat Yapan Vapur Ve Yelkenli Adet ve Tonajı	33
Tablo 1.29: 1901 Yılı Giresun Kazası Hayvan Sayısı	34
Tablo 1.30: 1900 Yılı Giresun Orman Gelirleri	35
Tablo 1.31: 1903 Yılı Trabzon Vilayet Salnamesine Göre Maden İmtiyazları	37
Tablo 1.32: 1867 Yılı Giresun Kazası Gelir-Gider cetveli	38
Tablo 1.33: 1871 Yılı Giresun Rüşumat Müdürlüğü Tuz, İçki, Tütün Gümrük Vergi Gelirleri	38
Tablo 1.34: 1893-94-95 Yılları Fındık Aşar Tutarı	38
Tablo 2.1 : Miri Toprak Anlaşmazlıkları	41

Tablo 2.2: Miri Topraklarda Ferağ İşlemi Uygulanan Hükümler	52
Tablo 2.3: Miri Toprakların Boz Ve Hali Bırakılması.....	54
Tablo 2.4: Miri Topraklarda Zamanaşımının Uygulandığı Hükümler	55
Tablo 2.5: Arazi Kanunnamesi'nin Uygulandığı Hükümler	58
Tablo 2.6: Mera Ve Çayır Anlaşmazlıkları	61
Tablo 2.7: Mülk Toprak Anlaşmazlıkları.....	64
Tablo 2.8: Miras Anlaşmazlıkları	75
Tablo 2.9: Vergi Anlaşmazlıkları	78
Tablo 2.10: Alacak Verecek Anlaşmazlıkları.....	85
Tablo 3.1: Giresun Kazası Merkezinde Gerçekleşen Hükümler	96
Tablo 3.2: Giresun Köylerinde Gerçekleşen Hükümler.....	98
Tablo 3.3: Zimmilerin Taraf Olduğu Hükümler.....	102
Tablo 3.4: Zimmilerin Taraf Olduğu Anlaşmazlıkların Oransal Dağılımı	103
Tablo 3.5: Zimmilerin Davalık Olduğu Grupların Oransal Dağılımı	103

KISALTMALAR LİSTESİ

A.DVNS.AHK.	Ahkam defterleri
A.g.e.	Adı geçen eser
A.g.m.	Adı geçen makale
A.g.t.	Adı geçen tez
B	Recep
Bkz.	Bakınız
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C	Cemaziyelevvel
Ca	Cemaziyelahir
Çev.	Çeviren
Ed.	Editör
GŞS	Giresun Şer'iyye Sicilleri
H.	Hicri
Haz.	Hazırlayan
L	Şevval
M	Muharrem
M.	Miladi
N	Ramazan
R	Rebiülahir
Ra	Rebiülevvel
S	Safer
s.	Sayfa
Ş	Şaban
TAD.	Trabzon Ahkam Defterleri
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TS.	Trabzon Vilayet Salnameleri
Yay.	Yayınları/yayınevi
Yy.	Yüzyıl
Z	Zilhicce
Za	Zilkade

KAYNAKLAR

Ahkam Defterleri

Osmanlı Devleti döneminde, devlete ait meseleler ilk dönemlerden itibaren kayıtlara geçirilmiş ve bu kayıtlar muhafaza edilmiştir. Bursa'nın başkent olduğu dönemde yaşanan Timur istilas, Edirne'nin başkent olduğu dönemde yaşanan yangın ve saltanat kavgaları gibi nedenlerle o dönemlerden az sayıda belge günümüze ulaşmış olup, Kanuni dönemi ile beraber arşiv malzemesi düzenli bir şekilde tasnif edilmiş, saklanmış ve günümüze kadar ulaşmıştır.¹ Bu arşiv malzemesi içinde ahkam defterlerinin önemli bir yeri vardır. Ahkam kelimesi, hükmün çoğulu olup burada “padişah buyruğu” anlamındadır. Osmanlı Devleti idari yapısında bütün yetki padişahla olmakla beraber, Divan-ı Hümayun ve defterdarlık gibi kurumlar onun temsilcisidir. Divan-ı Hümayun'dan çıkan kararlar, ferman adını taşımakta ve ahkam-ı mühimme, kısaca mühimme defterlerine kaydolmaktadır. Eğer defterdarlık, Padişah adına bir hüküm verirse ahkam-ı maliye defterine kaydolmaktadır.²

Ahkam defterlerine ilk olarak H.906, M.1501 yılında 2. Bayezid döneminde rastlanmaktadır. Bu defter BOA. A.DVN nr.790'da kayıtlı, 93 sayfa ve 479 adet hükümden oluşup, ilgili yılın 1 ayna (evahir-i Zilkade-evahir-i Zilhicce) ait kayıtları kapsamaktadır.³ Defterin geri kalanına ulaşamamıştır. Defterde malî hükümler, şikâyet hükümleri, nişan, berat ve önemli devlet işleriyle ilgili fermanlar bir arada bulunmaktadır.⁴ Deftere ait hükümlerin transkripsiyonu Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı yayınları tarafından İlhan Şahin ve Feridun Emecen'in ortak çalışmasıyla 1994 yılında yayınlanmıştır. Hükümlere ait konular siyasi meseleler, toprak meseleleri, vergi meseleleri ve diğer meseleler olarak gruplandırılmıştır. Diğer meselelere ait konular tımarların dağıtılması, çeşitli görevlere yapılan tayinler, ticaret alanında özellikle hububat ticareti ve yahudiler gibi 16.yy.'ın dikkat çekici meseleleridir.

¹ Yusuf Halaçoğlu, **XIV-XVII.Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı**, Türk Tarihi Kurumu, Ankara 2014, s.28-29.

² Halil Sahillioğlu, “Ahkâm Defteri”. **TDV İslam Ansiklopedisi 1.Cilt**, İstanbul 1988, s 551.

³ İlhan Şahin-Feridun Emecen, **II. Bayezid Dönemine Ait 906/1501 Tarihli Ahkâm Defteri**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul 1994, s. XVII-XXI.

⁴ Feridun Emecen, “Osmanlı Divanının Ana Defter Serileri: Ahkâm-ı Mirî, Ahkâm-ı Kuyûd-ı Mühimme ve Ahkâm-ı Şikayet”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt 3, Sayı 5, 2005, s.113.

Ahkam defterlerinin zaman içerisindeki seyri açısından ele almamız gereken diğer defterler ise Kanuni dönemi ortalarından itibaren arşivde rastladığımız mühimme defterleridir. Mühimme defterleri, Divan-ı Hümayun ve Bab-ı Asafi Beylikçi kaleminde tutulmuş olup, 424 adettir ve H.961-1333, M.1553-1915 yıllarını kapsamaktadır.⁵ Bu defterlerin içerdiği hükümler, Osmanlı coğrafyasında merkez ve taşra teşkilatının idari yapısını, devlet ve teb'a ilişkilerini, imar, iskân, iktisat, iç ve dış siyaset, isyanlar, askeri tarih, strateji ve yabancı devletlerle olan ilişkiler gibi daha geniş kapsamlı konuları içermektedir.⁶

1649 yılına kadar ferman, berat ve bütün hükümler mühimme defterlerine işlenirken, bu tarihten itibaren bürokraside uzmanlaşma başlamış ve şahıslara ait davalarla ilgili ferman ve beratlar, şikayet defterleri adı altında tutulmaya başlanmıştır. Bu defterler beylikçi kaleminde kaydedilmiş olup, 213 adettir ve H.1059-1253, M.1649-1837 yıllarını kapsamaktadır. Ayrıca H. 910-1234/ M. 1504-1819 tarih aralığını kapsayan birkaç parçadan oluşan 38 adet şikâyet defteri parçası bulunmaktadır.⁷

18. yy.da merkezi otoritenin zayıflaması ve asayişin bozulmasına bağlı olarak eyaletlerden gelen şikayet sayıları artmış ve yeni bir düzenlemeye ihtiyaç duyulmuştur. Bu dönemde Reisü'l-küttâb Ragıp Efendi'nin önerisi ile, şikayetlerin bölgelere göre sınıflandırılacağı mahalli bir sistem uygulamaya konulmuştur.⁸ Bölgesel sınıflandırma metodu sayesinde, bölgenin sorunları daha iyi anlaşılmış, benzer sorunlara daha hızlı çözüm getirme imkanı doğmuştur. Eyalet bazında sınıflandırılan bu defterlere “Ahkam Defterleri” ya da “Ahkam-ı Şikayet” denilmiştir. Şikayet defterlerinde eyalet ayrımı gözetilmezken, ahkam defterlerinde eyaletlere göre sınıflandırma yapılmıştır ve bu eyaletler 16 tanedir. Aşağıda tabloda eyaletlerin listesi belirtilmiştir. 1716 yılında başlayan Mora ahkam defteri hariç diğer defterler 1742 yılında başlayıp, II. Meşrutiyet dönemine kadar devam etmiştir.

⁵ Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, Yayın Nu.147, İstanbul, 2017, s.22-29.

⁶ Mübahat S. Kütükoğlu, “Mühimme Defteri”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, 31.Cilt, İstanbul 2006, s. 520-521.

⁷ Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, Yayın Nu.147, İstanbul, 2017, s.30.

⁸ Nahide Şimşir, “Ahkâm Defterleri'nin Tarihi Kıymeti ve 107 No'lu Anadolu Ahkâm Defteri'ndeki İzmir İle İlgili Hükümler”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, S. IX, İzmir 1994, s. 360-361.

Ahkam Defterleri'nin Eyaletlere Göre Dağılımı

	Fon Kodu	Defterin Adı	Hicri Tarih	Miladi Tarih	Defter Sayısı
1	A.{DVNS.AHK.ADN.d	Adana	1155-1295	1742-1878	9
2	A.{DVNS.AHK.A.d	Anadolu	1155-1306	1742-1889	185
3	A.{DVNS.AHK.BN.d	Bosna	1155-1285	1742-1867	9
4	A.{DVNS.AHK.CZRK.d	Cezayir ve Rakka	1159-1308	1746-1891	25
5	A.{DVNS.AHK.DB.d	Diyarbakir	1155-1292	1742-1875	9
6	A.{DVNS.AHK.ER.d	Erzurum	1155-1296	1742-1879	19
7	A.{DVNS.AHK.HL.d	Halep	1155-1266	1742-1850	9
8	A.{DVNS.AHK.İS.d	İstanbul	1155-1328	1742-1910	26
9	A.{DVNS.AHK.KR.d	Karaman	1155-1295	1742-1878	39
10	A.{DVNS.AHK.ME.d	Maraş	1155-1294	1742-1867	6
11	A.{DVNS.AHK.MR.d	Mora	1128-1255	1716-1840	21
12	A.{DVNS.AHK.ÖZSİ.d	Özi ve Silistre	1155 -1294	1742-1877	49
13	A.{DVNS.AHKR.d	Rumeli	1155-1326	1742-1908	85
14	A.{DVNS.AHK.SS.d	Sivas	1155-1327	1742-1909	36
15	A.{DVNS.ŞM.d	Şam-ı Şerif	1155-1328	1742-1910	9
16	A.{DVNS.AHK.TZ.d	Trabzon	1155-1329	1742-1911	8

Kaynak: Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, Yayın Nu.147, İstanbul, 2017, s.30-41

Ahkam defterlerinin kapak kısmında defterin nereye ait olduğu belirtilmiştir. Hükümler onlu siteme göre evail, evasit, evahir, ay, yıl olarak tarihlendirilmiştir.⁹ Hükümün sonunda katibin adı bulunmaktadır. Bir sayfada birçok hüküm olabilmektedir. Ayrıca birden çok sayfaya yazılmış uzun hükümlere rastlanılmaktadır. Hükümlerin yanlarına birçok derkenar yazıldığı görülmektedir. Hükümler deftere kronolojik sırayla yazılmakta tarihte kayma nadir olarak görülmektedir. Hatalı yazılan hükümlerin üstü çizilmiştir. Bir defterde birçok katibin değişik yazı stillerine rastlanılmaktadır. Defterler kırma adı verilen divani yazı ile yazılmıştır. Bu hükümlerin normal divani yazıya göre okunması biraz daha zordur. Hızlı yazma endişeleri ile noktalar sıkça atlanmıştır.¹⁰

Ahkam defterlerinde hükümler 3 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde vezir, vali, kaymakam, kadı, müftü gibi bölge idari yöneticilerine hitap edilmekte, ikinci

⁹ Ramazan Günay, “Osmanlı Arşiv Kaynakları İçerisinde Ahkam Defterleri: Gelişim Seyri, Muhtevası ve Önemi”, **Süleyman Demirel Üni.Sosyal Bilimler Enst.Dergisi** Yıl: 2013/1, Sayı:17,s.17.

¹⁰ Mübühhat Kütükoğlu, **Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)**, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 1994, s. 61-63.

bölümde şikayet konusu arz-i hal özetlenmekte, son olarakta getirilen çözüm ortaya konmaktadır.

Tarihçi Faroqhi, 18.yy. ortasından başlayarak tutulan ahkam defterlerinin çok az araştırmacı tarafından incelenmiş olduğunu, bu defterlerden önemli bulgular elde edilebileceğini ifade etmiştir.¹¹ Ömer Lütfi Barkan, 1858 tarihli Arazi Kanunnamesi'ni incelediği makalesinde, Osmanlı İmparatorluğu toprak siyasetinin büyük toprak sahibi sınıfların oluşmasını engellediğini, bünyesinde bulunan köylü nüfusu demokratlaştırdığını ve bu siyasetin toplumsal kalkışma hareketlerini engellediğini ifade etmiş, kişisel notlarında ahkam defterlerinin bu bakımdan taranması gerektiği önerisinde bulunmuştur.¹² Halil İnalcık ise Osmanlı İmparatorluğu içinde köylü, şehirli, asker, Müslüman, gayrimüslim, kadın, erkek herkesin dilekçe vasıtası ile şikayet hakkı olduğunu ve bunun bir Ortadoğu devlet geleneği olduğunu belirtmiştir.¹³ Bu şikayetlerin toplandığı en önemli defterlerden biri ahkam defterleridir.

Bu noktada halkın bireysel veya toplu halde dilekçe yoluyla padişaha ilettikleri şikayetlerden yola çıkarak, Osmanlı toplumunda ele alınan bölgenin mevcut sosyal ve ekonomik ilişkileri anlama imkanımız doğacaktır. Örnek olarak Ahmet Kal'a'nın proje yürütücülüğünde hazırlanan "İstanbul Ahkam Defterleri İstanbul Tarım Tarihi" ve "İstanbul Ahkam Defterleri İstanbul Esnaf Tarihi" çalışmaları İstanbul'un ticari hayatını ve tarımını çok iyi anlamamıza yardımcı olacak eserlerdir. Ayrıca yapılan araştırma sonucu Rize, Sivas, Maraş, Şam, Halep, İzmir, Karaman, İstanbul, Diyarbakır Ahkam Defterleri ile ilgili yapılmış tezlere ulaşılmış ve her birinden bu çalışmamızda faydanılmaya çalışılmıştır. Defterlerde mevcut şikayetlerin içeriğine baktığımız zaman toprak, mülkiyet, borç-alacak, miras, vergi gibi konular ağırlıktadır. Ayrıca hükümlerde geçen bir çok gasb vakası devlet otoritesi ile ilgili sorunlara işaret etmektedir. Benzer meseleler ile ilgili birçok hüküm, toplumun aksayan taraflarını, devletin çözmeye zorlandığı meseleleri göstermektedir.

¹¹ Suraiya Faroqhi, **Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir?**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt yay., 2003, s.51.

¹² Ömer Lütfi Barkan, **Türkiye'de Toprak Meseleleri-Toplu Eserler 1**, Gözlem Yayınları, İstanbul, Kasım 1980,s.292.

¹³ Halil İnalcık, "Şikayet Hakkı: Arz-i Hal ve Arz-ı Mahzar'lar", **Osmanlı'da Devlet, Hukuk, Adalet**, İstanbul, Eren yay , 2005, s.49-50.

Tezimizde kullanılacak olan Trabzon Ahkam defterleri H.1155-1173, M.1742-1911 tarihlerini kapsayan 8 adet defterden oluşmaktadır. Defterlerde geçen hükümler Trabzon eyalet/vilayetine bağlı Canik, Gümüşhâne, Lazistan, Trabzon sancakları¹⁴ ile Bafra, Çarşamba, Fatsa, Samsun, Ünye, Terme, Kelkit, Şiran, Torul, Atina, Hopa, Rize, Akçaabad, Giresun, Görele, Of, Ordu, Sürmene, Tirebolu ve Vakfikebir kazalarını kapsamaktadır.¹⁵

Trabzon Ahkam Defterlerine bugün Cumhurbaşkanlığı Osmanlı arşivi internet sitesinden veya İstanbul Kağıthane’de bulunan arşiv binasında ulaşmak mümkündür. Bu çalışmamız için gerekli 8 adet defter için arşiv binasına gidilmiştir. Arşiv yetkilileri, talebimiz sonrası 8 adet defterin tamamını, 2 adet cd’ye kaydetmiştir. Bu cd’lerin satın alınması suretiyle arşiv malzememiz temin edilmiştir. Defterleri fiziki olarak inceleme imkanı olmamıştır. Defterlerin fiziki ebat bilgilerine arşiv yetkilileri tarafından düzenlenmiş kapak bilgilerinden ulaşılmıştır.

8 adet defterde geçen hükümler tek tek sayılmıştır. Sonuçta 4.610 adet hüküm tespit edilmiştir. Çok fazla hüküm olduğu için sayımda %1’den az olmak kaydıyla hata payı mümkündür. İkinci aşamada defterlerde geçen Giresun hükümlerinin taraması yapılmıştır. Giresun’a ait 296 hüküm tespit edilmiştir. 8 no.lu defter dijital ortama aktarılırken 51-52 no.lu sayfaların eksik olduğu ve 53-54 no.lu sayfaların mükerrer dijital ortama aktarıldığı tespit edilmiş ve bu durum yetkililere bildirilmiştir. 8 no.lu defterdeki 51-52 no.lu sayfalara bu tezin hazırlanma sürecinde ulaşılammıştır. Bu sayfalarda çıkması mümkün olan Giresun hükümleri, tespitimizin sonuçlarını değiştirebilir. Defterlerin detaylarına gelecek olursak:

1 no.lu Trabzon Ahkam Defteri, H. C.1155 – R.1173, M.1742-1769 arasını kapsamaktadır. Defterin ebatları 18x48 cm.’dir. Sayfa sayısı 219, toplam hüküm sayısı 855, Giresun’a ait hükümlerin sayısı 72’dir.

2 no.lu Trabzon Ahkam Defteri, H. C.1155 – R.1173, M.1742-1769 arasını kapsamaktadır. Defterin ebatları 16x45 cm.’dir. Sayfa sayısı 380, toplam hüküm sayısı 1.164, Giresun’a ait hükümlerin sayısı 100’dür.

¹⁴ TS.1286(1869), s.78-79.

¹⁵ Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, Yayın Nu.147, İstanbul, 2017, s.41.

3 no.lu Trabzon Ahkam Defteri, H. C.1155 – R.1173, M.1742-1769 arasını kapsamaktadır. Defterin ebatları 17x45 cm.'dir. Sayfa sayısı 192, toplam hüküm sayısı 504, Giresun'a ait hükümlerin sayısı 32'dir.

4 no.lu Trabzon Ahkam Defteri, H. C.1155 – R.1173, M.1742-1769 arasını kapsamaktadır. Defterin ebat bilgileri dijital ortamda mevcut değildir. Sayfa sayısı 198, toplam hüküm sayısı 501, Giresun'a ait hükümlerin sayısı 13'tür.

5 no.lu Trabzon Ahkam Defteri, H. C.1155 – R.1173, M.1742-1769 arasını kapsamaktadır. Defterin ebatları 18x39 cm.'dir. Sayfa sayısı 119, toplam hüküm sayısı 267, Giresun'a ait hükümlerin sayısı 6'dır

6 no.lu Trabzon Ahkam Defteri, H. C.1155 – R.1173, M.1742-1769 arasını kapsamaktadır. Defterin ebatları 18x44 cm.'dir. Sayfa sayısı 193, toplam hüküm sayısı 440, Giresun'a ait hükümlerin sayısı 18'dir.

7 no.lu Trabzon Ahkam Defteri, H. C.1155 – R.1173, M.1742-1769 arasını kapsamaktadır. Defterin ebatları 16x46 cm.'dir. Sayfa sayısı 272, toplam hüküm sayısı 604, Giresun'a ait hükümlerin sayısı 34'tür.

8 no.lu Trabzon Ahkam Defteri, H. C.1155 – R.1173, M.1742-1769 arasını kapsamaktadır. Defterin ebatları 18x50 cm.'dir. Sayfa sayısı 189, toplam hüküm sayısı 275, Giresun'a ait hükümlerin sayısı 21'dir.

Trabzon Ahkam Defterleri'nde Giresun'a Ait Hükümler

Defter no	Sayfa Sayısı	Toplam Hüküm Sayı	Giresun Hüküm Aded	Hicri	Miladi
1	219	855	72	C.1155 – R.1173	1742-1769
2	380	1.164	100	Ca.1173- Ra.1211	1769-1796
3	192	504	32	R.1211- M.1233	1796-1817
4	198	501	13	M.1233 – R.1249	1817-1833
5	119	267	6	Za.1249- Za.1253	1834-1838
6	193	440	18	Za.1253 – C.1262	1838-1846
7	272	604	34	C.1262 – R.1275	1846-1858
8	189	275	21	Ca.1275 – 1329	1858-1911
Toplam	1.762	4.610	296		

Kaynak :Trabzon Ahkam Defterleri 1-8, Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi

Giresun hükümleri tespit edilirken defter numarası, sayfa numarası ve sayfa içinde kaçınıcı hüküm olduğu kaydedilmiştir. Ekler bölümünde 8 defterde mevcut Giresun'a ait bütün hükümlerin yerleri belirtilmiştir. Biz bu tez çalışmamızda hükümleri analiz ederken, 8 defterin kapsadığı zaman diliminin uzunluğunu göz önüne alarak, konuyu 19.yy. ile sınırlandırmaktayız. Bu sebeple 1 ve 2 no.lu defterin tamamı, 3 no.lu defterin ilk 6 hükmü analiz dışı tutulmuştur. 3 no.lu defterde

H.1218, M.1800 ile başlayan ve 8 no.lu defterde H.1290, M.1874 yılı ile biten Giresun hükümlerinin tamamı incelenmiş, özeti çıkarılmıştır. Toplam özeti çıkarılan hüküm sayısı 118'dir. Ekler bölümünde hükümlere ait özetler görülebilir. Bu çalışmada hükümler için tam transkripsiyon çalışması yapılmamıştır. Fakat 2. ve 3.bölümde 118 hükümün analizi yapıp, temel meseleler ortaya konarken hükümlerden Osmanlıcadan çeviri bölümlere sıkça yer verilecektir. Osmanlıca çeviri yapılan yerlerde özellikle yer isimleri ve özel isimlerin okunmasında hata ihtimaline karşı yanlarına soru işareti konulmuştur.

GİRİŞ

Devletlerin gerileme ve yıkılış süreçleri araştırmacılar açısından her zaman ilgi çekici olmuştur. Bu dönemlerde uygulanan sistem ve düzenlemeler incelenerek, gerileme ve yıkılışın sebepleri anlaşılmaya çalışılır. Bu sebepler genel olarak birbiriyle bağlantılı olan birçok unsurdan meydana gelmiştir. Osmanlı sisteminin yıkılışını anlayabilmek de nedenleri tüm yönleriyle bütünlük içerisinde ele almaktan geçmektedir. Böylelikle günümüz Türkiye'sini ve onu oluşturan süreçleri anlamak daha kolay olacaktır. Bu bütünlüğü oluşturmak için birçok araştırmanın, birçok belgenin ve arşiv malzemesinin bir araya getirilip yorumlanması gerekmektedir. Osmanlı sistemi çok kültürlü ve geniş bir coğrafyaya yayılmış bir yapıdır. Bu yapıyı imparatorluğun sadece tek bir şehrine, tek bir bölgesine ve tek bir dönemine bakarak çözümlemek zordur. Bu sebeple çeşitli dönemlere ait yapılan yerel çalışmalar, bütünü oluşturma adına önem taşımaktadır.

Bu çalışma Osmanlı tarihsel bütünü'nün içinden üç kriter seçilerek oluşturulmuştur. Bu kriterler zaman, mekan ve kullanılacak arşiv malzemesidir. İlk kriter olan zaman dilimi, 19.yy'dır. 19.yy., 624 yıllık Osmanlı tecrübesinin, çöküşten önceki son yüzyıldır. Osmanlı'nın kuruluş ve klasik döneminden bu yana getirdiği düzen bu yüzyıl içinde tam anlamıyla çözülecek ve değişime uğracaktır. Bu dönemin seçilmesiyle birlikte devletin çökmeden önceki son yüzyılda yapılan düzenlemeler incelenmiş olacaktır. Mekan olarak Anadolu'nun o dönemde küçük bir kazası olan Giresun'un seçilmesinin, kişisel nedenler yanında, birçok nedeni vardır. Başlıcaları ticarete uygun bir limanı, fındık gibi dünya çapında bir ürünü olması yani ticaret ve tarım potansiyeli yüksek olan bir şehir olmasıdır. Ayrıca gayrimüslim ve Müslüman nüfusun bir arada yaşadığı bir şehir olarak sosyal açıdan ilgi çekicidir. Son olarak bu araştırma için kullanacağımız arşiv malzemesi ahkam defterleridir. Ahkam defterleri, halkın bireysel veya toplu halde dilekçe yoluyla padişaha ilettikleri şikayetlerden ve padişahın bu konularda verdiği hükümlerden oluşmaktadır. Ahkam defterleri incelemeleriyle bir yöreye ait iktisadi, hukuki ve sosyal sorunlara hem halk hem devlet açısından bakma şansı doğmaktadır. Giresunla ilgili hükümlerin tespit edilmesi için ahkam defterleri içinden Trabzon Ahkam Defterleri'nin araştırılması gerekmektedir. Çünkü Giresun 19.yy. boyunca Trabzon eyalet/vilayetinin bir kazası

durumundadır. Trabzon Ahkam Defterleri'ne, Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nden ulaşılmıştır. Trabzon Ahkam Defterleri M.1742-1911 yıllarını kapsayan 8 adet defterden oluşmaktadır. Bu tez çalışması 19.yy. ile sınırlandırıldığından, çalışma 3 no.lu defterin 1800 tarihinden itibaren başlayacaktır ve 8 no.lu defterde Giresun ile ilgili son hüküme kadar devam edecektir.

Çalışmanın birinci bölümünde ahkam defterleri harici Giresun hakkında genel bir literatür taraması yapılacaktır. Giresun'un coğrafi yapısı, konumu, 19.yy.daki idari durumu, nüfusu, sosyal yapısı ve iktisadi hayatıyla ilgili bilgiler derlenecektir.

İkinci bölümde ahkam defterleri incelemesi sonucu karşımıza çıkan iktisadi hayata ilişkin sorunlar başlıklar halinde incelenecektir. Bu sorunlar miri toprak anlaşmazlıkları, mülk toprak anlaşmazlıkları, miras anlaşmazlıkları, vergi anlaşmazlıkları, tımar ve zeamet anlaşmazlıkları ve alacak verecek anlaşmazlıkları şeklindedir. Hükümlerde karşılaşılan kavramlar literatüre başvurarak açıklanacaktır. Ayrıca hükümlerin içinde geçen önemli bölümler, Osmanlıcadan çevirisi yapılmış olarak aktarılacaktır.

Üçüncü bölümde ise ahkam defterlerinde karşılaşılan sosyal hayata ilişkin tespitler paylaşılacaktır. Bu bölümde ele alacağımız konular şehirli-köylü nüfus, gayrimüslimler ve ayanlardır. Yine hükümlerin içinde geçen önemli bölümler, ilgili yerlerde Osmanlıcadan çeviri yapılarak olarak aktarılacaktır.

Ekler bölümünde ise 19.yy.a ait Giresun hükümlerinin günümüz Türkçesiyle özeti verilmiştir. Ayrıca 1872 yılı Trabzon Vilayeti haritası ve 19.yy.sonu 20.yy.başı Giresun fotoğrafları ekler bölümünde görülebilir.

Tezimizde 19.yy. Osmanlı düzeni içerisinde Giresun şehrinin ekonomik ve sosyal yapısı, halkın yaşadığı sorunlar ve bildirdikleri şikayetleri üzerinden tespit edilmeye çalışılacaktır. Ayrıca yine ahkam defterleri üzerinden, 19.yy.da Osmanlı Devleti'nin yaşadığı ekonomik ve toplumsal değişimin izleri Giresun özelinde takip edilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

19. YÜZYILDA GİRESUN KAZASI

1.1. Coğrafi Yapı ve Şehrin Konumu

Giresun, kıyı ve iç kesimleri ile beraber Doğu Karadeniz bölgesinde yer almaktadır. Günümüz il sınırlarına göre doğusunda Trabzon ve Gümüşhane, güneyinde Erzincan ve Sivas, batısında Ordu ili yer almakta olup kuzeyinde Karadeniz ile çevrilidir. Şehir sahil yolu ile Karadeniz kıyısında bulunan şehirlere bağlanırken, şehir merkezinin doğusunda yer alan Giresun-Şebinkarahisar yoluyla İç Anadolu'ya bağlanır. Günümüz idari yapısına göre şehrin yüzölçümü 6.934 km²'dir. Giresun il sınırları Doğu Karadeniz dağ silsilesinin uzantısı olan Giresun dağları üzerinde yer alıp, arazisinin %94'ü dağlıktır.¹ Dağlar sahil kesiminden itibaren başlar ve sahile paralel olarak uzanır. Sahil şeridinde düzlük alan çok dardır. Dağlık arazi yapısı şehrin iç bölgelere olan ulaşımını özellikle kış koşullarında zorlaştırmaktadır. 2.200 m rakımlı Eğribel Geçidi'ne 2015 yılında 12 km uzunluğunda bir tünel yapılmaya başlanmıştır. Bu tünel ile Şebinkarahisar üzerinden İç Anadolu ile olan ulaşımında yaşanan zorlukların aşılabacağı, şehrin ekonomik gelişimine katkısı olacağı düşünülmektedir. Giresun il sınırlarını ortadan bölen dağ silsilesi ayrıca iklimsel olarak ilin kuzeyi ile güneyi arasında farklılık yaratmakta, bu durum tarımsal anlamda ürün çeşitliliğini arttırmaktadır. Kuzey bölgesinde Karadeniz iklimi yaşanırken, iç taraftaki Şebinkarahisar, Alucra ve Çamoluk gibi ilçelerde kara iklimine geçiş özellikleri görülmektedir. Kuzeyde ağırlıklı olarak fındığın yanında mısır, çay yetiştirilirken, güneyde arpa, buğday, ceviz, dut yetiştiriciliği yapılmaktadır. 2000 m yüksekliği aşan yerlerde hayvancılık için uygun Kümbet, Bektaş, Kulakkaya, Tamdere, Karagöl, Eğribel, Kazıkbeli gibi birçok yayla yer alır. Giresun ilinin başlıca akarsuları Harşid çayı, Gelevera, Yağlıdere, Aksu, Batlama, Pazarsuyu olarak sayılabilir. İl sınırları içinde önemli bir göl olmamakla beraber, yüksek kesimlerde buzul gölleri vardır. En önemlisi Karagöl'dür.²

Tezimizin konusu 19 yy.da kaza statüsünde olan Giresun şehir merkezi, nahiye ve köyleriyle sınırlıdır. Bu sebeple öncelikle şehrin ayırt edici özelliklerini

¹ Yurt ansiklopedisi, "Giresun", Anadolu Yayıncılık Cilt 5, İstanbul 1982 s.3110.

² Abanoz Küçük, Giresun Çepnileri Tarih-Halk Edebiyatı-Halkbilimi, Yason Yayınevi, Şubat 2014, s.40-41.

vurgulamak gerekmektedir. Giresun şehir merkezi, Aksu ve Batlama nehirleri arasında bulunan bölgede denize doğru bir yarımada şeklinde uzanır.³ Şehrin 2 km. açığında Doğu Karadeniz'in tek adası olan Giresun Adası mevcuttur. Şehri oluşturan yarımada'nın üst kesiminde şehire tepeden hakim bir konumda olan Giresun Kalesi, sahilde ise şilep taşımacılığına uygun bir büyüklüğe sahip olan Giresun Limanı bulunmaktadır. Tarihin ilk dönemlerinden itibaren mevcut olan kale ve liman şehrin ekonomik ve sosyal hayatını belirleyici yapılardır. Denizi elverişli bir noktadan kontrol eden kale ve askeri istihkam çevresinde zamanla sivil nüfus artmış, kaza merkezi gelişmeye başlamıştır.⁴ Osmanlı arşivinde Giresun hakkında ilk bilgileri barındıran 1487 tarihli Trabzon Sancağı mufassal defterinde şehir yerleşiminin kale içinde ve garnizon niteliğinde olduğu görülmektedir.⁵ 1856 yılına kadar şehir hayatında idari ve askeri bir rolü olan kaleler, Islahat fermanı ile önemini kaybetmiş, sadece savunma amaçlı kullanılmıştır. Trabzon Vilayet Salnamelerinde kalede görevli topçu zabıtlarının isimlerini tespit edebilmekteyiz. 1870-1872 yılları arasında topçu yüzbaşı Halil Ağa ve mülazım İbrahim Ağa kalede görev yapmıştır.⁶ Ayrıca 1871 ve 1872 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamelerinde kalenin harap bir vaziyette bulunduğu, kalenin Ceneviz döneminde veya daha erken bir dönemde yapılmış olabileceği kaydedilmiştir.⁷ Evliya Çelebi seyahatnamesinde Giresun kalesinden şu şekilde bahsetmiştir :

“İstanbul Konstantini yapısıdır. Daha sonra Uzun Hasan eline girdi. Bundan sonra Ceneviz Frengi istila etti. Sonra (...) tarihinde Fatih Sultan Mehmed fethidir, Muhasib Mahmud Paşa eliyle. Kuşatma sırasında Fatih Sultan Mehmed Han, Mahmud Paşa'ya “bu gece kalenin altına giresin” diye ferman edince kaleye metrise girip feth olduğu için ismine “Giresin” dediler. 17.örfi iklimdendir. Trabzon eyaletinin başlangıç sınırında paşa hassıdır. Hakimi müsellimdir ve 300 payesiyle kazadır.”⁸

³ Küçük, a.g.e., s.40.

⁴ Feridun Emecen, “Clavijo'dan Fallmerayer'e Giresun'da Seyyahlar (1404-1840), **Giresun Kültür Sempozyumu (30-31 Mayıs 1998) Bildiriler**, İstanbul 1998, s.23.

⁵ Feridun Emecen, “XV-XVI. Asırlarda Giresun ve Yöresine Dair Bazı Bilgiler” **Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Aralık 1989, sayı:4, Samsun 1989, s.157-158.

⁶ TS. 1287(1870),s.63, 1288 (1871), s.69 ,1289 (1872), s.68.

⁷ TS. 1288 (1871), s.177 ,1289 (1872), s.176.

⁸ Günümüz Türkçesiyle **Evliya Çelebi Seyahatnamesi: Bursa, Bolu, Trabzon, Erzurum, Azerbaycan, Kafkasya, Kırım, Girit 2.Kitap**, Haz:Seyit Ali Kahraman,-Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2012, s.54.

Denize doğru uzanan Giresun yarımadasının doğu ve batı tarafında iki doğal koy mevcuttur. Bu koylar tarih boyunca doğal liman işlevi görmüşlerdir. Sivas, Tokat ve Erzincan gibi İç Anadolu şehirleriyle ulaşım en kısa Giresun Limanı aracılığı ile sağlandığı için Karadeniz'in en önemli limanlarından birisi olmuştur.⁹ 1818 yılında Ermeni seyyah ve din adamı Bıjışkyan, bu limanları şehrin doğusunda Demirkapı ve batısında Lonca limanları (bugünkü yerinde) olarak adlandırır ve bu limanların iyi birer sığınak işlevi göremediğinden bahseder¹⁰. Giresun limanı ile ilgili 16.yy. arşiv belgelerinde, gemi alım-satım işlemleri ve nakliye için bekleyen ürün fiçilerinden alınan vergilerin önemli miktarlarda olduğu görülmüştür.¹¹ Bu bilgiye dayanarak şehrin 16. yy.dan itibaren önemli bir liman şehri olduğunu söyleyebiliriz. 19.yy.'ın 2. yarısına gelindiği zaman şehrin ticari kapasitesi bir hayli artmıştır. Karadeniz'de seyahat eden Osmanlı ve yabancı ülke ticari gemileri mutlaka Giresun'a uğramaktaydı.¹² Bu dönemde gemilerin yanaşabileceği bir rıhtım mevcut değildi. Gemiler açıkta bekler, yük ve yolcular, tekne ve mavnalarla taşınırdı. 1873 tarihli bir belgede, yeni bir rıhtım yapımı gündeme gelmiş, masrafların karşılanması için konulması gereken vergiler konu edilmiştir. 1886 yılında bu vergiler karara bağlanabilmiş, kargir bir rıhtım ancak 20.yy. başlarında inşa edilmiştir.¹³ Günümüzde mevcut olan modern limanın inşasına 1954 yılında başlanmış, 1959 yılında hizmete girmiştir.¹⁴

1.2. İdari Yapı

Osmanlı Devleti'nde idari taksimat, küçükten büyüğe köy (karye), nahiye, kaza, sancak (liva), eyalet şeklinde yapılandırılmış olup, köy ve nahiyelerin birleşmesi ile kazalar, kazaların birleşmesi ile sancaklar, sancakların birleşmesi ile eyaletler ortaya çıkmıştır.¹⁵ 1850-53 yılları arası yayınlanan devlet yıllıklarından

⁹ Vital Cuinet, *La Turquie d'Asie-Geographie Administrative, Statistique, Descriptive et Raisonnee de l'Asie Mineur*, Paris 1892, s.75.

¹⁰ P.Minas Bıjışkyan, *Karadeniz Kıyıları Tarih ve Coğrafyası 1817-1819*, Tercüme ve notlar: Hrand D. Andreasyan, İ.Ü Fakültesi Yayınları İstanbul 1969, s.37-38.

¹¹ Emecen, *a.g.m.*, s.161.

¹² TS.1287 (1870), s.157, 1288(1871), s.171, 1289(1872),s.171,1290(1873), s.151.

¹³ Oktay Karaman, "Giresun Kazası 1850-1900", Basılmamış Doktora Tezi, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı*, Erzurum 1999, s.18-21.

¹⁴ İbrahim Güner-Ünsal Bekdemir, "Giresun Limanı ve Hinterlandı", *Türk Coğrafya Dergisi*, sayı:34, İstanbul 1999, s.600.

¹⁵ Yusuf Halaçoğlu, *14-17.Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Türk Tarihi Kurumu, Ankara, 2014, s.85.

Osmanlı Devleti'nin 15'i Avrupa, 18'i Asya'da, 3'ü Afrika'da olmak üzere 36 eyaletten oluştuğu görülmektedir.¹⁶

Tablo 1.1: Osmanlı Devleti'nde Eyaletler 1850-1853 (H.1266-1270)

Avrupa	Edirne, Silistre, Boğdan, Eflak, Vidin, Niş, Üsküp, Belgrad, Sırp, Bosna, Rumili, Yanya, Selanik, Cezayir-i Bahri-i Sefid, Girit
Asya	Kastamonu, Hüdavendigar, Aydın, Karaman, Adana, Bozöyük, Sivas, Trabzon, Erzurum, Kürdistan, Harput, Halep, Saida, Şam, Musul, Bağdat, Habeş, Herem-i Nebevi (Medine)
Afrika	Mısır, Trablusgarp, Tunus

Kaynak : Kemal H.Karpat, **Osmanlı Nüfusu 1830-1914**, Timaş Yay., İstanbul, Şubat 2010, s.574

Bu eyaletlerden biri olan Trabzon Eyaleti 19 yy.da Canik, Trabzon, Gümüşhane ve Lazistan Sancakları'nın birleşmesiyle oluşmaktaydı.¹⁷ 1864 yılında yayınlanan Vilayet Nizamnamesi ile eyalet sistemi kaldırılıp, eyalet ismi vilayet olarak değiştirildi. Sancak, kaza, nahiye yapısı sabit kaldı. Düzenlemenin amacı derebeylerini ve yerel güçleri zayıflatmak ve merkezi otoriteyi güçlendirmektir.¹⁸ Başlangıçta vilayetlerin coğrafi alanı eyaletler kadar olup, zamanla küçük birimlere bölündüler. Sancakların birleşimi ile oluşan eyalet/vilayet yapısı Cumhuriyete kadar devam etti. Giresun şehir merkezi bu yapının içerisinde Osmanlı'dan Cumhuriyete kadar olan tarihin önemli bölümünde, Trabzon eyalet ve vilayetinin Trabzon Sancağı'na bağlı bir kazası olarak konumunu devam ettirdi.

Klasik dönem Osmanlı Devleti idari yapılanmasında kazalarda yönetici olarak kadı, subaşı ve alaybeyleri bulunurdu. Kadılar sivil hayata ilişkin şer'i, hukuki davalara bakmakla beraber belediye işleri, iase ve hükümet tarafından verilen görevlerden sorumlu iken; subaşılar kazanın asayiş, alaybeyleri ise kazanın askeri işleriyle ilgilenirdi.¹⁹ Kazanın sınırlarının belirlenmesinde ekonomik ve hukuki durum göz önüne alınmaktaydı. Örneğin Giresun kadısının müdahale alanı mahkeme harçları ile kendi ücretini karşılayabileceği bir alanı kapsıyordu.²⁰ Tanzimat'a kadar kazalar ağırlıklı olarak adli görevleri olan birimlerken, 14 Şubat 1842 tarihinde

¹⁶ Kemal H.Karpat, **Osmanlı Nüfusu 1830-1914**, Timaş Yayınları, İstanbul, Şubat 2010, s.39.

¹⁷ TS.1287 (1870), 1288(1871), 1289(1872), 1290(1873).

¹⁸ Karpat, **a.g.e.**, s.41.

¹⁹ Halaçoğlu, **a.g.e.**, s.85.

²⁰ Feridun Emecen-Ayhan Yüksel, **Giresun Kazası Nüfus Defteri (1251/1835)**, Serander Yay., Trabzon 2015, s.17.

dönemin resmi gazetesi Takvim-i Vekâî'nin 238. nüshasında ilan edilen düzenlenmeler ile idari birimlere dönüşmüştür. Alınan kararlarla eyalete bağlı sancaklara kaymakamlar atanmış, yeni bir forma kavuşan kazalara ise, halkın ileri gelenlerinden seçilen ve aşar ve benzeri vergileri toplamakla sorumlu müdürler tayin edilmiştir.²¹ Bu müdürler bazen merkezden atanabilmekteydi. Uygulamada müdürler istenen başarıyı elde edemeyince müdürlükler kaldırılmış, kaza yöneticisi kaymakam olmuştur.²² Kazada görevli diğer üst düzey yöneticiler kadı (naib), müftü ve nahiye müdürüdür. Kamu kuruluşlarının yöneticileri olarak mal müdürü, tahrirat müdür, rüsumat müdürü, liman reisi, telgraf ve posta müdürü, nüfus müdürü, tapu katibi, sandık emini sayılabilir. Giresun gibi ticari önemi olan limanlarda yabancı memurlar bulunabilmektedir. Örnek olarak 1871 yılında Trabzon vilayet salnamesinde Giresun'da yerleşik Rusya konsolosu Kipriyoti'nin ismi geçmektedir.²³

19 yy.da Giresun'un coğrafi sınırları günümüze göre farklılık göstermektedir. Giresun'a bağlı nahiyeler ve bunlarla olan idari ilişkiler bugünden oldukça farklıdır. Günümüzde Giresun'a bağlı olan 16 ilçe vardır. Bu ilçelerin sahil kesiminde olanları: Piraziz, Bulancak, Giresun, Keşap, Espiye, Tirebolu, Görele, Eynesil; iç bölgelerde yer alan ilçeler ise Alucra, Çamoluk, Çanakçı, Dereli, Doğankent, Güce, Şebinkarahisar ve Yağlıdere'dir. Bu ilçelerin bir bölümü 19 yy.da Giresun'a bağlı nahiyeler, bir bölümü ise ayrı kazalar şeklinde yapılanmıştır. Örnek olarak Keşap bir dönem ayrı bir kaza iken, 1869 yılından sonra Giresun'a bağlı bir nahiye olmuştur. Tirebolu, Görele bugün Giresun'a bağlı ilçeler iken 19 yy.da müstakil kazalardır.²⁴

Aşağıda 19 yy.da Giresun kaza merkezine bağlı mahalle, köy ve nahiyelerin bir bölümü şer'îye sicilleri ve nüfus sayım defterlerinden yapılan tespitlere göre listelenmiştir. Bu tespitler 19.yy.da Giresun'a bağlı 20 mahalle, 48 köy ve 4 nahiyeyi içermektedir. Tablo 1.2'de Giresun'a bağlı mahalle isimleri, tablo 1.3'de köy isimleri, tablo 1.4'te ise nahiye isimleri verilmiştir. Giresun'a bağlı nahiyeler Akköy, Keşap, Kırık ve Piraziz'tir. Tablo 1.6'da Akköy nahiyesine bağlı 27 köy, tablo 1.7'de

²¹ Musa Çadircı, "Türkiye'de Kaza Yönetimi (1840-1876)", **Belleten** Cilt:LIII sayı:206, Nisan 1989, s.237-238.

²² Çadircı, a.g.m., s.247.

²³ TS.1288(1871), s.67.

²⁴ TS.1292(1875), s.99.

Keşap nahiyesine bağlı 30 köy, tablo 1.8’da Kırık nahiyesine bağlı 9 köy ve tablo 1.9’da Piraziz nahiyesine bağlı 24 köy gösterilmiştir.

Tablo 1.2: 19.Yy.da Giresun Kazası Mahalleleri

Büyükbahçe	Kal'a içi mahallesi
Çınarlar	Kale
Çıtlakkale	Kanar
Demirkapı	Kapu Mahallesi
Gemiler Çekeği	Kumyanı
Gogara	Saytaş
Gonca	Soğuksu
Hacı Hüseyin Mahallesi	Sultan Selim
Hacı Mikdad	Taş Mediven
Hacı Siyam Mahallesi	Yeni

Kaynak : Oktay Karaman, “Giresun Kazası 1850-1900”, Basılmamış Doktora Tezi, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı**, Erzurum 1999, s.28

Tablo 1.3: 19 Yy.da Giresun Kazası Köyleri

Akköy	Hisargeriş	Melense
Akpınar	Homurlu	Melikli
Aksu	İnayet Köprü	Sarı Yakub
Akyoma	Kapan	Sarvan
Alınyoma	Karagöz	Sayca
Barça	Karınca	Seldeğirmeni
Boztekke	Kaya Alan	Semail
Çalış	Kayadibi	Seyyid
Çandır	Kırkharman	Şıhlar
Çat Alan	Kızıлтаş	Tamderesi
Çiçekli	Köknarlı	Uzgur
Çukurköy	Kurtulmuş	Uzundere
Daru	Kuşluğan	Ülper
Dereli	Küçüklü	Yağmurca
Gedikli	Kümbet	Yomrahisar
Güdül	Lapa	Yuva

Kaynak : Emecen-Yüksel, **a.g.e.**, s.18-19

Tablo 1.4 : 19.Yy.da Giresun Kazası Nahiyeleeri

Akköy	Keşap	Kırık	Piraziz
-------	-------	-------	---------

Kaynak : Karaman, **a.g.t.**, s.81-82

Tablo 1.5 : 19.Yy.da Akköy Nahiyesi'nin Köyleri

Adaköy	İncürlü	Şemseddin
Ahmedli	İnece	Şıhlı
Akköy	Kızılot	Şimşir
Aktepe	Kuşluhan	Talıpli
Bozat	Kuzköy	Tamudere
Boztekke	Küçükdere	Ucarlı
Çukurköy	Mağdala	Yaslıbahçe
Ezeltere	Melikli	Yaykılık
Gedikli	Sasu	Yunuslu

Kaynak : Karaman, a.g.t., s.81-82**Tablo 1.6 : 19.Yy.da Keşap Nahiyesi'nin Köyleri**

Akkar	Eğrianbar	Kayabaşı
Anbaralan	Emeksen	Kiraz
Balıklısı	Engüz	Kuşkaya
Barça	Firuz	Küçükahmed
Bayrambey	Geliraz	Küçükkiriş
Bayramşah	Halkalı	Menceles
Büyükçehisar	Hisarüstü	Meşeliyatak
Cenkran	İncesu	Ortaköy
Demirci	Karabulduk	Paye
Düzköy	Karaishak	Vanazıt

Kaynak : Karaman, a.g.t., s.81-82**Tablo 1.7: 19.Yy.da Kırık Nahiyesi'nin Köyleri**

Kandıltaş	Kızıлтаş	Sultaniye
Karagöz	Sarıyakub	Sulu
Karınca	Seyhler	Tamdere

Kaynak : Karaman, a.g.t., s.81-82**Tablo 1.8 :19.Yy.da Piraziz Nahiyesi'nin Köyleri**

Ahurlu	Pınarçukuru	Tepegür
Bendehur	Saman	Tepeköy
Cindi	Sarvan	Tepeören
Karaağaç	Sümenli	Tezek
Kızılahurlu	Şeyhmusa	Uğurca
Kızılova	Taflancık	Yenicehisar
Maden-i İslam	Taşaltı	Zebran
Pazarsuyu	Tekke	Zefre

Kaynak : Karaman, a.g.t., s.81-82

Osmanlı döneminde Giresun idari yapılanmasının tarihine gelecek olursak, Giresun Türkler tarafından ilk defa 1397 yılında Hacı Emir Bey oğlu Süleyman Bey tarafından fethedilmiştir.²⁵ 1461 yılında Fatih Sultan Mehmet'in Trabzon'u fethi ile birlikte Osmanlı Devleti'ne bağlanmıştır.²⁶ 1486 tarihli tahrir defterinde Giresun "Zeâmet-i Kürtün" adlı idari birimin kayıtları altında, Çepni adıyla anılmaktadır. 1497-1500 yılları arası Tımar Tevcih Defteri'nde Giresun (Çepni) nahiye olarak görülmektedir. 1515 Tahrir Defteri'nde Giresun "Vilayet-i Çepni" idari birimi içinde, Çepni nahiyesi adıyla görülmektedir. 1554 yılı tahririnde ise Giresun kazası olarak belirtilmiştir. 1585 yılına gelindiğinde Giresun kazası, Giresun ve Keşap adlı iki kaza şeklinde teşkilatlandırılmıştır.²⁷ Giresun, bu tarihten itibaren 19.yy. ortalarına kadar Trabzon Eyaleti'nin Trabzon Sancağı'na bağlı bir kaza olarak varlık göstermiştir. 1857 yılı Devlet Salnâmesi'nde Giresun'un, Ordu Sancağı'na tabi olduğu ve bu durumun 1865 yılına kadar sürdüğü görülmektedir. 1866 yılında ise Trabzon Eyaleti'ne bağlı Giresun Sancağı kurulmuş, Giresun kazası merkez olmuştur. Giresun Sancağı, Giresun ma'a Piraziz, Akköy, Keşap kazalarıyla, Kırık nahiyesini kapsamaktadır. 1867 yılında Vilayet Nizamnamesi ile eyalet sistemi kaldırılmış, yerine Trabzon Vilayeti kurulmuştur. Vilayet kavramı günümüzdeki şekliyle düşünülmemelidir. O dönemde Vilayete bağlı sancaklar mevcudiyetini korumuştur. Giresun kazası bu yeni yapı içerisinde 1868 yılında tekrar Trabzon Sancağı'na bağlanıp, Keşap ve Akköy nahiye statüsüne düşürülmüştür. 1875 yılında Giresun kazası bu kez Sivas Vilayeti'nin Karahisar-i Şarki Sancağı'na bağlanmıştır. Bu değişiklik de uzun sürmemiş tekrar 1879 yılında Trabzon Sancağı'na dahil olmuştur.²⁸ 1916 yılında Trabzon'un Rus işgaline uğraması sonucu Tirebolu ve Ordu kazaları ile birlikte Canik Sancağı'na bağlanmıştır. 1920 yılında Giresun müstakil Sancağı kurulmuş, Cumhuriyet ile beraber 1923 yılında Giresun Vilayeti olarak teşkilatlandırılmıştır.²⁹

²⁵ Feridun Emecen, "Giresun Tarihinin Bazı Meseleleri" **Giresun Kültür Sempozyumu (24-25 Mayıs 1996) Bildiriler**, İstanbul 1997, s.22.

²⁶ Emecen- Yüksel, **a.g.e.**, s.12.

²⁷ M.Hanefi Bostan, "XV-XIX. Yüzyıllarda Giresun Kazası'nın İdari Taksimatı ve Nüfusu" **Giresun Kültür Sempozyumu (24-25 Mayıs 1996) Bildiriler**, İstanbul 1997, s.120-123.

²⁸ Ayhan Yüksel, "Salnamelere Göre Giresun Bölgesinin İdari Durumu ve İdarecileri", **Giresun Kültür Sempozyumu (24-25 Mayıs 1996) Bildiriler**, İstanbul 1997, s.174-175.

²⁹ Bostan, **a.g.m.**, s.125.

Tablo 1.9: Giresun'un İdari Tarihi

Tarih	İdari Statü	Bağlı olduğu İdari birim
1486	Kaza	Zeamet-i Kürtün → Trabzon Sancağı → Anadolu Eyaleti
1515	Nahiye	Çepni Vilayeti → Trabzon Sancağı → Erzincan Eyaleti
1554	Kaza	Trabzon Sancağı → Erzurum Eyaleti
1585	Kaza	Trabzon Sancağı → Trabzon Eyaleti
1855-1856	Kaza	Trabzon Sancağı → Trabzon Eyaleti
1857-1865	Kaza	Ordu Sancağı → Trabzon Vilayeti
1866-1867	Kaza	Giresun Sancağı → Trabzon Eyaleti
1868	Kaza	Ordu Sancağı → Trabzon Vilayeti
1869-1874	Kaza	Trabzon Sancağı → Trabzon Vilayeti
1875-1878	Kaza	Karahisâr-ı şarkî Sancağı → Sivas Vilayeti
1879-1916	Kaza	Trabzon Sancağı → Trabzon Vilayeti
1917	Kaza	Canik müstakil sancak
1920-1923	Kaza	Giresun müstakil sancak
1924	Vilayet	Giresun Vilayeti

Kaynak : Tahir Sezen, “Osmanlıca Yer Adları”, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayın No:26, Ankara 2017, s.291

1.3. Nüfus

Bir bölgenin ekonomik ve sosyal tarihi ile ilgili yapılacak araştırmalarda nüfus istatistikleri, yapılacak analizler için en önemli veri kaynağıdır. Nüfus istatistikleri, sayımı yapılan bölgenin etnik ve dini yapısını, böylelikle dönemin sosyal ve siyasi anlayışını ortaya koyar. Zaman içerisinde vuku bulan nüfus hareketleri, yaşanan toplumsal değişimi analiz etmek için araştırmacılara veri sağlar. Osmanlı gibi bir tarım ekonomisinde coğrafi alanın büyüklüğü ve niteliği nüfusu belirleyici bir etkidir. Nüfusun artış ve azalışı, ekonomik anlamda topluluğun toprakla olan ilişkisini ve toprağı nasıl değerlendirdiğini ortaya koymaktadır. Nüfus hareketleri toplumsal değişimin bazen nedeni bazen sonucudur.³⁰

Klasik dönemde nüfus verileri Osmanlı merkezi yönetiminin izleyeceği politikalar için yol gösterici olmuştur. Klasik dönemde Osmanlı tahrir sistemi vergi amaçlı olup, sayım yapılırken haneler, hane reisi olan erkek ve bekar ama işgücüne dahil erkekler esas alınmıştır. Böylece hanenin ne kadar toprağına sahip olduğu ve ürün miktarı tespit edilmiş, alınacak öşür ve resimlerin tutarı belirlenmiştir. 17 yy.'a kadar düzenli yapılan tahrirler, yerini artan seferlerle birlikte avarız denilen hane sayısını tespiti yönelik sayımlara bırakmıştır. 19.yy.da ilk nüfus sayımı Avrupa'da

³⁰ Karpat, a.g.e, s.14.

yaşanan gelişmeler, 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla ortaya çıkan asker ihtiyacı ve toplumun ekonomik düzeyini belirlemek gibi sebeplerle 1831 yılında yapılmıştır. Nüfus Müslüman ve gayrimüslim olarak sayılmış, gayrimüslimler Rum, Ermeni ve Yahudi olarak üç grupta değerlendirilmiştir. 1831 yılında nüfus ve maliye istatistiklerini tutulması için Ceride Nezareti kurulmuştur.³¹ Daha sonraki yıllarda başlıca sayımlar 1844, 1881, 1893 yıllarında yapılmıştır.

Bu çalışmamızda Osmanlı dönemi Giresun kazası ile ilgili nüfus istatistiklerini 19. yy. ve öncesi olarak değerlendireceğiz.

1.3.1. 19. Yy. Öncesi Giresun Kazası Nüfusu

19. yy. öncesi Giresun Kazası'na ait nüfus istatistiklerini Trabzon Sancağı Tahrir Defterleri'nden saptayabilmekteyiz. Bu defterlere göre 1486 yılında kazada toplam 414 hane Müslüman, 114 hane Hristiyan olmak üzere toplam 528 hane mevcuttur. Ayrıca 84 mücerred ve 32 nefer Müslüman nüfus ile 22 bive Hristiyan nüfus bulunmaktadır. 1515 yılında toplam 2.349 hanenin 2.128 tanesi Müslüman, 221 tanesi Hristiyan'dır. Hane sayısı 29 yıl içinde %445 artmıştır. Bunun 2.128 hanesi Müslüman, 221 hanesi Hristiyan'dır. Ayrıca 246 mücerred, 37 nefer Müslüman ve 42 bive, 50 mücerred Hristiyan nüfus bulunmaktadır. 1520 yılında hane sayısı azalmış 2.213 haneye düşmüştür. 1.992 hane, 263 mücerred, 31 nefer Müslüman nüfus ve 221 hane, 43 bive, 50 mücerred Hristiyan nüfus bulunmaktadır. 1554 yılında hane sayısı yine artmış 2.949 haneye yükselmiştir. 2.734 hane ve 735 mücerred Müslüman, 215 hane ve 92 mücerred Hristiyan bulunmaktadır. 1583 yılında ise hane sayısı 4.419'a yükselmiştir. 4. 074 hane, 1615 mücerred, 22 nefer Müslüman ve 345 hane Hristiyan bulunmaktadır.³²

³¹ Emecen-Yüksel, **a.g.e.**, s.13-14.

³² M.Hanefi Bostan, "XV-XVI.Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadi Hayat", Doktora Tezi, **Marmara Üni Türkiyat Araştırmaları Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi**, İstanbul 1993, s.205-206.

Tablo 1.10: 1486-1583 Yılları Giresun'da Hane, Bive, Mücerred, Nefer Nüfusu

Yıllar	Dini Gruplar	Hane	Bive	Mücerred (Bekar)	Nefer
1486	Müslüman	414	-	84	32
	Hristiyan	114	22	-	-
	T. Nüfus	528	22	84	32
1515	Müslüman	2.128	-	246	37
	Hristiyan	221	42	50	-
	T. Nüfus	2.349	42	296	37
1520	Müslüman	1.992	-	263	31
	Hristiyan	221	43	50	-
	T. Nüfus	2.213	43	313	31
1554	Müslüman	2.734	-	735	-
	Hristiyan	215	-	92	-
	T. Nüfus	2.949	-	827	-
1583	Müslüman	4.074	-	1.615	22
	Hristiyan	345	-	-	-
	T. Nüfus	4.419	-	1.615	22

Kaynak: Bostan, a.g.t., s.207 tablo LXIV

Bu rakamlara göre Giresun'un tahmini nüfusu hesaplanırken haneler 5 kişi ve bivelere 4 kişi olarak ele alınmıştır. Ayrıca nefer kaydedilen kişilerin kaçının evli olduğu bilinmediği için bunların üçte ikisi hane kabul edilmiştir. Bu varsayımlar ile 1486 yılı tahrir defterine göre Giresun'un tahmini nüfusu 2.928 kişidir. Nüfusun %77.52'si Müslüman % 22.47'si Hristiyan'dır. 1515 yılında ise nüfusta % 321.65'lik bir artış meydana gelmiştir. Bu artışın Giresun'un yüksek köylerinde bulunan halkın, Safevi baskısı sonucu İran'a göç etmesi, daha sonra devletin uyguladığı tedbirler sonucu tekrar geri dönmesinden kaynaklandığı tahrir defterlerinden anlaşılmaktadır.³³ 1515 yılındaki tahrirde toplam tahmini nüfus 12.346 kişi ve bunun % 89.28'i Müslüman, %10.72'si Hristiyan'dır. Hristiyan nüfus 1486 yılına göre % 100 artmış iken, Müslüman nüfus % 385 gibi yüksek bir oranla artmıştır. Burada önemli bir göç dalgasının yaşandığı düşünülebilir. 1520 yılında ise %5.83'lük bir azalışla tahmini nüfus 11.665 kişiye düşmüştür. Müslüman nüfus azalırken, Hristiyan nüfus sabit kalmıştır. 1554 yılında toplam tahmini nüfus 15.572 kişi ve bunun % 92,50'lik kısım Müslüman iken sadece 7'si ise Hristiyan'dır. 1583 yılında tahmini nüfus 23.792'ye yükselmiş, Müslüman / Hristiyan oranı 1554 yılıyla aynı kalmıştır. Anlaşılabileceği üzere Müslüman nüfus 97 yıl içinde hızla artarken, Hristiyan nüfus artış hızı bunun çok altında kalmıştır. 1486 yılında 2.270 olan tahmini Müslüman nüfus %

³³ Bostan, a.g.m., s.126-127.

872.11'lik bir artışla 1583 yılında 22.067 kişilik bir nüfusa ulaşmış; Hristiyan nüfus ise 1486 yılında 658 kişi iken %162.15'lik bir artışla 1.725 kişilik bir nüfusa ulaşmıştır. Toplam ortalama nüfus artışı yıllık % 7 , 97 yıllık süreçte % 712,56 olmuştur.³⁴

Tablo 1.11: 1486-1583 Yılları Giresun'da Kale, Nefs, Köy, Mezra Sayısı ve Tahmini Nüfusu

Yıllar	Kale Sayısı	Nefs Sayısı	Köy Sayısı	Mezra Sayısı	Dini Gruplar	Nüfus	Nüfus artış Oranları	T. Nüfus	T.Nüfus Artış Oranı	Dini Grupların Nüfus Yüzdesi
1486	-	1	28	2	Müslüman	2.270	-	2.928	-	% 77.52
					Hristiyan	658	-			% 22.47
1515	1	1	63	26	Müslüman	11.023	% 385.59	12.346	% 321.65	% 89.28
					Hristiyan	1.323	% 101.06			% 10.71
1520	1	1	77	18	Müslüman	10.338	-% 6.62	11.665	-% 5.83	% 88.62
					Hristiyan	1.327	% 0.30			% 11.37
1554	-	1	63	41	Müslüman	14.405	% 39.34	15.572	% 33.49	% 92.50
					Hristiyan	1.167	%39.34			% 7.49
1583	1	1	70	19	Müslüman	22.067	% 53.18	23.792	% 52.78	% 92.74
					Hristiyan	1.725	% 47.81			% 7.25

Kaynak: Bostan, a.g.t., s.209 tablo LXVI

1681 tarihli Avarızhane defterinde ise, 649 avarızhane, 268 seyyid, 126 derbendçi olmak üzere toplam 1.043 nefer kaydedilmiştir. 6 mahalle ve 33 köyün sayımı yapılmıştır. 1583 yılında, 70 köyün sayımı mevcutken, 1681 yılında 33 köyün sayılması sonucu, sadece kaza merkezinin sayıldığı, bütün köylerin yazılmadığı ortaya çıkmaktadır.³⁵

1.3.2. 19. Yy. Giresun Kazası Nüfusu

1831 yılında ilk defa ülke genelinde yapılan sayım sonucunda Giresun ve Keşap merkezlerinin nüfusu 8.785 kişi olarak kaydedilmiştir.³⁶ Rakamın azlığı, bize sayımda önemli eksiklikler olduğunu düşündürmektedir. Zira o dönemde vergi vermek istemeyen ve çocuğunu askere göndermek istemeyenlerin nüfuslarını gizlediği bilinmektedir.³⁷

1835-1845 yılları arasında tutulan 1131 no.lu Müslüman, 1133 no.lu gayrimüslim tahrir defterleri ile bölgenin nüfus sayımı yapılmıştır. Bu defterlere ait

³⁴ Bostan, a.g.t, s.207-209.

³⁵ Bostan, a.g.m., s.127-128.

³⁶ Karpat, a.g.e, s.243.

³⁷ E.Esin Sarioğlu, "Tanzimat'ın Trabzon'da Uygulanması 1839-1856", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Tarih Eğitimi Programı, Trabzon 1996, s.50.

sayımlar, Feridun Emecen-Ayhan Yüksel “Giresun Kazası Nüfus Defteri (1251/1835)” adlı ortak çalışmasında yayınlanmıştır. Bu eserde bugünkü Giresun ili sınırlarına bağlı köylerde sayıma katılarak tablolar oluşturulmuştur. Biz ise o günkü idari yapı içerisinde sadece Giresun kazası merkezinin nüfus rakamlarını ele aldık. Bu sayımlara göre Giresun Kazası mahalle ve kaza merkezine bağlı köylerde 1835 yılında 4.183 Türk, 150 Ermeni, 1.101 Rum olmak üzere toplam 5.434 erkek nüfus sayılmıştır. Böylelikle kaza merkezinin nüfusu 1835 yılında yaklaşık 11.000 kişi olarak düşünülebilir. 1835 yılında Türk nüfusun %22’si kaza merkezinde, kalanı köylerde, Ermeni nüfusun tamamı kaza merkezinde, Rum nüfusun %54’ü kaza merkezinde, geri kalanı köylerde yaşamaktadır. Toplam nüfusun % 69’u köylerde yaşamaktadır. Aşağıda 1835 yılına ait tablo gösterilmiştir.

Tablo 1.12: 1835 Yılı Giresun Kazası Nüfus Sayımı

	Türk	Ermeni	Rum	Toplam
Giresun Kazası Mahalleleri	934	150	593	1.677
Giresun Kazası Köyleri	3.249	-	508	3.757
Toplam	4.183	150	1.101	5.434
Mah. Nüf/Top Nüf	22 %	100 %	54 %	31 %
Köy Nüf./Top. Nüf.	78 %	0 %	46 %	69 %

Kaynak : Emecen-Yüksel, **a.g.e.**, s.26-29

1845 yılında ise 5.542 Türk, 189 Ermeni, 1.414 Rum olmak üzere toplam 7.145 erkek nüfusun sayımı yapılmıştır. 10 yıllık zaman diliminde nüfus % 31,5 artmıştır. Ermeni nüfusun tamamı yine kaza merkezinde yaşamaktadır. Kaza merkezinde Rum nüfus % 4’lük bir artış göstermiş, köylerde Rum nüfusu % 4 azalmıştır. Bu durum Rum nüfusun köyden kente yöneldiğini düşündürmektedir. Türk nüfus %77 gibi yüksek bir oranla köylerde yaşamaktadır. 10 yıl içinde köyden kente %1 lik bir hareket söz konusudur. Nüfusun genel toplamının % 69’u köylerde ikamet etmektedir. Köylü nüfusun çokluğu ekonominin tarıma dayalı olduğu açıkça ortaya koymaktadır. Aşağıda 1845 yılına ait sayım sonuçları belirtilmiştir.

Tablo 1.103: 1845 Yılı Giresun Kazası Nüfus Sayımı

	Türk	Ermeni	Rum	Toplam
Giresun Kazası Mahalleleri	1.254	189	827	2.270
Giresun Kazası Köyleri	4.288	-	587	4.875
Toplam	5.542	189	1.414	7.145
Mah. Nüf/Top Nüf	23 %	100 %	58 %	32 %
Köy Nüf./Top. Nüf.	77 %	0 %	42 %	68 %

Kaynak : Emecen-Yüksel, **a.g.e.**, s.26-29

Ayrıca 1835-45 yılları arasında Kırık nahiyesinin Müslüman ve gayrimüslim nüfus bilgileri yine Emecen ve Yüksel'in eserinde belirtilmiştir. 1066 no.lu defterde sayım sonucu 1835 yılında 1.023 erkek nüfus olup, 381 kişi Rum'dur. 1845 yılında 1.306 erkek nüfus sayılmıştır ve bu nüfusun %38'i yani 492'si Rum'dur.³⁸ Kırık nahiyesi Giresun'un dağlık alanlarını kapsamakta, bu sonuçla kırsal bölgelerde önemli bir Rum nüfusun yaşadığı görülmektedir.

İlki 1869 yılında yayınlanan Trabzon Vilayet Salnamesi'nde Giresun Kazası ve bağlı nahiyesine (Keşap, Akköy) ait toplam köy sayısı belirtilmiş; Türk, Ermeni ve Rumlara ait hane sayıları ile birlikte erkek nüfusları kaydedilmiştir.³⁹ Sayım sonucu 263 Ermeni, 5.156 Rum, 19.741 Türk olmak üzere toplam 25.160 erkek nüfus sayılmıştır. Kadın nüfusu dahil ettiğimizde yaklaşık 50.000 kişilik bir nüfustan söz edebiliriz. 1835-45 sayımında Keşap ve Akköy nahiyesi bilgilerimiz mevcut değilken, 1869 yılında Salname ile bu bilgilere erişebilmekteyiz. Giresun kazasının merkez nüfusunun 1845'te 7.145, 1869'ta 9.900 olması tutarlı görünmektedir. Bu sayımda ilgimizi çeken nahiye nüfuslarının kaza nüfusuna çok yakın olmasıdır. Giresun kazası nüfusu Trabzon vilayeti nüfusu içinde %6'lık bir yer kaplamaktadır. Trabzon Vilayeti genel Rum nüfusuna göre, Giresun Rum nüfusu %8'lik bir paya sahiptir. Ermeni nüfusun payı Trabzon geneline göre %2'dir. Katolik nüfus Giresun'da yaşamamaktadır. Aşağıda 1869 yılına Trabzon Vilayet salnamesinden alınmış tablo gösterilmiştir.

Tablo 1.14 : 1869 Yılı Giresun Kaza ve Trabzon Vilayeti nüfusu

1869		Giresun Kazası	Akköy Nahiyesi	Keşap Nahiyesi	Giresun Kazası Toplam	Trabzon Vilayeti Toplam	Oran
Hane	Kura	35	31	31	97	2.640	4%
	Gayrimüslim	679	595	206	1.480	25.176	6%
	İslam	1.937	2.042	1.577	5.556	113.794	5%
	Yekün	2.616	2.637	1.782	7.036	141.610	5%
Nüfus-u Zükur	Katolik	-	-	-	-	1.658	0%
	Ermeni	225	38	-	263	16.399	2%
	Rum	2.866	1.300	990	5.156	63.438	8%
	İslam	6.809	6.556	6.376	19.741	365.260	5%
	Yekün	9.900	7.894	7.366	25.160	446.755	6%

Kaynak : TS.1286 (1869),s.64-67

³⁸ Emecen-Yüksel, a.g.e., s.28.

³⁹ TS.1286 (1869), s.64.

1870-1874 yıllarını kapsayan 5 Trabzon Vilayet Salnamesi'nde Giresun'a ait nüfus bilgileri birbirini tekrar etmektedir.⁴⁰ Tek istisna 1874 yılında Kırık Nahiyesi'ne ait nüfus bilgisi mevcut değildir. 1870 -73 yılları arası 225 Ermeni, 5.626 Rum, 21.578 Türk olmak üzere toplam 27.429 erkek nüfus sayılmıştır. 1874 yılı nüfusu, Kırık nahiyesi dahil edilmeyip 225 Ermeni, 5.196 Rum ve 20.717 Türk'ten oluşup, 26.138 kişidir. 1870-74 yılları arası kadın nüfus dahil yaklaşık 55.000 kişilik nüfus söz konusudur. 1870 yılına ait salname tablosunu incelersek, Trabzon Vilayeti içerisinde Giresun nüfusu %6'lık bir orana sahiptir. Rum nüfus ve Müslüman nüfus %1'lik artış göstermiş, sırasıyla payları %6 ve %9'a çıkmıştır. Ermeni nüfus Trabzon genelinde artmış, Giresun'da bir artış olmamıştır. Giresun kazası merkezi nüfusu bir yıl içinde azalmış, nahiyelerin nüfusu artmıştır. 1870 yılı tablosunun bir özelliği Trabzon geneline Çerkez nüfus bilgisi eklenmiştir. Giresun'da Çerkez ve Katolik nüfusu bu tablolara göre mevcut değildir.

Tablo 1.15 : 1870 Yılı Giresun Kaza ve Trabzon Vilayeti Nüfusu

1870		Giresun Kazası	Akköy Nahiyesi	Keşap Nahiyesi	Kırık Nahiyesi	Giresun Toplam	Trabzon Vilayeti Toplam	Oran
	Kura	29	33	31	14	107	2.711	4%
	Mahalle	5	-	-	-	5	172	3%
Hane	Çerkez	-	-	-	-	-	6.985	0%
	Katolik	-	-	-	-	-	369	0%
	Ermeni	70	-	-	-	70	4.514	2%
	Rum	609	580	205	100	1.494	23.530	6%
	İslam	1.617	1.990	1.561	205	5.373	111.480	5%
	Yekün	2.296	2.570	1.766	305	6.937	146.878	5%
Nüfus-u Zükur	Çerkez	-	-	-	-	-	16.195	0%
	Katolik	-	-	-	-	-	1.673	0%
	Ermeni	225	-	-	-	225	17.892	1%
	Rum	2.297	1.979	920	430	5.626	65.510	9%
	İslam	6.115	7.969	6.633	861	21.578	367.457	6%
	Yekün	8.637	9.948	7.553	1.291	27.429	468.727	6%

Kaynak : TS. 1287 (1870), s.88-95

1881/82 yılında sayımı başlanıp ancak 1893 yılında tamamlanabilen nüfus kayıtları 19 yy.da derlenmiş en güvenilir rakamları vermektedir. Kemal Karpat'a göre bu sayımda hata payı %2 ila %5 arasındır; zira kişilerin o dönemde artık resmi işleri için nüfus tezkerelerini gösterme zorunluluğu bulunmaktadır.⁴¹Bu sayımda kadın ve erkek nüfus ayrı ayrı sayılmıştır. Aşağıda belirtilen tabloda Giresun nüfusu,

⁴⁰ TS.1287 (1870), s.88-89, TS.1288 (1871), s.96-97, TS.1289 (1872), s.94-95, TS.1290 (1873), s.82-83, TS.1291 (1874), s.84-85.

⁴¹ Karpat, a.g.e., s.106-107.

Trabzon'un genel nüfusu ile karşılaştırılmalı olarak verilmiştir. Giresun'da yaşayanların sayısı 56.784 Müslüman, 11.369 Rum ve 1.239 Ermeni olmak üzere 69.392 kişidir. Trabzon vilayeti toplam nüfusu 1.056.237 olup, Giresun nüfusunun Trabzon vilayetine oranı % 7'dir. Rum nüfusta ufak bir artış olmakla beraber 1870 yılına göre Trabzon vilayetinin Rum nüfusuna oranı %1 lik düşüş göstermiştir. Giresun'da Rumların nüfus artış hızı düşüktür. Bunun bir nedeni gayrimüslim nüfusun göç etmesi olabilir. Nitekim şer'iyye sicillerinden edindiğimiz bilgilere göre gayrimüslimlerden bazı kişiler mallarını Müslümanlara satmakta ve İstanbul gibi şehirlere göç etmektedirler.⁴² Ermeni nüfusta 93 sayımında önemli bir artış olmuştur. Trabzon genelinde yaşayan 588 Bulgar, 621 Katolik, 380 Protestan vardır. Bu gruplara ait nüfus Giresun'da yaşamamaktadır ve tabloya alınmamıştır.

19 yy.da, 19 yy.öncesinde olduğu gibi müslüman nüfus, gayrimüslim nüfusa göre daha hızlı artmıştır. 19 yy. boyunca zaman zaman genel nüfus eğiliminde ufak düşüşler ve durgunluk olsa da genel trend nüfus artışı yönündedir.

Tablo 1.16: 1881/1882-93 Giresun Nüfus Sayımı ve Trabzon Nüfusuna Oranı

Toplam	Müslümanlar		Rumlar		Ermeniler		Diğer		Toplam		Genel Toplam
	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	
Giresun Kazası	27.877	28.907	5.118	6.251	610	629	-	-	33.605	35.787	69.392
Trabzon Vilayeti	411.898	445.382	72.890	82.149	19.497	22.289	1.051	1.081	505.336	550.901	1.056.237
Oran	7%	6%	7%	8%	3%	3%	0%	0%	7%	6%	7%

Kaynak : Kemal H.Karpat, **Osmanlı Nüfusu 1830-1914**, Timaş Yayınları, İstanbul, Şubat 2010, s.290-92

1.4. Sosyal Yapı

Giresun, Türkler tarafından ilk defa 1397 yılında Hacı Emir Bey oğlu Süleyman tarafından ele geçirilmiştir. Tam olarak belli olmayan bir tarihte tekrar Trabzon Rum İmparatorluğu kontrolüne geçmiş, 1461 yılında Fatih Sultan Mehmet'in bölgeyi fethi ile Osmanlı Devleti yönetimine geçmiştir. 1486 yılı tahrir

⁴² Yücel Özkaya, "Giresun 1-3 Nolu Şer'iyye sicil Defterlerindeki Bilgilere Göre Islahat Fermanı Sonrası Giresun'un Durumu", **Giresun Tarihi Sempozyumu 24-25 Mayıs 1996 Bildiriler**, İstanbul 1997, s.199.

defterlerinde şehirde 114 nefer, 22 bive Hristiyan nüfus yaşadığı görülmektedir.⁴³ Bu bilgiden fetihten sonra Giresun'da Hristiyan nüfusun varlığını sürdürmeye devam ettiği anlaşılmaktadır. Nüfus istatistiklerine bakarak Hristiyan nüfusun yüzyıllar içerisinde devamlılık içinde arttığı net olarak görülmektedir. Giresun şehrinde Hristiyan varlığı 30 Ocak 1923 yılında Lozan'da Türk-Yunan heyetleri arasında imzalanan “Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi’ne İlişkin Sözleşme ve Protokol” sözleşmesine kadar devam etmiştir.⁴⁴ Bu sözleşmenin 1. Maddesine göre “Türk topraklarında yerleşmiş Rum Ortodoks dininden Türk uyruklarıyla, Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyruklarının, 1 Mayıs 1923 tarihinden başlayarak, zorunlu mübadelesine (exchange obligatoire) girişilecektir. Bu kimselerden hiç biri, Türk Hükümetinin izni olmadıkça Türkiye’ye ya da Yunan Hükümetinin izni olmadıkça Yunanistan’a dönerek orada yerleşemeyecektir.”⁴⁵ Osmanlı Devleti tarihi boyunca Giresun'da yaşanan çok kültürlü sosyal hayatın, bu sözleşmeye bağlı olarak 1923 yılında sona erdiği söylenebilir. Bu sosyal hayat ile ilgili saptamalar için ilk önce 19. yy. boyunca Giresun’u ziyaret eden bazı seyyahların notlarına başvuracağız. Sonra resmi istatistiki bilgiler için Trabzon Vilayet Sınamelerine ve son olarak halkın kendi arasındaki ilişkilere vurgu yapmak için şer’iye sicillerinden birkaç örnek verilecektir.

1.4.1. Seyyahlara Göre Giresun’da Sosyal Yapı

19. yy.da pek çok seyyah Giresun’u ziyaret etmiştir. 1813 yılında şehir ziyaret eden J.Mac Donald Kinneir, Giresun şehir merkezinde harap vaziyette olan 700 evin bulunduğunu, bu evlerin 500’ünde Türklerin, 150’sinde Rumların, 50’sinde Ermenilerin yaşamakta olduğunu anlatmaktadır. Ermenilerin sanayi ile uğraşan tek kesim olduğundan bahsetmektedir. Şehirde ekili alan olmadığını, ekmek yapımı için Azak Denizi kıyısında bir şehir olan Theodosia’dan ithal edilen mısırın kullanılmakta

⁴³ Feridun Emecen, **Giresun Kültür Sempozyumu (24-25 Mayıs 1996) Bildiriler**, s.22-23.

⁴⁴ Sezai Balcı, “Lozan Mübadillerinin Giresun’a Yerleştirilmeleri Ve Mübadillerin Karşılaştıkları Sorunlar”, **Uluslararası Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildiriler II**, Giresun Belediyesi, Ankara 2009, s.76.

⁴⁵ <http://www.lozanmubadilleri.org.tr/mubadele-sozlesmesi/> (Erişim Tarihi: 21.02.2020)

olduğunu, Giresun şehrinin Kırım ile ticaret yaptığını, kullanılan gemilerin şehrin surlarının dibinde bulunan koyda yapıldığını yazmaktadır.⁴⁶

Alman bilim adamı ve gezgin J. Philip Fallmerayer Karadeniz’de yaşamış antik Kolhis Krallığı ve ortaçağda yaşayan Trabzon Rum İmparatorluğu tarihine özel bir ilgi duymaktadır. Bu amaçla 1840 yılında Trabzon ve çevresini ziyaret eder. 1845 yılında bu seyahati ile ilgili izlenimlerini “Doğu’dan Fragmanlar” adlı kitabında yayımlar. Kitap Almanya’da büyük ses getirir çünkü o dönemde Almanya’da özellikle Helen tarihine büyük bir ilgi duyulmaktadır. 1840 yılında Giresun’a yaptığı seyahate gelecek olursak⁴⁷, Trabzon’dan Giresun’a küreklerle çekilen bir kayıkla 26 saatte ulaşmıştır. Deniz yolunu tercih etmiştir çünkü karayoluyla bu yolculuğun 36 saat sürdüğünü ve yolculuğu karşılayacak maddi gücünün ve zamanının olmadığı anlatmıştır. Giresun limanında ilk karşılaştığı kişi, yüksek liman vergilerinden şikayet eden bir Rum’dur. Fallmerayer bu tepkileri pek ciddiye almaz çünkü kendisi Yunanlıların her türlü vergiye fazla tepki gösteren bir yapıda olduğunu düşünmektedir. Giresun ağasının talimatı ile Giresun valisinin sarrafı Georg Konstantides Katzanoğlu’nun konağında misafir edilir. Halkın yaşayışı ile ilgili genel bilgileri burada edinir. Katzanoğlu, Giresun Merkezinde 700 hane olduğunu, bunun 200 tanesinin Rum olduğunu; fakat şehrin geçmişte çok daha kalabalık olduğunu, 1462 yılında şehir Türklere geçerken 17.000 hane ve kafa vergisi veren 3.300 erkeğin kayıt altına alındığını, bu rakamlara arşiv kayıtlarından ulaştıklarını anlatmıştır. Fallmerayer bu rakamları tutarsız ve abartılı bulsa da, Osmanlı arşivinden kendi araştırmalarıyla ilgili çeşitli bilgilere ulaşabileceği fikrini edinmiştir. Falmerayer’e göre Hristiyan/Müslüman halklar arasındaki ilişki bir yenen yenilen ilişkisidir. Toplumda bir iç kaynaşma oluşmamıştır. Ayrıca Katzanoğlu, Türk beylerinin kendi aralarındaki mücadeleden şehrin nasıl harap olduğundan dem vurur. Burada bir parantez açarsak gerçekten özellikle 18.yy.’ın 2. yarısında bölgede nüfus sahibi, memuriyetten gelip, merkezi otoriteye karşı gelen aileler, şehirde büyük tahribata yol açmıştır. 1756 yılında Canik Muhassılı Süleyman Bey ve kardeşi Ali

⁴⁶ J.MacDonald Kinneir, **Journey Through the Asia Minor, Armenia, Koordistan In The Years of 1813 and 1814 With Remarks on the Marches of Alexander and Retreat Of The Ten Thousand**, London 1818, s.328.

⁴⁷ Jakop Philip Fallmerayer, **Doğu’dan Fragmanlar**, çev. Hüseyin Salihoğlu, İmge Kitabevi, Ankara Şubat 2002, s.139-174.

Bey 12.000 kişilik bir kuvvetle şehri yağmalamışlardır. 1764 yılında eşkiyalık faaliyeti yürüten Dizdaroğulları'nın üstüne Osmanlı Devleti ordu göndermiş, Dizdaroğulları kaleye sığınmış ve çatışmalar yaşanmıştır.⁴⁸ 19 yy. ilk çeyreğinde yaşanan Tuzcuoğulları isyanı Giresun ile birlikte, tüm bölgeyi etkilemiştir.⁴⁹ Bu bilgiler dışında Falmerayer bölgede kiraz, karadut ve fındık yetiştirildiğinden, fındığın verimli senelerde 20.000 Zentner(zentner=50 kilo, 20000*50=1000ton) ürün verdiğinden, kilosunun ise 30 kuruşa satıldığından bahsetmektedir. Fındık için en iyi pazarlar İstanbul ve Odesa'dır. Ayrıca Rus limanlarına şarap ihraç edildiğini anlatır fakat herhangi bir rakam vermez. Son olarak bölge insanının kültürel yapısına değinir ve dünyadan izole bir yaşam sürüldüğünü ve düşünce dünyasının durgun olduğunu anlatır. Bölge insanını Hristiyan ve Müslüman ayırmaksızın doğulu insan tipi olarak düşünür. Ona göre doğulu insan geçmişi ve geleceği düşünmez, bugünde yaşar. Tam olarak onun sözleriyle *“Böyle olunca doğal olarak yitirilmiş olan bilgilenme hevesinin telafi edilmesinden ve bilme hirsının tatminsizliğinin verdiği acı ve aşağılanmadan kurtulmuş oluyor.”*⁵⁰

Giresun'u ziyaret eden bir diğer gezgin Anadolu Kumpanyası, Osmanlı Bankası, Tütün Rejisi müdürlükleri yapmış olan İsviçreli Louis Rambert'dir. 5 Mayıs 1902 tarihinde gemisi Giresun açıklarına demirlemiştir. Denizden gördüğü Giresun manzarasını ve şehrin doğal güzelliklerini anlattıktan sonra, şehrin 4-5 milyon franklık fındık ihracatının olduğunu, Marsilya'ya ihracat yaptığını anlatır. O dönemki Giresun belediye başkanı Kaptan Yorgi Paşa hakkında duyduğu övgülerden bahseder. Kaptan Yorgi Paşa, 1885-1904 yılları arasında Giresun belediye başkanlığı yapmış bir Rum'dur.⁵¹ Trabzon dönüşü 14 Mayıs 1902 tarihinde Rambert'in gemisi tekrar Giresun'a uğrar ve Kaptan Yorgi Paşa kendisine şehri gezdirmeyi teklif eder. Beraber şehri dolaşıp, hükümet konağına oradan Paşa'nın evine geçerler. Rambert, şehrin caddelerini geniş, muntazam ve temiz bulduğunu ifade eder. Paşa'ya hizmetleri sırasında bir engelle karşılaşmış olmadığını sorduğunda Paşa şu şekilde cevap vermiştir:

⁴⁸ İbrahim Güler, “XVIII.Yüzyılda Giresun'da Bazı Sosyal ve Ekonomik Meseleler” **Giresun Kültür Sempozyumu (30-31 Mayıs 1998) Bildiriler**, İstanbul 1998, s.48-52.

⁴⁹ Feridun Emecen, “Giresun”, **TDV İslam Ansiklopedisi 14.cilt**, İstanbul 1996, s.80.

⁵⁰ Falmerayer, **a.g.e.**, s.164.

⁵¹ Sezai Balcı, **Giresun Rumları ve Gayrimüslim Bir Belediye Başkanı : Kaptan Yorgi Konstantinidi Paşa**, Libra Kitap 2012, s.15.

“Hayır. Burada herkes ailemi sever. Babama karşı olan hürmeti, şimdi bana gösteriyorlar. Birisini çağırıp umumi menfaat için evini, bahçesini istimlak edeceğimi söylersem asla itiraz etmez. Giresun’da Türkler, Rumlar ve Ermeniler vardır. Aralarında kıskançlık ve husumet yoktur. Herkes komşusunu sever ve endişesizce işine bakar”⁵²

1.4.2. Salnamelere Göre Giresun’da Sosyal Yapı

Salnameler, Osmanlı Devleti’nde geçmiş bir yılın olaylarını ve çeşitli istatistiklerini kapsayan, merkezî yönetim, nezâretler, askerî kurumlar, vilâyetler ve bazı özel kurumlar tarafından yayınlanan yıllıklardır.⁵³ Vilayet Salnameleri 1866 yılında yayınlanmaya başlanmış olup, Trabzon Vilayeti’ne ait ilk salname 1869 yılında yayınlanmış ve 1904 yılına kadar aralıklı olarak devam etmiştir.⁵⁴ Salnamelerden edindiğimiz nüfusa ait verileri, nüfus bölümünde kullanmıştık. Bu bölümde salnamelerden elde ettiğimiz sosyal hayata dair diğer veriler kullanılacaktır.

Tablo 1.17 : 1869 Yılı Giresun Sıbyan Mektebi, Cami, Mescid vb. Miktarı

			Nahiye-i Kırık Giresun	Trabzon Sancağı	Oran (%)	
		Miktar-i talebe-i ulum	215	4.654	5	
		Medaris-i ilmiye	15	435	3	
		Cevami	31	990	3	
		Mesacid	12	264	5	
		Tekaya	1	26	4	
		Eimme	50	576	9	
		Huteba	38	946	4	
		Müderrisin	11	170	6	
		Kilise	18	318	6	
		Rahip	24	383	6	
		Sıbyan Mektebi		Katolik	Etfal	-
Mektep	-				3	-
Ermeni	Etfal			-	641	-
	Mektep			1	31	3
Rum	Etfal			269	3.581	8
	Mektep			6	135	4
İslam	Etfal			1.265	31.109	4
	Mektep			42	1.114	4

Kaynak: TS.1286(1869), s.70-71

Tablo 1.17’ye baktığımızda Giresun Kazası’nda 15 medresede 215 talebenin olduğunu görürüz. 1 Ermeni sıbyan mektebine karşılık, 6 Rum sıbyan mektebi ve 42 İslam sıbyan mektebi vardır. Ermeni mektebinin öğrencisi yoktur, Rum mektebinin

⁵² Louis Rambert, **Gizli Notlar**, haz:N.A.Banoğlu, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1975,s.136

⁵³ Bilgin Aydın, “Salname”, **TDV İslam Ansiklopedisi 36.cilt**, İstanbul 2009, s.51.

⁵⁴ **Trabzon Vilayet Salnamesi/1869 Cilt 1**, haz. Kudret Emiroğlu, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim, Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara 1993, s.5.

269, İslam mektebinin 1.265 öğrencisi görülmektedir. Müslüman ahalinin kullandığı 43 cami ve mescitte 50 imam ve 38 hatip mevcuttur. Hristiyan nüfusa ait 18 kilise 24 rahip vardır. Giresun'da mevcut toplam öğrenci, ibadethane ve din adamı sayısının Trabzon geneline oranı tabloda belirtilmiştir.

Tablo 1.18: 1872 Yılı Giresun'da Cami, Hane, Dükkan ve Sairenin Miktarı

Tesis	Adet	Tesis	Adet
Hane	968	Gümrük	1
Hükümet Konağı	1	Boyahane	3
Dükkan	224	Kayıkhane	2
Mağaza	84	Meygede	6
Han	10	Gazino	1
Fırın	17	Kale Kapısı	1
Hamam	3	Ahır	2
Oda	65	Arsa	147
Cevami	8	Kahvehane	17
Mescid	4	Köşk	1
Mekteb-i Rüştîye	1	Bağçe	69
Mekatib-i İslam	6	Kuyu	29
Medrese	2	İslam Kabristanı	11
Tekye	1	Rum Kilisesi	5
Türbe	1	Rum Mektebi	2
Şadırvan	2	Ermeni Kilisesi	1
Çeşme	44	Ermeni Mektebi	1
Tabya	3	Çayır	8
Telgrafhane	1	Tarla	58
Muvakkithane	1	Sebzelik	49
Karantina	1	Fındıklık	74
Fener	1		

Kaynak: TS.1289(1872), s.102-107

Tablo 1.18'e baktığımızda sadece Giresun merkezindeki yapıların sayıma dahil edildiğini görürüz. Dükkan, mağaza, han, hamam, boyahane, meythane, fırın, kahvehane sayısı toplam 364'tür. 968 haneye karşılık bu rakam, şehir nüfusunun 1/3'ünden fazlasının esnaflıkla uğraştığını düşündürmektedir. Şehirde bir gümrük mevcut olması, işleyen bir limana sahip olduğunu göstermektedir. Bu rakamlardan anlaşılacağı üzere şehirde hacmi küçük olmakla beraber, canlı bir ticaret hayatı mevcuttur. Toplam tarla, bahçe, fındıklık, sebzelik sayısı 250'dir. Bu rakama göre şehir merkezinin ¼'ü tarımla uğraşmaktadır. Bu sonuca göre Giresun geneli tarım ürünlerinin büyük bölümü kazaya bağlı nahiyelerden sağlandığı düşünülmektedir.

Tablo 1.19: 1869 Yılı Giresun Kazası Yöneticileri

Kaymakam	Osman Bey	Meclis-i Daire-i Belediye	
Naib	Feyzullah Efendi	reis	Abdullah Bey
Müftü	Hafız Talip Efendi	aza	Hafız Efendi
Mal Müdürü	Hafız Hıfzı Efendi		Hacı Munis Efendi
Meclis-i idare ve tahrirat			
katibi	Abdullah Bey		Kapudan Yorgi
Meclis-i idare ve tahrirat katibi			Kapudan Kosta
reis	kaymakam		Manok Ağa
	Hafız İbrahim		
aza	Efendi	katip	Ahmet Efendi
	Tanaş Ağa		
	İstador Ağa	Nevahi-i Mülhakası	
Meclis-i Deavi		Keşap nahiyesi müdürü	
reis	naib efendi	Halil Ağa	
mümeyyizan	İsmail Efendi	Aksu nahiyesi müdürü	
	Veysel Efendi	Nesip Efendi	
	Haçi Yor Ağa		
katip	Haşim Efendi		

Kaynak: TS.1286(1869), s.39

Tablo 1.19 1869 yılı Giresun Kazası yöneticilerinin isimlerini kapsamaktadır. İsimlerden görüldüğü üzere Müslüman ve gayrimüslimler idareyi beraber yürütmektedir. 1885-1904 yılları arasında belediye başkanlığı yapan Kaptan Yorgi Paşa, gayrimüslimlerin üst makamlara gelebildiğinin en güzel örneğidir. Nitekim 1904 (H.1322) tarihli Trabzon vilayet salnamesinde, Belediye Reisi Kaptan Yorgi Paşa'nın onsekiz yıllık mesaisinde şehrin seneden seneye muntazam caddeler, umumi bahçeler ve çeşmeler ile daha mamur hale geldiği yazılmıştır.⁵⁵

1.4.3.Şer'iyye Sicilleri'ne Göre Giresun'da Sosyal Yapı

Halk kendi içinde yaşadığı sosyal, hukuki, iktisadi sorunlara ilişkin sıkça dönemin mahkemesi olan kadılara başvurmuş ve bu sorunlara ilişkin kararlar şer'iyye sicillerine kaydedilmiştir. Giresun şer'iyye sicillerinden elimize ulaşan arşiv kayıtları H.1275-1338, .1858-1920 tarihlerini kapsamakta olup, defter numaraları 1402 ile başlayıp 1450 no.lu defter ile son bulmaktadır.⁵⁶ Şer'iyye sicillerine dayanarak sosyal hayata dair pek çok tespit yapılabilmektedir. İlk tespitimiz, Giresun mahallerinde yaşayan müslüman gayrimüslim nüfusun dağılımıdır.

⁵⁵ TS.1322(1906), s.129-130.

⁵⁶ <http://ktp.isam.org.tr/?url=kaynaksicil/> (Erişim Tarihi :01.03.2020)

Tablo 1.20: Şer’iye Sicillerine Göre Giresun’da Müslüman ve Gayrimüslim Mahalleleri

Müslüman Mahalleri	Gayrimüslim Mahalleleri	Karışık Mahalleler
Hacı Hüseyin	Gogara	Kale
Hacı Mikdat	Büyükbahçe	Kaleiçi
Sultan Selim	Kumyalı Rum	Yeni
Hacı Siyam	Lonca	Çıtlakkale
Kumyalı İslam	Demirkapı	Gemiler Çekeği
Çınarlar İslam	Kumyalı Ermeni	Kapu
	Çınarlar Rum	Soğuksu
	Taş Merdiven	Saytaş
		Kanar

Kaynak : Oktay Karaman, **a.g.t.**, s.28-30

Görülen davalardan birkaç örnek verecek olursak : Akköy Nahiyesi Boztekke Köyü sakinlerinden Cinoğlu İsmail, Kırık Nahiyesi Savan Köyü sakinlerinden Nikola’ya borç verdiği 500 kuruşu tahsil edemiyince dava açmıştır.⁵⁷ Kale mahallesi sakinlerinden, Rum milletinden Toyus, Giresun çarşısında Eski Gümrük caddesinde bulunan 2 katlı evini 27.500 kuruşa Ermeni Hadişoğlu Artin’e satmıştır.⁵⁸ Lonca mahallesi sakinlerinden, Rum milletinden Kazgancıoğlu Nagret, Giresun çarşısında bulunan kahvehanenin payına düşen yarım hissesini Trabzon Kemerkaya mahallesi sakini Rum milletinden Yorgi’ye 35.0000 kuruşa devretmiştir.⁵⁹ Kapu mahallesinde ölen İbrahim Ağa, karısı Fatma Hatun’un oğlu Emin, kızı Huri ve oğulları Mustafa ve İsmail Ağa’ya 40.000 kuruş değerinde ev, 16.000 kuruşluk dükkan, 8.000 kuruşluk bahçe, 2.200 kuruşluk has bahçe ve 23.000 kuruş değerinde kahvehane’den oluşan bir servet bırakmıştır.⁶⁰ Kale mahallesinde ölen Savan, çocukları Banayot, Yorgi, Nikola, Sumla ve Andiye’ye 81.400 kuruş miras bırakmıştır.⁶¹

19. yy. şer’iye sicilleri incelendiğinde Müslüman ve gayrimüslimlerin terekelerinde mevcut olan malların benzerlik taşıdığı görülmektedir. Bu ortak yaşamın getirdiği iktisadi ve sosyal şartların bir neticesidir. Şer’iye sicillerinden yapacağımız son tespit sıkça kullanılan Müslüman ve gayrimüslim isimleridir. Müslümanlarda Ali, Mehmed, Mustafa, İbrahim, Hasan, Hüseyin, Yusuf, Salih, İsmail, Ömer, Nuri, Mahmud, Nazif, Osman, Bekir, Ahmed, Abdullah, Ayşe, Hatice, Fatma, Emine, Gülizar, Nebahat, Zeynep gibi isimlere sıkça rastlanırken;

⁵⁷ GŞS. No: 1404,s.259; aktaran : Karaman, **a.g.t.**, s.174-175.

⁵⁸ GŞS. No :1404 s.11; aktaran : Karaman, **a.g.t.**, s.174-175.

⁵⁹ GŞS.No:1407 s.43; aktaran : Karaman, **a.g.t.**, s.174-175.

⁶⁰ GŞS.No:1402 s.11; aktaran: Özkaya, **a.g.m.**, s.199.

⁶¹ GŞS. No:1403 s.7; aktaran: Özkaya, **a.g.m.**, s.199.

gayrimüslimlerde ise Serkiz, Manuk, Garabet, Agob, Meryem, Vartan, Ohannes, Bedros, Panayut, Ohan, Makdis, Hacı, Todorı, Lazari, Yani, Konstanti, Yorgi, Anastas, Artin, Sofiya en çok karşılaştığımız isimleridir.⁶²

1.5. İktisadi Hayat

Osmanlı ekonomisi ağırlıklı olarak tarım ve küçük üreticiliğe dayalı bir sistemdir. Ekonomi bir dönem kendine yetebilen ve dış piyasaya ihracat yapabilen bir sanayi sistemine sahip olabilmıştır.⁶³ Fakat Avrupa Sanayi Devrimi'nin Osmanlı ekonomisi üzerindeki olumsuz etkisi, yaşanan savaşlar, alınan dış borçlar vb. pek çok faktör ekonominin günden güne bozulmasına yol açmıştır.

19.yy. içinde Osmanlı ekonomisi, ticaret sözleşmeleri, dış borçlar, yabancı sermaye yatırımları ile Avrupa kapitalizmine açılmaya başlamıştır. 1838 yılında Osmanlı-İngiltere arasında imzalanan Baltalimanı ticaret anlaşmasıyla başlayan dönem, hammadde ve gıda maddelerinin Osmanlı İmparatorluğu'ndan ihraç edilmesine, Avrupa sanayisinin ucuz mallarının Osmanlı pazarlarını istila etmesine yol açmıştır. Bu durum Osmanlı küçük sanatlarının yıkılması sonucunu doğurmuştur. Osmanlı, hammadde tedariği ile Avrupa sanayisinin tamamlayıcısı olurken, kendi sanayisini geliştirememiş, bu süreçte hammadde ve gıda maddeleri satan toprak sahipleri ve tüccarlar iktisaden güç kazanmış, ticaret sermayesi gelişmiştir. Ülkenin kalkınması için gerekli olan sanayi sermayesi ise gelişme imkanı bulamamıştır.⁶⁴

Ülke genelinde 19.yy.da görülen iktisadi şartlar yerel düzeyde, Giresun örneğinde benzer özellikler göstermektedir. Şehrin geçim kaynağı ağırlıklı olarak tarım ve ticarettir. Şehrin bir numaralı ürünü hammadde olarak satılan fındıktır. Fındıkla ilgili bir sanayi oluşmamıştır. Keza şehrin ormanları, hayvancılığı, madenleri bölge ve ülke sanayisini geliştirecek faaliyetlerde kullanmak için oldukça yetersiz kalmıştır. 19. yy.da Giresun kazasının iktisadi şartlarını tarım, ticaret, sanayi, hayvancılık, ormancılık, madencilik ve vergi başlıkları altında inceleyeceğiz.

⁶² Karaman, a.g.t., s.175-177

⁶³ Ahmet Tabakoğlu, "Osmanlı İktisadi Yapısının Ana Hatları", Güler Eren(Ed.), **Osmanlı Ansiklopedisi Cilt 3 İktisat**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s.17.

⁶⁴ A.Gündüz Ökçün, **Osmanlı Sanayi 1913-1915 İstatistikleri**, Hil Yayınları, İstanbul 1984, s.9-12.

1.5.1.Tarım

19.yy.ın ikinci yarısında Giresun'un coğrafi alanı 2.121.548 dönüm olup, bunun 335.896 dönümü bahçe ve tarla, 685.572 dönümü ormanlar, 1.103.080 dönümü yaylak ve kışlak meralardır.⁶⁵ Ekili alanlardan elde edilen en önemli ürün fındık olup, şehrin en önemli ihracat kalemidir. Kayıtlara göre 1773 yılında Rusya'ya, 1792'de Romanya'ya, 1851'de İngiltere'ye, 1875'te Belçika'ya, 1907'de Almanya'ya ve 1912 yılında ise Amerika'ya fındık ihracatı gerçekleşmiştir.⁶⁶ Özellikle 19.yy.ın ikinci yarısında yurtdışından fındığa olan talep artmış, fındık ihracatını gösteren istatistikler 1878 yılında tutulmaya başlanmıştır. Bu tarihte 5.468 ton ihracat gerçekleşmiştir.⁶⁷ Tablo 1.21'de 1879 yılı Trabzon Vilayet Salnamesi'ne göre Giresun ve nahiyelerinde toplam 2.499.270 kıyye (3.204 ton) fındık toplanmış, bu miktarın 822.340 kıyyesi (1.054 ton) Giresun merkezde, 966.900 kıyyesi (1.240 ton) Keşap'ta, 701.905 kıyyesi (900 ton) Akköy'de ve 8.125 kıyyesi (10 ton) Piraziz'de toplanmıştır.⁶⁸ Fındık dışındaki tarım ürünleri fasulye, arpa, ceviz, çeşitli meyve ve sebze, mısır ve kendirdir. 1879 yılında bu ürünlerden meyve ve sebze hariç toplamda 589.033 kıyye (755 ton) toplanmıştır. Salnamede toplanan meyve ve sebzelerin tutarı kuruş olarak verilmiştir. Tarım ürünlerinde çeşitlilik olmakla beraber, fındık üretimi diğer tarım ürünleri toplamının çok üstündedir. Bu rakamlar 19.yy.da fındığın, Giresun için olan önemini net olarak ortaya koymaktadır.

Tablo 1.21 : 1879 Yılı Giresun'da Yetiştirilen Tarım Ürünleri ve Miktarları

	Fasulye kıyye	Şair keyl	Ceviz kıyye	Pirinç kıyye	Meyve ve sebze esman gurus	Mısır keyl	Kendir kıyye	Fındık kıyye
Giresun	61.750	5.456	3.190	-	73.425	61.760	-	822.340
Keşap	116.340	168	8.190	-	161.220	116.330	-	966.900
Akköy	44.110	23	-	200	54.490	44.110	4.045	701.905
Piraziz	33.895	1.596	-	56.650	45.255	30.050	1.170	8.125
Toplam	256.095	7.243	11.380	56.850	334.390	252.250	5.215	2.499.270

Kaynak: TS.(1296)1879, s.194

⁶⁵ TS. 1309(1901),s.215; Aktaran :Karaman, **a.g.t.**, s.142.

⁶⁶ Kemal Peker, **Fındık Bilgisi**, İstanbul 1950, s.85;akt: Ebru Bayram, "Atatürk ve İnönü Döneminde İktisadi Hayat(1923-1950)", (Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi, **Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı**, Giresun 2014), s.17.

⁶⁷ Karaman, **a.g.t.**, s.143.

⁶⁸ TS. 1296(1879), s.194.

1879 yılında İngiliz konsolosu Biliotti'nin raporuna göre, İngiltere'nin Giresun'dan 81.968 sterlinlik ithalatının 66.500 sterlinlik tutarını fındık oluşturmaktadır.⁶⁹ Ticarete yaşanan canlılık zenginleşmeyi sağlamış ve dar bir çevrede Avrupai bir yaşam tarzı yaratmıştır.⁷⁰ Fındık ticaretiyle uğraşan tüccar ve şirketleri Türkler, Rumlar ve yabancılar olarak üçe ayırabiliriz. Türk tüccarlar Feridunzâde Hacı Hasan, Sarımahmudzâde Eşref, Sarıalemdarzâde İsmail, Tacalizâde Mustafa, Hacıaliağazâde Kaşif, Rum tüccarlar, Pisani kardeşler, Kaptan Yorgi, Mavridioğulları, son olarak yabancı şirketler ise İngiliz Vital Şirketi, Alman P.P. Danielsen ve J.J. Hochstrasser şirkettir. J.J.Hochstrasser şirketi 1852'den 1941 yılına kadar Giresun'dan fındık ticaretini sürdürmüştür.⁷¹

1854 yılında Kırım Savaşı nedeniyle Rusya olan ticaret kesintiye uğramış, ileriki yıllarda belediye başkanlığı da yapacak olan Yorgi Paşa'nın Yunan bandıralı gemilerle ihracat gerçekleştirmesi liman reisinin şikayetine neden olmuştur. Fındık üretiminin az olduğu yıllardan, 1861 yılında Giresun halkı vergi ödemekte zorlanmıştır. Örnek olarak İlva, Vasil ve Sava isimli gayrimüslim vatandaşlar fındığın az olması nedeniyle devletten vergi ödemelerinde bazı kolaylıklar talep etmişlerdir. 1893'te Giresun kazasından 1.304.347 kuruş, 1895'de ise 2.078.125 kuruş öşür geliri elde edilmiştir.⁷² Bu artış fındık gelirlerinin, ürünün bol olduğu dönemlerde nasıl arttığının göstergesidir.

Yorgi Paşa, 1889 yılında fındığı kırarak iç fındık halinde ihraç eden ilk kişi olacaktır. İlk fındık kırma makinasını Giresun'a getiren Yorgi Paşa'nın kardeşi Divanis sayesinde günlük fındık kırma kapasitesi günlük 150 kantara çıkacaktır.⁷³ Önceleri evlerde bulunan fındık kırma değirmenleri ile fındık kırarak geçimini sağlayan ahali, ilk başta bu gelişmeye muhalefet etmiştir. Çünkü 50-60 kıyye iç fındık kırarak 10-15 kuruş kadar gelir elde edilebilmektedir.⁷⁴

⁶⁹ İlber Ortaylı, "19.yy.da Trabzon ve Giresun Üzerine Gözlemler" **Osmanlı'da Değişim ve Anayasal Rejim Sorunu**, Ed.Ali Berkay, İş Bankası Yayınları, 3.baskı, İstanbul 2008, s.155.

⁷⁰ Ortaylı, **a.g.e.**, s.157.

⁷¹ Karaman, **a.g.t.**, s.146.

⁷² İhsan Seddar Kaynar, "19.yy'ın İkinci Yarısından Cumhuriyet'e Fındığın Ekonomik ve Sosyal Tarihi (Orta Karadeniz Bölgesi)", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Marmara Üniversitesi SBE İktisat Tarihi Anabilim Dalı**, s.36-43.

⁷³ **a.g.t.**, s.18.

⁷⁴ Nişan Andreasyan, **Fındık Ziraatı ve Ticareti**, haz. Mustafa Aydın, Der Yay., İstanbul 2018, s.70-71.

Giresun Şer'iyye sicillerine göre 1902 senesinde 5 kantar fındık 540 kuruşa (kilosu 2 kuruş), 1903'de 465 kuruşa, 1904'de 820 kuruşa, 1905'de 775 kuruşa, 1906'da 660 kuruşa pazarda satılmaktadır.⁷⁵ 1 Osmanlı Lirası 108 kuruş civarındadır. Çürük fındıklar dahi ticarete kullanılmakta, daha çok İtalya'ya yağ üretimi için ihraç edilmektedir Fındık kabuğu ise yakacak olarak ocak ve sobalarda kullanılmakta, piyasada 30-35 kıyyesi çuval dolusu kabuk 3-5 kuruş arası satılmaktadır.⁷⁶ 1. Dünya savaşı yıllarında askerin sabun ihtiyacının karşılanması konusunda yaşanan sıkıntıya çözüm bulmak için, fındık yağından sabun üretilmesine dair Trabzon Vilayeti'ne talepte bulunulmuştur.⁷⁷

Fındık dışında başlıca tarım ürünleri ise mısır, arpa, fasulye, arpa, pirinç, ceviz olup, ancak halkın yıllık kullanımını karşılamaktadır. Cuinet'e göre bunun nedeni toprakların zaman içerisinde çok fazla bölünmesidir.⁷⁸ Giresun ve çevresinde bir hayli üzüm yetişmesine rağmen, bağcılık ibtidai bir şekilde yapılmakta, özellikle Bulancak yöresinden elde edilen üzümler ile şarap yapılıp ihraç edilmektedir.⁷⁹ Bazı akarsu çevresinde yapılan pirinç üretimi, sıtma hastalığının yaygınlaşması neticesinde Trabzon Vilayeti'nce yasaklanmıştır.⁸⁰ Ayrıca yine Cuinet, 14 köyde 47 dönümlük bir alanda 6.300 kg tütün yetiştirildiğini yazmıştır. 1890 yılında Reji idaresine tütünden 530.000 kuruş ayrılmıştır.⁸¹ Vital Cuinet, Duyun-u Umumiye adına Osmanlı şehirlerinin ekonomik ve sosyal envanter çalışmalarını yapmakla görevlendirilmiş ve bu çalışmalarını 1892 yılında " La Turquie d'Asie" adıyla yayınlamıştır. Bu çalışmaya göre Giresun'un yıllık tarım üretim tutarları aşağıda tablo 1.22'de belirtilmiştir. Yine görüldüğü gibi fındık üretimi diğer ürünlerin toplamından oldukça fazladır.

⁷⁵ Kaynar, **a.g.t.**, s.47.

⁷⁶ Andreasyan, **a.g.e.**, s.71.

⁷⁷ (BOA. DH. İ. UM. 89-2/1-34: 1),akt: Oktay Kızılkaya," XX. Yüzyılın Başlarında Türkiye'de Fındık Üretimi ve Ticareti", **Anadolu İktisat ve İşletme Dergisi**, 2 (2) 2018, s. 123.

⁷⁸ **Yurt Ansiklopedisi**,"Giresun", s.3118.

⁷⁹ TS.1321(1903), s.181.

⁸⁰ TS.1321(1903), s.141.

⁸¹ Cuinet, **a.g.e.**, s.74.

Tablo 1.22 : Vital Cuinet'e Göre Giresun'un Yıllık Tarım Üretimi

Ürün	Birim	Tutar
Fındık	kg	5.500.000
Mısır	İstanbul kilesi	350.000
Fasulye	okka	1.500.000
Pirinç	okka	750.000
Meyve	lira	12.000
Şarap (Giresun)	okka	10.000
Şarap (Bulancağ)	okka	25.000

Kaynak: Vital Cuinet, La Turquie d'Asie, Paris 1892, s.68

1.5.2.Ticaret

Ortaçağ boyunca Doğu Karadeniz bölgesinde fındık ticaretiyle ön plana çıkan Giresun, Karahisar'a olan karayolu bağlantısı ile iç kesimlerin hububat ve madenlerinin ihraç limanı olmakla beraber, dokuma mamulleri ve şap ihracıyla dikkati çekmektedir.⁸² Fındık ticareti ile ilgili ilk bilgi, İspanya Kralı'nın elçisi olarak Timur'un ülkesine giden Clavijo'nun "Timur devrinde Kadis'ten Semerkant'a Seyahat" adlı seyahatnamesinde karşımıza çıkmaktadır. Elçi, 1403 yılında İspanya'ya dönerken, fındık yüklü bir gemi ile İstanbul'a gelmiştir.⁸³

19.yy.da Giresun limanındaki hareketlilik Trabzon Vilayet Salnameleri'nden tespit edilebilmektedir. Salname kayıtlarına göre 1870 tarihinden itibaren Osmanlı, Rusya, Fransa, Avusturya'nın 4 büyük deniz kumpanyası, Karadeniz şehirlerini ziyaret etmektedir ve güzergahları üzerinde mutlaka Giresun'a uğramaktadırlar. Güzergahları üstünde bulunan şehirlerin bazılarında acenteleri bulunmakta olup, Giresun'da bu acentelerin hepsi mevcuttur.⁸⁴

Tablo 1.23 :1870-1873 Yılları Giresun'u Ziyaret Eden Vapurların Güzergahları

Kumpanya	Hareket günü	Güzergah	Dersaadet'e Dönüş
Fevaid-i Osmaniye	Her Çarşamba	Dersaadet-Ereğli-Amasra-İnebolu-Sinop-Samsun-Ünye-Ordu-Giresun-Trabzon-Rize-Batum	Her Çarşamba
Rusya	Her Cumartesi	Dersaadet-İnebolu-Samsun-Ordu-Giresun-Trabzon-Batum	Her Pazar
Fransız	Her Pazartesi	Dersaadet-İnebolu-Samsun-Ordu-Giresun-Trabzon	Her Cumartesi
Avusturya	Her Cuma	Dersaadet-İnebolu-Samsun-Ordu-Giresun-Tirebolu- Trabzon	Her Perşembe

Kaynak : TS.1287 (1870), s.75, TS.1288(1871), s.82, TS.1289(1872), s.80, TS.1290(1873), s.70

⁸² Feridun Emecen,"Giresun", s.80.

⁸³ Kızılkaya, a.g.m., s.121.

⁸⁴ TS.1287 (1870), s.159.

Tablo 1.24: 1870-1872-1873 Yılı Giresun'da Bulunan Vapur Acenteleri

Yıl	Acente	Fevaid-i Osmaniye	Rusya	Fransa	Avusturya
1870	nefs-i Gireson	Haçador	Mös.Çerbivdi	Mös. Çıkorski	Sumutcan
1872	Gireson	Haçador	Kiryoti	Mayor	Mosis
1873	Gireson	Mösyö Suzgicil	Mösyö Kebrboti	Mös. Anrimyor	Somunciyan

Kaynak : TS.1287 (1870), s.76, TS.1289(1872), s.81, TS.1290(1873), s.71

1890 yılında Cuinet'in notlarına göre Giresun limanından gerçekleştirilen satışların yapıldığı başlıca yerler: İstanbul, Osmanlı Devleti'nin diğer şehirleri, Varna, Rusya, Yunanistan, Mısır, Tuna, Trieste, Marsilya, Liverpool, Londra ve Hamburg olup, yapılan ihracat tutarı 295.660 frank'tır. Yine Cuinet'e göre satın alınan ürünlerin başlıcaları kumaş, madeni eşya, buğday, boş çuval, hayvan postu, tütün, demir eşya, kireç, alkollü içkiler, çanak çömlek, akaryakıt, tuz olup, 1.366.967 franklık dışalım gerçekleştirmiştir. 976.135 franklık satınalma Avusturya Deniz Şirketi'nden yapılmıştır.⁸⁵

İngiltere'nin Trabzon konsolosu Longworth'un 1896 yılı raporlarına göre ise Giresun limanının ihracat- ithalat kalem ve miktarları aşağıdaki gibidir:

Tablo 1.25: 1896 Yılı Giresun Limanı İthalat Ve İhracatı (Longworth Raporu)

İhracat	Tutar	İthalat	Tutar
Bakliyat	£115	Kahve, Şeker	£11.260
Meyve	£670	Pamuklu vs.	£17.660
Fındık (kabuklu)	£65.416	Cam, Porselen	£1.190
Fındık (kabuksuz)	£59.960	Petrol	£2.105
Fındık (hasarlı)	£785	Tuz	£3.120
Deri	£4.800	Sabun	£2.130
Ceviz	£7.400	Şarap	£1.240
Balmumu	£1.240	Tütün	£8.960
Toplam	£140.386	Toplam	£47.665

Kaynak: Ortaylı, a.g.e.,s. 155-156

Trabzon Vilayet Salnameleri'ne göre Giresun şehri 1898 yılında 21.613.570 kuruşluk ithalatına karşılık, 23.228.876 kuruşluk ihracat yapmıştır.⁸⁶ İthalatta en çok harcama yapılan sektör tekstil olup, basma, dokuma ve pamuklu ürünler ithal edilmiştir. İhracatta ise en çok gelir getiren ürün ayıklanmış fındık olup, onu kabuklu fındık takip etmektedir.

⁸⁵ Cuinet, a.g.e.s.73.

⁸⁶ TS.1319(1901), s.226-227.

Tablo 1.26: 1898 Yılı Giresun İskelesinden Yapılan İthalat Rakamları

Eşyanın Envai	Kıyye (1.283gr.)	Tahmini Kıymet (Kuruş)
Mısır ve Arpa	988.870	434.720
Un	1.299.870	1.558.304
Kahve ve Şeker	172.800	1.304.732
Çeşitli yiyecekler	205.335	388.212
Meşrubat	105.285	556.160
Kuru ve taze yemiş	456.850	564.256
Zeytin, zeytinyağı, tuz	785.630	832.920
Basma,dokuma	220.600	3.455.650
Çuval, muşamma	204.440	449.768
Kibrit,mum	86.670	499.114
Petrol	992.250	682.000
Cam	162.785	400.400
Sabun	112.355	303.512
Kağıt, edevat, kırtasiye	33.290	102.300
Demir çubuk, çivi, çelik	375.935	436.568
Bakır, kalay	130.450	818.840
Pamuk, pamuktan mamül	199.490	4.374.920
Tütün ve sigara	118.430	3.387.098
Çeşitli eşyalar	137.005	1.064.096
Toplam	6.788.340	21.613.570
1315(1897) yılının İthalat Toplamı	7.268.817	14.851.606
Noksan İthalat	480.477	6.771.966 ⁸⁷

Kaynak : TS.1319(1901), s.226

Tablo 1.27: 1898 Yılı Giresun İskelesinden Yapılan İhracat Rakamları

Eşyanın Envai	Kıyye (1283gr.)	Tahmini Kıymet (Kuruş)
Kabuklu Fındık	2.209.140	6.804.006
Ayıklanmış Fındık	2.680.730	14.154.250
Çürük Fındık	130.200	143.220
Ceviz	45.850	50.424
Ceviz içi	83.450	242.352
Badem ve erik çekirdeği içi	36.260	191.400
Balmumu	12.740	179.344
Meyve	48.025	52.624
Keten Tohumu	6.615	8.734
Fasulye	116.010	76.164
Balıkyağı	98.075	77.660
Koyun	-	69.520
Yün	4.900	18.326
Keçi ve koyun derisi	86.740	518.100
Çam tahtası(metreküp)	2.145	471.900
Gümüşlü Kurşun madeni	76.400	84.040

⁸⁷ Noksan ithalat için salname rakamı alınmıştır. Tabloya göre çıkarma işlemi 6.761.964 kuruş olmalıdır. 10.002 kuruşluk fark katibin bir işlem hatası olmalıdır. Farkı oluşturacak bir rakama salnamede rastlamadık.

Çeşitli eşyalar	39.455	86.812
Toplam	5.670.135	23.228.876
1315 (1897) yılının İhracat Toplamı	5.293.323	20.594.640
Noksan İthalat	376.812	2.634.236

Kaynak : TS.1319(1901), s.227

Giresun'un 1898 yılında ihracatı, ithalatına göre fazladır. Yine Salname'de verilen 1897 yılı istatistiklerine göre Giresun limanı Trabzon ve Samsun'dan sonra ihracatta 3.sıradadır.⁸⁸

1898 yılına ait bilgileri içeren 1901 yılı salnamesinde, 1898 yılı içerisinde Giresun'a uğrayan yelkenli ve vapurları adedi, tonajlarıyla birlikte aşağıdaki şekilde verilmiştir:

Tablo 1.28 : 1898 Yılı İthalat-İhracat Yapan Vapur ve Yelkenlilerin Adet ve Tonajı

Ülkeler	Vapur		Yelkenli	
	Adet	Tonaj	Adet	Tonaj
Osmanlı	140	156.187	3165	11.229
İtalya	8	10.126	0	-
Rusya	53	61.861	7	515
Avusturya	105	119.067	0	-
Fransa	16	25.381	0	-
Almanya	47	56.018	0	-
Yunanistan	96	43.310	4	1.693
Toplam	465	471.950	3.176	13.437

Kaynak: TS.1319(1901), s.248

19.yy.da görülen ticari canlılık, Giresun açısından tek ürüne yani fındığa dayalı olup, 20 yy.başında değişen dünya koşulları ve Rusya'nın değişen konumu ile yerini ekonomik daralmaya bırakmıştır.⁸⁹

1.5.3. Sanayi

Giresun için gelişmiş bir sanayiden söz etmek mümkün değildir. Sanayi alanında dokumacılık halkın en önemli faaliyetidir. Trabzon Vilayet Salnameleri kayıtlarına göre 1870 yılında pamuk, tire (pamuk ipliği) ve ketenden yıllık 3.000-4.000 adet peşkir dokunup, bölgede türketilir, bir kısmı ise İstanbul'a gönderilirdi.⁹⁰ Ayrıca yıllık 1.000 top kadar kara keten bezi imal olup, Karahisar, Sivas, diğer bölgelere satışı yapılırdı.⁹¹ Zanaat olarak bakırcılık ve kuyumculuk yaygındır.

⁸⁸ TS.1319(1901), s.230.

⁸⁹ Ortaylı, **a.g.e.**, s.157.

⁹⁰ TS.1287(1870), s.124.

⁹¹ TS.1287(1870), s.124.

Bakırdan ibrik, tava ve mangal üretilip Giresun ön adı ile satılmaktadır.⁹² Giresun bakır madeni açısından zengindir ve Espiye yakınlarında çıkarılan bakır, halkın önemli geçim kaynaklarından biridir.⁹³ Fakat çıkarılan bakır iç tüketime yeterli olmayıp 1898 ithalat rakamlarından görüleceği üzere önemli miktarda kalay ve bakır ithalatı yapılmıştır. Akköy ve Keşap nahiyyelerinde kilim, şal, aba, keten bezi üretilip, nahiyyede tüketilmektedir.⁹⁴ Giresun kazasında yaklaşık 100.000 hektarlık orman alanı olmakla beraber, ormancılık sanayinin gelişmesi için yeterli sayıda tesis bulunmamaktadır. 1903 tarihli Salnamede Giresun’da pek zarif kayık ve sandalların yapıldığı belirtilmiştir.⁹⁵ Cuinet, Giresun kazası genelinde 150 değirmen ve 193 fırın bulunduğunu aktarmaktadır.⁹⁶

1.5.4. Hayvancılık

Giresun’da arazinin dağlık yapısı nedeniyle, kıyı kesimi hayvan yetiştiriciliği için uygun değildir. Yüksek bölgelerde birçok otlak mevcuttur ve buralarda daha çok küçükbaş hayvan yetiştirilmektedir. 1901 yılı Trabzon Vilayet Salnamesine göre 1898 yılında Giresun limanından 18.326 kuruşluk yün, 518.100 kuruş değerinde keçi ve koyun derisi, 69.520 kuruş değerinde koyun ihraç edilmiştir.⁹⁷ Aynı salnamede Giresun’da bulunan hayvan sayısı aşağıdaki şekilde kaydedilmiştir.⁹⁸

Tablo 1.29: 1901 Yılı Giresun Kazası Hayvan Sayısı

	Merkep	Ester	Beygir	Keçi	Koyun	Öküz	İnek	Toplam
Giresun	140	450	400	120	11.637	200	1.300	14.247
Keşap Kazası	15	70	140	3.574	15.951	210	2.350	22.310
Akköy	5	240	270	294	5.396	175	1.100	7.480
Piraziz Nah.	5	342	604	1.199	10.817	883	1.407	15.257
Kırık Nah.	5	107	149	549	5.678	401	765	7.654
Toplam	170	1.209	1.563	5.736	49.479	1.869	6.922	66.948

Kaynak :TS 1319(1901), s.244

Tablo1.29’da görüldüğü gibi küçükbaş hayvanlardan koyun yetiştiriciliğinin düzeyi büyükbaş hayvanlara göre oldukça yüksektir. Büyükbaş hayvan yetiştiriciliği ancak yerel ihtiyaçları karşılayacak düzeydedir.

⁹² Gazanfer İltar, Sevinç Eren, “Giresun’da Bakırcılık”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*-4(14), 2012, s.158.

⁹³ *Yurt Ansiklopedisi*, “Giresun”, s.3119

⁹⁴ TS.1287(1870), s.124.

⁹⁵ TS.1321(1903), s.118.

⁹⁶ Cuinet, *a.g.e.*, s.65

⁹⁷ TS.1319(1901), s.227.

⁹⁸ TS.1319(1901), s.244.

1.5.5. Orman Gelirleri

Giresun coğrafyasının yarıya yakın bölümü büyük ağaçlı ormanlarla kaplıdır. 1898 yılında çam tahtası ihracatından 471.900 kuruş gelir elde edilmiştir. Giresun kazasındaki ormanlar salnamelere göre kazaya 3 saat mesafede Akkakezik, Kenkena ve Şeba ormanları olarak yazılmış olup, ormanların ağaçları meşe ve köknar çamıdır.⁹⁹ Akköy ve Keşap nahiyelerinde sahilden on saat mesafede 5 tane orman olup, çam, toruk, meşe, karaağaç ve efranbul ağaçları vardır. Fakat bu ormanlardan ulaşım sıkıntısı nedeniyle kereste temin olunamamaktadır.¹⁰⁰ Cuinet, eserinde Giresun ormanlarının bakımsız olup, kaderine terkedildiğini; oysa iyi bir işletme ve bakımla, devlet için önemli bir gelir kapısı olabileceğini ifade etmiştir.¹⁰¹ 1898 yılı salnamesinde zamanın koşullarına uygun bir kereste fabrikası kurulduğu belirtilmiştir.¹⁰² 1900 yılında ise ormanlardan elde edilen gelirler, Salnamede aşağıdaki şekilde kaydedilmiştir.¹⁰³

Tablo 1.30: 1900 Yılı Giresun Orman Gelirleri

Gelir Türü	Kuruş	Para
Öşür	1.532	10
Orman Hakkı	25.413	25
Yük Resmi	1.458	-
Eşçar Bedeli	106.695	5
Devair-i Resmiye	378	25
Otlakiye	2.273	-
Ceza-i Nakdi	30	-
Muayene ve Müteferrika	2.235	35
İhbariye	2.645	15
Masarıfından İstirdat	-	-
Emanet	-	-
Müteferrika	1.702	-
Yekün	144.363	35

Kaynak : TS.1321(1903), s.483

1.5.6. Maden Gelirleri

Giresun, maden yatakları bakımından önemli bir bölgedir. Cuinet, çalışmasında en bilinen maden yataklarının gümüşlü kurşun, bakır, antimon, mangan ve demir olduğunu yazmıştır.¹⁰⁴ Ayrıca Şemsettin Sami aynı maden isimlerini “Kamus-ı

⁹⁹ TS.1287(1870), s.134.

¹⁰⁰ TS.1287 (1870), s.134.

¹⁰¹ Cuinet, **a.g.e.**, s.69-70.

¹⁰² TS.1316 (1898), s.118.

¹⁰³ TS.1318(1900), s.483.

¹⁰⁴ Cuinet, **a.g.e.**, s.68.

Alam” adlı eserinde zikretmiştir.¹⁰⁵ 1898 yılında, 76.400 kıyye gümüşlü (simli) kurşun madeni ihracatından 84.040 kuruş gelir elde edilmiştir.¹⁰⁶ 1872 yılı Trabzon Vilayet Salnamesi’nde, yol inşaatı sırasında halis bir mermer madeni keşfedildiği ve Akköy nahiyesiyle Ordu Kazası sınırında bir adet demir madeni olduğu not edilmiştir.¹⁰⁷ Bu demir madeninden kara demir ve nal imal edilip, Ordu mal sandığına vergisi verilmekte, sancak bölgesine ve Karahisar-i Şarki taraflarına satışı yapılmaktadır.¹⁰⁸ Ayrıca aynı salnamede hükümet gerekli imkanları sağlar ise demir madeninden önemli bir gelir elde etme imkanı olduğu ifade edilmiştir. Bununla beraber 1318 senesinde taş ocaklarından 6.500 kuruşluk gelir elde edildiği salname kayıtlarında görülmektedir.¹⁰⁹ Bu gelirler oldukça düşük düzeydedir. 19.yy.da Osmanlı’da madencilğe gerekli önem verilmemiş ve madenciliğin gayri milli safi hasıladada payı %1’den bile az bir oranda kalmıştır.¹¹⁰

Tanzimat sonrası madenciliğin durumunu iyileştirmek için bir takım düzenlemeler yapılmıştır. 1858 Arazi Kanunnamesi ile madenlerin mülkiyeti konusu düzenlenmiş; daha sonra 1861 tarihinde Maâdin Nizamnâmesi ile toprak sahiplerine kendi arazilerinde maden arayabilme hakkı verilmiştir. Bu nizamnameye göre miri topraklarda bulunan madenler hazineye ait olacak, maden işletme imtiyazı Osmanlı vatandaşı olan şirket ve fertlere verilecek, yabancılar bu şirketlere ancak ortak olabilecektir. İmtiyaz sahiplerinin verecekleri vergi, madenin zenginlik derecesine göre tespit edilecektir. İmtiyaz belirli bir süre için verilecek ve sürenin sonunda maden devlete geçecektir.¹¹¹ 2. Abdülhamid döneminde ise farklı bir uygulamaya gidilmiştir. Yeni maden çıkarmak isteyen yabancılara imtiyaz hakkı 99 yıla kadar verilmiş, vergiler kaldırılmış, yerine maden gelirlerinin %25’inin devlete bırakılması uygulaması getirilmiştir.¹¹² Giresun’da bu imtiyaz sahibi kişilerin isimleri salnamelere kaydedilmiştir.

¹⁰⁵ Karaman,a.g.t., s.156.

¹⁰⁶ TS.1319(1901), s.227.

¹⁰⁷ TS.1289 (1872), s.120.

¹⁰⁸ TS.1289 (1872), s.120.

¹⁰⁹ TS.1318 (1900), s.483.

¹¹⁰ Abdullah Saydam, “Osmanlı Madenciliği ve XIX. Yüzyılın Ortalarında Trabzon’daki Maden Ocakları”, **Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı 6, (Samsun 1991), s.256.

¹¹¹ Oktay Karaman, "XIX. ve XX. Yüzyılda Giresun ile Çevresindeki Madenler ve Maden İşletmeciliği", **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, c. V/1, 2003, s.66.

¹¹² Karaman,a.g.m., s.67.

Tablo 1.31:1903 Yılı Trabzon Vilayet Salnamesine Göre Maden İmtiyazları

	Piraziz	Keşap
Maden	Manganez	Simli kurşun ve Antimon
İmtiyaz Sahibi	Mösyö Piracivani	Mösyö Leondidaz
İhale Tarihi	28 Muharrem 1297 (11 Ocak 1980)	7 Şaban 1305 (19 Nisan 1888)
Senelik Vergi	923 kuruş	21035 kuruş

Kaynak: TS.1321 (1903), s.480

19.yy. ikinci yarısında Giresun madenlerini işleten devlet işletmesi ve Müslüman müteşebbis görülmemektedir. Tüm işletmeler gayrimüslimlere ve yabancı kişilere aittir.¹¹³

1.5.7. Vergi Gelirleri

19 yy.ın Tanzimata kadar olan döneminde Osmanlı klasik vergi sistemi devam etmiş, bu vergiler Tekalif-i Şer’iyye va Tekalif-i Örfiyye adı altında toplanmıştır. Tanzimat sonrası dönemde ise vergi sisteminde birtakım değişikliklere gidilmiştir. İltizam düzenin kaldırılacağı ilan edilmiş, muhassıl adı verilen maliye memurları bölgelere gönderilmiştir. İlk etapta uygulama başarısız olmuş ve iltizam sistemine geri dönmüştür.¹¹⁴ 1860 yılında “Tahrir-i Nüfus ve Emlak Nizamnamesi” ile vergilendirilmede izlenecek yol tekrar belirlenmiştir. Bu nizamnamenin ardından alınan başlıca vergiler Öşür, Temettü, Ağnam, İlane-i Askeriye olarak sayılabilir.¹¹⁵ 1873 yılında vergi toplama yetkisi Maliye Nezaretinden alınıp, bölge Rüsumat Müdürlüklerine devredilmiştir.¹¹⁶ Bu bölümde Tanzimat sonrası dönemde Salnamelerden elde ettiğimiz bilgiler doğrultusunda birtakım vergi gelirlerini belirteceğiz. 1867 yılında Giresun kazasında ödenen maaşlar ve toplanan vergi gelirleri aşağıda tablo 1.32’de gösterilmiştir. Başlıca gelir kalemlerini aşar ve mal vergisi oluşturmaktadır.

¹¹³ Karaman **a.g.t.**, s.158

¹¹⁴ Musa Çadircı, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapıları** TTK. Ankara 199, s.340.

¹¹⁵ Çadircı, **a.g.e.**s.346-347.

¹¹⁶ Çadircı, **a.g.e.** s.348.

Tablo 1.32: 1867 Yılı Giresun Kazası Gelir-Gider Cetveli

1284/1867	Gider toplam	Gelirler					Gelir Toplam
	Maaşat / Masarifat	Varidat-ı Mütferrika	İane-i Askeriye	Ağnam Rüşumu	Mal vergi	Aşar	Yekün-i varidat
Giresun Kazası	130.583	81.955	69.445	43.870	223.085	228.027	646.382
Akköy Nahiyesi	25.428	15.639	36.562	29.146	169.807	306.627	557.781
Keşap Nahiyesi	21.756	12.055	19.687	41.984	150.470	283.436	507.632
Toplam	177.767	109.649	125.694	115.000	543.362	818.090	1.711.795
Trabzon sancağı	3.756.668	1.011.595	780.072	696.854	3.863.999	5.912.303	12.264.823
Oran	5%	11%	16%	17%	14%	14%	14%

Kaynak: TS.1287(1870), s.98-99

1871 yılında Giresun Rüşumat Müdürlüğü tarafından toplanan tuz, içki, tütün ve gümrük vergileri tablo 1.33'te gösterilmiştir. Tütün vergisi gelirleri oldukça düşüktür. En önemli gelirler tuz ve gümrükten alınan vergilerden elde edilmiştir.

Tablo 1.33: 1871 Yılı Giresun Rüşumat Müdürlüğü Tuz, İçki, Tütün, Gümrük Vergi Gelirleri

1288/1871	Tuz	Müskirat (içki)		Duhan (tütün)		Gümrük resmi	Mecmua-i hasılat
	Esman-i hasılası	Resm-i ruhsatiyesi	Resm-i mirisi	Resm-i beyiyesi	mahrecinde resmi alınan duhanın resmi		
Giresun Kaza Toplam	589.137	2.678	13.416	5.079	10.558	479.348	1.100.317
Trabzon Toplam	4.491.206	28.195	128.177	41.468	4.463.957	4.808.792	13.961.920
Oran	13%	9%	10%	12%	0,24%	10%	8%

Kaynak : TS.1288 (1871), s.122-123

1893-1895 yılları arasında fındıktan elde edilen aşar gelirleri ise aşağıdaki gibidir. Yıllar arasında oluşan fark fındığın 1895 yılında çok olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 1.34: 1893-94-95 Yılları Fındık Aşar Tutarı

Yıl	Kuruş
1893	1.304.347
1894	1.221.303
1895	2.078.125

Kaynak : Karaman, a.g.t., s.166

İKİNCİ BÖLÜM

TRABZON AHKAM DEFTERLERİ'NE GÖRE 19.YY.DA

GİRESUN KAZASI'NIN İKTİSADİ DURUMU

Çalışmamızda Trabzon Ahkam Defterleri içerisinde 19.yy.1 kapsayan Giresun'a ait 118 hüküm bulunmaktadır. Bu hükümlerden 4/102-1 ve 7/269-2 no.lu hükümler mükerrer kaydedilmiş ve üstü çizilmiştir. 118 hüküm, 3 no.lu defterin 1800 tarihli hükümleri ile başlayarak 8 no.lu defterin sonuna kadar olan dönemi kapsamaktadır. Hükümlerin günümüz Türkçesine çevrilmesi ve özetlerinin hazırlanması sonrasında, hükümler konularına göre tasnif edilmiştir. Ahkam defterlerinde iktisadi hayata ilişkin bulacağımız veriler, halkın şikayetlerinden yola çıkarak tespit edebileceğimiz verilerdir. Bu şikayetlerin içeriği miri toprak anlaşmazlıkları, mülk toprak anlaşmazlıkları, miras anlaşmazlıkları, vergi anlaşmazlıkları, tımar ve zeamet anlaşmazlıkları ve alacak verecek anlaşmazlıkları olarak sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmanın dışında kalan sadece üç hüküm vardır ve analize dahil edilmemiştir. 3/178-1 no.lu hüküm cinayet ve gasb, 4/65-2 no.lu hüküm beratla imam olanların görevine yapılan müdahale, 4/105-2 no.lu hüküm ise suçlunun yakalanması kararı ile ilgilidir. Bu üç hükmün özeti ekler bölümünde görülebilir. Hükümlerde ortaya çıkan meseleler hukuki meseleler olsa da, iktisadi hayatın temellerini oluşturmakta, ona yön vermekte, böylelikle sosyal yapıyı belirlemektedir.

118 hüküm ağırlıklı olarak toprak anlaşmazlıklarından oluşmaktadır. Miri toprak, mülk toprak ve miras anlaşmazlık konuları çoğunlukla tarla, bağ, bahçe, menzil, arsa, mera, çayır ve diğer taşınmaz gayrimenkulleri içermektedir. Belirtilen toprak çeşitlerine devletin hukuki olarak farklı bakış açısı söz konusudur. Burada karşımıza çıkan ilk ayırım toprağın miri ya da mülk olmasıdır.

2.1.Miri Toprak Anlaşmazlıkları

Arz-ı miri, Osmanlı'da en yaygın toprak sistemi olup, mülkiyetin doğrudan devlete ait olduğu, köylünün devlet görevlilerine vergisini ödemek kaydıyla "kiracı" olduğu topraklardır.¹ Toprak mülkiyetinin unsurları rakabe (çıplak mülkiyet),

¹ İsmail Cem, **Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi**, T.İş Bankası Yayınları, 27. Basım, İstanbul, Kasım 201, s.37.

tasarruf ve intifa (yararlanma) hakkıdır. Rakabe devlete ait olup, tasarruf ve intifa hakkı köylülerindir.²

İmparatorluğun ilk dönemlerinde toprak düzenine ilişkin yazılı kanunlar görülmezken, Fatih dönemi ile sipahi-padişah, sipahi-reaya ilişkilerini düzenleyen ferman, kanunnameler çıkarılmış ve davaların görülmesi için şer'i mahkemeler kurulmuştur. Mülk topraklar için anlaşmazlıkları düzenleyen şer'i hukuktan sonra Kanuni döneminde, Ebussu'ud Efendi tarafından düzenlenen temelini tımar sisteminden alan örfi hukuk ortaya çıkmıştır.³ Ebussu'ud Efendi tarafından yazılan bir fetvada miri topraklar şu şekilde tanımlamıştır:

“Arazi-i merkume ne öşriye ve ne haraciye dir, arz-i memleketdir ne hin-i fetihde ganimine kısmet olunub öşriye kılınmışdır ve ne eshabına temlik olunub haraciye sarf kılınmışdır. Belki rekabe-i arz Beyt ül-malindir. İfraz olunub mutasarrıf olanlara icare tarikiyla verilmişdir. Ziraat ve hırsat idüb harac-ı muvazzafını ve haracı mukasemesini virüb tasarruf iderler”⁴

Osmanlı'da toprak 5 şekilde miri hale gelmektedir⁵:

1. Fetih sonucu ele geçirilen toprakların dağıtılmayarak, devlete geçmesi.
2. Fetih esnasında toprağın öşri veya haraci olduğunun tespit edilememesi hali.
3. Mülk toprak sahibinin mirasçısız ölmesi.
4. Kime ait olduğu bilinmeyen toprakların zamanaşımı ile devlete geçmesi.
5. Mevat toprakların, ziraate elverişli hale getirilerek, devlet mülkiyetine geçmesi.

Tarımda, en verimli birimin orta ölçekli aile işletmesi olduğu düşünülmektedir. Bu aile işletmelerine 60 ile 150 dönüm tahsis edilir, aile işletmelerinin parçalanması veya tam tersi büyümesi istenmemektedir. Bu sebeple devlet, tarım alanlarının mülkiyetini miri sistem ile kendi elinde tutmaktadır. Bu sistemde toprak babadan oğula geçecek şekilde kiralanır, alım-satım devletin kontrolünde olur, vakfedilmez ve bağışlanamaz. Üretimde azalmayı engellemek adına köylünün toprağı işlemeden bırakmasına, toprağını terkederek başka bölgelere göç etmesine müsaade

² Halil İnalcık, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1300-1600)**, T.İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul Kasım 2017, s.125.

³ Halil Cin, **Miri Arazi ve Bu Arazinin Özel Mülkiyete Dönüşümü**, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya, 1987., s.53.

⁴Barkan, **a.g.e.**, s.302.

⁵Cin, **a.g.e.**, s.55-56.

edilmemektedir.⁶ Miri sisteme konu olan topraklar, kural olarak tahıl ve temel yiyecek üretimine ayrılmış tarım alanları yani tarlalardır.⁷ Bağ ve bahçeler bu kapsamın dışındadır. Tarla ziraati, geçimlik ekonomi, ordu ve şehirlerin iâşesi açısından kritik görülmüş ve devlet bu üretimi kontrol altında tutmuştur.⁸ Böylelikle Trabzon Ahkam defterlerinde Giresun'a ait hükümleri incelerken, miri toprakları tespit etmek için gerekli en önemli kriterin toprağın niteliği olduğu ortaya çıkmaktadır. Nitekim bütün hükümlerde davaya konu olan toprakların niteliği tarla, mera yeri, çayır, bağ, bahçe, arsa, menzil vb. şekilde açıkça belirtilmiştir. Miri topraklara konu olan toplamda 32 tane hüküm tespit edilmiştir. Bunların içinden tarla ile ilgili anlaşmazlıklara konu olan hüküm 27 tanedir.⁹ 5 tane hüküm ise mera yerleri ve çayırarla ilgilidir.¹⁰

Tablo 2.1: Miri Toprak Anlaşmazlıkları

Defter	Sayfa-Hüküm	Tarih	Yer	Mülk	İntikal şekli	Kanun Uygulaması		
						Mahlul	Zaman Aşımı	Arazi Kanunname
3	30-2	1218	Kurtulmuş köyü	Tarla	Miras			
3	39-2	1218	Çandır köyü	Tarla				
3	80-3	1221	Ayvasul	Tarla	Miras			
3	127-4	1228	Giresun	Tarla	Miras			
3	136-4	1227	Eğrianbar köyü	Tarla	Miras			
4	74-1	1237	Uzundere köyü	Çayır				
6	41-2	1255	Ülper köyü	Tarla		3 sene		
6	81-1	1257	Taflan(?) köyü	Tarla		3 sene		
6	83-2	1257	Soğukpınar köyü	Tarla		3 sene		
6	85-1	1257	Veresi, Kırkpınar Solak (?)	Tarla		3 sene		
6	139-1	1259	Kuşluğan köyü	Tarla	Miras		10 sene	
6	175-1	1261	Giresun/Keşap	Çiftlik	Miras			
6	188-1	1262	Kuşluğan köyü	Tarla	Miras		10 sene	
6	188-3	1262	Giresun/ Keşap	Çiftlik	Miras		10 sene	
7	88-3	1265	Taflan(?) köyü	Tarla		3 sene		
7	94-1	1266	Akçeşhir köyü (?)	Mera				

⁶ Mehmet Genç, **Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi**, Ötüken Yayınevi, 13.Basım, İstanbul, Ekim 2016, s.42.

⁷ İncalcık, **a.g.e.**, s.125.

⁸ Halil İncalcık, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Toplum ve Ekonomi**, Eren Yayınları, İstanbul 1996, s.3.

⁹ BOA,TAD., defter no/sayfa no-belge no : 3/30-2, 3/39-2, 3/127-4, 3/136-4, 6/41-2, 6/81-1, 6/83-2, 6/85-1, 6/139-1,6/175-1, 6/188-1, 6/188-3 , 7/88-3, 7/104-2, 7/113-1, 7/126-2, 7/178-1, 7/239-1, 7/257-2, 8/23-2, 8/39-2, 8/54-3, 8/63-2, 8/124-2, 8/143-1, 8/152-2.

¹⁰ BOA,TAD., defter no/sayfa no-belge no : 4/74-1, 7/94-1, 7/112-1, 7/177-2, 7/230-1.

7	104-2	1266	Giresun	Tarla		3 sene		
7	112-1	1266	Karakilise	Mera				
7	113-1	1266	Karakilise	Tarla		3 sene		
7	126-2	1267	Akpınar	Tarla		3 sene		
7	177-2	1269	Türkmenli köyü	Mera				
7	178-1	1269	Türkmenli köyü	Tarla		3 sene	10 sene	
7	230-1	1273	Uzundere köyü	Mera				
7	239-1	1273	Hisargeriş köyü	Tarla		3 sene	10 sene	
7	257-2	1274	Uzgur köyü	Tarla		3 sene	10 sene	
8	23-2	1276	Konca köyü	Tarla	Miras	3 sene		A.K
8	39-2	1277	Çandır köyü	Tarla				A.K
8	54-3	1277	Akpınar köyü	Tarla	Miras			A.K
8	63-2	1278	Uzgur köyü	Tarla	Miras	3 sene		A.K
8	124-2	1283	Akyoma köyü	Tarla	Miras			A.K
8	143-1	1286	Hisargeriş köyü	Tarla	Miras			A.K
8	152-2	1290	Tamdere köyü	Tarla		3 sene		A.K

Literatürde miri topraklar üzerinden yürütülen tartışmalar, devletin sahip olduğu toprak mülkiyeti sisteminin, iktisadi hayatımızın gelişiminde ne gibi sonuçlara yol açtığı üzerinedir. Devletin zirai üretim üzerindeki hakimiyetinden yola çıkarak Marksist yorumcuların bir bölümü, Osmanlı Devleti'ni Asyatik sosyo-ekonomik sistemin (ATÜT) içinde değerlendirmektedir. Bu noktada ATÜT kavramını biraz açmamız gerekmektedir. Oğuz Oyan, Marx, Varga ve Godelier'in çalışmalarını derleyerek ATÜT modelini birkaç maddede tanımlamıştır. ATÜT modelinde toprak üstünde özel mülkiyet yoktur ve devlet toprağın sahibidir. Köylülerin sömürüsü kolektiftir. Köylü, devlet memuru ilişkisi, üyesi olduğu cemaat veya topluluğun devlet ile olan ilişkisine bağlıdır. Köyler kendi kendine yeterli bir ekonomiye sahiptir. Şehirlerle, köy arası farklılaşma azdır. Değişim sınırlı, parasal ekonomi gelişmemiştir. Devlet, sulama gibi önemli kamusal yatırımları üstlenmiştir. Köylü, topluluk yaşantısında özgürdür fakat devletin vergi, angarya, müsadere gibi uygulamalarından korunamaz. ATÜT modeli ekonomiler durağandır ve bu durum özel mülkiyetin ve ticaretin gelişmemesine bağlı olarak devam eder.¹¹

Devletin toprak üzerinde hakimiyeti, tarımsal ilişkilerin gelişmesini engellemekte, böylece toplum ve ekonomi durağanlaşmaktadır.¹² Marksist görüşün

¹¹ Oğuz Oyan, **Feodalizmden Kapitalizme, Osmanlı'dan Türkiye'ye**, Yordam Kitap, İstanbul 2016, s.62.

¹² İnalçık, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1300-1600)**, s.126.

batılı toplumlar için belirlediği kölelik-feodalite-kapitalizm-sosyalizm yönünde olan tarihsel akış çizgisi, Asyalı toplumlar için farklılık göstermektedir. Marx ve Engels'e göre Asyalı toplumlar kapitalizme geçmek için gerekli olan iç dinamiklerden yoksundur ve batılı toplumların müdahalesi olmaksızın bu geçiş mümkün görünmemektedir.¹³ Asyalı toplumlarda özel mülkiyet gelişmediği için kapitalizmi harekete geçirecek sermaye birikimi oluşmamıştır.

İdris Küçükömer, Osmanlı'da üretim ilişkilerinin, devlet dışında yeni bir sınıfsal gücün ortaya çıkışını engellediğini belirtmiştir. Batıda tarihsel süreçler, sınıfsal hareketlerin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Sınıfsal hareketlerin yokluğunda Osmanlı ve onu takip eden Türkiye Cumhuriyeti'nin batı dünyasından farklı bir yapıda günümüze ulaştığını ifade ederek, toplumumuzun kapitalistleşemeyeceğini ve bu sebeple batılılaşamayacağını savunmuştur. Küçükömer, 18.yy.da tüccar, tefeci ve mültezimlerin, toprağa yönelmesi ile özel mülk ve çiftliklerin büyüdüğünü, ayanlar ve derebeylerinin ortaya çıktığını fakat Osmanlı merkezi yönetiminin bunlarla sürekli mücadeleye halinde olduğunu belirtmiştir. Osmanlı bu mücadeleye içine girdiği dönemde batı dünyası feodaliteyi aşmış, sanayi kapitalizmi sürecine girmiştir. Osmanlı içerde ayanlarla, dışarda kapitalist devletler ile mücadele etmek durumuna düşmüş, tarımsal sermaye birikimini sanayi alanına yöneltme kapasitesine sahip bir sınıfın doğmasına izin vermediği gibi, kendisi de kapitalist olamamış fakat ekonomisini kapitalist dünyaya açmıştır.¹⁴ Bu açılım Osmanlı'nın Avrupa'ya hammadde ve gıda tedarikçisi olarak eklenmesi şeklinde olmuştur. A.Gündüz Ökçün, Osmanlı'nın 19.yy. itibarıyla tarımsal ürün ve madenleriyle Avrupa sanayisinin tamamlayıcısı olduğunu ve bu durumun Osmanlı ekonomisinin iç dinamiğini parçaladığını yazmıştır. Süreç toprak sahipleri ve ticaret sermayesi lehine gelişmiş, yerli sanayi gelişme imkanı bulamamıştır.¹⁵

Niyazi Berkes, bu dönemi feodal ekonomi ile kapitalizm öncesi emtia üretimi ekonomisinin yan yana olduğu bir dönem olarak değerlendirmiş ve feodal ekonominin diğerini tasfiye ettiğini savunmuştur. Ayan ve derebeyi ekonomisi dediği

¹³ Gülten Kazgan, **İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, Eylül 2016, s.354-355.

¹⁴ İdris Küçükömer, **Batılılaşma&Düzenin Yabancılaşması**, Profil Yay., 3.baskı, İstanbul, Mart 2012, s.21-64.

¹⁵ A.Gündüz Ökçün, **Osmanlı Sanayi İstatistikleri 1913-1915**, Hil Yayın, İstanbul 1984, s.12.

feodal ekonomi ne kapitalizmle ne de devletçi sanayi ile uyuşmakta, Türk toplumunun gelişmesinin önünü kesmektedir.¹⁶

Taner Timur'a göre, Osmanlı'da klasik feodal yapı kendine yer bulamamıştır. Osmanlı, komünal-patriyarkal üretim ilişkilerine dayanarak feodalite ile sürekli savaşmıştır. Bu konuda en önemli iki aracı miri toprak ideolojisi ve müsadereci.¹⁷

Sencer Divitçioğlu'na göre, Osmanlı'da toprakların rakabesi devlete aittir. Tımar sahibi sadece devlet adına vergi ve asker toplayan bir memurdur. Tımar sahibi toprağın mülkiyetine ve tasarrufuna sahip değildir. Tımar miras yoluyla geçmez. Reaya ise, toprağı tasarruf etme, ürününü elde etme bakımından hür olup, sipahiye karşı sorumluluğı devlete olan vergisini vermekten ibarettir. Bu sebeplerle Osmanlı'da toprak mülkiyet ilişkileri Avrupa feodalitesi ile farklılıklar taşımaktadır.¹⁸

Behice Boran, batıdaki serf ile Osmanlı reayası arasında çok az fark olduğunu, ikisinin de toprağı bağımlı emekçi olduğunu savunmuştur. Sipahinin mülkiyet sahibi olmaması durumu teorikte olup, pratikte sipahiler toprağın sahibi gibi köylünün ürününden faydalanmışlardır. Batıyla arada farklar olmakla birlikte Osmanlı'da da feodal düzen vardır. Boran, Osmanlı'yı mahalli feodaliteyi tasfiye edememiş, merkezi feodalite olarak nitelendirmiştir.¹⁹ Doğan Avcıoğlu, Osmanlı'da Asya tipi üretimden farklı olarak özel mülkiyet söz konusu olduğunu, köylünün bağ, bahçe, değirmenlerin mülkiyetine sahip olabildiğini yazmıştır. Avcıoğlu'na göre, Osmanlı toplumunda, reayanın sahip olduğu toprak miktarı ve servetinde farklılaşmalar vardır ve kapitalizme geçişin şartları mevcuttur. Kapitalist gelişmeye engel batılı devletlerin müdahaleleridir.²⁰

Halil Cin, Avcıoğlu ile paralel düşünmektedir. "Miri Arazi ve Bu Arazinin Özel Mülkiyete Dönüşümü" kitabında, reayanın mutlak anlamda sahip olduğu bağ, bahçesi ve değirmeni olduğuna vurgu yapmış, miri topraklardaki tasarrufunun zaman içerisinde özel mülkiyete doğru evrim geçirdiğini yazmıştır. Ayrıca Osmanlı iktisadi

¹⁶ Niyazi Berkes, **100 Soruda Türkiye İktisat Tarihi I.Cilt**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, Temmuz 1969, s.111.

¹⁷ Taner Timur, **Osmanlı Toplumsal Düzeni**, İmge Kitabevi, 3.Baskı, Ankara, Eylül 1994, s.296

¹⁸ Divitçioğlu, **a.g.e**, s.69-83.

¹⁹ Behice Boran: "Metod Açısından Feodalite ve Mülkiyet II.", **YÖN**, Sayı 51, Kasım 1962, s.514.

²⁰ Doğan Avcıoğlu, **Türkiye'nin Düzeni (Dün-Bugün-Yarın)**, Kırmızıkeçi Yayınevi, İstanbul 2013, s.15-33.

hayatı ATÜT taraftarlarının savunduğu gibi durgun değildir. İmparatorluğun ticaret yolları üstünde olması ve büyük şehirlerin iâşesi meselesi tüccar sınıfını doğurmuş, şehir-köy ilişkilerini geliştirmiştir. 16.yy. sonrası miri rejimin bozulmaya başlaması ile köylüler çiftini bozarak şehirlere göç etmiş, bazı sipahiler, memurlar ellerindeki sermaye ile çiftlikler kurarak ziraate yönelmiş, ticaret ve faizcilik ile sermaye birikimi oluşturan kesimler ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak kapitalizm öncesi koşullar Osmanlı’da mevcuttur. Cin, Osmanlı düzenini sosyal adaletçi olarak tanımlamaktadır. Fakat bu düzen ve toplum zamanla yozlaşmış ve bozulmuştur.²¹

2.1.1 Tımar Sistemi

Osmanlı Devleti’nde, hükümdarların ordu komutanı ve üst düzey devlet adamlarının savaflara katılan komutanlar olması, ekonominin savafla dayalı olduğunu ve sosyal hayatın savafl sosyolojisine göre yapılandırıldığını açıkça göstermektedir. Reaya-toprak ilişkisi bu ekonomik ve askeri yapının temelini oluşturmaktadır.²² Bu ilişki, miri toprak rejimi koşulları altında tımar sistemi ile yürütölmektedir.

Barkan, tımar için flı tanımlayı yapmıştır:

“Osmanlı İmparatorluğu’nda geçimlerini veya hizmetlerine ait masrafları karşılamak üzere bir kısım asker ve memurlara, muayyen bölgelerden kendi nam ve hesaplarına tahsili selahiyetiyle birlikte tahsis edilmiş olan vergi kaynaklarına ve bu arada bilhassa defter yazılarındaki senelik geliri 20.000 akçeye kadar olan askeri dirliklere verilen isimdir.”²³

Osmanlılar fethettikleri bölgeleri eyalet veya diğer yönetim birimleri şeklinde yapılandırarak, vergi gelirinin önemine göre has, zeamet, tımar olarak üçe ayırmaktadır. Has, yıllık geliri 100.000 akçeden fazla, zeamet yıllık geliri 20.000-100.000 akçe arası, tımar ise yıllık geliri 1.000 – 20.000 arası olan topraklardır.²⁴

Tımar sahipleri, toprağı mülk edinemez ve işleyemezdi. Reayanın tasarrufunda olan toprakların bütün resmi işlemleri ve denetimi tımar sahibinin gözetiminde yapılırdı. Boş tarım topraklarını kiraya verebilirlerdi. Doğada kendi yetişen ağaçların meyveleri onlara aitti. Aileleri ve atları için bir çiftlik, bir bağ, bir çayır

²¹ Cin, a.g.e.,s.83-86.

²² Mehtap Özdeğer, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Miri Arazi Rejimi ve Tahrir Geleneğı” **Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 3 sayı:5, 2003 (Hakemli Üniversite Dergisi), s.2.

²³ Barkan, a.g.e., s.805.

²⁴ Cem, a.g.e., s.37.

alabilirlerdi.²⁵ Tımar sahibi, vergi kaynağının verimi ile kendi menfaati doğru orantıda olduğu için reayayı korurdu. Vergi böylelikle kolay ve masrafsız toplanır, hizmetlerle vergilerin uyumu sağlanmış olur ve parazit bir zümrelerin ortaya çıkışı önlenmiş olurdu.²⁶

Tımar sistemi sayesinde orduya asker sağlanmasının dışında tarımsal artığın devlet hazinesine aktarılmasını sağlanıyordu. Tımarın en önemli özelliği küçük aile işletmelerine dayanmasıdır. Küçük aile işletmeleri devletin vergi toplayabilmesini özel mülkiyet ve büyük işletmelere kıyasla kolaylaştırmaktaydı.²⁷

Tımar sistemi aracılığı ile merkezi denetim kurmak isteyen devlet, eyaletlerdeki gelir kaynaklarını ve bunların tımar olarak dağılımını gösteren tahrir defterleri düzenlerdi.²⁸ Devlet tımar sistemiyle toprak ve reaya üzerinde kontrol kurup, küçük aile işletmeleri olan çiftliklerin dağılıp, tek bir elde toplanmasını engellemeye çalışmıştır. Bu yapı günümüz Türkiye'si'ndeki küçük tarım işletmelerinin temelini oluşturmaktadır.²⁹

Ahkam defterlerinin Giresun'a ait hükümlerinde, miri toprak anlaşmazlıklarına konu olan hükümlerde reaya ve sahib-i arza yapılan sık vurgudan, tımar sisteminin 19. yy. boyunca uygulandığı sonucunu çıkartmaktayız.

2.1.2.Reaya

Reaya, arapça sürü anlamına gelen raiyyet kelimesinin çoğuludur.³⁰ Pakalın'ın hazırladığı tarih sözlüğünde “*Hükümete itaat eden ve vergi veren halk manasına gelen raiyyetin cem'idir. Raiyyet yahut raiyye alelittlak tebaa demektir. Osmanlılarda bir zamanlar İslam olsun olmasın bütün tebaaya reaya denilirken sonraları yalnız gayr-ı müslimlere hasr ve tahsis edilmiştir.*”³¹ şeklinde tanımlanmıştır. Reaya tabiri daha çok üretici olan köylüler için kullanılmakla beraber, şehirliler, konar göçerler ve

²⁵ İncalcık, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1300-1600)**, s.135-137

²⁶ Genç, **a.g.e.**, s.96.

²⁷ Şevket Pamuk, **100 soruda Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914**, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1990, s.41.

²⁸ Halil İncalcık, **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)**,Yapı Kredi yay.1.baskı,İstanbul, Mayıs 2003, s.112.

²⁹ İncalcık, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Toplum ve Ekonomi**, s.9

³⁰ Mehmet Öz, “Reaya” **TDV İslam Ansiklopedisi 34.cilt.**İstanbul 2007,s.490.

³¹ Mehmet Zeki Pakalın, “Reaya” ,**Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü Cilt 3**, MEB yay., İstanbul 1946, s.14.

bazı hizmetleri gören vergiden muaf kişilerde (müsellem, derbendçi, menzilci vb.) reaya sayılırdı.³²

Berkes, Osmanlı yazarlarının reaya için “reaya oğlu reayadır” tabirini kullandığını belirtmiştir. Berkes’e göre reaya, toprak mülkiyetine sahip olmadığı için, üretimden elde ettiği artı-değer ile yatırım yapamayacak ve kapitalistleşemeyecektir. Bir başka deyişle tarım geleneksel yöntemlerle devam edecek, teknolojik değişme olmayacak, reaya toprağını bırakamayacak, düzenli olarak devlet görevlisine vergisini ödeyecek, böylelikle devlet ordusunu ve maliyesini düzenleyebilecektir.³³ Berkes, Osmanlıların düşünce dünyasında mevcut olan ideal düzeni bu şekilde sistemleştirmiştir. Reayanın ödediği vergiler tapu resmi, arazi vergisi (resm-i çift, resm-i dönüm) ve öşürdür. Öşür tarımsal üretim üzerinden alınan 1/10 oranında bir vergi olup çoğu kez 1/10’u geçip ½’ye kadar ulaşır.³⁴

Reaya , devletin mülkiyetinde olan bu topraklarda tasarruf hakkına sahip olup, bu hak mirasla geçen, daimi bir haktır.³⁵ Ahkam defterleri Giresun hükümlerinden örnek verirsek: “...karye-i mezbûr toprağında vâki‘ babası Mustafa’dan müntakıl mutasarrıf ve beher sene zabt ü zirâ‘at ve resmin sâhib-i arza edâ ide geldiği ma ‘lûmetü’l-hudûd tarlalarında...”.³⁶

Bu satırlarda kişinin babasından miras yoluyla intikal eden tarlalarda ziraat yapıp, vergisini ödediği anlatılmaktadır. Reayanın ziraat yaptığı topraklar satılamaz, hibe edilemez, vakfedilemez, vasiyet edilemez.³⁷ Genelde reaya vefat ettiğinde babadan oğula intikal ederdi fakat bu durum zaman içerisinde değişiklik göstermiştir. Bu konuya miri toprakların intikali bölümünde değineceğiz.

6/41-2 no.lu hükümde reayanın tapu ve temessükle ziraat yaptığı tarlanın tapu ve tasarruf hakkına sahip olduğu anlatılmaktadır.: “...tapu ve temessüklü mutasarrıf olarak zabt ve beher sene zira‘at ve öşr ü resmin sâhib-i arza edâ ide geldiği ma ‘lûmetü’l-hudûd tarlalarında...”.

“Ma’lûmetü’l-hudûd” ile tapulu tarlanın büyüklüğünün bilindiği vurgulanmaktadır. Tasarruf hakkı, özel mülkiyet hakkı değil, toprağı kullanma hakkı

³² Hallaçoğlu, **a.g.e.**, s.106-117.

³³ Berkes, **a.g.e.**, s.49.

³⁴ Timur, **a.g.e.**, s.213.

³⁵ Berkes, **a.g.e** s.48.

³⁶ BOA,TAD., defter no/sayfa no-belge no : 3/30-2.

³⁷ Sencer Divitçioğlu, **Asya Üretim Tarzı ve Osmanlı Toplumu**, Alfa Yay., İstanbul 2015, s.81.

olup, bu satırlarda “mutasarrıf” olarak ifade edilmiştir. Temessük, diplomatik dilinde bir şeyin teslim edilmesi veya teslim alınması gibi durumlarda karşı tarafa verilen belgeyi ifade eder.³⁸ Toprağı işleyen, vergisini ödeyen reaya, toprağın tasarruf hakkına sahip olurdu, şehirli ve askerler bu kapsamın dışındaydı. Tapulu topraklar tahrir defterlerine kayıtlı tarlaları, çayır ve otlakları kapsamakta olup, çift hane sisteminin alanını oluşturmaktaydı. Osmanlı kanunlarına göre “çift öküzle sürülen arazi miridir, tapuyla verilir; kanun budur”. Bağ ve bahçe, tarla gibi sürüldüğü anda miri toprak olur, reaya, öşür ve diğer vergileri ödemek durumunda olurdu.³⁹ Osmanlı tarımının temeli olan köylü ailesi ya da hanesi, genellikle bir çift öküz ile işlenen büyüklükte toprağa sahip bulunmaktaydı ve bunlara raiyyet çiftliği adı verilmekteydi.⁴⁰

2.1.3.Sahib-i Arz

Osmanlı’da, devlet-reaya arasında devlete karşı yükümlülüğü reayadan vergi toplamak olan sınıf, tımar sahipleri yani sipahilerdir. . Tımar sahibi, devlet adına vergi ve asker toplayan bir memur olup, toprağın mülkiyetine ve tasarrufuna sahip değildir. Tımarı miras yoluyla aktaramaz.⁴¹ Bu hizmetlerine karşılık devlete ait vergileri kendi namına maaş niteliğinde toplamaktadır. Tasarruf ettirdiği toprakların, kendi namına satılması, vakfedilmesi, miras bırakılması mümkün değildir.⁴² Bir veya daha çok köyün tımarını yönetmekte olup kendisine “sâhib-i arz” (sâhib-i raiyyet) denilmektedir; çünkü miri topraklar ve reaya arasında kanuni ilişkileri yürütmekle yetkili tek kişidir.⁴³ Sahib-i arzın yürüttüğü kanuni işlemler toprağın tefviz ve ferağ işlemleridir.

Sahib-i arz, reaya ilişkisine örnek verebileceğimiz 3/30-2 no.lu hükümde, tarlanın babadan miras yoluyla intikal ettiği, tarlada ziraat yapıldığı ve vergisinin sahib-i arza her sene düzenli ödenmekte olduğu açıkça ifade edilmiştir: “...babası Mustafa nâm kimesneden müntakıl beher sene zabt ü zira’at ve öşr ü resmin sâhib-i arza edâ ide geldiği ma’lumetü’l-hudûd tarlalarında...”.

³⁸ Mübahat S.Kütükoğlu, “Temessük”, TDV İslam Ansiklopedisi 40.cilt, İstanbul 2011, s.413.

³⁹ İnalçık, **Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1300-1600)**, s.128.

⁴⁰ Şevket Pamuk, **Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914**, İletişim Yay., 11. Baskı, İstanbul 2017, s.40.

⁴¹ Divitçioğlu, **a.g.e.**, s.69-70.

⁴² Barkan, **a.g.e.**, s.818.

⁴³ Halil İnalçık, “Tımar”, TDV İslam Ansiklopedisi 41.cilt, İstanbul 2012, s.170.

Tımar sahibinin yani sahib-i arzın reaya üstünde vergi toplamak dışında, hiçbir hakkı olmaması, reayanın toprakla olan ilişkisinde hür, devletle olan ilişkisinde sömürülen sürünün bir parçası olması sonucunu doğurmaktadır. Bu noktada reayanın Arapça sürü anlamında olduğunu belirtmemiz gerekir. Divitçioğlu'na göre bireysel hürlik ve sınıfsal sömürü Osmanlı insanının en önemli karakteridir. Anonim sömürden dolayı, bireysel sömürü algılanamamakta; böylece Osmanlı toplumunda sömüren devlet meşru hale gelmektedir.⁴⁴

19.yy.da Trabzon Ahkam Defterleri Giresun hükümlerinde “sâhib-i arz” kavramının geçtiği hükümlerin miri topraklar ile ilgili olduğu anlaşılmakta ve yukarıda bahsedilen tarla kriterine ilave olarak ikinci kriter ortaya çıkmaktadır. 26 tane tarla ile ilgili hükmün içerisinde 15 hükümde açıkça “sâhib-i arz” kavramı geçmektedir.⁴⁵

2.1.4. Miri Toprakların Mirasen İntikali

Mülk toprakların mirasçılara intikali şer'i hukuka dayanırken, miri toprakların miras yoluyla intikali padişah buyruğuna yani örfi hukuka göre düzenlenmiştir. Şer'i hukukun kuralları, Allah tarafından belirlenmiş olduğundan değiştirilmesi mümkün değildir. Örfi hukuk ise zaman içerisinde, çeşitli ihtiyaçlara göre değişiklik göstermiştir.⁴⁶

Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinden H.975 yılına kadar eğer bir toprak mutasarrıfı ölür veya toprağını özürsüz terkederse toprak bedelsiz çocuğuna intikal etmez, toprak bu bedeli ödeyerek almak isteyen kişiye geçerdi. H.975 yılından sonra vefat durumunda toprağın erkek çocuklara bedelsiz, kız çocuklara ise bedeli karşılığında intikal etmesi ve eğer ölen kadınsa erkek çocuğuna bedeli karşılığında intikali benimsenmiştir. Çocuk bırakmadan vefat durumunda, toprak erkek kardeşine geçerdi. H.1010 yılında toprağın bulunduğu yerde ikamet eden kız kardeşe intikal; H.1012 yılında ise toprağın bulunduğu yerde ikamet etmese bile kızkardeşe intikali benimsenmiştir. H.1017 yılında çocuğu ve erkek veya kız kardeşi olmadan ölenlerin topraklarının anne, babalarına bedel karşılığı intikal etmesi kabul edilmiştir. H.1264 yılında erkek veya kadın biri vefat ettiğinde toprağının erkek ve kız çocuğa eşit

⁴⁴ Divitçioğlu, **a.g.e.**, s.85.

⁴⁵ BOA,TAD., defter no/sayfa no-belge no : 3/30-2, 3/39-2, 3/80-3, 3/127-4, 4/74-1, 6/41-2, 6/81-1, 6/83-2, 6/85-1, 6/139-1, 6/175-1, 7/88-3, 7/178-1, 8/39-2, 8/63-2.

⁴⁶ Cin, **a.g.e.**, s.215.

olarak intikali, erkek çocuğu yoksa bedelsiz olarak kız çocuğa intikali benimsenmiştir. H.1255 yılında sahib-i arz uygulaması kaldırmış, intikal işlemlerini yürütmesi için arazi memurları atanmıştır. H.1274 yılında Arazi Kanunnamesi ile bütün mevzuat baştan düzenlenmiştir.⁴⁷

Miri toprakların mutasarrıfın ölümü durumunda kimlere intikal edeceği Arazi Kanunnamesinin 54, 55, 56, 57, 58'inci maddeleri ile belirlenmiştir. 54. Maddeye göre birinci derece mirasçılar bedelsiz ve eşit olarak, o mahalde bulunsun ya da bulunmasın erkek ve kız çocuklardır.⁴⁸

TAD., 19. Yy.a ait Giresun hükümlerinde miri toprakların intikali ile ilgili 13 hüküm mevcuttur.⁴⁹ 6/139-1 no.lu hükümde tarla, babadan erkek ve kız çocuğa intikal etmiş, 6/188-1 no.lu hükümde babadan kız çocuğa intikal etmiştir.

10 hükümde babadan erkek çocuklar intikal eden tarlalara aynı köyden veya dışarıdan kişilerin müdahalesi üzerine tarlaya mutasarrıf olanlar müdahalenin önlenmesi için şikayette bulunmuşlardır. 3/30-2 ve 3/127-4 no.lu hükümde devlet konunun incelenip, gereğinin yapılması için şer'i mahkemeye hüküm göndermiştir. 3/136-4 no.lu hüküm ferağ işlemi ile ilgilidir ve yine şer'i mahkemeden gereğinin yapılması istenmiştir. 3 no.lu deftere ait bu üç hükümde yerel mahkemelere çözüm için yol gösterilmemiştir. 6/175-1 no.lu hükümde devlet sahib-i arz aracılığı ile ferağ ve tefviz işleminin gerçekleşip gerçekleşmediğini sorgulamaktadır. 6/139-1, 6/188-1, 6/188-3 no.lu hükümlerde 10 sene zamanaşımı kuralına uygun karar alınması istenmiştir. 8/23-2, 8/54-3, 8/63-2, 8/124-2, 8/143-1 no.lu hükümlerde arazi kanunnamesi hükümlerine atıf yapılmıştır.

3/80-3 no.lu hüküm ise diğer intikale ilişkin hükümlere göre farklılık içerir. Bu hükümde kız kardeş, erkek kardeşinin tarlalarını vefatından sonra kendisinden başka kimsesi olmadığı için talep etmekte fakat talebi sahib-i arz tarafından kabul görmemektedir:

“...karındaşı Mustafa nâm kimesne 1211 senesinde fevt oldukça oğlu ve kızı ve bir baba er karındaşı ve mezbûr Nisa'dan gayri kimesnesine kalmayup karye-i mezbûre

⁴⁷ Mustafa M. Kenanoğlu, “Arazi Kanunnamesinin Osmanlı Siyasal ve Toplumsal Yapısı Üzerindeki Etkileri (1858-1876)”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**), 2002, s.22-23.

⁴⁸ Kardeş, **a.g.e.**, s.377.

⁴⁹ BOA,TAD., defter no/sayfa no-belge no :3/30-2, 3/127-4, 3/136-4, 6/139-1, 6/175-1, 6/188-1, 6/188-3, 8/23-2, 8/54-3, 8/63-2, 8/124-2, 8/143-1.

toprağında vâki‘ mutasarrıf olduğu ma‘lûmetü’l-hudûd tarlaları tapuya müstehâkk ve hakk-ı tapu bozdan üzerinde sakin olmak şartıyla mezbûrenin olup mezbûr dahi ol yerleri bî-garaz Müslümanların takdir eyledikleri resm-i tapu ile sâhib-i arzdan almaya tâlib iken sâhib-i arz olan kimesne ziyâde resm-i tapu mütâlebesiyle te’allül ve muhâlefet ve gadr-ı küllî ...”.

Eğer tarlalar ilk olarak kızkardeşe teklif edilmiş ve kızkardeş kabul etmemişse, sahibi arz haklıdır. Aksi takdirde tarlaların kızkardeşe verilmesine dair hüküm verilmiştir: “...resm-i tapu ile teklif olundukta almaktan iba’ ve imtina ve fâriğa olmağla sâhib-i arza mümâna‘at olmayup fi’l-hakîka almağa tâlibe iken...”.

Miri topraklar ile ilgili hükümlerde ölen kişinin ardından mirasçılar arasında herhangi bir şikayet konusuna rastlanmamıştır. Şikayetlerin tamamı aile dışından kişilerin tarlalara müdahalesi sonucu oluşmuştur.

2.1.5. Miri Toprakların Tefvizi ve Ferağı

Tefviz, miri toprakların tasarruf hakkının muayyen bedel (tapu) karşılığı reayaya devredilmesi işlemidir. Devlet ile reaya arasında; devletin tasarruf hakkını tapu karşılığı devrettiği, reayanın ise her sene öşürünü vermekle yükümlü olduğu bir akittir. Bu akit sırasında devleti temsil eden kişiler Tanzimat’a kadar tımar sahipleri yani Sahib-i Arz olmuştur. Tanzimat’ın 1839 yılında ilanından 1847 yılına kadar kısmen sipahiler ve mültezimler, 1847’den itibaren mültezim ve muhassıllar, 1858 Arazi Kanunnamesinden 1873 tarihine kadar mal memurları tefviz işlemini yerine getirmiştir. 1290/1873-74 tarihinde tapu teşkilatı kurulmuş, tefviz işlemlerini tapu memurları yürütmüştür.⁵⁰ Devlet, toprak anlaşmazlığı konularında, davalı olan kişinin toprağı sahib-i arzdan tefviz yoluyla alıp almadığını daima sorgulamaktadır. Örnek olarak : “...müstehâkk-ı tapu olmuş ve ecânibden olan kesan bozdan sâhib-i arzdan resm-i tapu ile almış ise müdâhale eylemeleri hasbe’l-kânûn yolunda olup eğer böyle olmayupta...”⁵¹.

Ferağ, reayadan birinin, toprak üzerindeki tasarruf hakkını bir başkasına terk etmesidir. Tasarruf hakkını terkedene kimseye “fariğ” denir. Ferağ kavramı ile devir kavramı farklıdır. Ferağ, miri toprak mutasarrıfının bu toprak üzerindeki tasarruf hakkını, devletin izniyle bedelsiz veya bedel karşılığı başkasına terk etmesidir. Devir

⁵⁰ Cin, a.g.e., s.87-88.

⁵¹ BOA,TAD., defter no/sayfa no-belge no : 6/85-1.

ise, mülk gayrimenkullerin, mülkiyetin devrini içeren hukuki bir işlemle, başkasına temlik edilmesidir.⁵² Ferağ işlemi ilgili 19. Yy. Giresun hükümleri 6 tanedir.

Tablo 2.2: Miri Topraklarda Ferağ İşlemi Uygulanan Hükümler

Defter no	Sayfa-Hüküm	Tarih	Yer	Mülkiyet şekli	Mülk	İntikal şekli
3	80-3	1221	Ayvasıl Köyü	Miri	Tarla	-
3	136-4	1227	Eğrianbar köyü	Miri	Tarla	Miras
6	175-1	1262	Giresun/ Keşap	Miri	Çiftlik	Miras
6	188-3	1262	Giresun/ Keşap	Miri	Çiftlik	Miras
8	39-2	1277	Çandır köyü	Miri	Tarla	-
8	143-1	1286	Hisargeriş köyü	Miri	Tarla	Miras

3/80-3 no.lu hükümde kız kardeş, erkek kardeşinin tarlalarını vefatından sonra kendisinden başka kimsesi olmadığı için talep etmekte fakat talebi sahib-i arz tarafından kabul görmemektedir. Bu noktada devlet kız kardeşin fariğ olarak tarlayı başkasına bırakıp bırakmadığını sorgulamaktadır : “...*resm-i tapu ile teklif olundukta almaktan iba’ ve imtina ve fâriğa olmağla sâhib-i arza mûmâna’at olmayup fi’l-hakîka almağa tâlibe iken...*”.

3/136-4 no.lu hükümde şikayetçi henüz sagir iken eniştesinin tarlayı önce zabt ettiği sonra bir başkasına bıraktığı anlaşılmaktadır. Şikayetçi, ferağ işleminin geçersiz olduğunu ve bu konuda şeyhülislamdan fetvası olduğunu bildirmiştir :

“...eniştesi Ahmed nâm kimesne ol yerleri hilâf-ı kânûn fuzûlî zabt ve kazâ-i mezbûrun Halkalu karyesi sakinlerinden Tonkuçoğlu Osman dimekle ma’rûf kimesneye ferağ olmağla şimdi bu irişüp baliğ olunca babası müteveffâ-i merkûmdan müntakıl yerleri olup zabt ve zirâ’at itmek murâd eyledikte merkûm Osman ben ol yerleri satun aldım deyü vermeyüp gadr daiyesinde olduğu...”.

Bazı şikayetlerde dikkati çeken husus, şikayetçinin iddiasını kuvvetlendirmek için şeyhülislamdan fetva alarak mahkemeye başvurusudur. Böylece dava konusundaki haklılığını fetva ile desteklenmiş olmaktadır.⁵³ “...*gadr daiyesinde olduğu ve bu babta davasına muvâfık canib-i şeyhülislamdan fetvâ-yı şerîfe verildiğin bildirip vech-i meşrûh üzere olan...*”.⁵⁴

⁵² Halil Cin, “Osmanlı Toprak Hukukunda Miri Arazinin Hukuki Rejimi ve Bu Arazinin TMK Karşısındaki Durumu”, *Ankara Üni.Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 22-23, Sayı:14, Ankara, 1965-1966, s.773.

⁵³ Saliha Okur Gümrükçüoğlu, “Şikayet Defterlerine Göre Osmanlı Teb’asının Şikayetleri”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 61/1, 2012, s.181.

⁵⁴ BOA,TAD., defter no/sayfa no-belge no:3/136-4.

6/175-1 no.lu hükümde devlet, sahib-i arz aracılığı ile çiftliğin ferağ ve tefviz işleminin yapıp yapılmadığını sorgulamaktadır. Bu işlemler gerçekleşmiş ise çiftliğe müdahaleyi devlet haklı bulacaktır, aksi halde müdahalenin engellenmesi için yetkilelere hüküm verecektir :

“...dîvân-ı hümayûnum kaleminden kânûnu suâl olundukda münâza‘un fihâ olan yerlere mezbûre Fatıma’nın zevci merkûm Mehmed Arif tapulu ve temessüklü müstakillen mutasarrıf iken hâl-i hayatında hakk-ı tasarrufda rızası ve sâhib-i arz ma‘rifetiyle merkûm Ahmed Bey’e ferâğ ve tefvîz etmiş ve yedine temessük verilmiş ise müdâhale eylemesi hasbe’l-kânûn yolunda olup eğer böyle olmayup da fi’l-hakîka...”.

6/188/3 no.lu hüküm bir sene sonra yazılmıştır ve çiftliğin ferağ ve tefviz işlemine konu olmadığı ortaya çıktığı görülmektedir : “...arazi-i merkûmeyi dahi rızası ve sâhib-i arz ma‘rifetiyle ferağ ve tefviz ve merkûm dahi tefevvüz ve kabul ve tesellüm birle yedine hüccet-i şer‘iyye ve tapu temessükü verilmiş olmayup...”. Böylelikle Ahmed Bey’in müdahalesi haksız bulunmuş ve bu defa on sene kriteri sorgulanmış ve zamanaşımı süresinin dolmadığı da anlaşılmıştır. “...ve araziden hissesi on sene geçmediği muvâfık-ı nefsü’l-emr olduğu halde...”.

8.no.lu defterin ferağ işlemine ait Giresun hükümlerinde 1858 tarihli Arazi Kanunnamesi’ne atıf yapılmıştır. 8/39-2 no.lu hükümde, konunun Arazi Kanunnamesi 39. maddesi dikkate alınarak çözülmesi istenmiştir. Bu kanuna göre bir kimse, memur izniyle ferağ verdikten sonra, ferağından dönemez. 8/143-1 no.lu hükümde konunun Arazi Kanunnamesi 41.ve 43. maddesi dikkate alınarak çözülmesi istenmiştir. 41. maddeye göre ortak topraklar ortağın izni olmadan ferağ verilemez, verilir ise ortak kişi bedelini ödeyerek 5 yıl içinde üstüne alabilir. Ortak, izin vermiş veya toprak kendisine teklif edilip alınmışsa hakkı düşmüş olup, dava edemez. 43. maddeye göre belirtilen toprak vekalet olmadan memur izniyle ferağ verilirse, o toprakların mutasarrıfı, toprağı el koyandan geri alır.⁵⁵Arazi kanunnamesi bölümünde konuya tekrar değineceğiz.

⁵⁵ Kardeş, a.g.e., s.179-180.

2.1.6. Miri Toprakların Boz ve Hali Bırakılması

Reaya, toprağı dinlendirmek gibi geçerli bir sebep olmaksızın, toprağı üç sene işlemezse, toprak elinden alınıp, sahib-i arz aracılığı ile başkasına tefviz edilirdi.⁵⁶ Burada amacın topraktan her sene ürün elde edebilmek ve devletin gelir kaybını engellemek olduğu anlaşılmaktadır. Üç sene kuralı ile ilgili hükümlerin tamamı miri topraklar ile ilgilidir ve 19.yy. TAD.Giresun hükümlerinde 14 tane 3 sene kuralını içeren hüküm mevcuttur.

Tablo 2.3: Miri Toprakların Boz Ve Hali Bırakılması

Defter no	Sayfa-Hüküm	Tarih	Yer	Mülkiyet şekli	Mülk	İntikal şekli
6	41-2	1255	Ülper köyü	Miri	Tarla	-
6	81-1	1257	Taflan(?) köyü	Miri	Tarla	-
6	83-2	1257	Soğukpınar köyü	Miri	Tarla	-
6	85-1	1257	Veresi, kırkpınar, solak(?)	Miri	Tarla	-
7	88-3	1265	Taflan(?) köyü	Miri	Tarla	-
7	104-2	1266	Giresun	Miri	Tarla	-
7	113-1	1266	Karakilise köyü	Miri	Tarla	-
7	126-2	1267	Akpınar köyü	Miri	Tarla	-
7	178-1	1269	Türkmenli köyü	Miri	Tarla	-
7	239-1	1273	Hisargeriş köyü	Miri	Tarla	-
7	257-2	1274	Uzgur köyü	Miri	Tarla	-
8	23-2	1276	Konca köyü	Miri	Tarla	Miras
8	63-2	1278	Uzgur köyü	Miri	Tarla	Miras
8	152-2	1290	Tamdere köyü	Miri	Tarla	-

Yukarıdaki tabloda bulunan hükümlerde üç sene kuralı, 8 no.lu defter hariç hemen hemen aynı satırlarla şu şekilde ifade edilmiştir: “...tapu ve temessükle mutasarrıf olduğu yerlerini zabt eder iken zirâ‘at etmeyüb üç sene ale’l tevali bilâ mani boz ve hali bırakup müstehâk-ı tapu olmuş merkûmun bozdan ve sahib-i arzdan resm-i tapu ile almışlar ise zabt eylemeleri hasbe’l-kânûn yolunda olup...”⁵⁷ Mutasarrıf, tarlasını üç sene aralıksız işlememişse, tarlanın dağıtımına uygun toprak olduğu açıkça ifade edilmiştir. Eğer hükümlerde bu koşul oluşmamışsa, zabtın ve müdahalenin engellemesine dair yetkililere hüküm verilmiştir. 8 no.lu defterde bu satırlar yerine, 1858 tarihli Arazi kanunnamesinin 68.maddesi yazılmıştır. 68.maddeye Arazi Kanunnamesi’ni anlatırken değineceğiz.

⁵⁶ Barkan, **a.g.e.**, s.294.

⁵⁷ BOA,TAD., defter no/sayfa no-belge no:6/41-2.

2.1.7.Miri Toprakların Zamanaşımı

Hükümlerde karşımıza çıkan bir diğer konu ise 10 sene zamanaşımı kuralıdır. Bu kural Arazi Kanunnamesinin 20. ve 78. maddesinde açıkça düzenlenmiştir. Arazi kanunnamesinden önceki dönemlerde ise, bu kanun ilgili hükümlerde benzer şekilde uygulanmıştır. 78. Maddeye göre bir kimse miri ve vakıf toprakları üzerinde 10 sene çekişmesiz olarak tarım yapmışsa, elinde senedi olsun olmasın, bedelsiz olarak toprakların tapu senedini almaya hak kazanır. Fakat topraklara haksız olarak el koymuşsa ve bu durumu kabul ederse, zamanaşımı dikkate alınmaz arazi rayiç bedelle kendisine teklif edilir, kabul etmez ise, ihale yoluyla talip olana verilir.⁵⁸ 19.yy. Giresun hükümlerinde 6 tane 10 sene kuralıyla ilgili hüküme rastlamaktayız. Bu hükümler 1858 Arazi Kanunnamesi öncesi tarihlere ait bulunmaktadır. Böylelikle 10 sene kuralının kanunname öncesi dönemde de benzer şekilde kullanıldığı ortaya çıkmaktadır.

Tablo 2.4: Miri Topraklarda Zamanaşımının Uygulandığı Hükümler

Defter No	Sayfa-Hüküm	Tarih	Yer	Mülkiyet şekli	Mülk	İntikal şekli
6	139-1	1259	Kuşluğan köyü	Miri	Tarla	Miras
6	188-1	1262	Kuşluğan köyü	Miri	Tarla	Miras
6	188-3	1262	Giresun/ Keşap	Miri	Çiftlik	Miras
7	178-1	1269	Türkmenli köyü	Miri	Tarla	-
7	239-1	1273	Hisargeriş köyü	Miri	Tarla	-
7	257-2	1274	Uzgur köyü	Miri	Tarla	-

6/139-1 no.lu hükümde ise Fatma babası vefat ettiğinde sagiredir ve tarlayı onun adına vasisi işlerken, tarla aynı köyden başkası tarafından zabt edilmiştir. Devlet, vasinin toprağı tapu ile üstüne alıp almadığını ve ölüm hadisesinin üstünden on sene geçip geçmediğini sorgulamaktadır:

“..bî-garaz Müslümanların takdir eylediği resm-i tapu ile vasisine teklif olundukta almaktan imtina itmiş merkûm (?) sahibi arzdan almış ve yedine tapu temessük verilmiş ise hasbe'l-kânûn yolunda olup eğer böyle olmayupta vasisi fi'l-hakika bî-garaz Müslümanların takdir eyledikleri resm-i tapu ile almak üzere iken merkûm fuzûlî zabt eylediği muvâfık nefis'ül emr olduğu ve babası öleli on sene geçmediği halde...”.

Yukarıdaki tabloda 7 no.lu deftere ait hükümler 3 sene kuralı ile birlikte kullanılmıştır. Devlet bu hükümlerde 2 kriteri birden sorgulmuştur.

⁵⁸ Selahaddin Kardeş, **Kanunname-i Arazi**, 1.Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2018, s.189.

Örnek olarak 7/257-2 no.lu hükümde geçen satırları verebiliriz :

“...merkûm Ahmed zabt eder iken zirâ‘at etmeyüb üç sene ale‘l tevali bilâ mani boz ve hali bırakup müstehâkk-ı tapu olarak merkûm Panayota bozdan sahib-i arzdan tapu misliyle almış ve yedine ma‘mûlün-bih sened virilmiş ise zabt eylemesi hasbe‘l-kânûn yolunda olup eğer böyle olmayıpta fi‘l-hakîka merkûm Ahmed ol yerlere ma‘mûlün-bih tapu senedi ile mutasarrıf olarak zabt ve beher sene zirâ‘at ve ôşrûn edâ ide gelür iken merkûm fuzûlî zabt eylediği ve bilâ özr-i şer‘i on sene geçmediği mahall-i nizâ‘ üzerinde me‘mûru hâzır olduğu halde ber nehc-i şer‘i terafûde tebeyyün eylediği surette...”.

2.1.8.Arazi Kanunnamesi

Arazi Kanunnamesi, Tanzimat Fermanı sonrası başlayan yenilik hareketlerinin uzantısı olarak 7 Ramazan 1274 (1858) tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sonuç bölümünde, eski ve yeni arazi kanunları, şeyhülislam tarafından verilen fetvalar ve padişah fermanlarından yararlanarak bu kanunun hazırlandığı ifade edilmiştir.⁵⁹ Halil Cin, sonuç bölümünden yola çıkarak miri toprakları düzenleyen kanunların örfi hukuktan geldiğini belirtmiştir. Miri toprakların tefvizi, ivazsız ve tapu ile intikali, mahlulâtı gibi konuların şer‘i hukukta bulunmadığını hatta şer‘i hukuka aykırı olduğunu ifade etmiştir.⁶⁰ Barkan, bu konuda din kitaplarında olmayan, örfi hukuktan gelen kayıtların olduğunu işaret ederken, “ *şer‘i maslahat değildir. Ülûlemre müracaat lazım gelir, ne veçhile memur ise olveçhile yapılır.*” gibi fetvaları örnek vermektedir.⁶¹ Berkes, devlet çıkarlarını kollayan örfi hukukla, kişi çıkarlarını ve özel mülkiyeti kollayan şeriat hukukunun, bu sistemde yanyana ama çoğu zaman birbiriyle çatışan bir konumda olduğunu yazmıştır. Örfi hukukta toprak ve insanda özel mülkiyet yoktur, devlete kulluk vardır; şeriat hukukunda ise toprak, insan, eşya, para ve servette özel mülkiyet söz konusudur. Berkes, şeriat hukukunun mülkiyet alanında Avrupa hukukuna yakın olduğunu ve 1858 tarihli kanunnamede şer‘i hukukun uygulama alanını genişlettiğini savunmaktadır.⁶²

Diğer taraftan, yüzyıllar içinde tımar sahipleri, ayanlar, ağalar, mültezimler çeşitli şekillerle toprakları ele geçirmiştir. Tanzimat ile başlayan yeni dönemde devlet tımar sistemini kaldırmakta ve tımarları miri topraklara katmaktadır.⁶³

⁵⁹ Kardeş, **a.g.e.**, s.11.

⁶⁰ Cin, **a.g.e.**, s.12.

⁶¹ Barkan, **a.g.e.**, s.301.

⁶² Berkes, **a.g.e.**, s.110-111.

⁶³ Oyan, **a.g.e.**, s.293.

Tanzimat sonrası merkezi yönetimi güçlendirmek adına devletin attığı bu adımlar, toprak hukuku alanında 1858 Arazi Kanunnamesi ile resmiyet ve merkeziyet kazanacaktır.

Arazi Kanunnamesi 132 maddeden oluşmaktadır. 1. Maddesi toprakları memluke (miri), miriye, mevkufe (vakıf), metruke ve mevat olarak 5 bölüme ayırmakta olsa da, miri ve mülk olarak iki grupta toplamak mümkündür.⁶⁴ Barkan, vakıf topraklarını miri ve mülk topraklar olarak ayırmış, metruke ve mevat toprakları miri kategorisinde ifade etmiştir. Kanunname ile topraklar yanında, vakıflar, meralar, yaylaklar, kışlaklar, harmanlar, çiftlikler, ormanlar, madenler, defineler, miras, satış, kiralama, ihale, tefevvüz, tarım, toprak dağıtımı, zamanaşımı, tapu, su hakkı, taşınmaz üzerinde ağaç, bağ, bina, yabancıların taşınmaz edinimi, vergiler, işgaller, köy sınırları gibi birçok konu ele alınmıştır.⁶⁵

Literatürde araştırmacı ve yazarlar tarafından Arazi Kanunnamesi ile ilgili yürütülen tartışma, miri toprakların mülk toprak olması yolunun açılıp açılmadığı noktasındadır. Ortaylı, Yerasimos, Kasaba, Pamuk, Keyder gibi yazarlar kanunname ile özel mülkiyetin önünün açıldığı ifade etmiştir. Mustafa M. Kenanoğlu ise 2002 tarihli, şer’iyye sicillerine dayanarak hazırladığı “1858 Arazi Kanunnamesinin Osmanlı Siyasal ve Toplumsal Yapısı Üzerindeki Etkileri (1858-1876)” adlı doktora tezinde kanunnamenin toprakta özel mülkiyete yol açmadığını aksine devletin toprak üzerindeki denetimi ve gücünü arttırdığını iddia etmiştir. Barkan, bu tartışmaya girmeyerek “Türk Toprak Hukuku Tarihinde Tanzimat ve 1274 (1858) Tarihli Arazi Kanunnamesi” adlı makalesinde kanunnameyi tüm yönleri ile açıklamaya çalışmıştır.⁶⁶

19. yy. TAD. Giresun hükümlerinde, Arazi kanunnamesine atıf yapılan bütün hükümler 8 no.lu defterde bulunmaktadır ve toplam 7 tanedir. Aşağıda bu 7 madde tablo olarak gösterilmiştir.

⁶⁴ Barkan, **a.g.e.**,s.335.

⁶⁵ Kardeş, **a.g.e.**,s.10.

⁶⁶ Hüseyin Akbulut, “1858 Arazi Kanunnamesi’nin Rumeli’de uygulanması açısından 1862-1866 tarihli 84 nolu Rumeli Ahkam Defterinin değerlendirilmesi” (Basılmamış Y.Lisans Tezi, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı**, 2007), s.6-7.

Tablo 2.5: Arazi Kanunnamesinin Uygulandığı Hükümler

Defter no	Sayfa - Hüküm	Tarih	Yer	Mülkiyet şekli	Mülk	İntikal şekli	A.K. madde no
8	23-2	1276	Konca köyü	Miri	Tarla	Miras	68
8	39-2	1277	Çandır köyü	Miri	Tarla	-	39
8	54-3	1277	Akpınar köyü	Miri	Tarla	Miras	54 ve 73
8	63-2	1278	Uzgur köyü	Miri	Tarla	Miras	68
8	124-2	1283	Alınyoma köyü	Miri	Tarla	Miras	73
8	143-1	1286	Hisargerîş köyü	Miri	Tarla	Miras	41 ve 43
8	152-2	1290	Tamdere/Kurtulmuş	Miri	Tarla	-	68

8/23-2 ve 8/63-2 no.lu hükümlerde şikayete konu olan sorun ve sunulan çözüm yolu aynıdır. Babadan miras kalan ve müstakil olarak tasarruf edilen tarlalar aynı köylerden başka kişiler tarafından müdahaleye uğramış veya zabt edilmiştir. Çözüm olarak Arazi Kanunnamesinin 68. maddesi hükümlerde şu şekilde yer bulmuştur :

“... tarafından bu defa bâ arz-ı hâl istid‘â olunmuş ve Dîvân-ı Hümâyûnum Kaleminden kânûn ve muktezâsı suâl olundukta arâzinin derece-i kâbiliyyetine göre bir veya üç sene hasbe'l-mevki' şâz olarak daha ziyâdece mücerred dinlendirmek veyahut tarlayı su basup bir müddet sonra su çekilerek zirâ'at salâhiyet kesb oluncaya kadar ol tarla hali bırakmaya lüzum görünmek ve esir olunmak gibi a'zar-ı sahihaden biri tahakkuk etmeksizin bir tarlayı mutasarrıfı zirâ'at etmeyip ve i'âre veyâ îcâr sûretiyle dahi ettirmeyip de üç sene ale't-tevâlî ta'tîl eder ise gerek arâzinin olduğu mahalde olsun ve gerek müddet-i sefer ba'it olan mahalde bulunsun ol tarla müstehâkk-i tapu olup mutasarrıf sâbıkı müceddeden tefevvüze tâlib olur ise bedel-i misliyle yeniden ona tefvîz olunur tâlib olmaz ise ol vakit bi'l müzâyede tâlibine ihâle kılınır deyü Kânûn-ı Cedîd-i Hümâyûnun altmış sekizinci maddesinde munderic olup münâza'un fihâ olan tarlaları merkûm ...”.

Sonuç olarak verilen ahkama göre tarlalar eğer 3 sene boş bırakılmış ve sahib-i arz tarlayı taliplisine tefviz etmişse müdahale kanuna uygundur. Eğer böyle olmadığı yapılacak duruşma sonucu ortaya çıkarsa tarla ilk sahibine geri verilmelidir.

8/152-2 no.lu hükümde yine Arazi Kanunnamesi 68.maddeye atıf yapılmıştır. Bu hükümde şikayete konu olan mesele diğer iki hükümden farklıdır. Tamdere köyünde Hasan'ın tarlası, Kurtulmuş köyü ahalisi tarafından “*ol yerler karyemiz hayvanatının ra'yine mahsûs meradır deyü*” iddiasıyla müdahaleye uğramıştır. Çözüm olarak 68. maddede geçen tarlanın sebepsiz 3 sene boş bırakılmış olup olmadığı kriterine bakılması eğer boş bırakılmışsa Kurtulmuş köyüne bırakılması aksi takdirde müdahalenin önlenmesi konusunda hüküm verilmiştir.

8/39-2 no.lu hükümde müşterek kullanılan tarlalar, 2 zimmi şahısa sahib-i arz aracılığı ile ferağ olunmuş fakat fariğ olanlar daha sonra pişman olduklarını bildirmiştir. Çözüm olarak Arazi Kanunnamesi'nin 39. maddesine atıf yapılmıştır. Bu maddeye göre, bir kimse toprağını memur izniyle ferağ verdikten sonra ferağından dönemez. Hükümde geçen ilgili yerler şu şekildedir:

“... tarafından bu defa bâ arz-ı hâl istid'â olunmuş ve Dîvân-ı Hümâyûn kaleminden kânûn ve muktezâsı suâl olundukta bir kimse arâzisini meccânen ve gerek bedeli malum mukabilinde memuru izniyle âhara ferağı muteberi kati ile fâriğ olduktan sonra ferağından rücu edemez deyü Kânûn-ı Cedîd-i Hümâyûnun otuz dokuzuncu maddesinde mûnderic olup mûnâza'un fihâ olan tarlalara merkûm ...”.

8/54-3 no.lu hükümde Akpınar köyünden Feyzullah'ın tarlaları “...*ol vakitte sagîr bulunduğuna ve muahharan silk-i askeriye idhal kılındığına binâen karye-i mezbûr sakinlerinden Mehmet tarafından fuzûlî zabt...*” satırlarından anlaşılacağı üzere zabt edilmiş ve bunun üzerine şikayette bulunmuştur. Hükümde çözüm olarak arazi kanununun 54. ve 73. bakılmasına hükmedilmiştir:

“... tarafından bu defa bâ arz-ı hâl istid'â olunmuş ve Dîvân-ı Hümâyûn kaleminden kânûn ve muktezâsı suâl olundukta arâzi-i mîriye ve mevkufe mutasarrıf ve mutasarrıflarından biri fevt oldukta uhdesinde olan arâzi erkek ve kız evladına gerek arâzinin olduğu mahalde bulunsunlar ve gerek diyâr-ı âharda olsunlar meccânen ve bilâ bedel mütesaviyen intikal eyler yalnız erkek veyahut yalnız kız evladı olur ise kezâlik bilâ bedel müstakillen intikâl eder arâzi mutasarrıflarından biri fevt olup da zevcesi hamile bulunduğu halde ol arâzi hamlin zuhuruna kadar tevkif olunur ve diyâr-ı âharda olarak bi'l-fi'l ve bi'z-zât hîdmet-i askeriyede istihdam olan asâkir-i şahanemin uhdelinde olan arazi gerek müste'cir ve müstaid yedlerinde bulunsun ve gerek alahâlihi terk ve tatil bulunsun müddetleri tebeyyün itmedikçe bir veçhile ve bir veçhile müstehâkk-ı tapu olamaz şayet ol arâzi dahî virilmiş olur ise tekmil müddet ve hîdmet iderek memleketlerine avdetlerinde arazilerini her kimin yedinde bulurlar ise alurlar deyü Kânûn-ı Cedîd-i Hümâyûnumun elli dördüncü ve yetmiş üçüncü maddelerinde mûnderic olduğuna binâen mûnâza'un fihâ olan tarlalara merkûm ...”.

Böylelikle 54. maddede miri veya vakıf topraklarının, toprağı kullanan kişi öldüğünde, erkek ve kız çocuğa intikal ettiği ve 73. maddede ise askerlerin ölümleri belli olmadıkça topraklarının dağıtımına uygun miri toprak olmadığı, şayet toprak başkasına verilmişse geri alınması gerektiği anlaşılmakta, tarlaların Feyzullah'a geri verilmesine dair bölge yetkililerine hüküm verilmektedir.

8/124-2 no.lu hükümde Aliyoma köyünden Mustafa, askerde iken, tarlaları köy imamı tarafından vakıf toprakları olduğu iddia edilerek zabt edilmiştir. Bu hükümde yine Arazi Kanunnamesi'nin 73. maddesinin uygulanmasına dair hüküm verilmiştir.

“...Mustafa silk-i askeride bulunduğundan zikr olunan cami-i şerif imamı Molla Hüseyin nâm kimesne mezkûr tarlaları cami-i şerife mezbûr vakıf arâzisi dir deyü hilâf-ı kânûn zabt idüp gadr eylediği beyanıyla kânûn üzere amel olunmak bâbında emr-i şerîfim sūduru merkûm tarafından bu defa bâ arz-ı hâl istid‘â olunmuş olub Defterhâne-i Âmirem kuyûduna mürâca‘at ve Dîvân-ı hümâyûnum kaleminden kânûn muktezâsı suâl olundukta...”.

8/143-1 no.lu hüküm ferağ işlemi ile ilgilidir. Hisargeriş köyünden iki kardeş müşterek olarak kendilerine mirasen intikal eden tarlayı işlerken, kardeşlerden biri hissesini aynı köyden başkasına devretmiştir. Hükümde çözüm olarak 41 ve 43. Maddelere atıf yapılmıştır ve şu şekilde ifade edilmiştir:

“...İbrahim nâm kimesneye ferağ idüp gadr eylemiş olduğu beyanıyla kânun üzere amel olunmak bâbında emr-i şerîfim sūduru mûmâ ileyh El Hâc Ali tarafından bu defa ba-arzı hal istid‘â olunmuş ve Dîvân-ı hümâyûnum kaleminden kânûn muktezâsı suâl olundukta biliştirâk arazi tasarruf eden kimse halit ve şerikin izni olmaksızın hissesini meccânen veya bedel mukabilinde fâriğ olamaz olduğu halde ol şerikin beş seneye kadar hin-i talepteki bedel-i misl ile ol hisseyi alan kimseden almağa salâhiyeti vardır bu beş sene sigar ve cünun ve müddet-i seferi bait diyarda bulunmak gibi azar ile mürur etse bile ol müddet mürurunda davaya salâhiyeti kalmaz ve eğer hin-i ferağda şerik-i mezkûr izni vermek veyahut kenduye teklif olunup da almaktan istinkaf etmek ile iskat-ı hak eylemiş ise muahharan dava edemez ve Bir kimse âharın veyahut şerikin arâzisini mutasarrıfı tarafından ferağa vekaleti olmaksızın memuru izniyle ahara fuzulen fâriğ oldukta ol arazinin mutasarrıfı ferağ-ı mezkûru muciz olmadığı halde memuru marifetiyle fuzûlî teferruğ ve zapt eden kimseden arâzisini istirdat eder...”.

Özetle 41. maddeye göre, ortak topraklar ortağın izni olmadan ferağ verilemez, verilir ise ortak kişi bedelini ödeyerek 5 yıl içinde üstüne alabilir. Ortak, izin vermiş veya toprak kendisine teklif edilip almamışsa hakkı düşmüş olup, dava edemez. Ayrıca 43. maddede belirtilen, toprak vekalet olmadan memur izniyle ferağ verilirse, o toprakların mutasarrıfı, toprağı el koyandan geri alır, kanununa göre karar verilmesine dair yetkililere hüküm verilmiştir.

2.1.9 Mera ve Çayır Anlaşmazlıkları

Tanzimattan önce mera, yaylak ve kışlak gibi bir köy veya kasaba ahalisinin faydalandığı alanlar için Osmanlı kanunnamelerinde hükümlere rastlanmamaktadır. Bunlarla ilgili fıkıh kitaplarında dağınık birtakım hükümler bulunmaktadır.⁶⁷

⁶⁷ Çiğdem Kavak Çeçen, “İstanbul Ahkam Defterleri Üzerinden 19.Yüzyılda Osmanlı Tarımının Ekonomik VeHukuki Yönleriyle Değerlendirilmesi”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**), İstanbul 2013, s.23.

1858 tarihli Arazi Kanunnamesi ile bu konuda bazı düzenlemeler yapılmıştır. 5. maddede meralar, köy ve belde halkına terk ve tahsis olunan metruk yani miri topraklar olarak kabul edilmiştir. 10. Maddede kadimden beri otu biçilip öşrü alınan çayırların tapu ile tasarruf olunduğu, otundan yalnız mutasarrıfın yararlanıp başkasına yasaklayabileceği, çayırın sökülüp memur izniyle tarım yapılabileceği yazılmıştır. 103. maddede tapuyla kimseye ait olmayan boş otlak alanların memur izniyle tarla olarak açılabilmesi yazılmıştır. 105. maddede ise bir köy halkının ortak kullandığı mera, başka köyün sınırları içindeyse o köyün meradan faydalanabileceği, dışardan hayvan getirip otundan, suyundan yararlanmak isteyenlerden devlet tarafından otlak resmi alınacağı belirtilmiştir.⁶⁸

19.yy.da TAD., Giresun hükümlerinde 5 tane mera ve çayırlarla ilgili hüküm mevcuttur. 1 tane hüküm 4 no.lu defterde diğerleri 7 no.lu defterde kayıtlıdır.

Tablo 2.6: Mera Ve Çayır Anlaşmazlıkları

Defter	Sayfa-Hüküm	Tarih	Yer	Mülkiyet şekli	Mülk
4	74-1	1237	Uzundere köyü	Miri	Çayır
7	94-1	1266	Akçeşehir(?) köyü	Miri	Mera
7	112-1	1266	Karakilise köyü	Miri	Mera
7	177-2	1269	Türkmenli köyü	Miri	Mera
7	230-1	1273	Uzundere köyü	Miri	Mera

4/74-1 no.lu hükümde çayıra tapu ile tasarruf edildiği ve sahib-i arza verginin ödendiği anlatıldıktan sonra aynı köyden Mehmed bin Hamza'nın müdahalesinden bahsedilmektedir:

“..karye-i mezbûr toprağında vâki‘ tapu ve temessûkle mutasarrıf olduğu ma‘lûmetü’l-hudûd çayırlarının beher sene otun biçip öşür ve resmin sâhib-i arza edâ ide gelüp âharın alâkası olmayub dahl olunmak îcâb etmez iken ecânibden karye-i mezbûr sakinlerinden Mehmed bin Hamza nâm kimesne zikr olunan çayırlarda hilâf-ı kânûn fuzûlî müdâhale ve ta’arruzdan...”.

7/94-1 no.lu hükümde “...karyesi ahâlîsinin kadîmü'l-eyyâmdan berü koyun ve davarları ra'y olunub otundan ve suyundan intifâ ide geldikleri mahsûs müstakil kadimi mera yerlerine ahardan dahl olunmak îcâb etmez iken kazâ-i mezbûre Karakilise karyesi ahâlîsinin zikr olunan mera yerlerine hilâf-ı kânûn fuzûlî müdahale...” satırları ile bir köyün kullandığı mera yerine başka bir köyün

⁶⁸ Kardeş, a.g.e.,s.170-202.

müdahalesi sorun olmuştur. Devlet bu hükümde meranın eski zamanlardan beri müşterek kullanılıp kullanılmadığını sorgulayacaktır ve aksi takdirde müdahalenin önlenmesini isteyecektir. “..karyesi ahâlîsinin hayvanlarıyla muşa ve müşterek ra’y olunagelmiş ise müdâhale eylemeleri hasbe’l-kânûn yolunda olup...”.

7/112-1 ve 7/230-1 no.lu hükümler 7/94-1 no.lu hüküm ile aynı mesele ve çözüm yolunu içermektedir.

7/177-2 no.lu hükümde ise karye ahalisinin mera olarak kullandığı alana aynı köyden Ahmed adlı kişi benim çiftlik hayvanlarıma aittir diyerek müdahale etmiştir. “...çiftlik ashabından Ahmed nâm kimesne benim hayvanatıma mahsûstur deyü fuzûlî müdahaleden hali olmadığı beyanıyla kânûn üzere amel olunmak bâbında...”. Devlet bu şikayet konusunda yine meranın eski durumunu sorgulayacak, önceden müşterek kullanılmış ise müdahalenin önlenmesi için yetkililere hüküm verecektir.

2.2. Mülk Toprak Anlaşmazlıkları

Mülk topraklar, rakabe ve tasarruf hakkının kayıtsız şartsız şahıslara ait olduğu topraklardır. Prensip olarak tarım için kullanılan tarlalar miri toprak sayılırken, bağ ve bahçeler mülk topraklardır. Bağ ve bahçe dışında Giresun hükümlerinde mülk toprak olarak menzil, arsa, çiftlik, dükkan, değirmen, hamam, fırın vb. taşınmaz gayrimenkullere rastlamaktayız. Dikkatimizi çeken en önemli husus fındık bahçelerinin mülk topraklar kapsamında ele alınmasıdır. Fındık bahçelerini konu alan 6 hüküm mevcuttur.⁶⁹

Arazi kanunnamesinin birinci maddesinde mülk arazi “bervech-i mülkiyet üzere tasarruf olunan yerlerdir.” olarak ifade edilmektedir. Mülkiyet üzere tasarruf, malik olanın toprağını istediği gibi satması, hibe etmesi, ağaç dikmesi, bina dikmesi, vakfetmesi, mirasçılara bırakması anlamına gelmektedir.⁷⁰ Bu tanımlamaya 19. yy. boyunca TAD., Giresun hükümlerini incelerken 1858 tarihli kanundan önce de sıkça rastlamaktayız. “...kazâ-i mezbûr toprağında vâki ‘ mülkiyet üzere mutasarrıf olduğu sekiz kıt’a fındık bağçeleri irsen buna intikâl idüp...”.⁷¹

⁶⁹ BOA,TAD.,defter no/sayfa no-belge no:3/89-3,3 /140-3, 3/165-2, 4/22-1, 7/17-1, 7/76-1.

⁷⁰ Cin, a.g.e.,s.20.

⁷¹ BOA,TAD.,defter no/sayfa no-belge no:3/140-3.

Ahkam defterlerinde mülk topraklar anlatılırken kullanılan bir diğer tarif aşağıda örnekteki gibidir: “...Giresun kazası toprağında vâki’ mutasarrıf olduğu mülk menzil bi'l-irsi's-şer'i buna intikâl idüp...”⁷²

Arazi Kanunnamesi ikinci maddesi mülk toprakların sadece çeşitlerini sıralamıştır ve ayrıntılı hükümlere yer vermemiştir. Detaylı düzenlemeleri fıkıh ahkamına yani İslam hukukuna bırakmıştır.⁷³ Mülk topraklara ilişkin kurallar daha sonra Ahmet Cevdet Paşa öncülüğünde 1868-1878 yılları arasında hazırlanan Mecelle ile düzenlenecektir.⁷⁴

Arazi kanununun 2. Maddesinde tanımlanan dört çeşit mülk toprak vardır:⁷⁵

- 1. Yerleşim yerlerindeki arsalar :** Köyler ve beldeler içinde oturma yerinin tamamlayıcısı olan yarım dönüme kadar olan arsalardır. Binalar dışında kalan yarım dönüme kadar arsa, eşya konulan yer, kuyu, bağ ve bahçelerdir. Arazi kanununda şehirlerden bahsedilmemiştir.
- 2. Sahih vakıf olan vakıf arazileri :** Miri topraklardan ayrılan vakıf topraklarıdır.
- 3. Öşri Arazi :** Fetihler sonucu ganimet sahiplerine dağıtılan veya yerel Müslüman halkın elinde bırakılan yerlerdir. Onda bir oranında vergi alınır.
- 4. Haraci Arazi :** Fetihler sonrası yerel gayrimüslim halka bırakılan topraklardır. Haraci araziden alınan vergiler 2 türlü olup, Harac-i Mukaseme verime göre onda birden yarıya kadar alınır, Harac-ı Muvazzafa ise arazinin yüzölçümü dikkate alınarak hesaplanan maktu bir vergidir.⁷⁶

Mülk toprakların hukuki durumu, bugünkü mülkiyete eşdeğer olup, bu topraklar serbestçe alınıp satılabiliyor ve mirasçılara geçerken bölünebiliyordu. Burada İslam miras hukuku (feraiz) uygulanmaktaydı. Mülk toprakların miras yoluyla parçalanmasını engelleyecek bir kural yoktu. Mülk toprakların parçalanması veya müsadere edilmesi ancak vakıf olursa engellenebiliyordu.⁷⁷ Tapu sözleşmesine konu olan topraklar özellikle tahıl ekim alanları, deftere kayıtlı çayır ve köylülerin tarıma açtığı topraklardı. Bağ ve bahçeler özel mülkiyete konu oldukları için tapu

⁷² BOA, TAD., defter no/sayfa no-belge no:3/30-1.

⁷³ Cin, a.g.e., s.28.

⁷⁴ Oyan, a.g.e., s.298.

⁷⁵ Kardeş, a.g.e. s.20.

⁷⁶ Cin, a.g.e., s.26-27.

⁷⁷ Murat Aydoğdu, “Ortaçağ Feodal Mülkiyet Anlayışı ve Osmanlı Hukukundaki Toprak Sisteminin Türk Hukukundaki Tarımsal İşletmelerin Mirasçılara Özgülenmesine Etkileri”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt17, Sayı 2, 2015, s.12.

verilmezdi. Sebze bahçeleri tahrir defterine kaydedilip, vergiye tabi olursa tapu verilirdi.⁷⁸ Diğer taraftan Mustafa Akdağ, köylünün tasarrufunda olan toprağa bina yapmak, bağ dikmek, ağaçlandırmak suretiyle özel mülkiyetine geçirebildiğini yazmıştır.⁷⁹

Berkes, Osmanlı'da toprakta özel mülkiyetin olduğunu fakat bu mülkiyetin siyasal güç kaynağı doğurmadığını yazmıştır. Devlet, özel mülkiyet ve üretim aracı sahiplerini siyasal güçten yoksun kılmaktadır. Bu sebeple özel mülkiyetin varlığına rağmen Osmanlı'yı incelemeye devlet ve miri toprak rejiminden başlamak gerekir.⁸⁰ Gerçekten bu anlamda mülk topraklarla ilgili literatür, miri topraklara kıyasla kısıtlı görünmektedir.

19.yy. TAD., Giresun hükümlerinde mülk toprak anlaşmazlıklarına ilişkin 42 tane hüküm mevcuttur.⁸¹ 10 tane hükümde zamanaşımı kuralına atıf yapılmış olup, zamanaşımı kuralı ayrı bir başlıkta incelenecektir. 42 hükmün dağılımı aşağıda tablodaki gibidir.

Tablo 2.7: Mülk Toprak Anlaşmazlıkları

Defter	Sayfa-Hüküm	Tarih	Yer	Mülk	İntikal şekli	Zaman Aşımı
3	30-1	1218	Giresun	Menzil	Miras	
3	32-2	1218	Fenedey(?) köyü	Bahçe	Miras	
3	35-2	1218	Giresun	Menzil		
3	42-2	1218	Giresun	Değirmen		
3	50-2	1219	Giresun	Arsa	Miras	
3	81-3	1221	Seldeğirmeni mah.	Bahçe		
3	83-1	1221	Seldeğirmeni mah.	Bahçe		
3	127-4	1228	Giresun	Menzil,bah.,emval,eşya	Miras	
3	140-3	1229	Giresun	8 findık bah.	Miras	
3	165-2	1230	Giresun	8 findık bah.	Miras	
3	175-3	1231	Giresun	Menzil		
3	188-2	1232	Giresun	Dükkan, menzil	Miras	
4	22-1	1234	Giresun	Menzil ,findık bahçesi, emval,eşya,nukud	Miras	
4	154-1	1246	Giresun	Bahçe	Miras	
4	160-2	1246	Kayadibi köyü	Bahçe	Miras	
5	11-1	1250	Giresun	Dükkan		
5	14-2	1250	Giresun	Dükkan		
5	76-1	1252	Giresun	Hamam,asiyab,çiftlik		

⁷⁸ İncalcık, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1300-1600)**, s.128.

⁷⁹ Mustafa Akdağ, **Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi Cilt 1 (1243-1453)**, Tekin Yayınevi, İstanbul 1979, s.88.

⁸⁰ Berkes, **a.g.e.**, s.31.

5	85-1	1252	Giresun/Keşap	Çiftlik,han,konak,tütüncü, kahve, değirmen,fırın ,menzil, hamam, dükkân, bağ, arsa hisse		
6	53-1	1256	Hasankaf köyü	Gümüş kuşak, yüzlük, öküz,menzil,çiftlik,nuhas,		
6	53-4	1256	Giresun/Keşap	Çiftlik,han,konak,tütüncü, kahve, değirmen,fırın ,menzil, hamam, dükkân, bağ, arsa hisse		
6	132-1	1259	Barça köyü	Bağ, bahçe		15 sene
6	174-2	1261	Giresun/Keşap	Çiftlik,han,konak,tütüncü, kahve, değirmen,fırın ,menzil, hamam, dükkân, bağ, arsa hisse		
6	175-1	1261	Giresun/Keşap	Çiftlik,han,konak,tütüncü, kahve, değirmen,fırın ,menzil, hamam, dükkân, bağ, arsa hisse		
6	188-3	1262	Giresun/Keşap	Çiftlik,han,konak,tütüncü, kahve, değirmen,fırın ,menzil, hamam, dükkân, bağ, arsa hisse		15 sene
7	53-2	1264	Giresun	Kahve dükkânı		
7	76-1	1265	Lapa köyü	Menzil, harman, fındık bahçesi	Miras	15 sene
7	90-2	1266	Hacı Hüseyin mah.	Menzil, bahçe		15 sene
7	104-3	1266	Giresun	Bahçe		
7	108-3	1266	Çalca köyü	Çiftlik		15 sene
7	112-2	1266	Giresun	Menzil, bahçe,dükkan		15 sene
7	122-1	1267	Giresun	Dükkan, arsa		15 sene
7	123-1	1267	Giresun	Arsa	Miras	
7	230-2	1273	Giresun	Menzil		
7	256-1	1274	Hisargeriş köyü	Bağ bahçe		
7	256-3	1274	Uzgur köyü	Bahçe		15 sene
8	47-1	1277	Giresun	Menzil arsa		15 sene
8	54-2	1277	Akpınar köyü	Menzil, bahçe	Miras	
8	68-2	1278	Çandır köyü	Bahçe		
8	75-1	1278	Kapu kahvesi mah.	Menzil		15 sene
8	108-3	1281	Melikli köyü	Bahçe	Miras	15 sene
8	124-1	1283	Aliyoma köyü	Bahçe	Miras	

3/30-1 no.lu hükümde kendisine babasından menzil intikal eden kişinin, sagir olduğu dönemde menzili zabt edilmiştir. Hükümlerde sagir kişilerin mülklerine ve tasarruflarında olan topraklara el koyulması durumuna sıkça rastlamaktayız.

“...bu ol vakitte sagir olduğundan yine kazâ-i mezbûr sakinlerinden Hasan nâm kimesne zabt ve bu irişüp balığ ve davaya kâdir olup menzil-i mezbûru mezkûrdan talep eyledikte ben ol menzili validesi hâtundan satun aldım ve gah zaman mürur eyledi deyü dürlü illet ve bahane ile vermekte te'allül ve muhâlefet...”.

3/35-2 no.lu hükümde müşterek mutasarrıf olunan menzilden geçen yolu aynı köyden Mustafa'nın zabtı üzerine şikayette bulunulmuştur : “...mülk menzillerine mürur ve ubur ide gelir iken tarik-i haslarında âharın alâkası olmayup dahl icâb etmez iken...”. Tarik-i has, mal sahiplerinin geçmesine mahsus yollar demektir.

3/42-2 no.lu hükümde müstakil kullanılan değirmene müdahale söz konusudur. “...on beş seneden mütecaviz mutasarrıf olduğu ma'lûmetü'l-hudûd mülk değirmeninde âharın alâkası olmayub...”.

3/81-3 no.lu hükümde müşterek kullanılan bahçenin 1/3'er hissesine sahip olan iki kişiden biri, müşterekinin hissesini kendisi başka memlekette iken zabt edip, kendi hissesiyle beraber satmıştır.

“...bir kıt'a mülk bağçenin sülüs hissesi merkûm Hasanın ve sülüs hissesi kazâ-i mezbûr sakinlerinden Hamamcıoğlu Osman Ağa dimekle ma'rûf kimesnenin olup bilâ müşterek zabt u tasarruf ide gelürler iken merkûm Hasan hasb'el iktiza ikiyüzonbeş senesinde diyâr-ı âhara gider oldukta tarafeyn hissesini fûruhte müştereki mezkûru vekil etmiş değil iken...”.

3/83-1 no.lu hüküm bir önceki hükümle ilgilidir. Davacı davasına ilişkin fetvası olduğunu bildirmiş, redd- semen talep etmiştir: “...kendü hissesi meccânen ve müştereki mezkûrun hissesi redd-i semen ile kendüye alıverilüp hilâf-ı şer'i şerif...”.

3/127-4 no.lu hükümde miras kalan tarla, menzil, bahçe, emval ve eşyanın zabt edilmesi şikayet konusu olmuştur. Aynı hükümde miri toprak, mülk toprak ve özel mülk olan eşyaların söz konusu olabildiğini görmekteyiz. Tarlaların bedelsiz olarak; mülk toprak ve eşyaların ise irsen intikal ettiği açıkça ifade edilmiştir.

“...sâhib-i arzdan temessûkle mutasarrıf olduğu ma'lûmetü'l-hudûd tarlaları hasbe'l-kânûn meccânen ve Giresun kazası toprağında vâki' mutasarrıf olduğu mülk menzil ve mülk bağçeleri emvâl ve eşyası irsen buna intikâl idüp dahl olunmak icâb etmez iken Giresun kazâsı sakinlerinden Halide (?) nâm hâtun zikr olunan tarla ve menzil ve bağçeler ile emlak ve eşyası hilâf-ı şer'i fuzûlî zabt idüp gadr-ı küllî eylediği...”.

3/140-3 no.lu hükümde Emine isimli hatunun, babasından intikal eden 8 kıta fındık bahçesinin zabt edildiğini bildirmiştir : “... mülkiyet üzere mutasarrıf olduğu 8 kıta fındık bağçeleri irsen buna intikâl idüp ahardan dahl olunmak icâb etmez iken...” . Fakat mahkemede yalan beyanda bulunduğu anlaşılmıştır :

“...husûs-ı mezbûr hîn-i terâfude tezvîr idüğü inde's-şer' tahakkuk eyledikte tarafından tayin olunan mübaşirin ücret-i mübaşiriyesi mazlum olan müdde-i aleyhden talep olunmayub ber müceb-i fetvâ-yı şerîfe husumet-i kazibe iden müdde-i mütemerriden

tahsil olunmak üzere senki vezir-i müşârun ileyhsin mahallinde şer'ile görölmek bâbında.”

3/165-2 hüküm bir önceki hükümle ilgili olup, konu bir sene sonra tekrar gündeme gelmiş, bir sene önce kaydedilen fermana göre hareket edilmesi yetkililerden istenmiştir : “...emr-i şerîfim sudûrunu istid'â itmeğden naşi Dîvân-ı hümâyûnumda mahfûz kuyûd-ı ahkâm mürâca'at olunduğu ber vech-i muharrer tarihli merkûme emr-i şerîfim verildiği mestûr ve mukayyed bulunmağın husu-ı mezbûr hîn-i terâfude tezvîr idüğü...”.

3/175-3 no.lu hükümde, davacı dükkanlarını yıkıp yerine bina yapan kişiyi şikayet etmiştir: “...Giresun kazâsında vaki mutasarrıf olduğu bir bâb mülk menzilinın penceresine karşı mutasarrıf olduğu dükkanlarını hedm ve mürtefi' bina ihdas eylediği ...”.

4/154-1 no.lu hükümde Nisa isimli hatunun babasından miras kalan bahçe sagir olduğu dönemde Fevzi Bey tarafından zabt edilip, bir başkasına satılmıştır : “... ol vakitte sagîre bulunduğundan bağçe-i mezkûru yine kazâ-i mezbûr sakinlerinden Fevzi Beğ nâm kimesne fuzûlî zabt ile Karaman oğlu Ali dimeğle arif kimesneye bey' itmekle şimdi..”.

4/160-2 no.lu hükümde mülk bahçenin zabtı şikayet konusudur. Bu hükümde bahçe amcadan intikal etmiştir : “...ammileri Salih nâm kimesneden müntakîl ber vech-i iştirâk bağçeye şer'ile mutasarrıf oldukları eşcârı mevcûd bir kıt'a mülk bağçelerinde âharın alâkası olmayup dahl olunmak îcâb etmez iken...”.

5/14-2 no.lu hükümde şikayetçi olan kişi 1.600 kuruş değerinde olan dükkanının kendisi sagir iken zorla 1.000 kuruşa alınmasından dolayı redd-i semen talep etmektedir : “...ehl-i örfe istinaden dükkan-ı mezkûru bin gurus kerhen ahz idüp bu makûle cebr u kerre ile olan bey'i sahiha ve sagîr olduğuna binâen dükkan-ı mezkûru redd-i semen...”.

5/76-1 no.lu Mehmed Arif isimli şahıs, bir hamam, asiya (değirmen) ve çiftlik emlağının, Giresun voyvodaları tarafından zabtı üzerine şikayette bulunmuştur :

“...Giresun ve Keşap kazâları toprağında kâin mülkiyet üzere mutasarrıf olduğu bir bâb hamam ve bir bâb asiya ve bir kıt'a çiftlik emlağında âharın alâkası yoğiken Giresun voyvodası Ahmed ve Süleyman nâm kimesneler sâlifü'z-zikr olunan emlağı ikiyüzkırk senesinde hilâf-ı şer'i şerif ve bi-gayri hak zabt edip ve gadr-ı küllî eyledikleri bildürüp...”.

5/85-1 no.lu hükümde Mehmed Arif isimli şahıs, tasarrufunda olan birçok mülkün Giresun voyvodaları tarafından zabtı üzerine şikayette bulunmuştur:

“...Mehmed Arif nâm kimesnenin Giresun ve Keşab kasabaları topraklarında kâin mülkiyet üzre mutasarrıf olduğu dört kıta çiftlik emlakıyla bir bâb han ve bir bâb konak ve altı kıta duhâncı ve bir bâb kahve dükkanları ve iki bâb asiya ve bir bâb etmekci furunu ve iki bâb menzil ve bir sülüs hisse hamam ve yine Keşab kasabası toprağında kâin bir bâb dükkan ve bir bâb etmekci furunu ve bir bâb kahve eşcârı mevcûd ma'lumu'l-kita'at bağçe ve arsa hissesinde âharın alâkası yoğiken Giresun voyvodaları Ahmed ve Süleyman nâm kimesneler emlak-i mezkûreye iki yüz kırk senesinde hilâf-ı şer'-i şerif ve bi-gayr-ı hakk zabt idüp gadr-ı küllî , eylediklerin bildirip...”.

Ahkam defterleri Giresun hükümleri arasında yukarıda geçen 5/85-1 no.lu hüküm en önemli hükümlerden biridir. 10 yıllık zaman dilimi içerisinde (H.1252-H.1262) şikayetle ilgili 5 kez daha hüküm verilmiş ve H.1262 yılına kadar konu çözüme kavuşturulamamıştır. H.1252 yılındaki şikayette zabt olayının H.1240 yılında gerçekleştiği bildirilmiştir. 12 yıl Mehmed Arif'in neden şikayette bulunmadığı konusu ilginçtir. Buradaki yorumumuz voyvodaların baskıları dolayısıyla dava açamamış olduğu yönündedir. Devlet taşrada maddi ve askeri gücü elinde bulunduran kişileri kontrol edebilmek adına, onlara valilik, voyvodalık ve mütesellimlik gibi görevler vermekteydi. Bu durum yerli ailelerin daha da güçlenmelerine yol açmaktaydı.⁸² İlğimizi çeken bir diğer önemli konu Mehmed Arif'in tasarrufunda birçok mülkün olmasıdır. Bu durum sermaye birikimi oluşturan kesimlerin o yıllarda ortaya çıktığını göstermektedir. Büyük ihtimalle bu kişi, Giresun'un nüfuzlu ailelerinden birine mensuptur.

6/53-4 no.lu hükümde 1256 senesinde davalılar mülkler ile ilgili talebin yarısını kabul edip, diğer yarısı için cüz'i bir ödeme talebinde bulunmuş, anlaşma sağlanamamıştır : “...*Ahmed ve Süleyman merkûm ve mezbûrenin müdde'âlarının nısfından ziyâdesini inkâr ve küsûriyçün cüz'ice şey ile musâlaha-i tarafeyni icbâr eylediklerinden...*”.

6/174-2 no.lu hükümde, 1261 senesinde davacı Mehmed Arif ve eşi Fatma H.1240-1256 yılları arası, emlaklarının icarı (kira) olarak 218.437 kuruş talep etmişler, Ahmed 71.918 kuruşu kabul edip, kalan bakiyeyi red etmiştir. Ayrıca

⁸² Kemal Kaya, “19. Yüzyılda Anadolu’da İç Güvenlik Sorunları ve Voyvodalar”, **OTAM**, S. 19, 2006, s.240.

H.1236-40 seneleri arası Mehmed Arif'in 165.950 kuruşluk mahsüllerini zabt ettiğini iddia etmiş, 71.918 kuruşun tenzil edilerek, kalan bakiyenin kendilerine ödenmesini talep etmiştir. Nihayetinde Ahmed ve Süleyman'ın 45.000 kuruş, Mehmed Arif ve Fatma'ya ödemesi hususunda anlaşma sağlanmıştır. Fakat bu defa Fatma, Mehmed Arif'in vefatından sonra oğluna kalan emlağın vasisi olarak İpekçioğlu kahvesinden 1/4 hisse, 2 hane arsası, bahçe ve çiftliğine ayanlık arzusunda olan Ahmed Bey'in müdahale etmesi üzerine şikayette bulunmuştur.

“...kırk senesinden elli altı senesine değin cins ve mikdârı ma'lûm ehl-i vukûfun farz ve takrîriyle misl ve kıymeti ve arâzisinin icârâtı olarak on altı senede terâküm etmiş olan iki yüz on sekiz bin dört yüz otuz yedi guruş meblağ iddia etmiş ve merkûm Ahmed yetmiş bir bin dokuz yüz on sekiz guruşluk mikdârı ma'lûm hâsılât kıymetini ikrâr ve ma'adâyı inkâr eylediğinden mâ'adâ müteveffâ-yı merkûm Süleyman ile kendisinin bağçelerinden otuz altı senesinden kırk senesi gâyetine değin kezâlik cins ve mikdârı ma'lûm yüz altmış beş bin dokuz yüz elli guruşluk mahsûlâtını merkûm Mehmed Arif ahz ve istihlâk etmiş olduğundan meblağ-ı merkûm yetmiş bir bin dokuz yüz guruşu ba'de't-tenzîl mâ'adâsını talep dâ'iyyesine düşmüş ve dâfi'-i merkûmdan def'-i meşrûhuna ve müdde'-i vekîl-i mezbûrdan da'vâ-yı mezkûresine muvâfık beyyine talep ve merkûmân ityân-ı beyyine sadedlerinde iken beynlerinde muslihûn tavassutuyla meblağ-ı mezbûr yetmiş bir bin dokuz yüz on sekiz guruş vekîl-i merkûm Mustafa kabûl ve i'tirâf eylediğine mebni asıl matlûbât-ı mezkûresinden ba'de't-tenzîl an inkâr bâkî kalan yüz kırk altı bin beş yüz on dokuz guruş da'vâsından kırk beş bin guruş verilmek üzere kat'an li'l-nizâ' bi't-terâzî tenbîhi sûretde inşâ-i akd-i sulh olunduktan sonra vekîl-i merkûm huzûr-ı şer' de mezbûr Ahmed hâzır-ı bi'l-meclis olduğu halde bedel-i sulh-ı mezkûr merkûm Mehmed Arif ve mezbûre Fatîma'ya îsâl ve teslîm etmek üzere tamâmen ve kâmilan merkûm Ahmed yedinden ba'de'l-ahz ve'l-kabz mâ'adâya ve bi'l-cümle husûs-ı mezbûre müte'allıka âmme-i de'âvî ve muhasematdan bi'l-ve kale mezbûr Ahmed'in ve sâlifü'z-zikr müvekkillerinin ve eytamlarının zimmetlerini ibra-yı mu'tebere-i şer' ile ibrâ ve iskât ve ol dahi bedel-i sulh vesâir matlûbât-ı mezkûre müte'allıka-i âmme-i de'âvî ve muhâsemâtdan müvekkillerinin zimmetlerini ibrâ ve iskât ve ber vech-i muharrer âharın sulh ve ibrasını kabul ve tasdik eylediklerini ikrâr etmiş ve mücebiyle kat'-ı münâza'a olunmuş olduğunu nâtik Trabzon nâibi esbakın vârid olan i'lâmı mazmûnı sene-i mezbûre Ramazan'ın ikinci gününde emr-i âlî-i mezkûrun kaydı bâlâsına şerh verilmişti el-hâletü hazihi mezbûre Fatîma'nın südde-i sa'âdetime takdîm eylediği arz-ı hâlinde zevci merkûm Mehmed Arif bu esnada fevt olarak emlâk-i mezkûrdan hissesi mezbûre ile vasiyyesi olduğu sagîr oğlu Osman'a intikal etmiş ise emlâk-ı merkûmeden İpekçioğlu kahvehanesinin rub' hissesi ile iki bâb han arsalarına ve bağçe ve çiftlik emlâkıyla Giresun kazâsında a'yânlık dâ'iyyesinde olan Ahmed Bey nâm kimesne zabt...”.

Aynı yıl 6/175-1 no.lu hükümde devlet çiftlik toprakları için sahib-i arz aracılığı ile ferağ ve tefviz işleminin yapılıp yapılmadığını sorgulayacaktır. H.1262 senesinde 6/188-3 no.lu hükümde ise devlet zamanaşımı kuralına göre kara verilmesini isteyecek ve çiftlik için 10 sene kuralını, diğer mülk emlaklar için 15 sene kuralını sorgulayacaktır.

7/123-1 no.lu hükümde sagir ve sagire olan Muharrem ve Zekiye'nin kendilerine miras kalan 1 menzil arsalarının, Somuncuoğlu Abram isimli zimmi tarafından zabt edilmesi üzerine vasileri olan Bilal şikayette bulunmuştur. Gayrimüslim-Müslüman ilişkilerinin ne denli iç içe olduğunu gösteren hükümlere bir örnektir.

“...Bilal nâm kimesne bâ hüccet-i şer’i vasileri olduğu Muharrem ve Zekiye nam sagîr ve sagîrelerin kazâ-i mezbûrda kâin babalarından müntakil mülkiyet üzere mutasarrıf oldukları bir bâb menzil arsalarında âharın alâkası yoğiken kazâ-i mezbûr mütemekkinlerinden Somuncuoğlu Abram nâm zimmi arsa-i mezkûru ikiyüzaltmışüç senesinde hilâf-ı şer’i şerîfe fuzûlî zabt idüp gadr-ı küllî eylediği beyanıyla...”.

7/256-1 no.lu hükümde şikayet konusu hayvanların bağ, bahçe arasına girip mahsüllere zarar vermesidir. Bağ, bahçe arasında hayvan gezdirmenin caiz olmadığı bildirilmiştir.

“...hayvanlarını saliverüp mahsullerini yedürüp ve çiğnidüp külli zarar ve ziyan eyledikleri beyanıyla marifet-i şer’ile men’i bâbında emr-i şerîfim sudur mumi ileyh El Hâc Ali tarafından bu defa bâ arz-ı hâl istid’â olunmuş olmağla sizki vali müşar ve naib ve müfti vesâir mûmâ ileyhimsiz bağ ve bağçe arasında davar gezmek caiz olmadığına binâen...”.

8/68-2 no.lu hükümde Astator bir bahçenin yarım hissesine sahip olup, diğer yarısı Dizdaroğlu Osman bin Hüseyin’indir. Osman 8 yaşında iken babası Hüseyin yarım hisseyi 10.000 kuruş karşılığı Astator’a satmıştır. Osman reşit olduğuna satış işlemine itiraz etmiştir.

“...Osman tarih-i mezkûrda sekiz yaşında sagîr olduğu hâlde tarafeynden bi’l-îcâb ve’l-kabûl bâten ve sahîhan semen-i misli olduğu lede’ş-şer’i’l-enver âşikâr olan on bin guruş semen-i medfû’ ve makbûza bi’l-velâye bana bey’ ve temlik ve vech-i lâyıkiyla teslim eylediğinde ben dahi ber vech-i muharrer iştirâ ve temellük ve tesellüm ve kabz ve kabûl idüp mezbûr Osman’ın nısf hisse-i müfreze-i bi-tarîki’ş-şirâ yedimde mülk ve hakkım iken mezbûr Osman elyevm kebîr olarak bu esnâda nısf hisse-i müfreze-i mezkûreyi fuzûlî ve bi-gayr-ı hakk zabt...”.

8/124-1 no.lu hükümde bahriye neferlerinden Mustafa, bahçesinin askerde bulunduğu dönemde aynı köyden İmam Hüseyin tarafından zabt edilmesi üzerine şikayette bulunmuştur. “...silk-i askeriyede bulunmak mülâbesesiyle karye-i merkûm sakinlerinden İmam Hüseyin nâm kimesne bağçe-i mezkûru hilâf-ı şer’i şerîf fuzûlî zabt idüp gadr eylediği...”.

Buraya kadar olan hükümlerde devlet, mülk topraklara ilişkin şikayetlerin yerel mahkemelerde görüşülmesini ve bölge vezir, vali, kadı ve naiblerinin, şeriat

hükümlerine göre karar vermesini istemiştir. Tekrar etmek gerekirse mülk topraklar, menkul ve gayrimenkullerde İslam hukuku geçerlidir. 3/140-3 ve 3/165-2 no.lu hükümlerde ek olarak davacının yalan beyanda (tezvir) bulunduğu anlaşılmış, mübaşir masraflarının davacı tarafından ödenmesi istenmiştir.

2.2.1 Mülk Topraklarda Zamanaşımı

İslam hukukunda zamanaşımı (müruruzaman) kitap ve sünnetle değil içtihatla belirlenmiştir. Hanefi hukukçuları dava açma hakkıyla ilgili zamanaşımı süresini 36, 33 ve 30 sene olarak kabul etmişlerdir. Bu süreler başlangıçta her davaya uygulanmış fakat davaların uzun yıllar sürmesi nedeniyle, Osmanlı padişahları bu süreyi Şeyhülislamlardan aldıkları fetvalarla 15 ve 10 yıllık bir süreye indirmişlerdir. İlk düzenleme Kanuni döneminde Ebussu'ud Efendi fetvaları aracılığı ile yapılmıştır. Miri topraklar ilgili davalarda zamanaşımı 10 sene, mülk toprakların tasarrufuna ait davalar ve alacak davalarında zamanaşımı 15 sene olarak belirlenmiştir.⁸³ Mecelle'de de bu fetvalara uygun hareket edilmiş, bütün menkul ve mülk gayrimenkul davalarına 15 sene zamanaşımı süresi uygulanmıştır. (1660. maddeden 1675. maddeye)⁸⁴ Zamanaşımı davalarının hepsinde şer'i bir özür olmaksızın "bilâ özr-i şer'i" ifadesi kullanılmıştır. Haklı sebep var ise zamanaşımı süresine itibar edilmemiştir. Bu sebepler hak sahibinin küçük, akıl hastası ve bunaklığı, davacı veya davalının gaipliği, zulmünden korkulan bir kimsenin varlığı, kocanın karısını dava açmaktan men etmesi gibi başlıklardır.⁸⁵

19 yy.da TAD. Giresun hükümlerinde mülk toprakların zamanaşımı ile ilgili bu bölümde 11 hüküm karşımıza çıkmaktadır.⁸⁶ Bu hükümler tablo 2.7'de gösterilmiştir. Miras davalarına konu olan mülk toprakların zamanaşımına miras bölümünde değineceğiz. Birkaç hükümle örnek vererek devam edeceğiz. Aşağıdaki hükümlerin tamamında devlet 15 sene zamanaşımı kuralının, şu ifadeler ile sorgulanmasını istemiştir : "...*husûs-ı mezbûr inhâ olunduğu üzere olduğu ve bilâ özr-i şer on beş*

⁸³ Ahmed Akgündüz, İslam ve Osmanlı Hukukunda Müruruzaman, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Konya 1998, s. 48-57.

⁸⁴ Halil Cin, "Zamanaşımı" **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, sayı:1, Ocak 1966, Ankara, s.816.

⁸⁵ Doğan Yörük, "Osmanlı Hukukunda Zamanaşımı Uygulamaları: Konya Örneği", **Prof. Dr. Mehmet Ali Ünal'a Armağan Türk Tarihi Araştırmaları**, Edt. Nurgül Bozkurt - Zübeyde Güneş Yağcı, Berikan Yay. Ankara 2018, s. 184-207.

⁸⁶ BOA,TAD.,defter no/sayfa no-belge no: 6/132-1, 6/188-3, 7/76-1, 7/108-3, 7/112-2, 7/122-1, 7/256-3, 8/47-1, 8/75-1, 8/108-1.

sene mürur eylemediği halde merkûmların fuzûlî zabt eylediği...” ya da “...*husûs-ı mezbûr inhâ olunduğu üzere olduğu ve bilâ ömr-i şer on beş sene mürur eylemediği inde 'ş-şer' ve 'l-meclis tebeyyün ve tahakkuk eylediği halde...*”.

6/132-1 no.lu hükümde, mülk bağ ve bahçenin, mahsülüyle birlikte zabtı söz konusudur “...bir kıt'a mülk bağçe ve bir kıt'a mülk bağında âharın alâkası olmayup dahl olunmak îcâb etmez iken karye-i mezbûr sakinlerinden Türkmenoğlu Mehmed ve Salih ve Osman ve Ali nâm kimesneler fuzûlî zabt ve mahsülünü ahz ve istihlak idüp...”

6/188-3 no.lu hükümde miri topraklar için geçerli olan 10 sene kuralı ile mülk topraklar için geçerli 15 sene kuralı beraber kullanılmıştır : “ ...*zabt ve beher sene zirâ'at ve öşr ü resmi edâ idegelirler iken merkûm Ahmed Bey fuzûlî zabt eylediği ve mezbûrunun emlâkından hissesi zabt olunalı on beş sene ve araziden hissesi on sene geçmediği muvâfık-ı nefsi 'l-emr olduğu halde...*”.

7/76-1 no.lu hükümde 1 menzil, 1 harman yeri ve 4 fındık bahçesinin zabtı şikayet konusudur :

“... mülkiyet üzere mutasarrıf olduğu bir bâb menzil ve harman yeri 4 kıta fındık bağçesi bi'l-irsi's-şer'i mezbûra intikâl etmiş ve müteveffâ-i merkûmun kimesneye duyun-ı müsbitesi bulunmamışken karye-i mezkûr sakinlerinden ? Ahmed Beğ demekle ma'rûf kimesne emlâk-i mezkûru hilâf-ı şer'i şerif fuzûlî zabt...” .

7/90-2 no.lu hükümde menzil ve bahçe borç karşılığı rehin verilmiş, borç geri ödendiğinde alacaklı kişi emlakları geri vermemiştir. “...*Ahmed nâm kimesneden istikrâz etmiş oldukları beş bin guruş mukâbelesinde rehn idüp..*”.

7/112-2 no.lu hükümde, müşterek kullanılan 1 menzil, 2 bahçe ve 1 dükkân, Dizdarzade Ahmed tarafından cebren 4.700 kuruşa satın alınmış, Dizdarzade menzil yerini Ömer'e, bahçeleri Panayot ve Yanni isimli zimmilere satmış, dükkânı ise kendi tasarruf etmiştir. “...*ber vech-i iştirâk mülkiyet üzere mutasarrıf oldukları bir bâb menzil ve eşcârı mevcûd iki kıt'a bağçesi ile ma'lûmu 'l-hudûd dükkânlarını yine kazâ-i mezbûr sakinlerinden mütegalibelerden Dizdarzade Ahmed demekle ma'rûf kimesneye dörtbinyedi yüz guruş cebren ve kerhen bey'...*”.

8/47-1 no.lu hükümü gayrimüslimlerin kendi aralarındaki davalarda aynı hukuka tabi olduklarını göstermek açısından örnek verirse : “...*Begos'un Giresun kazâsında bâ hüccet-i şer'iyye mülkiyet üzere mutasarrıf olduğu bir bâb menzil*

arsasında âharın alâkası yoğiken kazâ-i mezbûr sakinlerinden tebea-i devlet-i aliyemden Kirhor zıkr olunan arsayı hilâf-ı şer'i şerif fuzûlî zabt ve üzerinde bina inşa idüp gadr ettiği...". Devlet bu şikayette yine diğer hükümlerle benzer şekilde 15 yıl zamanaşımını sorgulamıştır.

2.2.2 Taşınır Mülk Anlaşmazlıkları

Bu bölümde mülk topraklarla birlikte şahısların şikayet konusu olan eşya, para, altın, gümüş, hayvan gibi kişisel taşınır (menkul) mülklerini ele alan hükümleri incelenecektir. Bu kapsamda 4 tane hüküm mevcuttur.⁸⁷ 3/30-4 no.lu hükümde emval ve eşya anlaşmazlığı söz konusu olup, bu hükümde toprak anlaşmazlığı mevcut değildir. Bu sebeple mülk toprak anlaşmazlıkları tablosuna kaydedilmemiştir. 3/127-4 no.lu hükmü bir önceki bölümde incelemiştik. Diğer 3 hüküme bakacak olursak :

3/30-4 no.lu hükümde Eleni isimli zimmi kadın, oğlu Mihal'in vefatından sonra kendisine intikal etmesi gereken 1.000 kuruşluk emval ve eşyasının zabt edildiğini bildirerek şikayette bulunmuştur.

"...kazâ-i mezbûra varıldıkda Hasan nâm kimesnenin odasında misafireten mukim iken mürd oldukta bin guruşdan mütecaviz emvâl ve eşyası irs'i şer'ile validesi nasrâniye-i mersûmeye intikâl idüp talep eyledikte merkûm Hasan yine kazâ-i mezbûr sakinlerinden Ali ve Ahmed nâm kimesneler ile yekdil olarak vermeyüp gadr eyledikleri veresede fetvâ-yı şerife olduğun bildürüp..."

4/22-1 no.lu hükümde Ümmü Gülsüm, ebeveynlerinin vefatı sonrası kendisine intikal eden 4.000 kuruş, emval, eşya ve fındık bahçelerinin, ayanlık arzusunda olan Sakaoglu Ahmed Bey tarafından zabt edildiği gerekçesiyle şikayette bulunmuştur.

"...mülkiyet üzere mutasarrıf olduğu dört bin guruşdan mebni menzil ve fındık bahçeleri ile emvâl ve eşya ve nukudu bi'l-irsi's-şer'i kızı ve bunun validesi Emine nâm hâton ibrada intikal validesi mezbûrda değer olunan emlâk ve emvâl ve eşya ve nukudu bi-l-verase almak için kazâ-i mezbûra hin-i azimetinde validesi mezbûre müteveffâ oldukta mârru'l-beyan emlâk ve emvâl ve eşya nukud ile müteveffâ mezbûrenin yanında mevcûd vesâir emlâk ve eşyası bi'l-irsi's-şer'i buna intikâl etmişken kazâ-i mezbûre sakinlerinden a'yânlık dâ'iyyesinde olan Sakaoglu Ahmed Beğ demekle meşhûr kimesne cümlesini şer'i şerif fuzûlî zabt idüp gadr-ı küllî eylediği..."

Fakat mahkemede yalan beyanda bulunduğu anlaşılmıştır : "...husûs-ı mezbûr hîn-i terâfude tezvir idüğü inde's-şer' tahakkuk eyledikte ücreti mübaşiriye mazlum müdde-i ale-yhden talep olunmayup..."

⁸⁷ BOA,TAD.,defter no/sayfa no-belge no: 3/30-4, 3/127-4, 4/22-1, 6/53-1.

6/53-1 no.lu hükümde Hüseyin, kız kardeşi Saniye'den kalan emlak ve eşyanın zabt edildiği gerekçesi ile şikayette bulunmuş fakat yalan beyanda bulunduğu anlaşılmıştır : “...mutasarrıf olduğu bir bâb mülk menzil ve çiftlik e emlâkıyle bir aded gümüş kuşak ve yüzbir aded yüzlük üç re's öküz alatı nuhas vesâir emvâl ve eşya bi'l-irsi's-şer'i buna intikâl idüp ancak bu ol vakitte diyâr-ı âharda bulunduğundan sâlifü'z-zikr...”.

2.3. Miras Anlaşmazlıkları

Mülk topraklar ve diğer kişisel mülkler serbestçe alınıp satılabilir ve mirasçılara geçerken bölünebilmektedir. Mülk toprak sahipleri mirasçı bırakmadan vefat ederse ve vasiyetname bırakmazsa toprakları miri toprak haline gelir.⁸⁸ Miras hukukuna ait kayıtlar çoğunlukla, miras sözleşmeleri, devletin mirasçılığı, tereke taksimleri ve vasiyet örnekleri olup, bu konuda İslam hukuku yani feraiz ilminin esasları uygulanmaktadır. Tek istisna olarak, miri toprak tasarruf hakkının intikali uygulamada kanunnamelere terkedilmiştir.⁸⁹ Vefat edenlerin miras bıraktıkları mallar tereke, muhalefat, metrukat veya kassam şeklinde adlandırılmaktadır. Mallar mirasçılar arasında bir varisin başvurusu, ölünün devlete borcunun bulunması veya mirasçıların küçük olması halinde kassamlar tarafından taksim edilmektedir. Miras konusu davalar şer'i mahkemelerde çözüme kavuşturulmuştur. Tanzimat'ın ilanından sonra da bu durum devam etmiştir.⁹⁰

19.yy. TAD., Giresun hükümlerinde 20 tane mirasla ilgili şikayete rastlamaktayız.⁹¹ Genel olarak meseleler ölünün ardından, miras paylaşımında yaşanan anlaşmazlıklar ya da aile yakınlarının birbirine düşen payları zabt etmesi üzerinedir. Giresun hükümlerinde miri toprakları incelerken aile bireyleri arasında tarlaların paylaşılması konusunda herhangi bir şikayete konu olan hükme rastlamamıştık. Miras paylaşımı konusunda bütün hükümler mülk araziler ve diğer kişisel mallar ile ilgilidir. Mülk topraklar ve miras bölümlerini ayrılırken konunun

⁸⁸ M.Macit Kenanoğlu, “Mülk” TDV İslam Ansiklopedisi 31.cilt.İstanbul 2006,s.540.

⁸⁹ Ahmet Akgündüz, “İslam Hukukunun Osmanlı Devletinde Tatbiki: Şer'iy Mahkemeleri ve Şer'iye Sicilleri”, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, sayı.14, 2009,s.19.

⁹⁰ Faruk Doğan, “On dokuzuncu Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Taşrasında Bir Kadının Hukuk Mücadelesi : Midilli Nazırı Kulaksızade Mustafa Ağa'nın Mirası Davası”, History Studies International Journal of History, Temmuz 2011, s. 164.

aile fertleri olup olmamasını kriter almış bulunmaktayız. Önce mirasla ilgili hükümlerin dağılımını tabloda belirtilip ardından birkaç örnek verilecektir.

Tablo 2.8: Miras Anlaşmazlıkları

Defter no	Sayfa-Hüküm	Tarih	Yer	Mülk	İntikal şekli	Zaman aşımı
3	31-3	1218	Giresun	Menzil	Miras	
3	38-2	1218	Ülper köyü	Emval,eşya	Miras	
3	82-2	1221	Vanazıt köyü	Menzil,bahçe,emval,eşya	Miras	
3	89-3	1221	Giresun	Menzil, fındık bahçe, emval	Miras	
3	115-4	1225	Giresun	Menzil,bahçe,emval,eşya	Miras	
4	38-1	1235	Giresun	Nakit	Miras	
4	188-1	1248	Giresun	Bahçe, emval, eşya	Miras	
6	140-3	1259	Ayvasıl köyü	Bahçe ve emlak	Miras	15sene
6	170-2	1261	Giresun	Bahçe	Miras	15sene
7	9-2	1262	Hacı Hüseyin mah	Menzil	Miras	15sene
7	17-1	1262	Kapu mah. – Ayvasıl köyü	Menzil, bahçe, fındık bahçe, emval,eşya	Miras	15sene
7	133-2	1267	Hacı Hüseyin mah	Menzil, emlak,emval,eşya	Miras	
7	136-1	1268	Giresun	Emval,eşya	Miras	15 sene
7	162-2	1269	Giresun	Bahçe, menzil,emval	Miras	15 sene
7	206-1	1271	Giresun	Menzil, 2 kıta bahçe	Miras	15 sene
7	264-2	1275	Hacı Hüseyin mah	Bağ, bahçe	Miras	15 sene
8	84-2	1278	Giresun	Emval, eşya	Miras	15 sene
8	108-2	1280	Giresun	Menzil, bahçe, eşya, nükud	Miras	15 sene
8	123-1	1283	Giresun	Emval, eşya	Miras	15 sene
8	126-1	1283	Kufra mah.	Emval,eşya, menzil, han	Miras	

3/31-3 no.lu hükümde davacı kendisiyle, kardeşinin çocuklarına intikal eden ve müşterek kullandıkları menzili, yeğenlerinin başkasına satması üzerine şikayette bulunmuştur :

“...babasından müntakıl bir bâb menzile kazâ-i mezbûr sükkanından karındaşı oğlu Seyyid Ahmed ve kızı Refiye nâm hâtun ile iştirâk mutasarrıflar iken ikiyüzyedi senesinde mezbûrlar menzilin hisselerini yine kazâ-i mezbûr sakinlerinden Tuzcuoğlu kızı Havva nâm hâtun ile Sabuncu Agob nâm zimmî bunun izinsiz semen mukâbelesinde bey’ ve teslim iderek...”.

Davacı haklılığını desteklemek adına şeyhülislamdan fetvası olduğunu bildirmiştir. Devlet konunun şer’i yerel mahkemede görülmesine hükmetmiştir.

3/89-3 no.lu hükümde ölen kişi emlak ve eşyalarını zevcesi ve çocuklarına bırakmıştır. Zevcesi, çocukların hisselerini zabt etmiş, çocuklar bunun üzerine şikayette bulunmuştur :

“...mülk menzil ve arsası mukataalı vakıf eşcârları mülk fındık bağçeler ile tereke vesâir emlak ve eşyası irs'i şer'ile bunlar ile yine kazâ-i mezbûr sakinlerinden zevcesi Emine hâtuna intikâl itmişken mezbûr kendü hissesi zabta adem-i kanâ'at-birle zikr olunan bağçeleri tegallûben ve mahsüllerini ahz ile istihlak itmeleriyle bunlar dahi şimdi bağçe-i mezbûrlardan hisseleri ile mahsul müstehlekinden dahi hisselerini mezbûreden talep eyledikte...”.

Bu satırlarda geçen mukataalı vakıf tabiriyle, uzun süreli bir kira sözleşmesi sonucu arsası üzerinde bina yapılmasına, ağaç dikilmesine izin verilen vakıflar anlatılmaktadır. Bu vakıflarda arsanın mülkiyet hakkı vakfa ait, üzerindeki bina ve ağaçların tasarruf hakkı ise kişilerin elindedir.⁹²

4/38-1 no.lu hükümde Aci Atam isimli zimmi vefat edince mirasını Giresun'da ikamet eden varislerine değil, Kudüs'te bulunan eşi ve çocuklarına bırakmıştır. Giresun'da ikamet eden çocuklarına 8.000 kuruş borcu olup, çocuklar bu tutarı babalarının 1/3 malının vasisinden ve diğer mirasçılardan talep etmektedir.

“...Aci Atam zimmi sağığında cihet-i karzdan her birinden ikişer bin guruşdan cem'an sekiz bin guruş ahz u kabz idüp meblağ-ı mecmû'-ı merkûmun sülüsü olan iki bin altı yüz altmış buçuk guruş yirmi akçeyi vasî-i mersûm Aci Kostandi zimmi'den mersûm Yorgi zimmi bi'l-vesâye ve bi'l-vekâle taleb ve da'vâ idüp vasî-i mersûm Aci Kostandi zimmi inkârından mâ'adâ makbûzâtı olan sülüs meblağ-ı ma'lûmeyi hâlik-i mersûm Aci Atam zimminin vesâyâ-yı mu'ayyene ve gayr-ı mu'ayyenesine sarf eyledim diyü ol vechile eylediği da'vâ-yı mezkûresini sekiz yüz guruş üzerine sulh olduklarında bedel-i sulh-ı merkûm sekiz yüz guruşunu vasî-i merkûm Aci Kostandi zimmi kendü mâlından vasî ve vekîl-i mersûm Yorgi zimmiye def' ve teslim ol dahi yedinden bi'l-vesâye ve bi'l-vekâle ahz u kabz ve yedlerine kıbel-i şer'den bir kıt'a i'lâm-ı şer'î i'tâ olunup meblağ-ı merkûm sekiz bin guruşun sülüsânı olan altı bin üç yüz otuz üç guruş kırk akçeyi mersûm Aci Atam zimminin verese-i mezkûresinden mahallerinde taleb ve da'vâ ve ba'de'l-isbât ahz u kabz etmek muktezâ-yı şer'-i şerîf idüğü vasî-i vekîl-i mersûma tefhîm olunmağla mesfûr Yorgi zimmi yedine bâlâsı tuğrâ-yı garrâ ile mu'anven bir kıt'a emr-i âlişânım ısdârını mevâlî-i fihâmdan askerî kassâmı mevlânâ Ali zîdet fezâilehu i'lâm idüp verese-i mersûmeden Kudüs-i şerîfde olan nasrâniyenin bu günlerde Giresun'a gideceği tahakkuk olunmağla sen ki vezîr-i müşârun ileyhsin hîn-i vürûdunda i'lâmı mücebince amel olunmak bâbında.”

7/133-2 no.lu hükümde babası ölen zimmilerden biri taksime pişman oldum diyerek miras paylaşımına itiraz etmiş, kardeşlerden biri bunun üzerine şikayette bulunmuştur :

“...menzil vesâir emlak ve emvâl ve eşyası bi'l-irsi's-şer'i mersûm Manuk zimmi kız karındaşları Meryem ve Ana nasrâniyelere intikal etmiş ve cümlesi kebir ve kepire bulunduğu beyinlerinde rızalarıyla tevzî' ve taksîm ederek ibra-i zimmet etmez iken bu esnada kız karındaşı mersûm Meryem nasrâniye taksime nadim oldum deyü..”

⁹² Nazif Öztürk, "Mukataalı Vakıf", TDV İslam Ansiklopedisi 31.cilt. İstanbul 2006, s.132.

8/126-1 no.lu hükümde zimmilerden Kafiloğlu Konstantin torunları ve oğluna ve kızlarına miras bırakmıştır. Mirasçılardan ikisi vefat edince Nohudoğlu Yurika isimli zimmi miras paylaşma itiraz ederek müdahalede bulunmuştur.

“...tebe‘a-i devlet-i aliyyemden Kafiloğlu Kostandi sağlığında vefâtından üç sene mukaddem Trabzon metropolidi Kostantinos ve Rum milletinden sâir kesân hâzır oldukları halde yedinde emvâl ve emlâki olup kâbil-i kısmetü‘l-ibâre (?) mahalle-i merkûmede kâin ma‘lûmu‘l-hudûd ve‘l-müştemilât bir bâb mülk menzilinini seviyyen ve derûnunda bulunan bâ defter-i müfredât eşyâ ve evânî-i nühâsiye-i ma‘lûmeyi torunları her biri tebe‘a-i Devlet-i Aliyyemden Kostandi ve Dimitri‘ye ale‘l-iştirâki‘-seviyy ve kasaba-i mezbûre çarşısında kâin bir bâb mülk hân arsasını cemî‘-i müştemilâtıyla sulbi kebîr oğlu tebe‘a-i Devlet-i Aliyyemden Nikola‘ya ve nûkûd-ı mevcûdesi üç bin guruşun sülûsü olan bin guruşu sulbiye kebîre kızı Mariya‘ya ve diğer sülûsü olan bin guruşu diğer sulbiye kebîre kızı Despino‘ya ve âhir sülûsü olan bin guruşu âhir sulbiye kebîre kızı Somla‘ya hibe ve ta‘dâd ve teslim ve nefsi-i mülk idüp ânlar dahi meclis-i hibede bilâ mâni‘ ittihâb ve temellük ve tesellüm ve kabz ve kabûl etdiklerinden sonra hibe-i mezkûrî nâtık bir kıt‘a senedi dahi merkûmün yedlerine ba‘de‘l-i‘tâ evvelen merkûm Kostandi fevt olup sâniyen merkûm Despino dahi fevt oldukda verese-i münhasırası bulunanlar zikr olunan hân arsasını merkûm Nikola‘nın zabt ve tasarrufuna müdâhale etmez iken tebe‘a-i Devlet-i Aliyyemden Nohudoğlu Yurika müteveffât-ı merkûm Despino‘nun verese-i münhasıralarını iğfâl eyledikde ânlar dahi da‘vâya kıyâm ve merkûm Nikola‘yı bi-gayr-ı hakk tazyîk ve rencîde eder olduğundan keyfiyet mahallinde ber nehc-i şer‘î bi‘t-tedkîk sened-i mezkûr mücebince terâfu‘ ve ihkâk-ı hakk olunmak bâbında emr-i şerîfim sudûrî merkûm Nikola tarafından bu defa bâ arz-ı hâlistid‘â olunmak...”.

2.3.1 Miras Anlaşmazlıklarında Zamanaşımı

Miras ile ilgili anlaşmazlıkların 11 tanesinde, bütün hükümler mülk toprak ve kişisel mallar ile ilgili olduğu için 15 sene zamanaşımı kuralı uygulanmıştır.⁹³ Bu 11 tane hüküm tablo 2.8’de gösterilmiştir. 15 sene kuralı ile ilgili hükümlerde yaygın olarak kullanılan tabir “...*husûs-ı mezbûr inhâ olunduğu üzere olduğu ve bilâ özr-i şer on beş sene mürur eylemediği halde...*” şeklindedir ve bu hükümlerin hepsinde devlet, mahkemelerden karar alırken 15 sene kuralının dikkate alınmasını istemiştir.

6/140-3 no.lu hükümde kardeşlerden biri diğerinin bahçe ve diğer emlaklardan olan hissesini zabt etmiş, ölünce hisseleri oğluna geçmiştir. Davacı hisselerini talep ettiğinde kardeşinin oğlu geri vermemiştir.

“...babası ve validesinden müntakıl bir kıt‘a bağçe ile sair ma‘lumu‘l kıt‘a emlak karındaşı Dede Ali nâm kimesne ile ber vech iştirâk mülkiyet üzere mutasarrıf ve mutasarrıfe iken mezbûre diyâr-ı âharda bulunduğundan merkûm Ali kendu hissesine zabta adem-i kanâ‘at-birle mezbûrenin hissesini dahi fuzûlî zabt idüp bade‘hu fevt oldukda hissesi oğlu Mehmed nâm kimesneye intikâl idüp ancak...”.

⁹³ BOA,TAD.,defter no/sayfa no-belge no: 6/140-3, 6/170-2, 7/9-2, 7/17-1, 7/136-1, 7/162-2, 7/206-1, 7/264-2, 8/84-2, 8/108-2, 8/123-1.

7/9-2 no.lu hükümde ölen kişi menzili eşi ve kardeşine miras bırakmış fakat karısı üstüne düşen hisseye razı olmamıştır

“...Ali demekle arîf kimesne fevt oldukça Giresun kazâsı mahallatından Hacı Hüseyin mahallesinde kâin bâ hüccet-i şer’i mülkiyet üzere mutassarıf olduğu bir bâb menzil bi'l-irsi's-şer'i merkûm Hasan ile zevcesine intikal itmişken zevcesi mezbûre müteveffâ-i mezbûrdan müntakıl menzil-i mezkûrdan kendü hissesini ahza adem kana'at birle merkûm Hasan'ın hissesini hilâf-ı şer'i şerîfe fuzûlî zabt idüp gadr-ı küllî eylediği beyanıyla mahallinde şer'ile...”

7/206-1 no.lu hükümde, Mehmed isimli kişi askerde iken kardeşi menzil ve bahçesini zabt etmiştir : “...şer’i mülkiyet üzere mutassarıf olduğu bir bâb menzil ve eşcârı mevcûd iki kıt’a bağçesinde âharın alâkası yoğiken merkûm Mehmed silk-i askeriyede bulunmak mülâbesesiyle üveği karındaşı Osman nâm kimesne emlâk-i mezkûru hilâf-ı şer’i şerîf fuzûlî zabt idüp...”

8/108-2 no.lu hükümde zimmi kızkardeşler babalarından kalan mirasa erkek kardeşlerinin el koyması üzerine şikayette bulunmuşlardır :

“...Yorgi ve Panayot babaları ve anaları müteveffâ merkûm mezbûreden müntakıl menzil ve emvâl ve eşya ve nukuddan hisse-i irsiyyelerini ahza ve kabza adem-i kanâ'at-birle mezbûr İlne ve Morati(?) hisse-i şayialarını dahi hilâf-ı şer’i şerîf fuzûlî ve bi-gayri hak ahz u kabz idüp gadr-ı küllî eyledikleri beyanıyla mahallinde şer'ile ru'yet ve ihkâk-ı hakk olunmak bâbında emr-i şerîfîm sudûru İlne ve Morati(?) tarafından bu defa ba- arzuhal istid'â olunmuş olmağla...”

2.4. Vergi Anlaşmazlıkları

19.yy. TAD. Giresun hükümlerinde vergi konuları ile ilgili 5 tane hüküm karşımıza çıkmaktadır. 1 hüküm zaviye cemaatinin bennak, cebe, öşr-i sebze gibi vergilere itirazı, 3 hüküm avarıza itiraz, 1 hüküm resm-i kısmet uygulamasına itiraz ile ilgilidir. İlgili hükümler aşağıda tablo 2.9’da gösterilmiştir.

Tablo 2.9: Vergi Anlaşmazlıkları

Defter no	Sayfa Hüküm	Tarih	Yer	Anlaşmazlık konusu
4	66-1	1236	Çepni nahiyesi	Zaviye cemaati zürranın bennak, cebe, hinta, şair, erzen ve öşr-i sebze ve meyve vergilerine itirazı
5	23-1	1251	Kapucu mah.	Avarıza itiraz
6	30-2	1255	İç Kale mah.	Avarıza itiraz
6	31-1	1255	Giresun	Avarıza itiraz
6	83-3	1257	Giresun	Rum reayadan biri ölüp mirasçılar hisse talep etmemesine rağmen resm-i kısmet alınması üzerine itiraz

Aşağıdaki bölümlerde anlaşmazlık konularına göre hükümler bölümlere ayrılacak ve hükümlerin detayına yer verilecektir.

2.4.1. Avarıza İtiraz

Avarız, devletin topladığı olağan vergilerin dışında özellikle savaş dönemlerinde toplanan olağanüstü vergilerdir. Amaç savaş zamanlarında ordunun iâşesini sağlamaktır. Köylü hanelerinden ayrı ayrı toplanmaz, köyün tümünden aynı ve nakdi olarak talep edilirdi. 16. yy. ikinci yarısından itibaren devlet maliyesinin bozulmasıyla beraber daha sık toplanmaya başlanmış ve olağanüstü niteliğini yitirmiştir.⁹⁴ Vergi haneleri tahrir defterlerine kaydedilirken “avarız hanesi” ve “hane-i gayr ez-avarız” olarak ikiye ayrılırdı. Derbendci, köprücü, menzilci gibi görevliler ve savaş alanı ahalisi bu vergiden muaf tutulmaktaydı.⁹⁵ Ayrıca 5/23-1 no.lu hükümde görüleceği üzere Seyyid olanlar bu vergiden muaftı. Osmanlı toplumunda seyyid ve şeriflere bazı ayrıcalıklar tanınır ve “hane-i gayr ez-avarız” kapsamına dahil edilirlerdi.⁹⁶ Fakat bazı durumlarda Seyyid olduklarını ispat etmeleri gerekir ve kendilerinden İstanbul nukabasından Seyyidlik belgesi istenirdi.⁹⁷ Bunun dışında 6/30-2 ve 6/31-1 no.lu hükümler avarız ile ilgilidir. Avarız ile ilgili hükümlerin detayı şu şekildedir :

5/23-1 no.lu hükümde Seyyidlik belgesi ile Seyyidlerden olduğunu iddia eden kişi zabıtların ve ahalinin kendisinden ödeme talep ettiği avarıza itiraz etmektedir :

“...Kapucu mahallesi toprağında bi'l-fi'l zabt ve tasarruflarında hane-i avarıza bağlı tekalif olunmak icâb eder emlâk ve yerleri olmayub te'addî olunak icâb etmez iken kazâ-i mezbûr zabiti tarafından hilâf-ı kânûn resm-i raiyyet ve mahalle-i mezbûr ahâlîsi tarafından hisse-i tekalif mutalebesiyle te'addî ve rencîdede olmadığın bildürüp kânûn üzre amel olunmak bâbında emr-i şerîfim sudûrunu istid'â itmeğden naşı Dîvân-ı hümayûnumdan kanunu lede's suâl bu sahîh'ün neseb saadet-i kiramdan olup isbat-ı neseb eylediğine İstanbul nukabasından yedinde ma'mûlün-bih temessük var ise...”.

6/30-2 no.lu hükümde şikayetçi olan kişi, vergi memurlarının kendisinden ve mahalle ahalisinden, güçlerinin ötesinde avarız talep ettiğini bildirmiştir:

“...hane-i avarıza bağlı tekalif olunmak icâb eder emlâk ve arâzi ve hal ve tahammülüne göre hissesine isabet edeni ahâlî-i mahalle ile cemaaten memura edâ ide

⁹⁴ Pamuk, **a.g.e.**,s.46-47

⁹⁵ Halaçoğlu, **a.g.e.**,s.66

⁹⁶ Mustafa Sabri Küçükbaşçı, “Seyyid” **TDV İslam Ansiklopedisi 37.cilt.** İstanbul 2009,s.42

⁹⁷ BOA,TAD.,defter no/sayfa no-belge no: 5/23-1,

gelüp ziyâde mütâlebesiyle te‘addî olunmak icâb etmez iken tekalif-i cem’ine memur olanlar merkûmun tasarrufunda olan emlâk ve arâzi ve hal ve tahammûlden ziyâde tekalif mütâlebesiyle hilâf-ı kânûn te‘addî den hali olmadıkların bildürüp kânûn üzre amel olunmak bâbında emr-i şerîfim sudûrunu istid‘â itmeğden naşi Dîvân-ı hümayûnumdan kanun suâl olundukda...”.

6/31-1 no.lu hükümde mahalle ahalisi, El Seyyid Ahmed’in avarıza bağlı yerleri olmamasına rağmen, avarız ödemesine katılmasını istemektedir : “...*kazâ-i mezbûr ahalisi taraflarından hisse-i tekalif mütâlebesiyle...*”. Ahmed’in avarıza bağlı yerleri olmadığından, kendisine müdahale edilmemesine hükmedilmiştir.

2.4.2. Şer’i ve Örfi Çeşitli Vergilere İtiraz

Osmanlı Devleti’nde vergiler 3 bölümde toplanmaktaydı. Bunlar şer’i vergiler, örfi vergiler ve avarız vergileridir. Şer’i vergiler İslam dininin emrettiği zekat, aşar, haraç ve cizyedir. Aşar onda bir anlamına öşr’ün çoğuludur. 1/10 ile 1/2 arası değişmektedir. Haraç, fethedilen bölgelerde gayrimüslimlere bırakılan topraklardan alınan vergidir. Öşür ve Haraç, tarımla ilgili vergiler iken, cizye gayrimüslim erkek hane reislerinden alınan bir baş vergisidir. Örfi vergiler, şeriatın dışında sultanın fermanlar ile yürürlüğe koyduğu, devamlı gelir kaynağı oluşturan olağan vergilerdir. Çift resmi ve ispençe en başta gelenleridir. Çift resmi tarımla uğraşan Müslüman reayadan, ispençe ise tarımla uğraşan gayrimüslim reayadan alınmaktadır.⁹⁸ Giresun hükümleri içerisinde şer’i vergilerden öşüre, miri topraklar ile ilgili hükümlerde sıkça rastlamıştık. Fakat bu hükümlerde herhangi bir vergi anlaşmazlığı söz konusu değildir; sadece reayanın sahibi arza öşrünü eda ettiği anlatılmıştır.

4/66-1 no.lu hükümde “...*bennâk ve caba ve hinta ve şair ve erzen ve öşr-i sebze ve meyve ve deştânî yekûn ma’a gayriha bin elli iki akçe...*” satırları ile toplanan vergilerin toplamı belirtilmiştir. Bu hükümde belirtilen bennak ve caba örfi vergilerdendir. Çift resminin tahsilatında reayanın sahip olduğu toprağın miktarı ve reayanın medeni durumuna göre belirlenir. Bennak, nim çiftten az yeri olan veya çiftliği olmayan evli reayadan alınan vergi olup, nim çiftten az yeri var ise “ekinlü bennâk”, hiç toprağı yok ise “caba-bennâk” denirdi.⁹⁹ Öşr-i sebze, meyve, hinta, şair ise tarım ürünlerinden alınan şer’i vergilerdir. Deştani vergisi bağ ve bahçeleri korumakla görevli bekçilerin masrafı için alınan örfi bir vergidir.

⁹⁸ İlber Ortaylı, *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Cedit Neşriyat, 6.Baskı, Ankara 2017, s.134-138.

⁹⁹ İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Toplum ve Ekonomi*, s.44-45.

4/66-1 hükümün detayında Derviş Murad zaviyesi cemaati çiftçileri ödemeleri gereken vergilerden bennak, cebe, hinta, şair, erzen ve öşr-i sebze ve meyve 1.052 akçe; Derviş Hamza zaviyesi çiftçileri bennak, cebe, hinta, şair, erzen ve öşr-i sebze ve meyve 1.441 akçeye muhalefet etmektedirler:

“...zürrâ’ tâifesi olanlar öşürleri edasında hilâf-ı defter-i hâkânî ve mugâyir-i kânûn te’allül ve muhâlefet üzere oldukların bildürüp defter-i hâkânî mücebince kânûn üzre amel olunub zürrâ’ tâifesi öşürleri edasında hilâf-ı defter-i hâkânî mugâyir-i kânûn te’allül ve muhâlefet ettirilmemek bâbında emr-i şerîfîm sudûru istid’â itmeğden naşi Defterhâne-i Âmiremde mahfûz defter-i evraka mürâca‘at olundukta Çepni nâhiyesine tabi bir nefer ile zaviye-i Derviş Murad veledi Derviş Seyyidi hasılı tahtında bennâk ve cebe ve hinta ve sair ve erzen ve öşr-i sebze ve meyve ve deştânî yekûn ma’a gayriha bin elli iki akçe mezkûrlar ? geldikleri yerleri...”

6/83-3 no.lu hükümde Rum reayadan vefat eden kişinin mirasçıları, miras paylaşımı talebinde bulunmadığı halde 50.000 kuruşluk malının 10.000 kuruşluk bölümü için mültezimler resm-i kısmet talebinde bulunmuştur. Miras paylaşımı işlemlerinden kassam denen görevliler veya kadılar resm-i kısmet adıyla harç talep ederlerdi.¹⁰⁰ Rum reayanın şikayeti üzerine, ölen kişinin kimsesi yok veya miras paylaşım talebi yoksa resm-i kısmet alınmaması, paylaşım durumunda binde 15 resm-i kısmet, 5 akçe kassamiye, 2,5 akçe katibiye, 2,5 akçe ihzariye, 1 kuruş kalemiye, 0,5 kuruş nafaka harici başka vergi alınmamasına ve reayaya baskı yapılmamasına dair hüküm verilmiştir.

“...memâlik-i mahrûsem re‘âyâsından biri hâlik ve hâlike oldukda veresesinden sagîr ve sagîre ve gâib ve gâibesi olmayıp cümle verese hâzır ve kibâr olup kısmet talep etmezler iken cebren kısmet taleb olunmayıp veresesinden sagîr ve sagîre ve gâib ve gâibesi olup beyne’l-verese kısmet lâzım geldikde dahi ol hâlik ve hâlikenin şer‘an sâbit olan ihrâc olundukdan sonra bâkî iktisâm olacak mâl-ı mevcûdundan binde on beş akçe resm-i kısmet ve beş akçe kassâmiye ve iki buçuk akçe kâtibiye ve iki buçuk ihzârîye ve hüddâmîye cem‘an yirmi beş akçe alınıp itdirmek vesâyet ve nafaka cihetlerinden başka harc alınmayıp ancak tahrîr eden kârına kalemiye nâmıyla cihet-i vesâyetinden bir guruş ve nafaka cihetinden yarım guruş alınmak ve ziyâde mütâlebesiyle te‘addî olunmamak...”

¹⁰⁰ Ahmet Tabakoğlu, ”Resim”, TDV İslam Ansiklopedisi 34.cilt. İstanbul 2007, s.583.

2.5. Tımar ve Zeamet Anlaşmazlıkları

19.yy.da Giresun ile ilgili 3 hükümde zeamet, mültezim ve iltizam kavramları karşımıza çıkmaktadır. Miri toprak gelirleri birçok bölümden oluşmakta olup, padişaha ait gelirlere “Havass-ı Humayun” denirdi. Bunlar mukataa ve iltizam düzenleriyle idare olunurdu.¹⁰¹ Mukataa, bir veya daha fazla vergi geliri kaynağının birleşimi ile ortaya çıkan mali birimlerdir.¹⁰² Mukataalar, hazineye sağladıkları yıllık gelir açısından birkaç yüz akçe ile 10-20 milyon akçeye kadar değişkenlik göstermektedir. Sadece bir köyü kapsayan mukataalar olduğu gibi bir kaza, bir sancak hatta eyaleti kapsayan mukataalar mevcuttu. Miri toprak rejimiyle bağlantılı tarımsal gelir kaynakları yanında, devlet madencilik, ziraat, esnafılık ve ticaret alanlarında birçok kuruluş ve faaliyetin de doğrudan sahibiydi. Bunları mukataa şeklinde örgütlemekteydi.¹⁰³ Hazineye gelir sağlayan vergi kaynağı mukataalar, iltizam sistemi ile idare olunurdu. Vergi tahsil işi mültezim (müteahhit) aracılığıyla yürütülüyor ise iltizam sistemi uygulanıyor demektir. Mültezim belli bir bedel karşılığı vergi toplama işini üstlenmiş kişidir ve bu işi kar amacıyla yapardı. Karı vergi toplama masraflarını düşükten sonra, vergi hasılatı ile hazineye ödediği tutar arasındaki farktır. Devlet kendi memuru olan “emin”ler aracılığı ile mukataa gelirlerini toplar ise, bu usule emanet sistemi denirdi.¹⁰⁴ İltizam sisteminde, devlet gelirlerin mülkiyetine sahip olduğunu vurgulamak ve reyanın haklarını korumak amacıyla, herhangi bir aşamada vergi toplanmasına müdahale edebilirdi. Ayrıca iltizamın düşük bir bedelle verildiği ortaya çıkarsa, devlet iltizam sözleşmesini tazminatsız feshedebilirdi.¹⁰⁵ Giresun hükümlerinden 3/50-3, 3/113-4 ve 3/119-1 no.lu hükümlerde iltizam ve mültezim kavramları açıkça kullanılmaktadır.

Zeamet ise senelik geliri 20.000 akçe ile 100.000 akçe arası olan dirliklerdir. 19. yy. TAD.’nde Giresun’dan H.1219, H.1225, H.1227 yıllarına ait 3 hükümde 71.936 akçelik zeamet olarak bahsedilmiştir : ”...*Trabzon sancağında Giresun nâhiyesinde nefis-i Giresun ve gayriden yetmişbirbindokuzyüzotuzaltı akçe ze‘amet*

¹⁰¹ Halaçoğlu, a.g.e., s.92.

¹⁰² Genç, a.g.e., s.97.

¹⁰³ Mehmet Genç, “Mukataa” TDV İslam Ansiklopedisi 31.cilt.İstanbul 2006,s.129-130.

¹⁰⁴ Yavuz Cezar, **Osmanlı Maliyesinde Bunalım ve Değişim Dönemi (XVIII. yy’dan Tanzimat’a Mali Tarih)**, Alan Yay., İstanbul 1986,s.21.

¹⁰⁵ Halil İnalcık, **Devlet-i Aliyye-Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-IV (Ayanlar,Tanzimat, Meşrutiyet)**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2016, s.58.

mutasarrıfı...”.¹⁰⁶ Zeamet, eyalet merkezlerinde görev yapan hazine ve tımar defterdarları, zeamet kethüdaları, sancaklarda alaybeyleri, kale dizdarları, kapucubaşılar, divan katipleri, defterhane ve hazine-i amire katiplerine verilirdi. Bazı durumlarda tımar sahiplerinin gelirleri arttırılarak zeamete çevirilirdi. Zeamet sahiplerine zaim denirdi. Zeamet sahipleri her 5.000 akçe için bir cebelünün masraflarını karşılamak zorundaydılar. Zeamet sahibi öldüğünde, zemaeti başka bir kişiye devredilir, boş bırakılmaz ve zeamet alanı bölünmezdi. Zeamet bazen müşterek olarak verilebilirdi.¹⁰⁷ Müşterek zeamete örnek 3/50-3 no.lu hükmü gösterebiliriz: “...otuz dört bin yüz akçesi mûmâ ileyh Seyyid Mehmed Tayyibi zîde kadruhunun ve bâkîsi müştereki yedlerinde olduğu defter-i hâkânîde...” Aynı hükümde zeamet bölgesinde toplanan vergilerden bahsedilmiştir.

Zeametle ilgili 3 hükmün detayı şu şekildedir:

3/50-3 no.lu hükümde zeamete yapılan müdahale şikayet konusu olmuştur. Dizdaroğlu ailesine mensup kişiler zeamet sahibi Mehmet Tayyibi'nin zeamet gelirlerine el koymuştur. Zeamet 71,936 akçe değerindedir. Hükümde toplanan vergilerin cinsleri ve toplam tutarı verilmiştir. Resm-i gümrük sefineha ve sandalha ve filika 3.500 akçe, bac-ı bazar, resm-i bazar-ı ihtisab ve ihzariye, resm-i liman-ı reft vergileri 500 akçe ve diğer vergiler toplam 54.100 akçe biriktirilmiştir. Senelik 8.000-10.000 kuruş gelir elde edilmektedir. Dizdaroğullarının baskısından dolayı kimse iltizama talip olamamaktadır. Devlet müdahalenin engellenmesi ve zeametın tahsil edilmesi hususunda yetkililere hüküm vermiştir.

“...Trabzon sancağında Giresun nâhiyesinde nefsi-i Giresun ve gayriden yetmiş bir bin dokuz yüz otuz altı akçe ze'âmet mutasarrıfı yine kalem-i mezbûr ketebesinden Mehmed Emin halifenin bilâ veled vefâtından mûmâ ileyh Mehmed Tayyibi zîde kadruhuya işbu sene-i mübâreke Rebiülahiri'nin on sekizinci gününde tevcih olunup hâlen berât-ı şerîf-i âlişânımla üzerinde olup ze'âmeti mülhakâtından Giresun nâhiyesinde resm-i gümrük sefinehâ ve sandalhâ ve filika (?) kazâ-i Keşab ve karadan Giresun'a ve Giresun'dan Batum'a varınca mukâbili ez-karîb ve ba'de âmed-şod hâric-i ez-defter ber müceb-i emr-i hümâyûn hâsıl üç bin beş yüz akçe ve yine Giresun nâhiyesine tâbi' bâc-ı bâzâr nefsi-i Giresun ma'a kazâ-i Keşab ma'a resm-i bâzâr-ı ihtisâb ve ihzariye kazâ-i Keşab ma'a resm-i liman-ı reft hâric-i ez-defter beş yüz akçe yazular ile defter-i mufassalda muharrer kalemîyle başka başka tahrîr ve defter-i icmâlde nefsi-i Giresun ma'a cemâ'at-i Gebran ve ma'a gayriha birikdirilip elli dört bin yüz akçe ze'âmet ber-icmâl ve icmâl-i mezkûrun otuz dört bin yüz akçesi mûmâ ileyh Seyyid Mehmed Tayyibi zîde kadruhunun ve bâkîsi müştereki yedlerinde olduğu

¹⁰⁶ BOA,TAD.,defter no/sayfa no-belge no: 3/50-3, 3/113-4, 3/119-1.

¹⁰⁷ Halaçoğlu, a.g.e., s.94-95.

defter-i hâkânîde mukayyed ve ze'âmet-i mezbûrdan senevî sekiz on bin guruş hâsıl olageldiği vâzıh ve bâhir iken Giresun sâkinlerinden Dizdâroğulları dimeğle ma'rûf kimesneler ze'âmet-i merkûmeyi tegallûben zabt ve hâsılât ve rûsûmâtın cebren ve kahren ahz ve zabt edegeldikleri ve merkûmlar ol tarafda tegallûb ve teferrüd eylediklerinden ze'âmet-i merkûmenin iltizâmına kimesne tâlib olamadığı...”.

3/113-4 no.lu hükümde Divan-ı Hümayun kalemi katibinden Mehmet Sait'e, H.1225 senesinde mart başından şubat sonuna kadar, Giresun'da berat-ı alışanla verilen 71,936 akçelik zeamete kimsenin müdahale etmemesi istenmektedir.

“...Trabzon sancağında Giresun nâhiyesinde nefis-i Giresun gayriden yetmiş bir bin dokuz yüz otuz altı akçe ba-berât-ı âlişân mutasarrıf olduğu ze'âmeti karyelerini iş bu bin iki yüz yirmi beş senesinde martı ibtidasından şubatı gayetine gelince bir sene-i kamile zabt etmek üzere (boş) zide kadruhuya iltizam ve mûmâ ileyh dahi iltizam ve kabul olup yedinde mukaddem ve muahhar tarihiyle temessük zuhur eyledi ise amel itibar olunmak şartıyla yedine memhur ve ma'mûlün-bih temessük ita olunduğundan bahisle zeamet-i mezbûr karyeleri yedine virilen ma'mûlün-bih temessük mûcebince sene-i mezbûrda mahsuben mültezim mumi ileyh zabt ve vaki olan mahsulün ve rusûmun kanun-ı defter mucibince ahz u kabz ittirilüp ahardan kimesneye mugâyir temessük dahl u ta'aruz ittirilmemek bâbında emr-i şerîfim sudûru istid'â olunmak naşi vech-i meşrûh üzre...”.

3/119-1 no.lu hükümde H.1225 yılında Mehmet Sait'e tahsis edilen zeamet H.1227 yılında yenilenmiştir ve oluşacak herhangi bir müdahalenin engellenmesi istenmiştir.

2.6. Alacak Verecek Anlaşmazlıkları

19.yy. TAD. Giresun hükümlerinde alacak verecek anlaşmazlıkları ile ilgili 13 tane hüküm karşımıza çıkmaktadır. Bu hükümlerde anlaşmazlıklar iki kişi arasında olduğu gibi¹⁰⁸, bir kişinin birçok kişiye olan borçlarını¹⁰⁹ ve bir kişinin birçok kişiden olan alacaklarını¹¹⁰ kapsamaktadır. Borç alan ve veren kişiler arasında Müslüman gayrimüslim ayırımı yoktur. Toplumun bütün kesimleri birbiriyle parasal ilişkilerin içinde mevcut görülmektedir. Hükümlerde şikayete konu olan borç tutarları net şekilde ifade edilmiştir. 5 tane hükümde 1852 tarihli Murabaha Nizamnamesine¹¹¹ vurgu yapılmıştır.

Osmanlı hukukuna göre bütün alacak davaları kesintisiz, çekişmesiz ve haklı bir sebep bulunmaksızın 15 sene alacak talep edilmediği takdirde zamanaşımına

¹⁰⁸ BOA,TAD.,defter no/sayfa no-belge no:4/11-1, 4/111-1, 7/133-3, 7/134-1 , 7/174-2.

¹⁰⁹ BOA,TAD.,defter no/sayfa no-belge no:4/102-2, 5/76-2, 6/55-1, 7/145-1, 8/37-1, 8/108-1, 8/137-1.

¹¹⁰ BOA,TAD.,defter no/sayfa no-belge no: 8/80-4.

¹¹¹ BOA,TAD.,defter no/sayfa no-belge no: 7/145-1, 8/37-1, 8/84-1, 8/108-1, 8/137-1.

uğramaktadır. Ölüm durumunda, alacakla ilgili zamanaşımı gerçekleşmişse alacak mirasçıdan da talep edilemez. Alacaklı kişi, 15 sene geçmeden mahkeme kanalı ile alacağını talep etmelidir. Talepte bulunur ve dava sonuçlanmadan süre dolarsa, davaya devam edilir.¹¹² Alacak meseleleri ile ilgili 7/174-2 ver 8/84-1 no.lu 2 hükümde 15 sene zamanaşımı kuralı devlet tarafından sorgulanmıştır.

Tablo 2.10: Alacak Verecek Anlaşmazlıkları

Defter no	Sayfa-Hüküm	Tarih	Yer	Anlaşmazlık konusu
4	11-1	1233	نبار mah.	Gemi sahibi ve reis arası 2.313 guruş için anlaşmazlık
4	102-2	1240	Trabzon Giresun	10.967, 14.439, 25.000 guruş alacağın tahsil edilememesi
4	111-1	1241	Ayvasul köyü	Tahvil karşılığı 1.000 guruş borcun ödenmemesi
5	76-2	1252	Giresun	Temessük karşılığı 45.298,5 guruş alacağın tahsil edilememesi
6	55-1	1256	Giresun	Temessük karşılığı 45.298,5 guruş alacağın tahsil edilememesi
7	133-3	1268	Hisargeriş köyü	Müslümanın, zimmiye 10.000 guruş borcu ödemeye gücü olmaması
7	134-1	1268	Hisargeriş köyü	Müslümanın, zimmiye 4.000 guruş borcu ödemeye gücü olmaması
7	145-1	1268	Giresun	Zimminin, zimmi kişilere borcunu ödeyememesi/ Murabaha nizamnamesi
7	174-2	1269	Giresun	18.899 guruş zimmiye olan borcun ödenmemesi/ 15 sene
8	37-1	1276	Giresun	Müslüman-zimmi kişilere borcun ödenmemesi/ Murabaha nizamnamesi
8	84-1	1278	Hisargeriş köyü	Müslümanın çeşitli kişilerden alacağı tahsil edememesi /Murabaha nizamnamesi/15sene
8	108-1	1278	Giresun	3 sene zarfında 19.000 guruş borcu 30.840 ödenmesi, itiraz, Murabaha nizamnamesi
8	137-1	1284	Giresun	Müslüman-zimmi kişilere olan borcun ödenmemesi Murabaha nizamnamesi

4/11-1 no.lu hükümde Lefter isimli zimmi, Mustafa'nın gemisinde reysken, geminin masrafları karşılığı aldığı 2.313 kuruş için sonradan anlaşmazlığa düşmüşlerdir :“...ikibinüçyüzonüç guruş harc ve sadaka idüp ba'dehu sefine-i merkûm kaza(ze)de olunmağla bu Dersa'âdetüme gelüp masruf olan masraf-ı mersûmun iddia eylediğine binâen...”.

4/102-2 no.lu hükümde Eski Trabzon valisi ve veziri 10.967 kuruş, 14.439 kuruş ve 25.000 kuruş olan alacaklarını tahsil edemediği için şikayette bulunmuştur:

“...Sâbika Trabzon vâlisi düstûr-ı vezîrim es-Seyyid el-Hâcc Hâfız Ali Paşa iclâlehunun bâ tahvilât cihet-i karz-ı şer'iden Trabzon vücûhundan ve hâssam

¹¹² Akgündüz, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s.56.

silahşörlerinden Kalcızâde Osman Bey zimmetinde onbindokuzyüzaltmışyedi ve Dergâh-ı mu'allâm kapucubaşlarından Şatırzâde Osman Bey zimmetinde ondörtbin dörtyüzotuzdokuz ve Giresun'da sâkin a'yânlık dâ'yyesinde olan Laçinzâde Arif nâm kimesne mûmâ ileyh Kalcızâde kefâletiyle yirmibeşbin guruş alacağı olup müşârun ileyhin eyâlet-i mezbûreden infisâli cihetiyle mebâliğ-i merkûmenin tahsiline destres olamayarak...".

4/111-1 no.lu hükümde, davacı alacağı 1.000 kuruşu tahsil edemediği için şikayette bulunmuştur : "...senesinden beru bâ-tahvîl bin guruş alacak hakkı olup bi'd-defa'ât talep ve almak murâd eyledikte imrâr-ı vakt ile edâda te'allül ve muhâlefet...". Devlet alacağın tahsilini istemiş, mümkün olmaz ise Dersaadet'e bildirilmesine hükmetmiştir.

5/76-2 no.lu hükümde Mehmed Arif, 1240 senesinden beri Ahmet ve Süleyman'ın borç senedi ile zimmetlerinde olan 45.298,5 kuruş meblağı tahsil edemediği için şikayette bulunmuştur : "...ba-temessük kırkbeşbinikiyüzdoksansekiz buçuk guruş alacak hakkı olup meblağı mezbûru merkûmlardan defa'âtla talep almak murâd eyledikte vermekte te'allül ve muhâlefet...". Devlet konunun mahkemede mübaşir gözetiminde görüşülmesine, Mehmed Arif talebinde haklıysa tahsilatın yapılmasına hükmetmiştir.

6/55-1 no.lu hükümde bir önceki hükme ait şikayete ilişkin tahsilatın yapılamadığı bildirilmiştir : "... emr-i âlî sâdır olmuş ise de meblağ-ı mezbûr tahsil olunmayup...". Devlet alacağın tahsilini istemiş, mümkün olmaz ise Dersaadet'e bildirilmesine hükmetmiştir.

7/133-3 no.lu hükümde, Ömer, İlya isimli zimmiye 10.000 kuruş olan borcunu, ödemeye gücü ve borcu karşılayacak emlağı olmadığını bildirerek için şikayette bulunmuştur : "...onbin guruş deyni olup meblağ-ı mezbûru defaten edaya kudreti ve emlağı duyununa kafi bulunmamış iken mersûmun defaten talebiyle tazyikten hali olmadığı beyanıyla...". Devlet, şikayetçinin ödeme gücünün bilirkişi aracılığı ile araştırılmasını ve konunun mahkemede tarafsız kişilerin şahitliğinde görüşülmesini istemiştir.

7/134-1 no.lu hükümde, Laz oğlu Ahmed, Yuri isimli zimmiye 4.000 kuruş olan borcunu ödemeye gücü olmadığını ve 2 kıta bağ, bahçesinin borcu karşılamaya yetmediğini bildirerek şikayette bulunmuştur : "...dörtbin guruş deyni olup meblağ-ı mezbûru defaten edaya kudreti ve karye-i mezbûrede kâin mülkiyet üzre mutasarrıf

olduğu iki kıt'a bağı ve bağçesinden ma'ada itlak olunur nesnesi yoğiken dayinleri mersûm defaten talebe tazyikten hali olmadığı beyanıyla...". Devlet, şikayetçinin ödeme gücünün bilirkışı aracılığı ile araştırılmasını istemiştir.

7/174-2 no.lu hükümde Kazgancioğlu Yorgi, tahvil karşılığı olan 18.899 kuruş alacağını tahsil edemediği için şikayette bulunmuştur: "...Dizdarzade Ahmed Mucib Bey nâm kimesne zimmetinde bâ-tahvîl onsekizbinsekizyüzdoksandokuz gurus alacak hakkı olup meblağ-ı mezbûru merkûmdan talep ettiğinde vermekten muhâlefet...". Devlet konunun üzerinden 15 sene geçmemişse alacağın tahsiline hükmetmiştir.

2.6.1. Murabaha Nizamnamesi

Osmanlı Devleti döneminde kanuni sınırın üstünde bir faizle düzenlenen borç sözleşmesine ve aşırı karla satış yapmaya murabaha, faizle borç veren kişilere murabahacı denmekteydi. İzinsiz olarak faizle borç veren kişilere ise tefeci denirdi.¹¹³ Osmanlı toplumu ve ekonomisi kırsal bölgelerde bulunan birçok küçük üreticinin yaptığı üretimin devamlılığına bağlı olarak ayakta duruyordu. Köylüler üretimin devamlılığını kendi çabalarıyla sağlamayadıkları dönemlerde borçlanmak zorunda kalmaktaydı. Köylüyü borçlanmaya iten faktörler olarak; kıtlık yıllarında tüketim ihtiyacının karşılanamaması, arz ve talep arasındaki dengesizlikten dolayı fiyatların düşüşü, vergi ödemelerinde karşılaşılan güçlükler ve baskıları sayabiliriz. Köylüler darlığa düştükleri dönemlerde, sarraf, tefeci ve tüccarlardan kredi almaktaydı. Sarraf kredileri, zirai kredi ihtiyacının fazla olmadığı bölgelerde daha yaygındı. Küçük üretici köylüler çoğunlukla krediyi tefeci veya murabahacı denen kimselerden almaktaydı. Tefeci kredisi %20 - %40 arasında değişiyordu. Tüccarlar ise köylünün hasat sonu elde edeceği mahsülünü piyasa fiyatının altında satın alarak köylüye kredi sağlıyordu. Bu şekilde mahsülün henüz toplanmadan satılması işlemine "selem" adı verilmekteydi. Tüccar ürünün hasat sonu fiyatı ile, kredi fiyat arasındaki farktan kar elde etmekteydi. Bunların dışında mültezimlerinde murabaha ilişkilerine girdiği görülmektedir. Tüm bu zirai kredi ilişkileri köyün sosyal yapısında değişimlere yol açmaktaydı. Küçük üreticiler aldıkları kredileri ödeyemedikleri zaman toprağını yitirmekte, tarım işçisi veya kiracı durumuna düşmekteydi.¹¹⁴

¹¹³ İbrahim Kafi Dönmez, "Murabaha" TDV İslam Ansiklopedisi 31.cilt.İstanbul 2006, s.151.

¹¹⁴ Tefik Güran, 19.yy.da Osmanlı Ekonomisi Üzerine Araştırmalar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,İstanbul, Kasım 2014, s.156-167.

Topraklarını borç karşılığı tefeciye ipotek eden köylülerin, örf, adet veya çeşitli sözleşmelere istinaden angarya şeklinde bedenen çalıştırıldığı da görülmekteydi. En yoksul köylüler bu şekilde mülksüzleşme, proleterleşme ve sefalet girdabına girmiş bulunuyordu. Diğer tarafta ise toprakta yoğunlaşma, büyük çiftlikler şeklinde yeni mülkiyet biçimi olarak ortaya çıkmaktaydı.¹¹⁵

Niyazi Berkes, faiz kapitalin Osmanlı'da neden kapitalist üretim şekline dönüşmediğini açıklarken, murabahacının küçük üreticinin sefaleti ile beslendiğini ifade etmiştir. Murabahacı köylüye borç vererek, köylü üretiminin devamını sağlamış fakat üretim gücünü ve verimliliğini arttırma şansını yok ederek, köylüyü kendine bağlamış, ağa mülkiyetini doğurmuştur. Kapitalist bir ekonomide mülksüzleşen köylü emeğini kapitaliste piyasa aracılığıyla satabilirdi. Ağalık ise köylü emeğini faiz kapitalin hizmetine sunmakta, topraklar ağanın kontrolüne geçmekte ve geleneksel üretim devam etmektedir. Değişen şey tımar sisteminde bulunmayan bir unsurun, ağanın raiyesi olma halinin ortaya çıkmasıdır. Burada paradoksal bir durum ortaya çıkmaktadır. Devletin, gelir sağlama baskıları köylüyü murabahacının eline düşürmüştür. Fakat murabahacı devletin mülkiyet hakları için tehlike yaratmaktadır. Murabahacıyı engellemek adına devlet adaletnameler çıkarmış, kadılara emirler vermiş ama diğer taraftan köylünün köylü olarak kalması ve reayalık görevlerini yerine getirmesini istemiştir. Devlet ile faizci sömürde ortak oldukları halde, çıkarları açısından birbirlerine düşmandırlar. Faizcilik, ağalık ve derebeylik şeklinde geliştikçe bu paradoks büyümüştür.¹¹⁶

Köylünün yaşadığı sıkıntıların önüne geçmek amacıyla ilk murabaha nizamnamesi 1848 yılında Kütahya'da uygulanmıştır. Kütahya'da kredi ilişkileri olukça yaygındır. Oluşan şikayetler üzerine devlet faiz hadleri ve taksit sürelerini kurala bağlamıştır. Faiz tavanı %8 olarak belirlenmiştir. Bu orana göre bütün krediler yeniden muhasebeleştirilecek ve borç tutarları 5 yıla kadar taksitlendirilecektir. Faize tekrar faiz uygulanmayacaktır. Ürünün belli bir fiyattan teslimi şartıyla verilen kredilerde (selem), ürün piyasa fiyatının altında olmayacaktır. Yetim ve vakıf

¹¹⁵ Oyan, a.g.e.,s.322-323

¹¹⁶ Niyazi Berkes, **100 Soruda Türkiye İktisat Tarihi II.Cilt**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, Mayıs 1970, s.332-333.

sermayeleri ile verilen kredilerde %15 faiz uygulaması devam edecektir.¹¹⁷ Kredi ilişkilerinin ve tefecilik faaliyetlerinin yoğunluğu nedeniyle nizamnamenin uygulanması tüm imparatorluğa yayılmıştır. Ancak kredi kuruluşlarının yetersizliği nedeniyle, köylü yine tefecinin eline düşmüştür. Diğer taraftan sarraflar %8'lik faiz ile ticari işlemlerini yürütemediklerini bildirmişlerdir.¹¹⁸ Bu sebeplerle ilk nizamname zamanla suistimal edilmiş, işlemez hale gelmiştir. Bunun üzerine 1852 yılında yeni bir murabaha nizamnamesin yayınlanmıştır. 1852 tarihli Murabaha Nizamnamesine göre köylüler, çiftçiler ve diğer ahalinin murabahacılardan aldıkları borçların faizi senelik %12 olacaktır. Yetim ve vakıf sandıklarının nakit paralarının kredi ile işletilmesinde faiz oranı %15 olarak devam edecektir. %12 faiz oranından daha yüksek faizle verilen borçlar yeniden hesaplanacak, aradaki fark asıl borçtan düşülecektir ve borç 5 seneye kadar taksitlendirilebilecektir. Servet sahiplerinin borçlarının taksitlendirmesi ise alacaklıların rızasına uygun bir vade ile belirlenecektir.¹¹⁹

1864 tarihli Murabaha Nizamnamesinde faiz oranının %12 olarak uygulanmasına devam edildi. Murabaha konulu davalara ticaret mahkemelerinin bakması esası getirildi. 1885 yılında faiz oranı % 9'a indirildi. Ayrıca faizin sermayeyi geçmemesi ve bileşik faizin ancak 3 yıl için hesaplanması kuralı getirilmiştir.¹²⁰

7/145-1, 8/37-1 ve 8/137-1 no.lu hükümlerde tek bir kişi pek çok kişiden borç almıştır. Murabaha işleminin yapılıp yapılmadığını bu hükümlerde anlamamız mümkün değildir. Fakat devletin murabaha işleminden şüphelendiği varsayımından yola çıkarsak, murabaha işleminin sadece bölgede ileri gelen birkaç kişiyle sınırlı olmayıp, halk arasında yaygın olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Olasılıkla mahkemede borçların ana parası sorgulanacak, murabaha işlemi yoksa ve kişinin borcunu ödemeye gücü olmadığı anlaşılırsa, tahminen borcun taksitlendirilmesine hükmedilecektir. Ayrıca bu hükümlerde Osmanlı yaşamında ve ekonomik

¹¹⁷ Güran, **a.g.e.**, s.174-175.

¹¹⁸ Mehmet Akif Berber, From Interest to Usury: The Transformation Of Murabaha In The Late Ottoman Empire, **İstanbul Şehir Üniversitesi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul , 2014, s.62-63.

¹¹⁹ Mehtap Özdeğer-Emine Zeytinli, "19. Yüzyılda Murabaha Nizamnameleri Doğrultusunda Osmanlı Tarımında Selemcilik Faaliyetleri," **ciepo-22** , Trabzon 2016, s.150-165.

¹²⁰ Güran, **a.g.e.** s.176.

hayatındaki çeşitlilik net olarak görülmektedir. Ekonomik ilişkilerde kadın, erkek ve din ayırımı yapılmamıştır.

8/84-1 no.lu hükümde ise bir murabahacı ile karşı karşıya olduğumuz büyük ihtimaldir. Bir kişi birçok kişiye borç vermiş ve alacağını tahsil edemediği için şikayette bulunmuştur. Devlet borcun ana parasını, faiz tutarını tespit edebilmek için sorgulayacaktır.

8/108-1 no.lu hükümde 3 sene içinde 19.000 kuruşun 30.840 kuruş olarak alındığı için şikayette bulunulmuştur. 3 sene içinde %12'den bileşik faiz uygularsak 1.yıl $19.000 * \%12 = 2.180$, 2.yıl $21.280 * \%12 = 2.553,60$, 3.yıl $23.833,60 * \%12 = 2.860,03$ guruş faiz ile toplam 26.693,63 kuruş ödemesi beklenirken 30.840 kuruş ödemiştir. Davacı 25.019 kuruş ödemesi gerektiğini bildirmiş olduğundan faiz %12'den biraz az olmalıdır. Davalının murabaha nizamnamesine aykırı hareket ettiği açıktır.

Bu noktadan itibaren hükümlerin Osmanlıca bazı bölümlerini aktaracağız. Öncesinde hükümlerde geçen, nizamnameye vurgu yapan ortak satırlar şu şekildedir: *"...Dîvân-ı hümayûnum kalemi kuyûduna mürâca'at ve muktezâsı suâl olundukda bu makûle taksit ve murâbaha hakkında irâde-i seniyye-i şahanemle karargir olan nizâm ikiyüzaltmışsekiz senesi evasıt-ı cemaziye'l-ahiresinde ba-evamir aliyye memâlik-i mahrûseme neşr ve i'lân olunduğundan..."*.

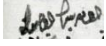
7/145-1 no.lu hükümde Kirkor, zimmi kişilere değişik tutarlarda olan borcunu bir defada ödemeye gücü olmadığını bildirmiştir:

"... Kuzmakduz nâm kimesneye beşyüz ve Hacı nâm kimesneye beşyüz ve Yorgi zimmîye ikibinaltıyüz ve Millioğlu Bayık zimmîye bindörtüyüz ve Asdor zimmîye binaltıyüz ve Nikoli zimmîye ikibinaltıyüzaltmışiki ve Kirkor zimmîye ikibinikiyüz ve diğer Yorgi zimmîye beşyüz ve Asacık zimmîye yediyüz ve Karabet zimmîye yedibinikiyüz ve Artin zimmîye dokuzyüz ve Agob zimmîye bin ve İlya zimmîye yüzelli ve Davor zimmîye ikiyüz ve diğer Yorgi zimmîye dörtyüz guruş deyni olup meblağ-ı mezbûru defaten edaya kudreti yoğiken dayinlerinden merkûmun ve mersûmun defaten talebiyle tazyikten hali olmadıkları beyanıyla...".

Toplamda 22.512 kuruşluk borç sözkonusudur Devlet, şikayetçinin ödeme gücünün araştırılmasına ve "Taksit ve Murabaha Nizamnamesi" esaslarına göre hareket edilmesine hükmetmiştir.

8/37-1 no.lu hükümde Aleksi, Müslüman ve zimmi kişilere değişik tutarlarda borcunu ödemeye gücü olmadığını bildirerek şikayette bulunmuştur:

“ Tebe’a-i Devlet-i Aliyyemden Aleksi’nin Giresun kazâsı sakinlerinden Şerife nâm hâtuna onbinüçbin(?)dörtüzaltı ve tebe’a-i Devlet-i Aliyyemden Begos’a onbinaltıyüz altmışyedi ve Kifork’a sekizbin ve Nişan’a üçbinüçyüzaltı ve Esrak’a dörtbindörtüzaltı gurusı deyni olup meblağ-ı merkûmeye defaten edaya kudreti yoğiken dayinlerin merkûmdan defaten talebiyle tazyikten hali olmadıkları beyanıla...”.

Şerife hatuna olan borç hükûme kaydedilirken bir yazım yanlış yapıldığı kanaatindeyiz. Şerife hatuna olan borcu 10.406 kuruş kabul ettik. Toplamda 36.479 kuruşluk borç sözkonusudur. Devlet, şikayetçinin ödeme gücünün araştırılmasına ve 1268 senesinde ilan olunan “Taksit ve Murabaha Nizamnamesi” esaslarının uygulanmasına hükmetmiştir.

8/84-1 no.lu hükümde El Hac Ali’nin Müslüman kişilerden değişik tutarlarda alacağı olup, tahsil edemediği için şikayette bulunmuştur :

“...Mustafa nâm kimesne zimmetinde bâ-tahvîl dörtbin Hasan nâm kimesne zimmetinde sekiz yüz altmış Ali nâm kimesne zimmetinde bin beş yüz Ahmed ve İbrahim nâm kimesneler zimmetinde beşbinikiyüzon ve Salih nâm kimesne zimmetinde altıbinikiyüz on Mahmud nâm kimesne zimmetinde bin İlyas nâm kimesne zimmetinde iki yüz ve diğer İbrahim nâm kimesne zimmetinde iki yüz elli Emin nâm kimesne zimmetinde yüz on ve diğer Salih nâm kimesne zimmetinde beşyüzon ve Osman nâm kimesne zimmetinde ikiyüzsekseneyedi ve diğer İbrahim nâm kimesne zimmetinde yedibinbeşyüz gurusı alacak hakkı olup meblağ-ı mezbûru merkûmdan bi'd-defa'ât taleb ve almak murâd eyledikde bi-vech edâda te'allül ve muhâlefet birle ibtal-i hak ve gadr daiyesinde oldukları beyanıla...” .

Toplamda 37.637 kuruşluk alacak sözkonusudur. Devlet, şikayetçinin alacak haklarının üzerinden 15 sene geçmediyse alacakların tahsiline fakat murabahacı olup olmadığının araştırılmasına ve murabaha nizamnamesi esaslarının uygulanmasına hükmetmiştir.

8/108-1 no.lu hükümde El Hac İbrahim, Veysel ve Hacı Ömer'den aldığı borcuna karşılık 5.000 kuruş fazla ödediğini bildirerek şikayette bulunmuştur: “...üç sene zarfında almış olduğu on dokuz bin gurusı deyni için merkûman fahiş güzeste zamm fark-ı fiyat cihetleriyle yiğmibeşbinondokuz bilâ bedel meblağ-ı mezbûru otuzbinsekizyüzkırk gurusı vermiş ise de merkûman tarafından beş bin mütâlebe itmekde olmadıkları beyanıla...”. Devlet, taksit ve murabaha nizamnamesi esaslarının uygulanmasını istemiştir.

8/137-1 no.lu hükümde Hüseyin, Müslüman ve zimmi kişilere olan değişik tutarlarda borcunu ödeyemediğini bildirmiştir :

“Hüseyin nâm kimesnenin Giresun kazâsı sakinlerinden Ömer nâm kimesneye üçbinsekizyüz ve Bekir nâm kimesneye üçbinbeşyüz Mahmud nâm kimesneye ikibinsekizyüz ve Hacı Ali nâm kimesneye binyediyüz Hacı Ahmed nâm kimesneye ikiyüzon Mustafa nâm kimesneye üçbinüçyüz Hasan nâm kimesneye üçyüz İsmail nâm kimesneye altıyüz Hafız nâm kimesneye dörtyüzaltı ve Tebe’a-i Devlet-i Aliyye’den Manyas’a binikiyüz ve Tanaş’a altıyüz ve Malkasoğlu’na bindörtyüz ve Makdisi’ye beşyüz ve Danil’e ikibinyüz ve Haralambo’ya binikiyüz ve Nikola’ya üçyüz gurusı deyni olup meblağ-i mezbûreyi defaten edaya kudreti yoğiken dayinleri merkûmdan defaten taleb ederek tazyikten hali olmadıkları beyanıyla...”.

Toplamda 23.916 kuruşluk borç söz konusudur. Devlet, Hüseyin’in ödeme gücünün araştırılmasına, taksit ve murabaha nizamnamesi esaslarının uygulanmasına hükmetmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TRABZON AHKAM DEFTERLERİ'NE GÖRE 19.YY.DA GİRESUN KAZASI'NIN SOSYAL DURUMU

3.1. Osmanlı Halkı

Osmanlı halkı, dini ve etnik açıdan çeşitlilik gösteren göçebe ve yarı göçebe grupların yer aldığı bir köylü toplumuydu. Köylü nüfusun ağırlığına rağmen o dönemde dünyanın pek çok yerinden daha fazla şehirli nüfusu vardı. Bir yandan göçebelikle karışık köylülük, diğer taraftan şehir ticareti ve esnafılık, dini ve etnik farklılıklarla beraber karmaşık bir sosyo-ekonomik yapı meydana getiriyordu.¹

Osmanlı halkı, askeri sınıf ve reaya olarak iki ana grupta ele alınabilir. Askeri sınıf mensupları vergiden muaftır, reaya ise vergi mükelleflerinden oluşmaktadır. Reaya, şehirliler, köylüler ve göçebeler olarak ayrılmaktadır. Bununla beraber reaya olup, vergiden muaf olan “muaf ve müselleme reaya” sınıfını da eklemek gerekir.²

Sınıfsal olarak bu şekilde ayrılan Osmanlı halkı dini olarak Müslümanlar ve gayrimüslimlerden oluşmaktadır. En büyük grubu Müslümanlar kapsamaktadır. Gayrimüslimler ehl-i kitap olan Hristiyan ve Musevilerden oluşmaktadır. Hristiyanlar kendi içinde Katolikler, Ortodokslar, Gregoryanlar, Nasturiler, Yakubi-Süryaniler, Melkitler, Mandeiler olarak mezheplere ayrılmıştır. Museviler ise Rabbaniler, Karailer ve Samariler olarak üç ana mezhebe ayrılmıştır. Osmanlı topraklarında yirmi farklı gayrimüslim etnik grup yaşamıştır. Bunlar Rumlar, Yunanlılar, Bulgarlar, Sıplar, Karadağlılar, Bosnalılar, Arnavutlar, Romenler, Türkler (Gagavuzlar), Macarlar, Çingeneler, Ermeniler, Gürcüler, Süryaniler, Kildaniler, Araplar, Yahudiler ve Kıpçıklar'dır. Çingenelerin yarıya yakını, Bosnalılar ve Arnavutların büyük çoğunluğu sonradan Müslümanlığı seçmiştir.³

Ahkam defterlerinde Giresun'u incelerken sosyal hayatı ilgilendiren konuların ağırlıklı şehirlilik, köylülük ekseninde olduğu dikkatimizi çekmiştir. Ayrıca askeri sınıfı ilgilendiren bazı hükümler mevcuttur. Bunun dışında diğer önemli konu gayrimüslimlerin sosyal hayat içerisinde kapsadığı yer ile ilgilidir.

¹ Tefik Güran, **İktisat Tarihi**, Der Yayınları, İstanbul 2017, s.106-107.

² Halaçoğlu, **a.g.e.**, s.105.

³ Yavuz Ercan, Osmanlı Devleti'nde Müslüman Olmayan Topluluklar (Millet Sistemi), Güler Eren(Ed.), **Osmanlı Ansiklopedisi Cilt 4 Toplum**, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999,s.198-199.

3.1.1. Askeri Sınıf

Askeri sınıf, askerlik hizmeti yapanlarla birlikte, devlet hazinesinden maaş alan bütün memurlar için kullanılmıştır. Askeri hizmet görenler, “ümera” olarak adlandırılmakta ve hizmetleri karşılığı kendilerine dirlik verilen tımarlı sipahiler, sancakbeyleri, beylerbeyileri, vezirleri ve Enderun ağalarından oluşmaktadır.⁴ Ümeraya ayrıca ehl-i örf denmektedir.⁵ 3/50-3, 3/113-4 ve 3/119-1 no.lu hükümlerde askeri sınıf mensubu zeamet sahibi kişilerin zeametine müdahale söz konusudur. “...Dîvân-ı hümâyûnum kaleminin altmış nefer müretteb levâzımlarından olmak üzere es-Seyyid Mehmed Tayyibî zîde kadruhunun südde-i sa’âdet-garrâ-i mülûkâneme takdîm eylediği arz-ı hâlinde...”⁶ satırlarından şikayetçinin askeri sınıf mensubu olduğu anlaşılmaktadır.

Ehl-i örf tabirine Giresun hükümlerinde 5/11-1 ve 5/14-2 no.lu hükümlerde rastlamaktayız. “...ehl-i örfe istinaden dükkan-ı mezkûru bin gurus kerhen ahz idüp bu makûle cebr u kerre ile olan bey’i...”⁷.

Askeri sınıf içinde memurlar ise, “ulufe” denilen gündelik alan Kapıkulu askerleri, Enderun hizmetlileri, kale koruyucuları, subaşılar vb. görevliler ve kadılar, müderrisler, medrese talebeleri gibi “ilmiye” sınıfından kimselerden oluşmaktaydı.⁸ Memur sınıfına örnek : “...Dergah-ı Muallam kapucubaşılarından iftirahül emacid ve’l ekarim Dizdarzade Ahmed bin dame mecduhuya bey’ etmiş...”⁹ satırları verilebilir.. Ayrıca “...Hisargerîş karyesi toprağında vâki‘ talebe-i ulumdan Seyyid El Hâc Ali zide...”¹⁰ satırları geçen hüküm ilmiye sınıfından medrese öğrencisi bir kişinin şikayetini konu almaktadır.

3.1.2. Şehirliler- Köylüler

Osmanlı düzeninde askeri sınıf dışında bütün halk reaya olarak anılmıştır. Şehirliler, köylüler ve göçebeler reaya kapsamına girmektedir. Tüm ülke topraklarını ve doğal kaynakları kendi mülkü olarak gören devlet, bu mülkün üzerinde yaşayan şehirlileri ve köylüleri ayrı sınıflar olarak düşünmüş ve örgütlemiştir. Köylülerin tek

⁴ Halaçoğlu, a.g.e.,s.105

⁵ Ekrem Buğra Ekinci, **Osmanlı Hukuku, Adalet ve Mülk**, Arı Sanat Yay., İstanbul 2008, s.314.

⁶ BOA,TAD.,defter no/sayfa no-belge no:3/50-3.

⁷ BOA,TAD.,defter no/sayfa no-belge no:5/14-2.

⁸ Halaçoğlu, a.g.e., s.106.

⁹ BOA,TAD.,defter no/sayfa no-belge no:7/122-1.

¹⁰ BOA,TAD.,defter no/sayfa no-belge no:7/239-1.

işi devletin mülkü olan toprakları ekip biçmektir. Köylünün evi, bağı, bahçesi miri toprağın ancak bir iki dönümlük yerini kaplıyabilirdi. Şehirliler ise tarla yerine sınırlı sayıda ve mülk niteliği taşıyan bağ ve bahçelerle çevrili mahallelerde, yine mülk niteliği olan evlerde oturmaktaydılar. Şehirliler geçimlerini tarımla değil, ticari ve sınai faaliyetlerle sağlamaktaydılar. Bu sebeple şehirlilerin, köylülere göre devlete olan iktisadi bağımlılıkları daha aşağı seviyededir. Devlet şehirlerde, pazarların kontrolü, asayişin sağlanması, adaletin yürütülmesi ve benzeri hizmetler, karşılığı vergi toplamaktaydı. Devlet, şehirlerde çeşitli birbirine benzeyen ticaret ve sınai alanlarını mukataalar halinde örgütlemiş ve bunlardan hazineye gelir sağlamıştır. Ayrıca şehirliler devlet topraklarında ev, bağ, bahçe sahibi olmaları karşılığı devlete avarız, yani savaş vergileri ödemişlerdir.¹¹

19.yy. TAD. Giresun hükümlerine baktığımız zaman 118 hükümden 69'unun kaza merkezi ve mahallelerinde geçtiğini düşünmekteyiz. Bu hükümlerde mekan "Giresun Kazası toprağında" diyerek veya mahalle ismi verilerek belirtilmiştir. Bu hükümlerin kaza merkezinde geçtiğine dair düşüncemizi güçlendiren temel, hükümlerin sadece 4 tanesinin miri topraklar ile ilgili olmasıdır. 69 hükmün, 9 tanesi alacak-verecek (%13), 17 tanesi miras (%25), 4 tanesi vergi (%6), 3 tanesi tımar ve zeamet (%4), 27 tanesi mülk topraklar (%39), 3 tanesi mülk ve miri toprak (%4), 1 tanesi sadece miri toprak(%1), 1 tanesi yakalama kararı (%1), 1 tanesi göreve müdahale (%1), 1 tanesi cinayet/gasb (%1) konuları ile ilgili olup 2 hüküm(%3) mükerrer ve üstü çizilmiştir. Hükümlerde mülkler bağ, bahçe, menzil, arsa, kahve dükkanı, fırın, berber, tütüncü, konak, değirmen, hamam çiftlik ve emval, eşya, nakit gibi taşınır mülkleri içermektedir. Bütün hükümler içerisinde vergi ile ilgili toplam 5 hükmün 4'ünün kaza merkezinde geçmesi dikkat çekicidir. Ayrıca, bütün hükümler içerisinde 13 tane alacak verecek meselesinin 9'u yine kaza merkezindedir. Sonuç olarak kaza merkezinde meselelerin daha çeşitli olduğu görülürken, köylerde çoğunlukla miri toprak ile ilgili meseleler konu olmuştur. Kaza merkezinde geçtiğini düşündüğümüz hükümlerin listesi şu şekildedir:

¹¹ Mustafa Akdağ, **Türkiye'nin İktisadi ve İhtimai Tarihi Cilt 2 (1453-1559)**, Tekin Yayınevi, İstanbul 1979, s.119-123.

Tablo 3.11: Giresun Kazası Merkezinde Gerçekleşen Hükümler

Defter	Sayfa- Hüküm	Yer	Anlaşmazlık konusu
3	30-1	Giresun	Mülk toprak
3	30-4	Giresun	Mülk
3	31-3	Giresun	Miras
3	42-2	Giresun	Mülk toprak
3	50-2	Giresun	Mülk toprak
3	50-3	Giresun	Vergi
3	81-3	Seldeğirmeni mah.	Mülk toprak
3	83-1	Seldeğirmeni mah.	Mülk toprak
3	89-3	Giresun	Miras
3	113-4	Giresun	Vergi
3	115-4	Giresun	Miras
3	119-1	Giresun	Vergi
3	127-4	Giresun	Miri toprak/mülk toprak
3	140-3	Giresun	Mülk toprak
3	165-2	Giresun	Mülk toprak
3	175-3	Giresun	Mülk toprak
3	178-1	Giresun	Cinayet gasb
3	188-2	Giresun	Mülk toprak
4	11-1	نهبان mah.	Alacak verecek
4	22-1	Giresun	Mülk toprak
4	38-1	Giresun	Miras
4	65-2	Çarşı mah.	Göreve müdahale
4	102-1	Trabzon/Giresun	çizilmiş
4	102-2	Trabzon/Giresun	Alacak verecek
4	105-2	Giresun/Keşap	yakalama kararı
4	154-1	Giresun	Mülk toprak
4	188-1	Giresun	Miras
5	11-1	Giresun	Mülk toprak
5	14-2	Giresun	Mülk toprak
5	23-1	Kapucu mah.	Vergi
5	76-1	Giresun	Mülk toprak
5	76-2	Giresun	Alacak verecek
5	85-1	Giresun/Keşap	Mülk toprak
6	30-2	İç kale mah.	Vergi
6	31-1	Giresun	Vergi
6	53-4	Giresun/Keşap	Mülk toprak
6	55-1	Giresun	Alacak verecek
6	83-3	Giresun	Vergi
6	170-2	Giresun	Miras
6	174-2	Giresun/Keşap	Mülk toprak
6	175-1	Giresun/Keşap	Miri toprak/mülk toprak
6	188-3	Giresun/Keşap	Miri toprak/mülk toprak
7	9-2	Hacı Hüseyin mah	Miras
7	17-1	Kapu mah./Ayvasıl köyü	Miras
7	53-2	Giresun	Mülk toprak
7	90-2	Hacı Hüseyin mah.	Mülk toprak
7	104-2	Giresun	Miri toprak
7	104-3	Giresun	Mülk toprak
7	112-2	Giresun	Mülk toprak
7	122-1	Giresun	Mülk toprak
7	123-1	Giresun	Mülk toprak
7	133-2	Hacı Hüseyin mah.	Miras

7	136-1	Giresun	Miras
7	145-1	Giresun	Alacak verecek
7	162-2	Giresun	Miras
7	174-2	Giresun	Alacak verecek
7	206-1	Giresun	Miras
7	230-2	Giresun	Mülk toprak
7	264-2	Hacı Hüseyin mah.	Miras
7	269-2	Hacı Hüseyin Mah.	çizilmiş
8	37-1	Giresun	Alacak verecek
8	47-1	Giresun	Mülk toprak
8	75-1	Kapukahvesi mah.	Mülk toprak
8	84-2	Giresun	Miras
8	108-1	Giresun	Alacak verecek
8	108-2	Giresun	Miras
8	123-1	Giresun	Miras
8	126-1	Kufra mah.	Miras
8	137-1	Giresun	Alacak verecek

Osmanlı’da köylülük ise, küçük aile işletmeleri, miri toprak rejimi ve çift-hane sistemi üzerine kuruludur. Geleneksel tarım üretimi bir çift öküz ve sapanla yapılmaktadır. Tarımsal üretimin temel birimi evli, çocuk sahibi erkektir. Devlet vergi mükellefi olarak tahrir defterlerine erkeği kaydetmiştir. Baba ölünce erkek evladı yoksa tarlası elinden alınır veya çocukları ufaksa, dul kadın çocuklar büyüyene kadar tarlaları “bive” olarak işletir.¹² Köylü, ekip biçtiği toprağın miktarına ve emeğinin gücüne göre çift-resmi ödemektedir. Köylü çift resmi ödeyebilecek olanlar, yarım çift ödeyebilecekler, yoksul evli köylü (bennak), yoksul ve bekar köylü (mücerred, caba, kara) olarak sınıflandırılmıştır. Tütün resmi, dönüm resmi gibi ikincil vergiler de vardır.¹³ Ayrıca ekilip biçilen tarlanın, bağ, bahçe ve kovanın mahsulünden öşür ödenmektedir. Ödemeleri direk devlete değil, devletin temsilcisi sahib-i arza yapılmaktadır.¹⁴ Köylünün çift resmi diğer adıyla kulluk akçası¹⁵ ödemesinin nedeni toprakların mülkiyetinin devlete ait olmasıdır. Osmanlı sisteminde mülk devletin elindeki güçtür ve mülk ile devlet aynı anlama gelmektedir. Köylünün sahip olduğu hak toprağı kullanma yani tasarruf hakkıdır.¹⁶

19.yy. TAD.Giresun hükümlerine baktığımız zaman 118 hükümden, 50 tanesi köylerde yaşanan şikayetlerle ilgilidir. 50 hükmün, 28 tanesi miri topraklar (%56), 4

¹² İnalçık, **Osmanlı İmparatorluğu’nda Toplum ve Ekonomi**, s.1-3.

¹³ İnalçık, **Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1300-1600)**, s.177.

¹⁴ Halaçoğlu, **a.g.e.**,s.110.

¹⁵ İnalçık, **Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1300-1600)**, s.178.

¹⁶ Berkes, **100 Soruda Türkiye İktisat Tarihi I.Cilt**, s.46-47.

tanesi alacak-verecek meselesi (%8), 13 tanesi mülk topraklar(%26), 4 tanesi miras anlaşmazlıkları (%8) ve sadece 1 tanesi (%2) vergi ile ilgilidir. 1 tane hüküm hem kaza merkezi hem de köyü içermektedir. Köydeki meseleler ağırlıkla %56'lık oranla miri toprak anlaşmazlıkları ile ilgilidir. Köyde bahsi geçen mülkler şehirdeki dükkanlar hariç benzerdir. Dikkat çekici bir konu köylerde sadece 2 tane fındık bahçesi karşımıza çıkmıştır. Kaza merkezinde ise 4 hüküm fındık bahçelerini içermektedir. Köylerde fındık ziraatinin 19.yy.da henüz yaygınlaşmadığını düşünebiliriz. Köylerde geçen hükümler şu şekildedir :

Tablo 3.2: Giresun Köylerinde Gerçekleşen Hükümler

Defter	Sayfa- Hüküm	Yer	Anlaşmazlık konusu
3	30-2	Kurtulmuş köyü	Miri toprak
3	32-2	Fenedey(?) köyü	Mülk toprak
3	35-2	Köy(belirtilmemiş)	Mülk toprak
3	38-2	Ülper Köyü	Miras
3	39-2	Çandır köyü	Miri toprak
3	80-3	Ayvasıl köyü	Miri toprak
3	82-2	Vanazıt köyü	Miras
3	136-4	Eğrianbar köyü	Miri toprak
4	66-1	Çepni nahiyesi	Vergi
4	74-1	Uzundere köyü	Miri toprak
4	111-1	Ayvasıl köyü	Alacak verecek
4	160-2	Kayadibi köyü	Mülk toprak
6	41-2	Ülper Köyü	Miri toprak
6	53-1	Hasankaf köyü	Mülk toprak
6	81-1	Taflan(?) köyü	Miri toprak
6	83-2	Soğukpınar köyü	Miri toprak
6	85-1	Veresi, kırkpınar, solak(?)	Miri toprak
6	132-1	Barça köyü	Mülk toprak
6	139-1	Kuşluğan köyü	Miri toprak
6	140-3	Ayvasıl köyü	Miras
6	188-1	Kuşluğan köyü	Miri toprak
7	17-1	Kapu mah./Ayvasıl köyü	Miras
7	76-1	Lapa köyü	Mülk toprak
7	88-3	Taflan(?) köyü	Miri toprak
7	94-1	Akçeşehir(?) Köyü	Miri toprak
7	108-3	Çalca köyü	Mülk toprak
7	112-1	Karakilise köyü	Miri toprak
7	113-1	Karakilise köyü	Miri toprak
7	126-2	Akpınar köyü	Miri toprak
7	133-3	Hisargeriş köyü	Alacak verecek
7	134-1	Hisargeriş köyü	Alacak verecek
7	177-2	Türkmenli köyü	Miri toprak
7	178-1	Türkmenli köyü	Miri toprak
7	230-1	Uzundere köyü	Miri toprak
7	239-1	Hisargeriş köyü	Miri toprak
7	256-1	Hisargeriş köyü	Mülk toprak
7	256-3	Uzgur köyü	Mülk toprak
7	257-2	Uzgur köyü	Miri toprak

8	23-2	Konca köyü	Miri toprak
8	39-2	Çandır köyü	Miri toprak
8	54-2	Akpınar köyü	Mülk toprak
8	54-3	Akpınar köyü	Miri toprak
8	63-2	Uzgur köyü	Miri toprak
8	68-2	Çandır köyü	Mülk toprak
8	84-1	Hisargeriş köyü	Alacak verecek
8	108-3	Melikli köyü	Mülk toprak
8	124-1	Akyoma köyü	Mülk toprak
8	124-2	Akyoma köyü	Miri toprak
8	143-1	Hisargeriş köyü	Miri toprak
8	152-2	Tamdere köyü	Miri toprak

3.2. Gayrimüslimler

İlk İslam devletlerinden itibaren, devletin bünyesinde yaşayan farklı din ve mezhep mensuplarının her birine millet denilmiştir. İslam milleti, Hristiyan milleti ve Yahudi milleti gibi. Osmanlı Devleti'nde de gayrimüslim vatandaşlar kendi dini liderlerinin yöneticiliğinde teşkilatlandırılmıştır. Bunlara bazı imtiyaz ve muafiyetler tanınmış ve bu sisteme “millet sistemi” denilmiştir. Osmanlı yönetiminde Rum, Ermeni ve Yahudi milleti ön plana çıkmaktadır. Rum milleti Yunanlılar, Bulgarlar, Sırp, Romenlerde dahil olmak üzere bütün Ortodoksları ifade etmektedir. Ortodoks Arap ve Arnavutlar da buna dahildir. Sayıları az olan Katolikler ve Protestanlar ile, Melki, Maruni, Süryani, Nesturi, Kıpti gibi Hristiyan cemaatleri millet olarak teşkilatlandırılmamıştır.¹⁷ Ortodokslar yani Rumlar, gayrimüslimler içinde devlet hiyerarşisinde birinci sıradadır. Ermeniler, Ortodoks ve Katolik mezheplerinden ayrı bir düşünceye sahiptirler, bu sebeple ayrı bir cemaat olarak tanınmışlardır.¹⁸

Dini liderler, devlet ile cemaatleri arasında birer temsilcidir. Kendi aralarından seçtikleri isimler, berat ile tayin olunur ve devlete pişkeş adı verilen bir harç öderlerdi. Buna karşılık kendi milletlerinin nikah, vaftiz, cenaze gibi işlerinden harç tahsil ederlerdi. Ayrıca, kilise ve havraların sahip olduğu bazı gelirler devlet tarafından vergilendirirdi. Bu sistem farklı milletleri tek elden kontrol etmek, vergi toplamak ve milletlerin dini ihtiyaçlarını karşılamak için tesis edilmiştir.¹⁹

¹⁷ İkinci, **a.g.e.**, s.321.

¹⁸ Bilal Eryılmaz, **Osmanlı Devletinde Gayrimüslim Teb'anın yönetimi**, Risale Yayınları, İstanbul 1990, s.51-56.

¹⁹ İkinci, **a.g.e.**, s.321-322.

TAD. Giresun hükümlerinden 8/126-1 no.lu hükümde Rum milletinin temsilcisi olan Trabzon metropolidinin, torunlarına vasiyet bırakmak isteyen gayrimüslime şahitlik ettiğini görmekteyiz :

“...Trabzon metropolidi Kostantinos ve Rum milletinden sâir kesân hâzır oldukları halde yedinde emvâl ve emlâki olup kâbil-i kismetü'l-ibâre (?) mahalle-i merkûmede kâin ma'lûmu'l-hudûd ve'l-müştemilât bir bâb mülk menziline seviyyen ve derûnunda bulunan bâ defter-i müfredât eşyâ ve evânî-i nühâsiye-i ma'lûmeyi torunları her biri tebe'a-i Devlet-i Aliyyemden Kostandi ve Dimitri'ye...”.

Bir İslam ülkesinde sürekli yaşayan yabancılarla yapılan vatandaşlık sözleşmesine “zimmet akdi”, sözleşmeyi yapan kişilere “ehl-i zimmet” denilmekteydi.²⁰ Osmanlı Devletinde, ehl-i zimmete, “zimmi”, “gayrimüslim tebaa” ya da “reaya”da denilmiştir.²¹ 19.yy.da TAD. Giresun’a ait hükümlerde gayrimüslimlerden bahsedilirken zimmi, nasraniye ve Tebe’a-i Devlet-i Aliyyemden ifadeleri kullanılmıştır. H.1274 yılına kadar olan hükümlerde erkek gayrimüslimler için “zimmi”, kadın gayrimüslimler için “nasrâniye” ifadeleri kullanılmış, H.1274 yılı ile başlayan hükümlerde ise kadın-erkek ayrımı yapılmamış, isim verilmeden önce “Tebe’a-i Devlet-i Aliyyemden” diyerek gayrimüslim oldukları belirtilmiştir. Zimmi ve nasraniye ifadelerinin kullanımına örnek : “... Giresun kazâsı mütemekkinelerinden A'na ve Desito nâm nasrâniyeler taraflarından vekil-i sabitü'l-vekaleleri Giresunlu Abacı Yorgi veledi Kostantin zimmî...”²² şeklindedir. “Tebe’a-i Devlet-i Aliyyemden” ifadesinin kullanımına örnek olarak: “...âharın alâkası yoğiken Tebe'a-i Devlet-i Aliyyemden Panayota bağçe-i mezkûru hilâf-ı şer'i şerîfe fuzûlî zabt idüp...”²³ satırlarını verebiliriz.

İslam hukukuna göre Müslüman ve gayrimüslimlerin devletle olan ilişkilerinde hak ve yükümlülükleri açısından bazı farklar vardır. Gayrimüslimler, Müslümanların 1/40 oranında verdikleri zekattan ve askerlikten muaftır. Aile ve miras hukukuna ait davalar, kendi mahkemeleri tarafından görülebilir. Üst düzey devlet görevleri hariç, devlet hizmetlerinde bulunabilirler. Kendi inançlarına göre yaşamak ve eğitim görmekte özgürdürler. Bu sebeple Osmanlı dönemi gayrimüslimleri kimliklerini korumuş, asimile olmamışlardır. Buna karşılık yükümlülüklerinin en önemlisi her yıl

²⁰ Eyyüp Said Kaya-Hasan Hacak, “Zimmet”, TDV İslam Ansiklopedisi 44.cilt.İstanbul 2013, s.424.

²¹ Eryılmaz, a.g.e., s.19.

²² BOA,TAD.,defter no/sayfa no-belge no:4/38-1.

²³ BOA,TAD.,defter no/sayfa no-belge no: 7/256-3.

kişi başı bazı istisnalarıyla beraber “cizye” vergisini ödemektir. Öşür yerine bir tür arazi vergisi olan “haraç” öderler ve bu vergi toprağın verimine, büyüklüğüne göre değışmektedir.”.²⁴ Devlet, gayrimüslimlerin hakkını korumakta, buna karşın yükümlölüklerini yerine getirmelerini istemektedir.

6/83-3 no.lu hükümde bölge mültezimin vergi konusunda yaptığı haksız müdahale karşısında rum cemaati hakkını aramak için devlete başvurmuştur. Devlet burada, rum cemaatin yanında olmuş, baskı yapılmaması için naiblere hüküm vermiştir.

“...kânûn-ı kadîm iktizâsından olmağla mûcebince amel olunmak fermânım olmağın imdi eyyâm-ı sa’âdet-encâm-ı pâdişâhânemde re’âyâ fukarâsına vesâir hiç ferde zulm ve te’addî olduğuna kat’â rızâ-yı şâhânem olmayup kâffe-i mezâlîm vikâyeleri matlûb ve mültezim-i şâhânem olmağla husûs-ı mezbûr inhâ olduğı üzre olduğı hâlde o misillü mezâlîm ve te’addî yâtının men’u def’i husûsuna mübâderet ve hilâf-ı emr ü rızâ ve mugâyir-i kânûn-ı kadîm vaz’dan mücânebet eylemen bâbında..”.

Ahkam defterleri hükümlerinde davalı ya da davacı olan kişilerin dinleri ya da mensup oldukları cemaat belirtilmemiş sadece zimmi ifadesi kullanılmıştır. Sadece toplu olarak şikayette bulunulan 6/83-3 no.lu hükümde Rum reaya olarak bahsedilmiştir. “...Giresun kazâsında mütemekkin Rum re’âyâsının içlerinden biri hâlik ve hâlike oldukda veresesinden sagîr ve sagîre ve gâib ve gâibesi olmayıp cümle verese hâzır ve kibâr olup kısmet taleb etmezler iken...”. 1870 yılı Trabzon vilayet salnamelerini incelediğimizde Trabzon sancağına ait nüfusun Katolik, Ermeni, Rum, Çerkes, İslam olarak ayrıma tabi tutulduğunu fakat Giresun’da sadece Ermeni, Rum ve Müslüman nüfusun yaşadığı görölmektedir.²⁵ Rum nüfus, Ermeni nüfusa göre oldukça fazladır. Salname kayıtlarında Giresun kazası nüfusu, köyler dahil edilerek verildiğı için şehirli, köylü ayrımı yapmamız mümkün değıldir. Fakat 1880’lerin sonunda Duyun-u Umumiye çalışmaları için Giresun’a gelen Vital Cuinet, 1887 yılında Giresun merkez kasaba nüfusunun 4.388 Müslüman, 4.906 Rum ve 936 Ermeni’den oluştuğunu yazmıştır. Bu rakamlara göre merkez nüfusun %57’si gayrimüslimdir. Yine Cuinet’e göre Giresun kazasının toplam nüfusu 51.704 müslüman, 11.884 Rum ve 938 Ermeni olmak üzere 64.526 kişidir. Yani nüfusun %20’si gayrimüslimdir. “Giresun Kazası” adlı yazma eseri bulunan Münir şeref Bey

²⁴ Eryılmaz, a.g.e., s.19-22.

²⁵ TS. 1287 (1870), s.88-95.

1922 tarihli bu çalışmada 64.526 kişi olan toplam nüfusu teyit etmiş fakat merkez kasaba nüfusunu 3.588 Müslüman, 3.906 Rum ve 946 Ermeni olarak belirtmiştir.²⁶ Bu bilgi gayrimüslim nüfusun 1887 yılında Giresun merkezde daha kalabalık olduğunu teyit etmektedir. Müslüman nüfus ağırlıklı olarak köylerde ve nahiyelerde yaşamaktadır. Ahkam defterlerine baktığımız zaman içinde zimmilerin geçtiği 32 hükümden sadece 8'i köyleri konu almış, geri kalanı Giresun kazası veya mahalle ismi verilerek belirtilmiştir. Aşağıda tabloda zimmileri konu alan hükümler listelenmiştir.

Tablo 3.3: Zimmilerin Taraf Olduğu Hükümler

Hüküm No	Tarih	Yer	Anlaşmazlık Konusu	Davacı	Davalı
3/30-4	1218	Giresun	Mülk	Zimmi	Müslüman
3/31-3	1218	Giresun	Miras	Müslüman	Zimmi/Müslüman
4/11-1	1233	نهبیه mah.	Alacak Verecek	Zimmi	Müslüman
4/38-1	1235	Giresun	Miras	Zimmi	Zimmi
4/188-1	1248	Giresun	Miras	Zimmi	Zimmi
5/11-1	1250	Giresun	Mülk Toprak	Müslüman	Zimmi
5/14-2	1250	Giresun	Mülk Toprak	Müslüman	Zimmi
6/83-3	1257	Giresun	Vergi	Zimmi	Mültezim
7/53-2	1264	Giresun	Mülk Toprak	Zimmi	Müslüman
7/112-2	1266	Giresun	Mülk Toprak	Müslüman	Zimmi
7/113-1	1266	Karakilise köyü	Miri Toprak	Zimmi	Müslüman
7/123-1	1267	Giresun	Mülk Toprak	Müslüman	Zimmi
7/126-2	1267	Akpınar köyü	Miri Toprak	Zimmi	Müslüman
7/133-2	1267	Giresun	Miras	Zimmi	Zimmi
7/133-3	1268	Hisargeriş Köyü	Alacak Verecek	Müslüman	Zimmi
7/134-1	1268	Hisargeriş Köyü	Alacak Verecek	Müslüman	Zimmi
7/136-1	1268	Giresun	Miras	Zimmi	Zimmi
7/145-1	1268	Giresun	Alacak Verecek	Zimmi	Zimmi
7/162-2	1269	Giresun	Miras	Zimmi	Zimmi
7/174-2	1269	Giresun	Alacak Verecek	Zimmi	Müslüman
7/256-3	1274	Uzgur Köyü	Mülk Toprak	Müslüman	Zimmi
7/257-2	1274	Uzgur Köyü	Miri Toprak	Müslüman	Zimmi
8/37-1	1276	Giresun	Alacak Verecek	Zimmi	Müslüman/Zimmi
8/39-2	1277	Çandır köyü	Miri Toprak	Müslüman	Zimmi
8/47-1	1277	Giresun	Mülk Toprak	Zimmi	Zimmi
8/63-2	1278	Uzgur köyü	Miri Toprak	Müslüman	Zimmi

²⁶ Karaman, a.g.t., s.123-124.

8/68-2	1278	Kapu Mah.	Mülk Toprak	Zimmi	Müslüman
8/84-2	1278	Giresun	Miras	Zimmi	Zimmi
8/108-2	1280	Giresun	Miras	Zimmi	Zimmi
8/123-1	1283	Giresun	Miras	Zimmi	Zimmi
8/126-1	1283	Kufra mah.	Miras	Zimmi	Zimmi
8/137-1	1284	Giresun	Alacak Verecek	Müslüman	Zimmi/Müslüman

19.yy.da mevcut 118 tane Giresun hükmünden 32 tane hükümde davalı ya da davacı taraf olarak zimmiler yer almakta olup, toplam içinde oranı %27'dir. Yukarıdaki tabloda davacı ve davalı taraflar, anlaşmazlık konuları ile beraber verilmiştir. Şikayet konuları 5 tane miri toprak anlaşmazlığı, 9 tane mülk toprak ve diğer mülk anlaşmazlığı, 10 tane miras anlaşmazlığı, 7 alacak verecek anlaşmazlığı ve 1 tane vergi anlaşmazlığını içermektedir. % 31'lik oranla en çok anlaşmazlığa konu olan başlık mirastır. %28 mülk anlaşmazlığı, %22 alacak verecek anlaşmazlığı, %16 ile miri toprak anlaşmazlığı, %3 vergi anlaşmazlığı söz konusudur. En çok davayı %34'lük oranla zimmiler yine zimmilere açmıştır. Bunu %31'lik oranla müslümanların zimmilere açtığı davalar takip etmektedir.

Tablo 12: Zimmilerin Taraf Olduğu Anlaşmazlıkların Oransal Dağılımı

Konu	Toplam	Oran
Miri toprak anlaşmazlığı	5	16%
Mülk Toprak ve diğer mülk anlaşmazlığı	8	25%
Mülk anlaşmazlığı	1	3%
Miras anlaşmazlığı	10	31%
Vergi anlaşmazlığı	1	3%
Alacak verecek anlaşmazlığı	7	22%
Toplam	32	100%

Tablo 13: Zimmilerin Davalık Olduğu Grupların Oransal Dağılımı

Davacı	Davalı	Toplam	Oran
Zimmi	Müslüman	7	22%
Zimmi	Zimmi	11	34%
Zimmi	Mültezim	1	3%
Zimmi	Müslüman/Zimmi	1	3%
Müslüman	Zimmi	10	31%
Müslüman	Zimmi/Müslüman	2	6%
Toplam		32	100%

32 hüküm içinde 5 tane hüküm, %16 lık bir oranla miri topraklarla ilgili olup, bu sonuç zimmilerin tarımla daha az uğraştığını göstermektedir. Toplamda 19 hüküm

%59'luk bir oranla mülk topraklar, diğer mülkler ve miras konuları ile ilgilidir. Bu sonuç bize zimmilerde özel mülkiyet sahipliğinin daha yoğun olduğunu göstermektedir. (Miras konuları da ağırlıkla mülk topraklarla ilgilidir. Daha önce belirttiğimiz gibi, aile fertleri arasında toprakların paylaşımı konusundaki anlaşmazlıkları miras başlığı altında inceledik.) Toplamda tespit ettiğimiz 13 tane alacak vercek anlaşmazlığının 7 tanesinde zimmiler davalı ya da davacı olarak taraf olmuştur. Bu sonuç zimmilerin, parasal mübadele işlemlerinde yoğun olarak bulunduklarını göstermektedir. Özel mülkiyete konu olan davalar ise menzil²⁷, dükkân²⁸, kahve dükkânı²⁹, han³⁰, bahçe³¹ gibi emlakları ve nakit³², emval ve eşya³³ gibi malları içermektedir.

Zimminin Müslüman'a açtığı davaya örnek verecek olursak, 7/53-2 hükmünde ailecek kahve dükkânı işleten zimmiler, kahvede hissesi olduğunu iddia eden Müslüman'a karşı şikayette bulunmuşlardır:

“...Giresun kazâsı mütemekkinlerinden Hristo nâm zimminin babası Hacı Lazari nâm zimmî ikiyüzotuzsekiz senesinde halik oldukta kazâ-i mezbûrda kâin mülkiyet üzre mutasarrıf olduğu bir bâb kahve dükkânı bi'l-irsi's-şer'i mersûm ile diğer karındaşı kazâ-i mezbûr mütemekkinlerinden Panayot ve kızkarındaşları Baretna ve Anna ve Sünbül ve Harisi ve büyük valide ve valideleri Berakşuh ve Sofya nam nasrâniyelere intikâl idüp sene-i mezkûreden beri dükkân-ı mezbûru iştirâken zabt u tasarruf ide gelirler iken bu esnada kazâ-i mezbûre sakinlerinden Osman nâm kimesne zuhur birle bundan dört sene mukaddem fevt olan babam Arif'in dükkân-ı mezkûrda hissesi var idi bana intikala eyledi deyü bi-vech fuzûlî müdahaleden hali olmadığı beyanıyla mahallinde şer'ile ru'yet olunmak bâbında...”.

Müslümanın zimmiye açtığı davaya örnek olarak, 8/63-2 no.lu hükmünde tarlasını işleyen Müslüman kişi, zimmi kişinin tarlasına müdahale etmesinden dolayı şikayetçi olmuştur. “...babasından intikal mutasarrıf olduğu ma'lumetü'l-hudûd tarlalarını zabt ve beher sene zirâ'at ve öşrûn edâ ide gelüb dahl olunmak icâb etmez iken karye-i mezbûr sakinlerinden Tebe'a-i Devlet-i Aliyyemizden Hacik fuzûlî müdahaleden hali olmadığı beyanıyla kânûn üzre amel olunmak bâbında...”.

²⁷ BOA,TAD.,defter no/sayfa no-belge no: 3/31-3, 7/112-2, 7/133-2, 7/162-2,8/47-1,8/108-2, 8/126-1.

²⁸ BOA,TAD.,defter no/sayfa no-belge no: 5/11-1, 5/14-2.

²⁹ BOA,TAD.,defter no/sayfa no-belge no:7/53-2.

³⁰ BOA,TAD.,defter no/sayfa no-belge no:8/126-1.

³¹ BOA,TAD.,defter no/sayfa no-belge no:4/188-1, 7/112-2, 7/162-2, 7/256-3, 8/68-2,8/108-2.

³² BOA,TAD.,defter no/sayfa no-belge no: 4/38-1, 8/108-2.

³³ BOA,TAD.,defter no/sayfa no-belge no:3/30-4, 4/188-1,7/133-2, 7/136-1, 7/162-2, 8/84-2, 8/108-2, 8/123-1, 8/126-1.

19.yy.da Osmanlı gayrimüslimleri, kapitülasyonların verdiği imtiyazlar ve batılı devletlerin himayeci politikaları sayesinde iktisadi olarak zenginleşmeye başlamıştı. Gayrimüslimlerin içinde bir ticaret sınıfı doğmuştu.³⁴ 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması ile Rusya, Avusturya, İngiltere ve Fransa'ya verilen imtiyazlar Rumların ekonomik anlamda gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Rumlar özellikle denizcilik alanında ilerlemişler ve batı dillerine yatkınlıkları sayesinde Avrupalıların Osmanlı ile olan ticari ilişkilerine aracılık etmişlerdir. Ayrıca Avrupa şehirlerinde yaşayan Rumların sayısının artması, Osmanlı Rumlarının gelişmesine katkıda bulunmuştur.³⁵ Yerasimos, bölgede İran ticaretine olan ilginin artması, Boğazlar ve Karadeniz'in uluslararası ticarete açılması, 1838 Baltalimanı ticaret anlaşması ile gümrük duvarlarının kalkması ve Karadeniz'in kuzey ve doğu kesimlerinin Rusların eline geçmesi gibi nedenlerle Rum tüccarlarının etkinliğinin arttığını yazmıştır. Giresun'un en zengin Rum ailelerinden Pisani ve Fot ailesi deniz taşımacılığı işi yapmaktadır. Mavridi ailesi ise fındıkçılıkla beraber madencilik yapmaktadırlar.³⁶ 1885-1904 yılları arasında belediye başkanlığı yapan Kaptan Yorgi Paşa denizcilik ve ticaretle uğraşmaktadır. 19. yy. boyunca gayrimüslimler iktisadi açıdan güçlenirken, Müslümanlar tam tersi olarak gerilemişlerdir. Tüm bu gelişmelere paralel olarak cemaatlerde bağımsızlık düşüncesi artmaya başlamıştır. Osmanlı yöneticileri bu dönemde Osmanlı halkının birliğini tesis için 1839 yılında "Tanzimat Fermanı"nı 1856 yılında ise "Islahat Fermanı"nı yayınlamışlardır. 1856 yılı fermanı gayrimüslimlerin askere alınması, cizyenin kaldırılması, eşit davaranılması, mahkemelerde şahitliklerinin kabulü gibi vaadlerinin ardından anayasal 3 reform vaad etmiştir. Birincisi vilayet ve belediye meclislerinde makul oranda temsilci olması, ikincisi Meclis-i Ahkam-ı Adliye'ye üye atanması ve üçüncüsü gayrimüslimlerin millet olarak örgütlenişinde ruhani liderlerin yanında, halktan (laik) temsilcilerin olmasıdır.³⁷ Niyazi Berkes'e göre böylelikle gayrimüslimler laikleşme ve uluslaşma sürecine girmiş bulunuyorlardı.³⁸

³⁴ Cevdet Küçük, "Osmanlı Devleti'nde Millet Sistemi", Güler Eren(Ed.), **Osmanlı Ansiklopedisi Cilt 4 Toplum**, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999,s.212

³⁵ Sezai Balcı, **Giresun Rumları ve Gayrimüslim Bir Belediye Başkanı: Kaptan Yorgi Konstantinidi Paşa**, Libra Yayıncılık, İstanbul, 2012, s.55.

³⁶ Balcı, **a.g.e.**, s.56-63.

³⁷ Küçük, **a.g.m.**, s.214.

³⁸ Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1973, s.201.

Ahkam defterlerine baktığımız zaman tüm bu süreçlerle ilgili bir ize rastlamamaktayız. Tanzimat ve Islahat fermanlarından önce de sonrasında da gayrimüslimler, Müslümanlar kadar iktisadi ve sosyal hayatın içindedir.

3.3. Ayanlar

18.yüzyılın ilk yarısından itibaren taşrada bağımsız hareket eden nüfuz ve güç sahibi kişiler ortaya çıkmış, aynı yüzyılın ikinci yarısında devlet otoritesinin zayıflaması sonucu bu kişilerin sayılarıyla birlikte güçleri de artmıştır. Devlet bunları başta eşkıya, mütegalibe, derebeyi olarak tanımlasa dahi, daha sonra bölgelerinin meşru idarecileri olarak kabul etmiş ve “ayan” ünvanı vererek, bu kişileri hanedan yani aile adlarıyla anmıştır.³⁹ Ayan veya “vücûh” yani bir bölgenin ileri gelenleri Osmanlı tarihinde her zaman vardı fakat siyasal bir güce sahip değillerdi. Bazen esnaf örgütleriyle, eşraflıkla, seyyidlik, ulemalık vasıflarıyla şehir ve kasabaların burjuvazisini oluşturuyorlardı. Ekonomik bunalım döneminde ise ayanlar önem kazanmaya başladı ve siyasal güç elde ettiler.⁴⁰

Osmanlı yönetimi Kanuni'nin son dönemlerinden itibaren mali zorluklara çare olarak toprak sisteminde bir takım değişikliklere gitmiştir. Tımar sistemi ile memur-askerlere bırakılmış toprak gelirlerinden devlet yararlanmak istemekteydi. Bu sebeple belli bir bedel karşılığında toprak gelirleri bölgelerin önde gelen kişilerine bırakılmıştır. Mültezim denen bu kişiler sağladığı vergi geliri ile devlete borcunu ödeyip, artanı kendisi için almaktaydı. Devlet zaten gümrük, darphane mukataaları vb. alanlarda iltizam uygulamaktaydı. Tefecilik ve ticaretle zenginleşen yüksek devlet memurlarının, bu yeni alana yönelmesi ile miri toprak rejiminde çözülme başlamıştır. İltizama verilmiş toprağın mülkiyeti eskisi gibi devlette kalsa da, nüfuz elde etmeye başlayan mültezimler zamanla toprağı kendi özel mülkiyetleri gibi kullanacaklardır.⁴¹ Ayanların bir bölümü ayanlık durumları irsi hale geldiğinde hanedan olma iddiası taşıdılar. Bu iddia aristokrat bir soyluluktan değil, iltizam tekeli ile elde edilmiş servet ve nüfuzdan gelmektedir. Berkes'e göre ayanlık feodal bir kategoriden ziyade ilk kapital birikimi yapan burjuva eğilimi göstermektedir. Fakat ayan serveti kapitalist bir üretim tarzına dönüşmemiştir. Başlıca işleri mütesellimlik,

³⁹ Faruk Sümer, **Tirebolu Tarihi**, Tirebolu Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayını, İstanbul 1992, s.103; Aktaran :Güler, a.g.m., s.46-47.

⁴⁰ Berkes, **100 Soruda Türkiye İktisat Tarihi II.Cilt, Gerçek Yayınevi**, s.336

⁴¹ Cem, a.g.e., s.137-139.

voyvodalık şeklinde iltizam ve faizcilik olarak kalmıştır. Bu bozuk düzen içerisinde Osmanlı ayanlarla uzlaşabilmiştir çünkü vergi ve asker toplanması, asayişin sağlanması için ayanlara ihtiyaç duyulmaktadır.⁴²

Küçükömer'e göre, ayanların, aralarındaki rekabetten dolayı mütegalibe olmaları kaçınılmazdı. Özellikle Küçük Kaynarca Anlaşması'ndan sonra bazı ayanlar, diğerlerinin vergi toplama hakkını elinden almış, ilave vergiler toplamışlardır. Ayanların arasındaki mücadele toprakta birikime yol açmıştır. Merkezi devlet, ayanları bölgelerinde aracı bir otorite olarak kabul etmek zorunda kalacaktır. Toprağa dayalı bu egemenlik, askeri güce ihtiyaç duyacaktır. Ayanın toprağını genişletmesi sonucu, üretimden kopan bir kısım halk, üretimde çalışmak yerine ayanın askeri haline gelecektir. Bazı ayanların onbinleri bulan askeri gücü oluşmuştur.⁴³ 1808 yılında Rusçuk ayanı Alemdar Mustafa Paşa tahttan indirilen III. Selim'in öcünü almak bahanesiyle ordusuyla İstanbul üstüne yürür. II. Mahmut'u tahta çıkarır ve kendisi sadrazamlık mevkiine yerleşir. Yerasimos'a göre bu açıkça Osmanlı'da doğmakta olan feodalizmin zaferidir ve Sened-i İttifak anlaşması ile resmileştirilir. Bu anlaşmaya göre ayanlar padişahın otoritesi kabul edecektir. Buna karşılık padişah ayanların toprak üzerindeki mülkiyet haklarını onaylayacaktır.⁴⁴

Sened-i İttifak'ın 2.maddesine göre ayanlar eyaletlerde asker toplanmasına yardım edecekler; 3.maddesine göre, Osmanlı vergi düzeni tüm ülkede uygulanacak ve padişahın gelirlerine ayanlar müdahale etmeyecek; 5.maddeye göre ayanlar kendi eyaletlerinde adil bir yönetim kuracak ve birbirlerinin hakkını gasb etmeyecekler; 6.maddeye göre İstanbul'da oluşacak bir isyan durumunda vakit kaybetmeden İstanbul'a yürüyecekler ve 7.maddeye göre vergi miktarları, ayan ve hükümetin görüşmeleriyle belirlenecektir. Batı'da ulus devletlerin güçlendiği bir dönemde, Osmanlı adeta feodal bir bölünmeye gider gibidir fakat bu durum geçici olacaktır.⁴⁵ II.Mahmud, ekonomik ve politik güç paylaşımını kabul etmeyerek ayanlarla mücadeleye girişecek ve merkezi yönetimi tekrar güçlendirmeye çalışacaktır. İlk aşamada ayanların iktisadi temellerine yönelir ve ayanların miri topraklar üzerindeki

⁴² Berkes, **100 Soruda Türkiye İktisat Tarihi II.Cilt**, s.337-338.

⁴³ Küçükömer, **a.g.e.**, s.61-63.

⁴⁴ Stefanos Yerasimos, **Az Gelişmişlik Süresinde Türkiye 1.Bizanslı Tanzimata**, Gözlem Yay., İstanbul 1974, s.485.

⁴⁵ Oyan, **a.g.e.**, s.248-249.

mülkiyetlerini sınırlandırıp, bir bölümünü müsadere ettirir. Ayrıca ayanların devlet adına vergi toplama imtiyazları ellerinden alınmaya çalışılır. Bu çabalar Tanzimat fermanyla yeni bir aşamaya ulaşır ve iltizam sistemi kaldırılır. Vergiler artık devletin kendi memurları aracılığı ile toplanacaktır. Fakat bir süre sonra yine merkezi yönetimin taşrada vergi toplamak için yeterli gücü olmadığı anlaşılmıştır ve iltizam sistemine geri dönlür. 19.yy.ın geri kalan bölümü için devlet ayanların gücünü geriletmış fakat tam anlamıyla devre dışı bırakamamıştır.⁴⁶ Toprak mülkiyetinin ayan ve eşrafların elinde kalması engellenememiştir.⁴⁷ Şerif Mardin, ayanların 19.yy.da iltizam ayrıcalıklarına yatırım yapan işadamlarına dönüştüklerini yazmıştır. İltizamdan elde edilen karlar, hububat ticaretinden daha yüksektir ve tarıma yatırım yapmakla ilgilenmek gerekmemektedir. Böylelikle Osmanlı toplumunda iktidar ilişkileri ile ilgilenmenin piyasa işlemlerinden daha karlı olduğu olgusu ortaya çıkmıştır.⁴⁸

18.yy.da Giresun bölgesinde en önemli sosyal meselelerden biri eşkiyalık hareketleriydi. Giresun bölgesinde faaliyet gösteren eşkiyaların en önemlilerinden biri Dizdaroğulları'dır. Aile lakaplarından anlaşılacağı gibi devlet memurluğundan gelmektedirler. Dizdar, kalelerde hizmet gören, şehrin asayişinden sorumlu kimselere denirdi. Bunlar baskı kurma, nüfuz elde etme, gasb, yağma, cinayet gibi eylemlerde bulunmuşlardır. Eşkiyalık esasen sadece Giresun değil bütün Orta Karadeniz'de görülmüştür fakat Giresun'da eşkiyanın nüfuzlu ailelerden gelmesi dikkat çekicidir. Bölgedeki diğer meşhur eşkiya aileleri olarak Bayramlı'da Kadioğlu, Koyluhisar'da Kellecioğlu ve Görele'de Kuğuoğlu'nu sayabilir. 1756 yılında Canık Muhassılı Süleyman Bey ve kardeşi Ali Bey 12.000 kişilik bir kuvvetle Giresun'u yağmalamıştır. Yirmi üç gün boyunca yağmalama devam etmiş, ele geçirdikleri malları gemilerle Samsun'a taşımışlardır. 1764 yılında Osmanlı, Dizdaroğulları'nın üstüne kuvvet göndermiş, Dizdaroğulları 1.000 silahlı adamla kaleye kapanmıştır. 1782 yılında Esbiye iskelesi kimlikleri belgelerde okunamayan kişilerce yağma edilmiş ve devlete ait 1.218 külçe bakır çalınmıştır.⁴⁹

⁴⁶ Pamuk, **100 soruda Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914**, s.172.

⁴⁷ Küçükömer, **a.g.e.**, s.63.

⁴⁸ Şerif Mardin, **Türk Modernleşmesi**, İletişim Yay.,İstanbul 2014, s.206-208

⁴⁹ Güler, **a.g.m.**,s.48-52.

19.yüzyılın ilk çeyreğinde Tuzcuoğulları isyanı Giresun dahil tüm bölgeyi etkilemiştir. Bunlara katılan Laçinoğulları 1816'da Giresun'da hakimiyet kurmuştur. II. Mahmud, Giresun önlerine iki firkateyn ile bir korvet göndererek yeniden kontrolü sağlamıştır.⁵⁰

19.yy.da Giresun kazasında ahkam defterlerine göre yine önemli sorunlardan biri, mütegalibe⁵¹, voyvoda⁵² ve ayanlık iddiasında⁵³ olan kimselerin halkın topraklarına ve mülklerine yaptıkları haksız müdahalelerdir. Bunlardan mütegalibe, kanun dışı yollarla, zorbalıkla servet elde edip biriktirmeye çalışan bir zümreyi temsil eder. Belgelerde devletin emirlerine uymayan yerel yöneticiler genellikle mütegalibe ve derebeyi olarak tanımlanmıştır.⁵⁴ Giresun için 19 yy.da ahkam defterlerinde derebeyi kavramına rastlamadık. Mütegalibe kavramı ise 2 belgede geçmektedir. Voyvodalık ise iltizam ve malikane sistemlerinin yaygınlaşması sonucu taşradaki bazı hazine defterdarlıklarının lağvedilmesi ile kurulan bir yapıdır. İltizam ve malikane sistemlerinin yaygınlaştıkça voyvodalığın paralel bir artış içerisinde olduğu görülmektedir. Merkezi yönetimin taşradaki uygulamalarından olan vergilendirme, askere alma ve eşkıyalık hareketlerinin önlenmesi gibi konularda yerel ileri gelenlerden olan voyvodalar atanmıştır. Bunlar devlet ile köylüler arasında bir nevi aracılık etmekteydiler.⁵⁵ Voyvodalarla ilgili 6 tane hüküm mevcut olup tamamı aynı şikayet ve aynı voyvodalar ile ilgilidir. 22 senelik bir zaman dilimine yayılan şikayet konusu oldukça dikkat çekicidir. Ayanlık kavramının geçtiği yine 6 hüküm mevcuttur. Hükümlerde geçen "A'yânlık da'iyyesinde olan.." ifadesinden devletin bu kişileri ayan olarak değil ayanlık arzusunda olan kişiler olarak nitelendirdiğini anlamaktayız. 5 tane hükümde ise bu kavramların hiçbiri kullanılmamış fakat ayan aileleri anlaşmazlık konularında taraf olmuştur.⁵⁶ Dikkat çekici diğer bir nokta ise devletin aynı kişiler için farklı tarihlerde aldığı farklı

⁵⁰ Emecen, **TDV İslam Ansiklopedisi**, s.80.

⁵¹ BOA,TAD.,defter no/sayfa no-belge no:3/32-2, 7/112-2.

⁵² BOA,TAD.,defter no/sayfa no-belge no:5/76-1, 5/85-1, 6/53-4, 6/174-2, 6/175-1, 6/188-3.

⁵³ BOA,TAD.,defter no/sayfa no-belge no:4/22-1, 4/102-2 ,4/105-2, 6/174-2, 6/175-1, 6/188-3.

⁵⁴ Abdullah Bay, "Trabzon Eyaletinde Mütegalibe Hareketleri ve Ayanlık (1750-1850)", (Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim dalı**, 2007), s.72

⁵⁵ Kaya, **a.g.m.**, s.240.

⁵⁶ BOA,TAD.,defter no/sayfa no-belge no:3/31-3, 3/50-3, 6/139-1, 7/122-1, 7/174-2,8/68-2.

tavırlardır. Bir tarihte aynı kişi mütegalibe olarak görülürken, başka bir tarihte saygıdeğer ifadelerle anılmıştır. Hükümleri tek tek ele alırsak:

3/32-2 no.lu hükümde H.1218 senesinde mütegalibe Mehmed, Fatma hatunun mülk bahçesinin mahsülünü zabt etmiştir. “...*mütegalibeden Mehmed nâm kimesne fuzûlî zabt ve mahsülü ahz ile istihlak idüp gadr ümit etmeğle şimdi...*”.

3/50-3 no.lu hükümde H.1219 senesinde Dizdaroğulları zeamet sahibi olan Mehmet Tayyibi’nin gelirlerine el koymuşlardır ve saldıkları korkudan dolayı gelecek yıllar için kimse iltizama yeniden talib olamamaktadır:

“... ze‘âmet-i mezbûrdan senevî sekiz on bin guruş hâsıl olageldiği vâzıh ve bâhir iken Giresun sâkinlerinden Dizdâroğulları dimeğle ma‘rûf kimesneler ze‘âmet-i merkûmeyi tegallûben zabt ve hâsılât ve rûsûmâtın cebren ve kahren ahz ve zabt edegeldikleri ve merkûmlar ol tarafda tegallûb ve teferrüd eylediklerinden ze‘âmet-i merkûmenin iltizâmına kimesne tâlib olamadığı...”.

4/22-1 no.lu hükümde H.1234 senesinde Sakaoğlu Ahmed, Ümmü Gülsüm isimli hatunun fındık bahçesi, emval, eşya ve 4.000 kuruş nakit parasına el koymuştur. “... *mârru’l-beyan emlâk ve emvâl ve eşya nukud ile müteveffâ mezbûrenin yanında mevcûd vesâir emlâk ve eşyası bi’l-irsi’s-şer’i buna intikâl etmişken kazâ-i mezbûre sakinlerinden a’yânlık dâ’iyyesinde olan Sakaoğlu Ahmed Beğ dimekle meşhûr kimesne cümlesini şer’i şerif fuzûlî zabt idüp...*”. Bu hükümde şikayetçi Ümmü Gülsüm’ün yalan beyanda bulunduğu anlaşılmıştır.

4/102-2 no.lu hükümde H.1240 senesinde eski Trabzon valisi ve vezir olan es-Seyyid el-Hacc Hafız Ali Paşa’nın Trabzon ve Giresun’un meşhur ayan ailelerinden toplam 50.406 kuruş olan alacağını tahsil edemediği için şikayetçi olduğunu görmekteyiz. “...*Trabzon vücûhundan ve hâssam silahşörlerinden Kalcızâde Osman Bey zimmetinde onbindokuzyüzaltmışyedi ve Dergâh-ı mu‘allâm kapucıbaşılardan Şatırzâde Osman Bey zimmetinde ondörtbindörtüyüzotuzdokuz ve Giresun’da sâkin a’yânlık dâ’iyyesinde olan Laçinzâde Arif nâm kimesne mûmâ ileyh Kalcızâde kefâletiyle yirmibeşbin guruş alacağı olup...*”. Kalcızade ve Şatırzade aileleri Trabzon’un önde gelen ayan aileleridir.⁵⁷ Bu kişilerin devlet için ordu ve sarayda yaptıkları görevlere atıf yapılmıştır. Giresunlu Laçinzade’nin ise ayanlığının devlet katında onay görmediği anlaşılmaktadır. Trabzon’da en üst düzey devlet görevi

⁵⁷ Geniş bilgi için bkz. Abdullah Bay, a.g.t., s.299-328.

yapan valinin, aynı zamanda vezir olan kişinin, bölgenin ileri gelenleriyle parasal ilişkilere girmesi oldukça ilginçtir. Bu hüküm ayanların ne denli nüfuz sahibi olduklarını göstermekte ve ayanların borçlarını ödemeyerek bir anlamda devletten çekinmediklerini göstermektedir.

4/105-2 no.lu hükümde H.1240 senesinde ayanlık arzusunda olan ve çeşitli yasadışı faaliyetlerde bulunan Laçinzade Arif için yakalama emri çıkarılmıştır. Bir önceki hükümde aynı sene içinde Trabzon valisinden Kalcızade'nin kefil olmasıyla borç alıp ödemeyen Laçinzade Arif'in, bu hükümde yakalanması istenmektedir. Bu iki hüküm ayan devlet ilişkilerinin o yıllarda ne kadar karmaşık ve değişken bir durumda olduğunu ispatlamaktadır.

“...Trabzon eyâletinde vâkı‘ Giresun ve Keşab kazâlarında birkaç seneden berü a‘yânlık dâ‘iyyesinde olan Laçinoğlu Arif kendü hâlinde olmayup katl-i nüfûs ve gasb-ı emvâl sûretlerine cesâret ve Şark tertîbâtı beher kıyyesini birkaç def‘a fukarâdan tahsîl ile mahalline teslim etmeyüp kendüsi ekl ü bel‘ misillü hilâf-ı rızâ hareket eylediği ahâlî taraflarından inhâ olunduğuna binâen merkûm celb birle hesâbı lede’r-ru’ye vâfir zimmeti zuhûr idüp tahsîli zımnında bir müddet habs olunduktan sonra zimmetinde olan hukûk-ı fukarâyı te’diyeye ta’ahhüd ederek sebîli tahliye kılınmışiken ber-takrîb ıyâl ve evlâd ve avanesiyle ol tarafda firâr etmiş olduğu beyânıyla Dersa‘âdetüme gelmiş ise buldurulup ol tarafa i‘âde ve irsâl olunması...”

7/112-2 no.lu hükümde H.1266 senesinde Dizdarzade Ahmed için mütegallice olarak bahsedilmiştir. 1 menzil, bahçe ve dükkânı zorla 4.700 kuruşa şikayetçi olan kişilerin elinden alıp başkalarına satmıştır: “...kazâ-i mezbûr sakinlerinden mütegallicelerden Dizdarzade Ahmed dimekle ma’rûf kimesneye dörtbinyediyüz gurus cebren ve kerhen bey’...”.

7/122-1 no.lu hükümde H.1267 senesinde bu sefer Dizdarzade Ahmed için “...Dergah-ı Muallam kapucubaşlarından iftirahül emacid ve’l ekarim Dizdarzade Ahmed bin dame mecduhuya bey’ etmiş...” satırları ile övgüyle bahsedilmiştir. Bu hükümde Dizdarzade üçüncü taraftır. Kendisine satılan bir arsanın, asıl sahibinin başkası olduğu yönünde şikayet söz konusudur.

3/31-3 no.lu hüküm H.1218 senesi Tuzcuoğlu kızı Havva, 6/139-1 no.lu hüküm H.1259 senesi Laçinzade Kocabaşı Mustafa ,7/174-2 no.lu hüküm H.1269 senesi Dizdarzade Ahmed Mucib Bey ve 8/68-2 no.lu hüküm H.1278 senesi Dizdaroğlu Osman bin Hüseyin’in dahil olduğu şikayetler söz konusudur. Fakat hükümlerde, bu kişiler için devlet ayan ya da başka bir tabir kullanmamıştır.

5/76-2 no.lu hükümde H.1252 senesinde Mehmed Arif isimli şahıs Giresun voyvodaları Ahmed ve Süleyman'dan H.1240 senesinden beri olan 45.298,5 kuruş olan alacağını tahsil edemediği için şikayette bulunmuştur. H.1256 senesinde sorun çözülemediği için 6/55-1 no.lu hükümde tekrar şikayette bulunmuştur.

Yine Mehmed Arif H.1252 senesinde 5/76-1 no.lu hükümde ilk olarak 1 hamam, değirmen ve çiftliğinin voyvodalar Ahmed ve Süleyman tarafından H.1240 senesinden beri zabt edildiğini bildirmiş, 5/85-1 no.lu hükümde zabt olunan mülkleri 4 çiftlik, 1 han, 1 konak, 6 tütüncü, 1 kahve, 2 değirmen, 1 ekmek fırını, 2 menzil, 1/3 hamam ve yine Keşap'ta 1 dükkan, 1 kahve, 1 ekmek fırını, bağ yeri ve arsa hissesi olarak listelenmiştir. İlk şikayetin 12 sene sonra gerçekleştirilmesi, voyvodaların baskıları olabilir kanaatindeyiz. H.1252 senesinden sonra şikayetler 10 yıl boyunca devam etmiştir. Bu süre zarfında 6/53-4, 6/174-2, 6/175-1, 6/188-3 no.lu hükümler yayınlanmıştır. Mehmed Arif'in bu mülklere mülkiyet üzere mutasarrıf olduğu yazılmıştır. Yani Mehmed Arif'in şahsi mülkleri olarak gözükmektedir. Bu birikimi nasıl yapabildiği konusu açık değildir. Fakat Mehmed Arif'in sahip olduğu malvarlığından dolayı Giresun'un nüfuzlu ailelerinden birine mensup olduğu açıktır. Kendisinin ayanlardan ya da ayanlık iddiasında olan kişilerden olduğu düşünülebilir.

“...Mehmed Arif nâm kimesnenin Giresun ve Keşab kasabası taraflarında kâin mülkiyet üzere mutasarrıf olduğu dört kıt'a çiftlik emlâkiyle bir bâb hân ve bir bâb konak ve altı kıt'a duhâncı ve bir bâb kahve dükkanları ve iki bâb âsiyâb ve bir bâb etmekci furunı ve iki bâb menzil ve bir sülüs hisse hamâm ve yine Keşab kasabası toprağında kâin bir bâb dükkân ve bir bâb etmekci furunı ve bir bâb kahve dükkânıyla eşcârı mevcûd ma'lûmu'l-kıta'ât bağ ve arsa hissesinde âharın alâkası yoğiken Giresun voyvodaları Ahmed ve Süleyman nâm kimesneler emlâk-ı mezkûreye iki yüz kırk senesinde hilâf-ı şer'-i şerîf ve bi-gayr-ı hakk zabt idüp...”⁵⁸

⁵⁸ BOA,TAD.,defter no/sayfa no-belge no:6/175-1.

SONUÇ

Bu çalışmada incelediğimiz Trabzon Ahkam Defterleri'nde bulunan Giresun'a ait hükümler 3 no.lu defterde H.1218/ M.1800 tarihiyle başlayarak, 8 no.lu defterde H.1294/M.1874 senesinde bitmektedir. Bu tarihten sonra 8 no.lu defter devam etmekte fakat Giresun'a ait herhangi bir hükme rastlanmamaktadır. Bu tarihler arasında Giresun 118 şikayet ve hükmün konusu olmuştur. Bu konuların özetini yapacak olursak, 29 hüküm miri toprak anlaşmazlıkları (%25), 40 hüküm mülk toprak ve diğer mülk anlaşmazlıkları (%34), 3 hüküm hem miri toprak hem mülk toprak anlaşmazlığı (%3), 20 hüküm miras anlaşmazlıkları (%17), 5 hüküm vergi anlaşmazlıkları (%4), 3 hüküm tımar ve zeamet anlaşmazlıkları (%3), 13 hüküm alacak verecek anlaşmazlıkları (%11), 2 hüküm iptal (%2), 3 hükümse diğer anlaşmazlıklarla ilgilidir. Bu tabloya bakıldığı zaman çıkan ilk sonuç 19.yy.da Giresun'da özel mülkiyetin yaygınlığıdır. Mülk toprak, diğer mülkler, miras ve alacak-verecek konuları tamamen özel mülkiyetin alanına girmektedir. Miri topraklar hububat ekimi yapılan tarlalardan oluşmaktadır. Üretim yapılan mülk topraklar ise bağ, bahçelerden oluşmaktadır. Giresun'un dağlık arazi yapısından dolayı tarla ziraati yerine bağ ve bahçelerin yaygın olduğu düşünülmektedir. 1879 yılı salnamesinden Giresun'da üretilen tarım ürünlerinin miktarına¹ baktığımız zaman sonuç açıktır. Fasulye, arpa, mısır,ceviz, pirinç, kendir üretimi toplamı 755 ton iken, tek başına fındıktan elde edilen ürün 3.204 tondur. Giresun 19.yy.da fındık üretimine yönelmiş ve bu sonuca göre toprakta mülkiyet halkın elinde toplanmaya başlamıştır. Bu kadar gelir getiren bir ürünün yetiştirildiği toprakları devlet kendi mülkiyetine geçirmeyi düşünmemiştir.

Miri toprak anlaşmazlıklarını içeren konularsa tarlalara olan müdahaleleri içermektedir. Burda şu soruyu sormak yerinde olacaktır. Mülkiyeti devletin olan, kişilerin sadece tasarruf hakkına sahip olduğu topraklarda neden bu kadar anlaşmazlık meydana gelmektedir. Tarlaları tasarruf edenler, bu kullanımdan belli bir kar elde ediyor olmalı ki, anlaşmazlık konularına bu kadar sık rastlamaktayız. Miri toprakların mirasen intikali konusunda aile fertleri arasında hiçbir anlaşmazlık yoktur. Miri topraklara ait miras hukukuna riayet edildiği anlaşılmaktadır. Tüm

¹ Bkz.s.27

şikayetler miri topraklara aile dışından kimselerin müdahaleleri ile ilgilidir. Bu müdahaleler arasında sadece 1 tanesi ayanlar tarafından gerçekleşmiştir. Tarlalara yapılan müdahalelerin büyük çoğunluğu köylü ve şehirli halktan kişiler arasında gerçekleşmiştir. Devlet görevlileri ile halk arasında miri topraklar konusunda sadece 1 tane anlaşmazlık vardır.

Avrupa, sanayi devrimini gerçekleştirip kapitalist bir ekonomik yapıya kavuşurken, Osmanlı'nın bu dönüşümü gerçekleştirememesinin nedeni miri toprak rejimine bağlanmıştır. Bu görüşe göre 19.yy.a geldiğimizde miri toprak rejimiyle sermaye birikiminin ve toplumun içinde atılım gerçekleştirme potansiyeli olan sınıfların önü kesilmiştir. Bazı akademisyen ve düşünürler bunu Osmanlı'nın sosyal adaletçi ve eşitlikçi dünya görüşüne bağlamaktadır. 19.yy.da ahkam defterlerine baktığımız zaman ise Giresun'da özel mülkiyetin, devlet mülkiyetinin önüne geçtiği görülmektedir. Bazı hükümlerde ciddi mülk birikimine sahip şahıslara rastlanmaktadır. Bu mülk sahibi kişilerin kimliği açık değildir fakat bölgenin nüfuzlu ailelerinden, ayanlardan olduğu düşünülmektedir. Ayanlar devletle çıkar ilişkilerine girmiş, memuriyetten gelen bölgenin nüfuzlu kişileridir. Ayanlar elde ettikleri güçle üretime yatırım yapmamışlar, ekonomik atılımda öncü olamamışlardır. Çünkü devlet ayanları hem kullanmış hem de kendine bir tehdit olarak algılamış, önlerini kesmiştir.

Ayrıca tüm hükümler içinde %11 oranında borç alma ve verme şeklinde parasal ilişkilere girildiği görülmektedir. Bir kişinin birden çok kişiden aldığı borçlar gibi, bir kişinin birçok kişiye borç verdiği görülmektedir. Bu hükümlerde devletin yüksek faiz uygulamalarının önüne geçmeye çalıştığı görülmektedir. Parasal ilişkiler alanında 1852 tarihinde ilan olunan “Taksit ve Murabaha Nizamnamesi” ve toprak mülkiyeti alanında 1858 tarihinde ilan edilen “Arazi Kanunnamesi” devletin yeni ekonomik ilişkileri düzenleme çabasının ifadesidir. Bu çabalar Giresun'da da kendine yer bulmuştur. Belirtilen tarihlerden itibaren ilgili şikayetlerde ilgili kanunlara atıf yapıldığını görmekteyiz.

Vergi anlaşmazlıklarıyla ilgili 5 hüküm (%4) karşımıza çıkmıştır. Vergi anlaşmazlıkları çeşitli şer'i ve örfi vergiler ve avarız konularını içermektedir. Tımar ve zeametle ilgili 3 tane (%3) anlaşmazlık vardır. H.1227 tarihli hükümden Giresun'un 71,936 akçelik bir zeamet olduğunu öğreniyoruz. Zeametle ilgili bu

tarihten sonra bir hüküm karşımıza çıkmamaktadır. Tımar sisteminin ise H.1278 tarihine kadar devam ettiği anlaşılmaktadır. Sahibi arz kavramı en son bu tarihte kullanılmış, bu tarihten sonra sahibi arz yerine “memur” ifadesi kullanılmıştır.

Giresun ile ilgili 118 hükmün, 69 tanesi (%58) kaza merkezinde, 50 tanesi (%42) köylerde gerçekleşmiştir. Bir tane hüküm hem köyde hem şehirde vuku bulmuştur. Köyde geçen hükümlerin 28 tanesi miri topraklarla ilgilidir. Toplamda 32 tane miri topraklarla ilgili hüküm olduğu düşünülürse, miri toprak rejiminin en önemli muhatabının köylüler olduğu açıkça görülmektedir. Kaza merkezinde miri topraklar ile hükümlerin oranı sadece %5 iken, mülk toprak ve miras toplam oranı %64’tür. Şehir hayatında tamamen özel mülkiyet hukukunun geçerli olduğunu söyleyebiliriz.

118 hüküm içerisinde gayrimüslimler 32 hükümde %27’lik bir oranla davalı ya da davacı olarak taraf olmuşlardır. Gayrimüslimlerin taraf olduğu anlaşmazlıkların en başında miras konuları, daha sonra mülk toprak anlaşmazlıkları gelmektedir. 19.yy. boyunca toplam 13 tane olan alacak-verecek anlaşmazlığının 7’sinde gayrimüslimler taraftır. Cuinet’in 1887 tarihli raporuna göre Giresun’da gayrimüslim nüfusun genel nüfusa oranı %20’dir. Bu sonuçlara göre gayrimüslimlerin nüfuslarına paralel hatta nüfuslarının kapladığı alana göre biraz daha fazla sosyal ve iktisadi hayatın içinde oldukları söylenebilir. Arşiv kayıtlarından gayrimüslimlerin Giresun’da fındık ticareti ve denizcilikle zenginleştiklerini, 1885-1904 yılları arasında belediye başkanlığı görevini bir gayrimüslimin yaptığını biliyoruz. Bunlar ekonomik ve sosyal olarak 19.yy.da gayrimüslimler açısından olumlu noktaları ifade etmektedir. Ahkam defterlerine baktığımız zaman Müslümanların şikayetleriyle, gayrimüslimlerin şikayetleri arasında bir farklılaşma yoktur. Devletin Müslüman ve gayrimüslimlere ayrı bir yaklaşımı söz konusu değildir. Hatta özellikle bir hükümde mültezime karşı gayrimüslimlerin hakkının korunması istenmiştir. Dikkat çekici bir diğer nokta gayrimüslimlerin kendi aralarındaki davalar bile şer’i mahkemelerde görüşülmüştür. Tabi bu noktada analizimizin sadece ahkam defterlerine dayandığını hatırlatıp, sosyal hayatın daha kapsamlı analizi için şer’iye sicillerinin incelenmesi gerektiğini belirtmeliyiz.

Tüm bu verileri bir araya getirirsek ahkam defterlerinin ortaya koyduğu tabloda, köylerde miri toprak sistemi ağırlıklı olmakla beraber özel mülkiyetin

varlığı, şehirde ise ağırlıklı olarak özel mülkiyet ve servet birikimi söz konusudur. Tarla, bağ, bahçe ve diğer mülklere olan zabt ve müdahaleler, serveti arttırmak için yapılan hareketlerdir. Para alışverişi işlemlerinin yoğunlaşmakta olduğu görülmekte, devlet murabaha, tefecilik olayının üstüne gitmektedir. Ekonomik bir hareketlilik ve servet biriktirme çabası mevcuttur. Sosyal hayat, gayrimüslim toplumun varlığı ve katkılarıyla çeşitlilik göstermektedir. Ahkam defterlerine yansıyan Müslüman-gayrimüslim gerilimi yoktur. Giresun'da mevcut nüfuzlu ayan aileleriyle devletin ilişkileri tutarsız bir seyir izlemektedir.

Konsolos raporları, salnameler ve seyyahların bildirdiklerinden şehirde fındık başta olmak üzere birçok ürünün Giresun limanından ihraç edildiği görülmektedir. Limana birçok yabancı ülke gemisi uğramakta, bu ülkelerin Giresun'da acenteleri bulunmaktadır. Şehir uluslararası ticarete açık durumdadır.

Tüm bu bilgilerin ışığında 19.yy.da Giresun'un çeşitlilik gösteren bir sosyal yapı ve canlı bir ekonomik hayata sahip olduğunu, toplumun kapitalist dünya ile ilişki halinde olduğunu ve kendi bünyesinde servet biriktirme hareketleri ile kapitalistleşme sürecine girdiğini görmekteyiz.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

Trabzon Ahkam Defterleri	1 no.lu Defter
Trabzon Ahkam Defterleri	2 no.lu Defter
Trabzon Ahkam Defterleri	3 no.lu Defter
Trabzon Ahkam Defterleri	4 no.lu Defter
Trabzon Ahkam Defterleri	5 no.lu Defter
Trabzon Ahkam Defterleri	6 no.lu Defter
Trabzon Ahkam Defterleri	7 no.lu Defter
Trabzon Ahkam Defterleri	8 no.lu Defter

2. Salnameler

Trabzon Vilayet Salnamesi, Trabzon 1286
Trabzon Vilayet Salnamesi, Trabzon 1287
Trabzon Vilayet Salnamesi, Trabzon 1288
Trabzon Vilayet Salnamesi, Trabzon 1289
Trabzon Vilayet Salnamesi, Trabzon 1290
Trabzon Vilayet Salnamesi, Trabzon 1296
Trabzon Vilayet Salnamesi, Trabzon 1316
Trabzon Vilayet Salnamesi, Trabzon 1318
Trabzon Vilayet Salnamesi, Trabzon 1319
Trabzon Vilayet Salnamesi, Trabzon 1321
Trabzon Vilayet Salnamesi, Trabzon 1322

3. Kitaplar

Akdağ, Mustafa	Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi Cilt 1 (1243-1453) , Tekin Yayınevi, İstanbul 1979,
Akdağ, Mustafa	Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi Cilt 2 (1453-1559) , Tekin Yayınevi, İstanbul 1979
Andreasyan, Nişan	Fındık Ziraati ve Ticareti , hzr.:Mustafa Aydın, Der Yayınları, İstanbul 2018

- Avcioğlu, Doğan **Türkiye'nin Düzeni (Dün-Bugün-Yarın)**, Kırmızıkedî Yayinevi, İstanbul 2013
- Balcı, Sezai **Giresun Rumları ve Gayrimüslim Bir Belediye Başkanı: Kaptan Yorgi Konstantinidi Paşa**, Libra Yayıncılık, İstanbul, 2012
- Barkan,Ömer Lütfi **Türkiye'de Toprak Meseleleri-Toplu Eserler 1**, Gözlem Yayınları, İstanbul, Kasım 1980
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi Yayın Nu.147, İstanbul 2017
- Berkes, Niyazi **100 Soruda Türkiye İktisat Tarihi I.Cilt**, Gerçek Yayinevi, İstanbul, Temmuz 1969
- Berkes, Niyazi **100 Soruda Türkiye İktisat Tarihi II.Cilt**, Gerçek Yayinevi, İstanbul, Mayıs 1970
- Berkes, Niyazi **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, Bilgi Yayinevi, Ankara 1973
- Bijişkyan, P.Minas **Karadeniz Kıyıları Tarih ve Coğrafyası**, İstanbul 1969
- Cem, İsmail **Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi**, T.İş Bankası Yayınları, 27. Basım,İstanbul, Kasım 2017
- Cezar, Yavuz **Osmanlı Maliyesinde Bunalım ve Değişim Dönemi (XVIII. yy'dan Tanzimat'a Mali Tarih)**, Alan Yay., İstanbul 1986
- Cin, Halil **Miri Arazi ve Bu Arazinin Özel Mülkiyete Dönüşümü**, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya 1987
- Cuinet, Vital **La Turquie d'Asie - Geographie Administrative, Statistique, Descriptive et Raisonnee de l'Asie Mineur**, Paris 1892
- Çadırcı, Musa **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapıları**, TTK. Ankara 1991
- Divitçioğlu, Sencer **Asya Üretim Tarzı ve Osmanlı Toplumu**, Alfa Yayınları, İstanbul, Kasım 2015
- Ekinci, Ekrem Buğra **Osmanlı Hukuku, Adalet ve Mülk**, Arı Sanat Yayınları,

İstanbul, 2008

- Emecen,F.-Yüksel, A. **Giresun Kazası Nüfus Defteri (1251/1835)**, Serander Yayınları, Trabzon 2015
- Emiroğlu, Kudret **Trabzon Vilayet Salnamesi/1869 Cilt 1**, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim, Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara 1993
- Emiroğlu, Kudret **Trabzon Vilayet Salnamesi/1872 Cilt 4**, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim, Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara 1994
- Eryılmaz, Bilal **Osmanlı Devletinde Gayrimüslim Teb'anın Yönetimi**, Risale Yayınları, İstanbul 1990
- Evliya Çelebi **Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: Bursa, Bolu, Trabzon, Erzurum, Azerbaycan, Kafkasya, Kırım, Girit 2.Kitap**,Haz:Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2012
- Fallmerayer, Jakop **Doğu'dan Fragmanlar**, çev.: Hüseyin Salihoğlu, İmge Kitabevi, Ankara Şubat 2002
- Faruqi, Suraiya **Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir?**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt yay., 2003
- Genç, Mehmet **Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi**, Ötüken Yayınevi, 13.Basım, İstanbul, Ekim 2016
- Güran, Tevfik **19.yy.da Osmanlı Ekonomisi Üzerine Araştırmalar**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,İstanbul, Kasım 2014
- Güran, Tevfik **İktisat Tarihi**, Der Yayınları, İstanbul 2017
- Halaçoğlu, Yusuf **XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı**, Türk Tarihi Kurumu, Ankara 2014
- Işık, Ali- Dervişoğlu, Ey Gidi Giresun, Giresun Bedensel Engelliler Gençlik ve Tuncer Spor Kulübü Yayınları, Ankara 2011
- İnalcık, Halil **“Şikayet Hakkı: Arz-ı Hal ve Arz-ı Mahzar’lar”**,

- Osmanlı'da Devlet, Hukuk, Adalet**, Eren Yay, İstanbul 2005
- İnalcık, Halil **Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1300-1600)**, T.İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul Kasım 2017
- İnalcık, Halil **Osmanlı İmparatorluğu'nda Toplum ve Ekonomi**, Eren Yayınları, İstanbul 1996
- İnalcık, Halil **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)**, Yapı Kredi Yay., 1.baskı, İstanbul, Mayıs 2003
- İnalcık, Halil **Devlet-i Aliyye-Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-IV (Ayanlar,Tanzimat, Meşrutiyet)**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2016
- Kardeş, Selahaddin **Kanunname-i Arazi**, 1.Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2018
- Karpat, Kemal H. **Osmanlı Nüfusu 1830-1914**, Timaş Yayınları, İstanbul, Şubat 2010
- Kazgan, Gülten **İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, Eylül 2016
- Kinneir, J.MacDonald **Journey Through the Asia Minor, Armenia, Koordistan In The Years of 1813 and 1814 With Remarks on the Marches of Alexander and Retreat Of The Ten Thousand**, London 1818
- Küçük, Abanoz **Giresun Çepnileri Tarih-Halk Edebiyatı-Halkbilimi**, Yason Yayınevi, Şubat 2014
- Küçükömer, İdris **Batılılaşma&Düzenin Yabancılaşması**, Profil Yayınları, 3.baskı, İstanbul Mart 2012
- Kütükoğlu, Mübahat S. **Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)**, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 1994
- Mardin, Şeref **Türk Modernleşmesi**, İletişim Yayınları,İstanbul 2014
- Ortaylı, İlber "19.yy.da Trabzon ve Giresun Üzerine Gözlemler"
Osmanlı'da Değişim ve Anayasal Rejim Sorunu,Ed.Ali

- Berktaş, İş Bankası Yayınları, 3.baskı İstanbul 2008
- Ortaylı, İlber **Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi**, Cedit Neşriyat, 6.Baskı, Ankara 2017
- Oyan, Oğuz **Feodalizmden Kapitalizme, Osmanlı'dan Türkiye'ye**, Yordam Kitap, İstanbul 2016
- Ökçün, A.Gündüz **Osmanlı Sanayi 1913-1915 İstatistikleri**, Hil Yayınları, İstanbul 1984
- Pamuk, Şevket **100 soruda Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914**, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1990
- Pamuk, Şevket **Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914**, İletişim Yayınları, 11. Baskı, İstanbul 2017
- Rambert, Louis **Gizli Notlar**, haz:N.A.Banoğlu, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1975
- Sümer, Faruk **Tirebolu Tarihi**, Tirebolu Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayını, İstanbul 1992
- Şahin, İlhan-Emecen, Feridun **II. Bayezid Dönemine Ait 906/1501 Tarihli Ahkâm Defteri**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul 1994
- Timur, Taner **Osmanlı Toplumsal Düzeni**, İmge Kitabevi, 3.Baskı, Ankara, Eylül 1994
- Yerasimaos, Stefanos **Az Gelişmişlik Süresinde Türkiye 1.Bizans'tan Tanzimata**, Gözlem Yayınları, İstanbul 1974

4.Makaleler

- Akgündüz, Ahmet **İslam ve Osmanlı Hukukunda Müruruzaman, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Konya 1998, s.43-90
- Akgündüz, Ahmet **“İslam Hukukunun Osmanlı Devletinde Tatbiki: Şer‘iye Mahkemeleri ve Şer‘iye Sicilleri”**, **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi**, sayı.14, 2009, s.13-48
- Aydoğdu, Murat **“Ortaçağ Feodal Mülkiyet Anlayışı ve Osmanlı Hukukundaki Toprak Sisteminin Türk Hukukundaki Tarımsal İşletmelerin Mirasçılara Özgülenmesine Etkileri”**, **9 Eylül Üniversitesi**

Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt17, Sayı 2, 2015, s.1-26

- Balcı, Sezai Lozan Mübadillerinin Giresun’a Yerleştirilmeleri Ve Mübadillerin Karşılaştıkları Sorunlar”, **Uluslararası Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildiriler II**, Giresun Belediyesi, Ankara 2009,s.76-85
- Boran, Behice “Metod Açısından Feodalite ve Mülkiyet II.”, **YÖN**, Sayı 51, Kasım 1962, s.512-515
- Bostan, Hanefi “XV-XIX. Yüzyıllarda Giresun Kazası’nın İdari Taksimatı ve Nüfusu” **Giresun Kültür Sempozyumu (24-25 Mayıs 1996) Bildiriler**, İstanbul 1997, s.119-136
- Cin, Halil "Osmanlı Toprak Hukukunda Miri Arazinin Hukuki Rejimi ve Bu Arazinin TMK Karşısındaki Durumu”, **Ankara Üni.Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 22-23, Sayı:14, Ankara, 1965-1966, s.745-798
- Çadırcı, Musa “Türkiye’de Kaza Yönetimi (1840-1876)”, **Belleten** Cilt:LIII sayı:206, Nisan 1989, s.237-257
- Doğan, Faruk “On dokuzuncu Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Taşrasında Bir Kadının Hukuk Mücadelesi : Midilli Nazırı Kulaksızzade Mustafa Ağa’nın Mirası Davası”, **History Studies International Journal of History**, Temmuz 2011, s.163-189
- Emecen, Feridun “Clavijo’dan Fallmerayer’e Giresun’da Seyyahlar (1404-1840), **Giresun Kültür Sempozyumu (30-31 Mayıs 1998) Bildiriler**, İstanbul 1998, s.23-29
- Emecen, Feridun “XV-XVI. Asırlarda Giresun ve Yöresine Dair Bazı Bilgiler” Ondokuz Mayıs Üniversitesi, **Eğitim Fakültesi Dergisi**, , sayfa 4, Samsun, 1989,s.157-166
- Emecen, Feridun Osmanlı Divanının Ana Defter Serileri: Ahkâm-ı Mîrî, Ahkâm-ı Kuyûd-ı Mühimme ve Ahkâm-ı Şikayet”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt 3, Sayı 5,s.107-139

- Emecen, Feridun “Giresun Tarihinin Bazı Meseleleri” **Giresun Kùltür Sempozyumu (24-25 Mayıs 1996) Bildiriler**, İstanbul 1997,s.19-24
- Ercan, Yavuz Osmanlı Devleti’nde Müslüman Olmayan Topluluklar (Millet Sistemi), Güler Eren(Ed.), **Osmanlı Ansiklopedisi Cilt 4 Toplum**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s.197-207
- Güler, İbrahim “XVIII.Yüzyılda Giresun’da Bazı Sosyal ve Ekonomik Meseleler” **Giresun Kùltür Sempozyumu (30-31 Mayıs 1998) Bildiriler**, İstanbul 1998, s.45-58
- Gümrükçüoğlu, Saliha Okur “Şikayet Defterlerine Göre Osmanlı Teb’asının Şikayetleri”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakùltesi Dergisi** 61/1, 2012,s.175-206
- Günay, Ramazan Osmanlı Arşiv Kaynakları İçerisinde Ahkam Defterleri: Gelişim Seyri, Muhtevası ve Önemi”, **Süleyman Demirel Üni.Sosyal Bilimler Enst.Dergisi** Yıl: 2013/1, Sayı:17,s.9-29
- Güner, İbrahim- Bekdemir, Ünsal “Giresun Limanı ve Hinterlandı”, **Türk Coğrafya Dergisi**, sayı:34, İstanbul 1999, s.597-624
- İltar, G.-Eren, S. “Giresun’da Bakırcılık”, **Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi**-4(14), 2012, 157-171
- Karaman, Oktay "XIX. ve XX. Yüzyılda Giresun ile Çevresindeki Madenler ve Maden İşletmeciliği", **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, c. V/1, 2003, s.63-74
- Kaya, Kemal “19. Yüzyılda Anadolu’da İç Güvenlik Sorunları Ve Voyvodalar”,**OTAM**, sayı 19, 2006,s.239-255
- Kızılkaya, Oktay ”XX. Yüzyılın Başlarında Türkiye’de Fındık Üretimi ve Ticareti”, **Anadolu İktisat ve İşletme Dergisi**, 2 (2) 2018, s.119-129
- Küçük, Cevdet "Osmanlı Devleti’nde Millet Sistemi”, Güler Eren(Ed.), **Osmanlı Ansiklopedisi Cilt 4 Toplum**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s.208-216

- Özdeğer, Mehtap “Osmanlı İmparatorluğu’nda Miri Arazi Rejimi ve Tahrir Geleneği” **Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 3 sayı:5, 2003 (Hakemli Üniversite Dergisi), s.1-13
- Özdeğer, Mehtap- "19. Yüzyılda Murabaha Nizamnameleri Doğrultusunda Zeytinli, Emine Osmanlı Tarımında Selemcilik Faaliyetleri," **ciepo-22** , Trabzon 2016, s.150-165
- Özkaya, Yücel “Giresun 1-3 Nolu Şer’iyye sicil Defterlerindeki Bilgilere Göre Islahat Fermanı Sonrası Giresun’un Durumu”, **Giresun Tarihi Sempozyumu 24-25 Mayıs 1996 Bildiriler**,İstanbul 1997
- Padel,W.-Steeg,L. “Zamanaşımı”, çev:Halil Cin, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, sayı:1, Ocak 1966, Ankara, s.815-821
- Saydam, Abdullah “Osmanlı Madenciliği ve XIX. Yüzyılın Ortalarında Trabzon’daki Maden Ocakları”, **Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı 6, (Samsun 1991), s.255-270
- Şimşir, Nahide Ahkâm Defterleri’nin Tarihi Kıymeti ve 107 No’lu Anadolu Ahkâm Defteri’ndeki İzmir İle İlgili Hükümler”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, S. IX, İzmir 1994, s.357-390
- Tabakoğlu,Ahmet “Osmanlı İktisadi Yapısının Ana Hatları’’, Güler Eren(Ed.), **Osmanlı Ansiklopedisi Cilt 3 İktisat**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s.17-31
- Yörük, Doğan “Osmanlı Hukukunda Zamanaşımı Uygulamaları: Konya Örneği”, **Prof. Dr. Mehmet Ali Ünal'a Armağan Türk Tarihi Araştırmaları**, Edt. Nurgül Bozkurt - Zübeyde Güneş Yağcı, Berikan Yay. Ankara 2018, s. 184-207

5. Tezler

- Akbulut, Hüseyin “1858 Arazi Kanunnamesi’nin Rumeli’de uygulanması açısından 1862-1866 tarihli 84 nolu Rumeli Ahkam Defterinin değerlendirilmesi” (Basılmamış Y.Lisans Tezi, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı**, 2007)
- Bay, Abdullah “Trabzon Eyaletinde Mütegalibe Hareketleri ve Ayanlık (1750-1850)”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı**, 2007),
- Bayram, Ebru “Atatürk ve İnönü Döneminde İktisadi Hayat(1923-1950)”, (Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi), **Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı**, Giresun 2014
- Berber, Mehmet Akif “From Interest to Usury: The Transformation Of Murabaha In The Late Ottoman Empire”, **İstanbul Şehir Üniversitesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2014,
- Bostan, Hanefi “XV-XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadi Hayat”, Doktora Tezi, **Marmara Üni Türkiye Araştırmaları Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi**, İstanbul 1993
- Çeçen, Çiğdem “İstanbul Ahkam Defterleri Üzerinden 19.Yüzyılda Osmanlı Tarımının Ekonomik Ve Hukuki Yönleriyle Değerlendirilmesi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul 2013
- Karaman, Oktay “Giresun Kazası 1850-1900”, Basılmamış Doktora Tezi, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı**, Erzurum 1999
- Kaynar, İhsan S. “19.yy’ın İkinci Yarısından Cumhuriyet’e Fındığın Ekonomik ve Sosyal Tarihi (Orta Karadeniz Bölgesi)”,

(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Marmara Üniversitesi SBE İktisat Tarihi Anabilim Dalı**, İstanbul 2012

Kenaoğlu, Mustafa M. “Arazi Kanunnamesinin Osmanlı Siyasal ve Toplumsal Yapısı Üzerindeki Etkileri (1858-1876)”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2002

Sarioğlu, E.Esin “Tanzimat’ın Trabzon’da Uygulanması 1839-1856” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Tarih Eğitimi Programı**, Trabzon 1996

6. Ansiklopedi ve Sözlükler

Aydın, Bilgin “Salname”, **TDV İslam Ansiklopedisi 36.cilt**, İstanbul 2009, s.51-54.

Dönmez, İbrahim “Murabaha” **TDV İslam Ansiklopedisi 31.cilt**, İstanbul 2006, s.148-152.

Emecen, Feridun “Giresun”, **TDV İslam Ansiklopedisi 14.cilt**, İstanbul 1996, s.78-84.

Genç, Mehmet “Mukataa” **TDV İslam Ansiklopedisi 31.cilt**, İstanbul 2006, s.129-132.

İnalcık, Halil “Tımar”, **TDV İslam Ansiklopedisi 41.cilt**, İstanbul 2012, s.168-173.

Kaya, Eyyüp Said- “Zimmet”, **TDV İslam Ansiklopedisi 44.cilt**, İstanbul 2013, s.424-428.

Kenanoğlu, M.Macit “Mülk”, **TDV İslam Ansiklopedisi 31.cilt**, İstanbul 2006, s.540-542.

Küçükbaşçı, Mustafa “Seyyid” **TDV İslam Ansiklopedisi 37.cilt**, İstanbul 2009, s.40-43.

Kütükoğlu, Mübahat “Mühimme Defteri”, **TDV İslam Ansiklopedisi, 31.cilt**, İstanbul 2006, s.520-523.

- Kütükoğlu, Mübahat “Temessük”, **TDV İslam Ansiklopedisi 40.cilt**, İstanbul S. 2011, s.413-414.
- Öz, Mehmet “Reaya” **TDV İslam Ansiklopedisi 34.cilt**, İstanbul 2007, s.490-493.
- Öztürk, Nazif ”Mukataalı Vakıf”, **TDV İslam Ansiklopedisi 31.cilt**, İstanbul 2006, s.132-134.
- Pakalın,Mehmet Zeki “Reaya”, **Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü Cilt 3**, MEB yay., İstanbul 1946, s.14-16.
- Sahillioğlu, Halil “Ahkâm Defteri” **TDV İslam Ansiklopedisi 1.cilt**, İstanbul 1988, s.551.
- Tabakoğlu, Ahmet ”Resim”, **TDV İslam Ansiklopedisi 34.cilt**, İstanbul 2007, s.582-584.
- Yurt Ansiklopedisi "Giresun",**Anadolu Yayıncılık Cilt 5**, İstanbul 1982, s.3113-3198.

7. İnternet Siteleri

İSAM kütüphanesi, Kadı Sicilleri Kataloğu veri tabanı

“<http://ktp.isam.org.tr/?url=kaynaksicil/>” (Erişim Tarihi : 01.03.2020)

Lozan Mübadilleri Vakfı, Yunan Ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol “ <http://www.lozanmubadilleri.org.tr/mubadele-sozlesmesi/> (Erişim Tarihi : 21.02.2020)

EKLER

Ek 1 :TAD. 3 No.lu Defter Giresun Hükümleri Özet

Sıra No :1

Defter/Sayfa-Hüküm No: 3/30-1

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Ahmed'in babasından miras kalan mülk menzil, kendisi sagir iken Hasan tarafından zabt edilmiştir. Dava açabilecek yaşa geldiğinde, menzili talep etmiş, Hasan ben menzili validesinden satın aldım diyerek itiraz etmiştir. Davacı Ahmed'in Şeyhülislam'dan fetvası olduğu bildirilerek, davanın yerel şer'i mahkemede görülmesi ve gereğinin yapılmasına dair Giresun kadısına hüküm verilmiştir. Fi Evail-i Ra 1218

Sıra No :2

Defter/Sayfa-Hüküm No: 3/30-2

Konu : Miri Toprak Anlaşmazlığı

Kurtulmuş köyünden Hasan Efendi, babası Mustafa'dan intikal eden müstakil mutasarrıf olduğu tarlalarını ziraat edip, öşürünü verirken, aynı köyden Osman, bu tarlalar 10 sene önce babamındır şimdi bana geçmiştir diyerek, H.1217 senesinde tarlaları zabt etmiştir. Hasan Efendi, davaya uygun fetvası olduğunu bildirerek, tarlaların kendisine geri verilmesini talep etmektedir. Konunun yerel şer'i mahkemede görüşülerek, gereğinin yapılmasına dair Giresun kadısına hüküm verilmiştir. Fi Evail-i Ra 1218

Sıra No :3

Defter/Sayfa-Hüküm No: 3/30-4

Konu: Mülk Anlaşmazlığı

Eleni isimli nasraniye, neccar taifesinden oğlu Mihal vefat edince kendisine intikal etmesi gereken 1.000 kuruşluk emval ve eşyasının, Hasan, Ali ve Ahmed tarafından zabt edildiğini bildirerek şikayette bulunmuştur. Eleni'nin davaya ilişkin fetvası olduğu bildirilerek, yerel şer'i mahkemede konunun görüşülmesine dair Giresun kadısına hüküm verilmiştir. Fi Evasıt-ı-ı Ra 1218

Sıra No :4

Defter/Sayfa-Hüküm No: 3/31-3

Konu : Miras Anlaşmazlığı

Seyyid Mehmed, babasından kalan menzile kardeşinin oğlu Seyyid Ahmed ve kızı Refiye ile müşterek mutasarrıfken, kardeşinin çocukları menzili, Tuzcuoğlu kızı Havva ve Sabuncu Agob'a satmıştır. Mehmed menzilden hissesini talep etmiş, verilmemesi üzerine davaya uygun fetvası olduğunu bildirerek şikayette bulunmuştur. Konunun yerel şer'i mahkemede görülüp, gereğinin yapılmasına dair Giresun kadısına hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i Ra 1218

Sıra No :5

Defter/Sayfa-Hüküm No: 3/32-2

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Fenedey(?) köyü sakinlerinden Fatma'nın babasından kalan mülk bahçenin mahsülü mütegalibe Mehmed tarafından zabt edilmiştir. Fatma mahsülü talep ettiğinde, Mehmet'in vermemesi üzerine davaya uygun fetvası olduğunu bildirerek şikayette bulunmuştur. Konunun yerel şer'i mahkemede görülüp, gereğinin yapılmasına dair Giresun kadısına hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i Ra 1218

Sıra No :6

Defter/Sayfa-Hüküm No: 3/35-2

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

El Seyyid Mehmed ve El Seyyid İbrahim müşterek mutasarrıf oldukları mülk menzillerine gelip giderken kullandıkları yolu, aynı köyden Mustafa'nın H.1210 senesinde zabt etmesi üzerine şikayette bulunmuşlardır. Davacıların, davaya ilişkin fetvası olduğu bildirilerek, yerel şer'i mahkemede konunun görüşülmesine dair Giresun kadısına hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i R 1218

Sıra No :7

Defter/Sayfa-Hüküm No: 3/38-2

Konu : Miras Anlaşmazlığı

Ali ve Ömer, Ülper köyünde kardeşlerinin oğlu Mehmet vefat edince mirası olan emval ve eşyadan hisselerinin diğer kardeşleri Mehmet ve validesi Zeynep tarafından zabt edildiğini bildirerek şikayette bulunmuşlardır. Davaya uygun fetvaları

olduğu bildirilerek, konunun yerel şer'i mahkemede görüşülmesine dair Giresun kadısına hüküm verilmiştir. Fi Evasıt-ı C 1218

Sıra No :8

Defter/Sayfa-Hüküm No: 3/39-2

Konu : Miri Toprak Anlaşmazlığı

Çandır köyü sakinlerinden Zeynep, tapu ve temessükle ziraat edip, öşürünü verdiği tarlaların aynı köyden Mehmed ve Hasan tarafından zabt edilmesi üzerine şikayette bulunmuştur. Konunun yerel şer'i mahkemede görülüp, haksız durumun önlenmesine dair Giresun kadısına hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i C 1218

Sıra No :9

Defter/Sayfa-Hüküm No: 3/42-2

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Mehmed Emin, mutasarrıfı olduğu değirmenin Zeyneb tarafından, değirmende hissesi olduğu iddiasıyla zabt edilmesi üzerine şikayette bulunmuştur. Mehmed Emin'in davaya ilişkin fetvası olduğu bildirilerek, yerel şer'i mahkemede konunun görüşülmesine dair Giresun kadısına hüküm verilmiştir. Fi Evail-i Ş 1218

Sıra No :10

Defter/Sayfa-Hüküm No: 3/50-2

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Seyyid Hafız İbrahim'in annesi Emine Hatun'un mülk arsası üzerine Es-Seyyid Ahmed üzüm dikip, bina yapmıştır. Annesi ölünce İbrahim arsayı Ahmed'den talep etmiştir. Ahmed'in itirazı üzerine, davaya uygun fetvası olduğunu bildirerek şikayette bulunmuştur. Davanın yerel şer'i mahkemede görülüp, gereğinin yapılmasına dair Giresun naibine hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i R 1219

Sıra No :11

Defter/Sayfa-Hüküm No: 3/50-3

Konu : Tımar ve Zeamet Anlaşmazlığı

Giresun bölgesi zeameti olan 71,936 akçe, Mehmed Emin'in çocuksuz vefatından sonra Es-Seyyid Mehmet Tayyibi'ye devredilmiştir. Giresun-Batum bölgesi arası resm-i gümrük sefnehâ, sandalhâ, filika ile 3.500 akçe, bâc-ı bâzâr, resm-i bâzâr-ı ihtisâb, ihzâriye, resm-i liman-ı reft vergileri 500 akçe ve diğer vergilerle toplam 54.100 akçe biriktirilmiştir. 34.100 akçe Mehmet Tayyibi'nin olup,

bakisi müşterekine aittir. Senelik 8.000-1.000 zeametden gelir elde edilmektedir. H.1218 senesinde Dizdaroğulları zeamet gelirlerine el koymuştur ve Dizdaroğulları'nın müdahalesinden dolayı kimse iltizama talib olamamaktadır. Bu sebeplerle Mehmet Tayyibi şikayette bulunmuştur. H.1218 senesi zeametinin tahsil edilmesi ve H.1219 senesi zeametinin tahsilinde sorun yaşanmaması için Trabzon valisine ve Giresun kadısına hüküm verilmiştir. Fî Evâil-i Ca sene 1219

Sıra No :12

Defter/Sayfa-Hüküm No: 3/80-3

Konu : Miri Toprak Anlaşmazlığı

Nisa isimli hatun, Ayvasul köyünde erkek kardeşi Mustafa'nın tarlalarını, Mustafa vefat ettiği ve kendisinden başka mirasçısı olmadığı için sahibi arzdan talep etmektedir. Sahibi arzın bu talebi geri çevirmesi üzerine şikayette bulunmuş ve davaya ilişkin fetvası olduğunu bildirmiştir. Eğer tarlalar ilk olarak Nisa'ya teklif edilmiş ve Nisa kabul etmemişse, sahibi arz haklıdır. Eğer Nisa tarlalara talipken talebi geri çevrilmişse, tarlaların Nisa'ya verilmesine dair Giresun kazasına naibine hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i Ra 1221

Sıra No :13

Defter/Sayfa-Hüküm No: 3/81-3

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Hasan, Seldeğirmeni mahallesinde 1 kıta bahçenin, 1/3 hissesine sahiptir. Diğer 1/3 hisse Hamamcıoğlu Osman Ağa'ya aittir. Hasan memleket dışında olduğu sırada Osman, Hasan'ın hissesini zabt edip, kendi hissesi ile beraber Birincioğlu Mustafa'ya satmıştır. Hasan, Giresun'a dönüp hissesini talep etmiş, alamayınca şikayette bulunmuştur. Konunun yerel şer'i mahkemede görülüp, haksız durumun önlenmesine dair Giresun kadısına hüküm verilmiştir. Fi Evail-i M 1221

Sıra No :14

Defter/Sayfa-Hüküm No: 3/82-2

Konu : Miras Anlaşmazlığı

Vanazıt köyünden Seyyid Süleyman vefat ettiğinde, mirası olan mülk menzil, bağ, bahçe, emval ve eşyası çocukları Seyyid Hüseyin, Seyyid Ali, Şerife, Hatice'ye ve kardeşleri Mehmed, Fatma'ya intikal etmiştir. Mehmed ve Fatma vefat edince Fatma'nın kocası ve kızları mirası Süleyman'ın çocukları sagir iken zabt etmiştir.

Çocuklar davaya kadir olduklarında davaya uygun fetvaları olduğunu bildirip şikayette bulunmuştur. Konunun yerel şer'i mahkemede görülüp, gereğinin yapılmasına dair Giresun naibine hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i R 1221

Sıra No :15

Defter/Sayfa-Hüküm No: 3/83-1

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Hasan'ın, Seldeğirmeni mahallinde 1/3 hisse ile tasarruf ettiği bahçenin diğer 1/3'ü Hamacıoğlu Osman Ağa'nındır. Hasan başka memlekette iken Osman, Hasan'ın hissesi ile beraber kendi hissesini Birincioğlu Mustafa'ya satmıştır. Hasan, Giresun'a döndüğünde hissesini geri talep etmiş, verilmemesi üzerine, davaya uygun fetvası olduğunu bildirip satışın iptali için şikayette bulunmuştur. Konunun yerel şer'i mahkemede görülüp, gereğinin yapılmasına dair Giresun kadısına hüküm verilmiştir. Fi Evail-i C 1221

Sıra No :16

Defter/Sayfa-Hüküm No: 3/89-3

Konu : Miras Anlaşmazlığı

H.1208 senesinde Ahmed vefat edince mutasarrıf olduğu 1 mülk menzil, arsası mukataalı vakıf, fındık bahçeleri, vesâir emlak ve eşya, oğulları Ömer, Hüseyin, Ali ve zevcesi Emine'ye intikal etmiştir. Emine hissesine razı olmayıp, oğullara düşen hisseleri ve bahçelerin mahsulünü zabt etmiştir. Bunun üzerine oğulları şikayette bulunarak, hisselerinin iadesini talep etmişler ve davaya uygun fetvaları olduğunu bildirmişlerdir. Konunun yerel şer'i mahkemede görülüp gereğinin yapılmasına dair Giresun kazası naibine hüküm verilmiştir. Fi Evail-i L 1221

Sıra No :17

Defter/Sayfa-Hüküm No: 3/113-4

Konu : Tımar ve Zeamet Anlaşmazlığı

Divan-ı Hümayun kalemi katibinden Mehmet Sait'e, H.1225 senesinde mart başından şubat sonuna kadar, Giresun'da berat-ı alıšanla verilen 71,936 akçelik zeamete, başkasının müdahale ettirilmemesi hususunda Giresun kazası naib, kuzat ve nüvvabına hüküm verilmiştir. Fi Evail-i Ca 1225

Sıra No :18

Defter/Sayfa-Hüküm No: 3/115-4

Konu : Miras Anlaşmazlığı

Valideleri vefat edince Emine ve Halime'ye 1 mülk menzil ve 1 mülk bahçe miras kalmıştır. Emine o vakitte sagir olduğundan, Halime hissesine razı gelmemiş ve Emine'nin hissesini zabt etmiştir. Emine dava açabilecek yaşa geldiğinde hisselerini talep etmiş, Halime'nin reddi üzerine şikayette bulunmuştur. Emine davasına uygun fetvası olduğunu bildirerek ve hisselerinin kendisine geri verilmesini talep etmektedir. Konunun yerel şer'i mahkemede görüşülerek, gereğinin yapılmasına dair Giresun kazası naibine hüküm verilmiştir. Fi Evail-i Ş 1225

Sıra No :19

Defter/Sayfa-Hüküm No: 3/119-1

Konu : Tımar ve Zeamet Anlaşmazlığı

Divan-ı Hümayun kalemi katibinden Mehmet Sait'e, H.1227 senesinde mart başından şubat sonuna kadar Giresun'da berat-ı alıšanla verilen 71,936 akçelik zeamete, başkasının müdahale ettirilmemesi hususunda Giresun kazası naib, kuzat ve nüvvabına hüküm verilmiştir. Fi Evail-i ? 1227

Sıra No :20

Defter/Sayfa-Hüküm No: 3/127-4

Konu : Miri Toprak Anlaşmazlığı / Mülk Toprak Anlaşmazlığı

H.1225 senesinde Ali'ye babasından intikal eden, sahibi arzdan temessüklü tarla, menzil, bahçe, emval ve eşya miras kalmıştır. Giresun sakinlerinden Halide(?) isimli Hatun söz konusu malları zabt etmesi üzerine Ali şikayette bulunmuştur. Konunun yerel şer'i mahkemede görülüp gereğinin yapılmasına dair Giresun kazası naibine hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i Ca 1228

Sıra No :21

Defter/Sayfa-Hüküm No: 3/136-4

Konu : Miri Toprak Anlaşmazlığı

Sadullah'ın, Eğrianbar köyünde babasından kalan tarlalar, kendisi sagir olduğu dönemde aynı köyden eniştesi Ahmed tarafından zabt edilmiştir. Ahmed tarlaları Halkalı köyünden Tonkuçoğlu Osman'a ferağ edilmiştir. Sadullah davaya kadir olduğunda tarlasını talep etmiş, Osman ben tarlayı satın aldım diyerek vermemiştir.

Sadullah davaya uygun fetvası olduğunu bildirerek şikayette bulunmuştur. Gereğinin yapılmasına dair Giresun naibine hüküm verilmiştir. Fi Evasıt-ı S 1227

Sıra No :22

Defter/Sayfa-Hüküm No: 3/140-3

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Şerife Emine'nin babası Seyyid Hacı Mehmed'den kalan 8 kıta fındık bahçesi, Narçinoğulları tarafından zabt edilmiştir. Narçinoğulları'ndan malum kişiler vefat edince, aynı şekilde bahçeleri Ömer zabt etmiş, bunun üzerine Emine şikayette bulunmuştur. Yapılan duruşmada Emine'nin yalan beyanda bulunduğu anlaşılmış olup, davalıdan mübaşir masafalarının talep edilmemesine dair Trabzon valisi vezire ve Giresun kazası naibine hüküm verilmiştir. Fi Evasıt-ı L 1229

Sıra No :23

Defter/Sayfa-Hüküm No: 3/165-2

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Şerife Emine'nin, babası Seyyid Hacı Mehmed'den kalan 8 kıta fındık bahçesi, Narçinoğulları tarafından zabt edilmiştir. Narçinoğullarından malum kişiler vefat edince, aynı şekilde bahçeleri Ömer zabt etmiş, bunun üzerine Emine şikayette bulunmuştur. Konu ile ilgili H.1229 yılında ferman verilmiştir. Divan-ı Hümayun'da kayıt edilmiş fermana tekrar müracat edilmiş, Emine'nin yalan beyanda bulunduğu anlaşılmış olup, davalılardan mübaşir masrafı alınmamasına dair Trabzon valisi vezire ve Giresun kazası naibine hüküm verilmiştir. Fi Evail-i N 1230

Sıra No :24

Defter/Sayfa-Hüküm No: 3/175-3

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Hüseyin, mutassarıfı olduğu dükkanlarını yıkıp, yerine bina inşa eden Merusi oğlu Osman'a karşı şikayette bulunmuştur. Davacı Hüseyin'in fetvası olduğu bildirilerek, davanın yerel şer'i mahkemede görülmesi ve gereğinin yapılmasına dair Giresun kazası naibine hüküm verilmiştir. Fi Evasıt-ı B 1225

Sıra No :25

Defter/Sayfa-Hüküm No: 3/178-1

Konu : Cinayet/Gasb

Ali, kardeşi Hüseyin'in H.1229 senesinde Sefaoğlu Osman tarafından katledilerek 17.000 kuruş nakit ve 3.000 kuruşluk emval ve eşyasının zabt edildiğini bildirmiş ve şikayette bulunmuştur. Yapılan duruşmada Ali'nin yalan beyanda bulunduğu anlaşılmış olup, mübaşir masraflarının Ali tarafından karşılanmasına dair Trabzon valisi vezire ve Giresun kazası naibine hüküm verilmiştir. Fi Evail-i L 1231

Sıra No :26

Defter/Sayfa-Hüküm No: 3/188-2

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

H.1223 senesine Emine'ye babası Hüseyin'den 2 menzil ve dükkanlar kalmıştır. Kendisi Giresun'da bulunmadığı dönemde Cemaloğlu Osman ve Velioğlu menzil ve dükkanları zabt etmiştir. Giresun'a döndüğünde emlağını mezbûrlardan talep etmiş, vermemeleri üzerine davaya uygun fetvası olduğunu bildirerek şikayette bulunmuştur. Yapılan duruşmada Emine'nin yalan beyanda bulunduğu anlaşılmış olup, mübaşir masraflarının Emine tarafından karşılanmasına dair Trabzon valisi vezire ve Giresun kazası naibine hüküm verilmiştir. Fi Evasıt-ı Ş 1232

Ek 2 :TAD. 4 No.lu Defter Giresun Hükümleri Özet

Sıra No :27

Defter/Sayfa-Hüküm No: 4/11-1

Konu : Alacak Verecek Anlaşmazlığı

 mahallesinden Lefter isimli zimmi, El Seyyid Mustafa bin Hasan'ın gemisinde reis olarak, geminin kalafat ve çeşitli alet-edavat masrafları için 2.313 kuruşu harc ve sadaka olarak almıştır. Gemi kaza yaptıktan sonra 313 kuruşu harcadığını, 2000 kuruşu kendi hesabına elinde tuttuğunu bildirmiş, birbirlerinin zimmetlerini onaylamışlar ve eski İstanbul kadısı tarafından bu durum hükme bağlanmıştır. Mustafa'nın ortağı ve kardeşi olan Ömer Reis ise karara uymamaktadır. Ömer Reis'in müdahalesinin engellenmesine dair Giresun kazası naibine hüküm verilmiştir. Fi Evasıt-ı L 1233

Sıra No :28

Defter/Sayfa-Hüküm No: 4/22-1

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Ümmü Gülsüm, önce babası sonra annesinin vefatı sonrası kendisine intikal eden 4000 kuruş, emval, eşya ve fındık bahçelerinin, kaza sakinlerinden ayanlık iddiasında olan Sakaoğlu Ahmed tarafından zabt edildiği gerekçesiyle şikayette bulunmuştur. Duruşma sonucu Gülsüm'ün yalan beyanda bulunduğu anlaşılmış olup, mübaşir masraflarının kendisinden tahsil edilmesine dair Trabzon valisi, Rize ve Giresun naiblerine hüküm verilmiştir. Fi Evasıt-ı Ş 1234

Sıra No :29

Defter/Sayfa-Hüküm No: 4/38-1 kontrol edilsin

Konu : Miras Anlaşmazlığı

Acı Atam isimli zimmi mirasını Giresun'da ikamet eden varisleri Haralambo, Yorgi, A'na ve Desito'ya değil, Kudüs'te bulunan eşi Anaşaşya binti Yorgi'den olan oğlu Yani ve kızı Sofya'ya bırakmıştır. Acı Atam'ın Giresun'da mallarının 1/3'ünün vasisi Acı Konstandi'dir. Acı Atam'ın sağlığında Giresun'daki varislerine 2.000 kuruştan toplam 8.000 kuruş borcu bulunmaktadır. Yorgi, 1/3 tutar olan 2.660,5 kuruş 20 akçeyi Acı Kostandi'den talep edince, Kostandi miras muayene masrafına harcadım demiştir ve 800 kuruşta mutabık kalıp Yorgi'ye ödemiştir. Yorgi diğer alacaklılar adına 2/3'lük ödemeyi yedinde olan askeri kassam tarafından ilan edilmiş fermanla talep etmekte olduğu, Anaşaşya'nın bugünlerde Giresun'a döneceği bildirilerek, gereğinin yapılmasına dair Trabzon valisi vezire ve Giresun kazası naibine hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i S 1235

Sıra No :30

Defter/Sayfa-Hüküm No: 4/65-2

Konu :Göreve müdahale

Çarşı mahallesinde, verilen berat ile imam ve hatip görevlerini yerine getiren Mustafa ve Ömer, görevlerine Salih ve Mahmut'un beratsız ve senedsiz müdahalesi nedeniyle şikayette bulunmuşlardır. Beratsız ve senedsiz müdahalenin önlenmesine dair Giresun kazası naibine hüküm verilmiştir. Fi Evasıt-ı L 1236

Sıra No :31

Defter/Sayfa-Hüküm No: 4/66-1

Konu : Vergi Anlaşmazlığı

Derviş Murad zaviyesi cemaati çiftçileri, ödemeleri gereken bennak, cebe, hınta, şair, erzen ve öşr-i sebze ve meyve 1.052 akçe; Derviş Hamza zaviyesi cemaati çiftçileri aynı vergilerin toplamı 1.441 akçeye itiraz etmektedirler. İmam ve hatip olanlar muaf tutularak, defter-i cedidde kayıtlı tutarların defter emini Seyyid Mehmed bin Mustafa'ya ödenmesine dair Trabzon valisi vezire ve Giresun naibine hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i L 1236

Sıra No :32

Defter/Sayfa-Hüküm No: 4/74-1

Konu : Miri Toprak Anlaşmazlığı / Çayır Anlaşmazlığı

Uzundere köyü sakinlerinden Mustafa bin Mehmed, tapu ve temessükle mutasarrıf olduğu çayırlara Mehmed bin Hamza'nın müdahale etmesi üzerine şikayette bulunmuştur. Müdahalenin engellenmesine dair Giresun kazası naibine hüküm verilmiştir. Fi Evail-i M 1237

Sıra No :33

Defter/Sayfa-Hüküm No: 4/102-1

Konu: üstü çizilmiş hüküm

Üstü çizelerek iptal edilmiş hüküm.102-2 ile aynı

Sıra No :34

Defter/Sayfa-Hüküm No: 4/102-2

Konu : Alacak Verecek Anlaşmazlığı

Eski Trabzon valisi ve vezir Es Seyyid El Hac Hafız Ali Paşa'nın, Trabzon ileri gelenlerinden Kalcızade Osman Bey'den 10.967 kuruş, Dergah-ı Mualla kapucubaşlarından Şatırzade Osman Bey'den 14.439 kuruş, Giresun'da ayanlık iddiasında olan Laçinzade Arif Bey'den 25.000 kuruş alacağı olup, alacağını eyaleti terkettiği için tahsil edememektedir. Tahsilatın yapılması için kapu kethudâsı olan Haremeyn muhâsebecisi sâbık es-Seyyid Hüseyin Hasib görevlendirilmiş olup, borçluların kanuna aykırı hareketlerinin önlenmesine dair Trabzon ve Giresun naiblerine hüküm verilmiştir. Fi Evail-i Za 1240

Sıra No :35

Defter/Sayfa-Hüküm No: 4/105-2

Konu: Yakalama Kararı

Giresun ve Keşab kazalarına ayanlık iddiasında olan Laçinoğlu Arif'in cinayet, gasb, zorla fukaradan para toplamak gibi faaliyetleri nedeniyle ahali şikayette bulunmuştur. El koyduğu malları teslim etmesi istendiğinde, avanesiyle firar etmiştir. Eğer İstanbul'da ise bulunarak, Giresun'a gönderilmesi ve davasının Giresun'da görülmesi üzerine Trabzon valisi el-Hac Hasan Paşa ve Giresun ve Keşab nâiblerine hüküm verilmiştir. Fi Evasıt-ı Z 1240

Sıra No :36

Defter/Sayfa-Hüküm No: 4/111-1

Konu : Alacak Verecek Anlaşmazlığı

El Hac Nuh, Ayvasul köyü sakinlerinden Karaibrahim Oğlu Hasan Reis'ten tahvil karşılığı alacağı 1.000 kuruşu tahsil edemediği için şikayette bulunmuştur. Konunun yerel şer'i mahkemede görülüp, alacağın tahsiline, mümkün olmaz ise Dersaadet'e bildirilmesine dair Giresun kazası naibine hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i Ca 1241

Sıra No :37

Defter/Sayfa-Hüküm No: 4/154-1

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Nisa'nın, babası Hüseyin'den kalan bahçesi kaza sakinlerinden Feyzi Beğ tarafından sagir olduğu dönemde zabt edilip, Karaman oğlu Ali'ye satılmıştır. Nisa dava açabilecek yaşa geldiğinde bahçeyi Ali'den talep etmiş, vermemesi üzerine Şeyhülislam'dan fetvası olduğunu bildirerek şikayette bulunmuştur. Konunun yerel şer'i mahkemede görülüp, gereğinin icrasına dair Giresun kazası naibine hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i S 1246

Sıra No :38

Defter/Sayfa-Hüküm No: 4/160-2

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Hamza veledi Ahmed, Kayadibi köyünden ammileri Salih'ten miras kalan müşterek mülk bahçesinin H.1240 senesinde Mehmed Yazıcı tarafından zabt

edilmesi üzerine şikayette bulunmuştur. Konunun yerel şer'i mahkemede görülüp, gereğinin icrasına dair Giresun kazası naibine hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i Ca 1246
Sıra No :39

Defter/Sayfa-Hüküm No: 4/188-1

Konu : Miras Anlaşmazlığı

Beraşkuy ve Kiryako isimli nasraniyelere, babaları Vasil'den miras bahçe, emval ve eşyadan hisseler kalmıştır. Amcaları Lazari kendisine düşen hisseye rıza göstermeyip, Beraşkuy ve Kiryako'nun hisselerini zabt etmiştir. Lazari ölünce hisseler oğlu Hristo'ya geçmiştir. Beraşkuy ve Kiryako dava açılabilirken yaşa geldiklerinde, Hristo'dan hisselerini talep etmiş, alamıyınca şikayette bulunmuşlardır. Konunun yerel şer'i mahkemede görülüp, gereğinin icrasına dair Giresun kazası naibine hüküm verilmiştir. Fi Evail-i C 1248

Ek 3 :TAD. 5 No.lu Defter Giresun Hükümleri Özet

Sıra No:40

Defter/Sayfa-Hüküm No: 5/11-1

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

El Hac Ömer, Giresun'da mutasarrıfı olduğu 1.600 kuruş değerinde dükkanının 1241 senesinde Anakim isimli zimmi tarafından ehli örfe istinaden 500 guruşa satın alınmış olduğunu bildirerek, kendisi bu vakitte sagir olduğundan dolayı satışın reddini ve dükkanın kendisine geri verilmesini talep etmektedir. Bu konuda Şeyhülislamdan fetvası olduğunu belirtmektedir. Konunun şer'i mahkemede görülmesine dair Giresun kazası naibine hüküm verilmiştir. Fi Evail-i Ca 1250

Sıra No:41

Defter/Sayfa-Hüküm No: 5/14-2

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

El Hac Ömer, Giresun'da mutasarrıfı olduğu 1.600 kuruş değerinde dükkanının 1241 senesinde Anakim isimli zimmi tarafından ehli örfe istinaden 1.000 guruşa satın alınmış olduğunu bildirerek, kendisi bu vakitte sagir olduğundan dolayı satışın reddini ve dükkanın kendisine geri verilmesini talep etmektedir. Bu konuda Şeyhülislamdan fetvası olduğunu belirtmektedir. Konunun şer'i mahkemede görülmesine dair Giresun kazası naibine hüküm verilmiştir. Fi Evasıt-ı C 1250

Sıra No:42

Defter/Sayfa-Hüküm No: 5/23-1

Konu : Vergi Anlaşmazlığı

Seyyid Şeyh Ömer bin İsmail, Giresun Kapu mahallesinde avarıza tabi emlak ve yeri olmadığı halde, Giresun zabiti tarafından kendisinden raiyyet resmi istendiğini; ayrıca mahalle ahalisinin tekaliften hisse talep etmesine karşı, kendisinin İstanbul nakiplerinden Seyyidlik belgesi olduğunu bildirmiş, şikayet dilekçesi yazmıştır. Eğer İstanbul nakiplerinden belgesi var ve avarıza tabi yerleri yok ise, raiyyet resmi ve tekaliften hisse ödemesine yönelik baskı yapılmamasına dair Giresun naibine hüküm verilmiştir. Fi Evail-i S 1251

Sıra No:43

Defter/Sayfa-Hüküm No: 5/76-1

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Mehmed Arif, Giresun ve Keşap kasabalarında mutasarrıfı olduğu 1 hamam, 1 değirmen ve 1 çiftlik emlağının Giresun voyvodaları Ahmet ve Süleyman tarafından H.1240 senesinde zabt edildiği gerekçesiyle şikayette bulunmuştur. Konunun, taraflar huzurunda, hazine katibi mübaşirliğiyle yerel şer'i mahkemede görülmesine dair Trabzon valisi vezir Osman Paşa'ya, Giresun ve Keşap naiblerine hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i C 1252

Sıra No:44

Defter/Sayfa-Hüküm No: 5/76-2

Konu : Alacak Verecek Anlaşmazlığı

Mehmed Arif, H.1240 senesinden beri Giresun voyvodaları Ahmet ve Süleyman'ın borç senediyle zimmetlerinde olan 45.298,5 kuruş meblağı, defalarca talep etmesine rağmen tahsil edemediğini bildirerek şikayette bulunmuştur. Konunun, taraflar huzurunda, hazine katibi mübaşirliğiyle yerel şer'i mahkemede görülmesine ve şikayet haklı bulunursa tahsilatın yapılmasına dair Trabzon valisi vezir Osman Paşa'ya ve Giresun naibine hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i C 1252

Sıra No:45

Defter/Sayfa-Hüküm No: 5/85-1

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Mehmed Arif, Giresun ve Keşap kasabalarında mutasarrıfı olduğu 4 çiftlik, 1 han, 1 konak, 6 tütüncü, 1 kahve, 2 değirmen, 1 ekmek fırını, 2 menzil, 1/3 hamam ve yine Keşap'ta 1 dükkan, 1 kahve, 1 ekmek fırını, bağ yeri ve arsa hissesinin, H.1240 senesinde Giresun voyvodaları Ahmet ve Süleyman tarafından zabt edildiğini bildirerek, bahsedilen emlağın kendisine geri verilmesi için şikayette bulunmuştur. Konunun, taraflar huzurunda, hazine katibi mübaşirliğiyle yerel şer'i mahkemede görülmesine dair Trabzon valisi vezir Osman Paşa'ya, Giresun ve Keşap naiblerine hüküm verilmiştir. Fi Evail-i B 1252

Ek 4 :TAD. 6 No.lu Defter Giresun Hükümleri Özet

Sıra No:46

Defter/Sayfa-Hüküm No: 6/30-2

Konu : Vergi Anlaşmazlığı

Ahmed , İç Kale mahallesinde avarıza bağlı emlak ve yerlerinde, üstüne düşen avarız mahalle sakinleriyle birlikte memura öderken, memurun fazla avarız talebi üzerine şikayette bulunmuştur. Konunun incelenmesi ve fazla avarız talebi vaki ise, engellenmesine dair Giresun kazası naibine hüküm verilmiştir. Fi Evail-i R 1255

Sıra No:47

Defter/Sayfa-Hüküm No: 6/31-1

Konu : Vergi Anlaşmazlığı

El Seyyid Ahmed, Giresun toprağında avarıza bağlı emlak ve yerleri olmadığını bildirip, kaza ahalisinin avarızdan hisse istemesi üzerine şikayette bulunmuştur. Ahmed'in avarıza bağlı yerleri yokken avarız talep edilmesi, kanuna aykırı olup, müdahalelerin engellenmesine dair Giresun kazası naibine hüküm verilmiştir. Fi Evasıt-ı R 1255

Sıra No:48

Defter/Sayfa-Hüküm No: 6/41-2

Konu : Miri Toprak Anlaşmazlığı

Halil, Ülper köyünde tapu ve temessükle mutasarrıf olduğu tarlaları ziraat edip, öşrünü verirken, Ali ve Mehmed'in tarlaları zabt etmesi üzerine şikayette bulunmuştur. Konu Divan-ı Hümayun'a sorulmuş, eğer tarlalar 3 sene boş bırakılmış ve sahib-i arz Ali ve Mehmed'e tapu vermişse tarlayı zabtları kanuna uygundur. Eğer böyle değilse tarlanın Halil'e geri verilmesine dair Giresun kazası naibine hüküm verilmiştir. Fi Evasıt-ı B 1255

Sıra No:49

Defter/Sayfa-Hüküm No: 6/53-1

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Hüseyin, kız kardeşi Saniye'den Hasankaf köyünde miras kalan, 1 adet gümüş kuşak, 101 adet yüzlük, 3 re's öküz alati, çiftlik, nuhas, emval ve eşyanın, kendisi başka memleketteyken Hüseyin, Mehmet ve Mustafa tarafından zabt edildiğini bildirip şikayette bulunmuştur. Mahkemede Hüseyin'in yalan beyanda bulunduğu anlaşılmış olup, mübaşir masraflarının Hüseyin'den tahsil edilmesine dair Trabzon valisi vezir Osman Paşa, Giresun naibine hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i R 1256

Sıra No:50

Defter/Sayfa-Hüküm No: 6/53-4

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Mehmed Arif, Giresun ve Keşap kasabalarında mutasarrıf olduğu 4 çiftlik, 1 han, 1 konak, 6 tütüncü, 1 kahve, 2 değirmen, 1 ekmek fırını, 2 menzil, 1/3 hamam ve yine Keşap'ta 1 dükkan, 1 kahve, 1 ekmek fırını, bağ yeri ve arsa hissesinin, H.1240 senesinde Giresun voyvodaları Ahmet ve Süleyman tarafından zabt edildiğini bildirerek bahsedilen emlağın kendisine geri verilmesi için H.1252 senesinde şikayette bulunmuştur. Ahmed ve Süleyman söz konusu mülkler ile ilgili talebin yarısını kabul edmiş, diğer yarısı için cüz'i bir ödeme talebinde bulunmuş, anlaşma sağlanamamıştır. Bunun üzerine Mehmed Arif ve zevcesi Fatma tekrar şikayette bulunmuşlardır. Konunun mahkemede taraflar huzurunda tekrar görüşülmesine, mübaşir incelemesi sonucu bir çözüme ulaşılamazsa, konunun

Dersaadet'e bildirilmesine dair Trabzon valisi vezir Osman Paşa'ya, Giresun ve Keşab naibine hüküm verilmiştir. Fi Evail-i Ca 1256

Sıra No:51

Defter/Sayfa-Hüküm No: 6/55-1

Konu : Alacak Verecek Anlaşmazlığı

Mehmed Arif, H.1240 senesinden beri Ahmet ve Süleyman'ın borç senedi ile zimmetlerinde olan 45.298,5 kuruş meblağı, defalarca talep etmesine rağmen tahsil edemediğini bildirerek, ilk olarak H.1252 senesinde şikayette bulunmuştur. Mahkeme kararına rağmen, meblağın tahsil edilememesi üzerine Mehmed Arif tekrar şikayette bulunmuştur. Konunun mahkemede taraflar huzurunda tekrar görüşülmesine, mübaşir incelemesi sonucu bir çözüme ulaşılamazsa, konunun Dersaadet'e bildirilmesine dair Trabzon valisi vezir Osman Paşa, Giresun naibine hüküm verilmiştir. Fi Evail-i Ca 1256

Sıra No:52

Defter/Sayfa-Hüküm No: 6/81-1

Konu : Miri Toprak Anlaşmazlığı

Es-Seyyid Mehmed, Es-Seyyid El Hac Mehmed ve Es Seyyid Yusuf, Taflan(?) köyünde müşterek tapu ve temessükle mutasarrıf oldukları tarlaları ziraat edip, öşürünü verirken, Karakilise köyünden Hüseyin ve bazı kimselerin tarlalarına müdahale etmesi üzerine şikayette bulunmuşlardır. Konu Divan-ı Hümayun'a sorulmuş, eğer tarlalar 3 sene boş bırakılmış ve sahib-i arz karşı tarafa tapu vermişse, tarlaya müdahaleleri kanuna uygun olup eğer böyle değilse tarlaya müdahalenin engellenmesine dair Giresun kazası naibine hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i C 1257

Sıra No:53

Defter/Sayfa-Hüküm No: 6/83-2

Konu : Miri Toprak Anlaşmazlığı

El Hac Süleyman, Soğukpınar köyünde tapu ve temessükle mutasarrıf olduğu tarlalara, bazı kimselerin müdahale etmesi üzerine şikayette bulunmuştur. Konu Divan-ı Hümayun'a sorulmuş, eğer tarlalar 3 sene boş bırakılmış ve sahib-i arz karşı tarafa tapu vermişse, tarlaya müdahaleleri kanuna uygun olup eğer böyle değilse tarlaya müdahalenin engellenmesine dair Giresun kazası naibine hüküm verilmiştir. Fi Evail-i B 1257

Sıra No:54

Defter/Sayfa-Hüküm No: 6/83-3

Konu : Vergi Anlaşmazlığı

Rum reayadan biri vefat etmiş ve mirasçıları, miras paylaşımı talebinde bulunmadığı halde 50.000 kuruşluk malının 10.000 kuruşluk bölümü için mültezimler resm-i kısmet talebinde bulunmuştur. Rum reayanın şikayeti üzerine, ölen kişinin kimsesi yok ve miras paylaşım talebi yoksa resm-i kısmet alınmaması, paylaşım durumunda binde 15 resm-i kısmet, 5 akçe kassamiye, 2,5 akçe katibiye, 2,5 akçe ihzariye, 1 kuruş kalemiye, 0,5 kuruş nafaka harici başka vergi alınmamasına, reaya baskı yapılmamasına dair Giresun kazası naibine hüküm verilmiştir. Fi Evasıt-ı B 1257

Sıra No:55

Defter/Sayfa-Hüküm No: 6/85-1

Konu : Miri Toprak Anlaşmazlığı

Veli, Hüseyin, Mehmed, Süleyman, Veresi, Kırkpınar, Solak(?) köylerinde müşterek tapu ile mutasarrıf oldukları taralalara bazı kimselerin müdahale etmesi üzerine şikayette bulunmuşlardır. Konu Divan-ı Hümayun'a sorulmuş, eğer tarlalar 3 sene boş bırakılmış ve sahib-i arz karşı tarafa tapu vermişse, tarlaya müdahaleleri kanuna uygun olup eğer böyle değilse tarlaya müdahalenin engellenmesine dair Giresun kazası naibine hüküm verilmiştir. Fi Evail-i Ş 1257

Sıra No:56

Defter/Sayfa-Hüküm No: 6/132-1

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Saraçoğlu Osman, Barça köyünde mutassarrıf olduğu 1 kıta mülk bağ ve bahçesinin mahsülüyle birlikte, aynı köyden Türkmenoğlu Mehmet, Salih, Osman ve Ali tarafından zabt edildiğini bildirerek şikayette bulunmuştur. Konunun yerel şer'i mahkemede taraflar huzurunda görüşülmesine, aradan 15 sene geçmemişse ve mesele dilekçede belirtildiği gibiyse bağ ve bahçenin iadesine, mübaşir masraflarının davalılar tarafından karşılanmasına dair Trabzon valisi vezir Abdullah Paşa ve Giresun kazası naibine hüküm verilmiştir. Fi Evail-i Ca 1259

Sıra No:57

Defter/Sayfa-Hüküm No: 6/139-1

Konu : Miri Toprak Anlaşmazlığı

Fatma, babası Laçinzade Kocabaşı Hacı Mustafa vefat edince kendisine Kuşluğan köyünde 2 kıta tarla kalmıştır. Kendisi o vakit sagir olduğundan vasisi tarlaya tapu ve temessükle tasarruf ederken, Sancakdar isimli kişi tarlayı zabt etmiş, bunun üzerine vasisi şikayette bulunmuştur. Konunun yerel şer'i mahkemede görüşülmesine, Fatma'nın babası vefat ettiğinde, vasisi hissesini almaya imtina etmediyse ve zabtın üzerinden 10 sene geçmemişse, tarlanın vasiye geri verilmesine dair Trabzon eyaleti valisi vezir Abdullah Paşa Giresun kazası naibine hüküm verilmiştir. Fi Evasıt-ı Ş 1259

Sıra No:58

Defter/Sayfa-Hüküm No: 6/140-3

Konu : Miras Anlaşmazlığı

Emine, Ayvasıl köyünde anne ve babasından miras 1 bahçe ve emlağa kardeşi Ali ile müşterek mutasarrıftır. Emine başka memlekette bulunurken kardeşi Dede Ali hissesini zabt etmiştir. Ali vefat edince, hisseler oğlu Mehmet'e intikal etmiş, Emine bu hisseleri Mehmed'den talep etmiştir. Mehmed'in hisseleri vermemesi üzerine, Emine şikayette bulunmuştur. Konunun yerel şer'i mahkemede taraflar huzrunda görüşülmesine, aradan 15 sene geçmemişse ve mesele dilekçede belirtildiği gibiyse, hisselerinin Emine'ye iade edilmesine, mahkeme ve mübaşir masraflarının kaybeden tarafından karşılanmasına dair Trabzon valisi Abdullah Paşa ve Giresun kazası naibine hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i B 1259

Sıra No:59

Defter/Sayfa-Hüküm No: 6/170-2

Konu : Miras Anlaşmazlığı

Zübeyde, Emine ve Fatma babalarından miras 1 kıta bahçeye kardeşleri Mehmed ile müşterek mutasarrıf iken, Mehmed hissesi ile yetinmeyip kızkardeşlerinin hisselerini zabt etmiş ve Kara Osman oğlu Osman'a satmıştır. Kız kardeşler hisselerini Osman'dan talep etmiş, vermemesi üzerine şikayette bulunmuşlardır. Konunun yerel şer'i mahkemede taraflar huzurunda görüşülmesine, aradan 15 sene geçmemişse ve mesele dilekçede belirtildiği gibiyse hisselerin,

bahçenin mahsulü ile birlikte iade edilmesi, mahkeme ve mübaşir masraflarının kaybeden tarafından karşılanmasına dair Trabzon eyaleti valisi vezir Abdullah Paşa Giresun kazası naibine hüküm verilmiştir. Fi Evail-i B 1261

Sıra No:60

Defter/Sayfa-Hüküm No: 6/174-2

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Mehmed Arif, Giresun ve Keşap kasabalarında mutasarrıfı olduğu 4 çiftlik, 1 han, 1 konak, 6 tütüncü, 1 kahve, 2 değirmen, 1 ekmek fırını, 2 menzil, 1/3 hamam ve yine Keşap'ta 1 dükkan, 1 kahve, 1 ekmek fırını, bağ yeri ve arsa hissesinin, 1240 senesinde Giresun voyvodaları Ahmet ve Süleyman tarafından zabt edildiğini bildirerek, bahsedilen emlağın kendisine geri verilmesi için H.1252 senesinde şikayette bulunmuştur. Ahmed ve Süleyman söz konusu mülkler ile ilgili talebin yarısını kabul edip, diğer yarısı için cüz'i bir ödeme talebinde bulunmuş, anlaşma sağlanamamıştır. Bunun üzerine Mehmed Arif ve zevcesi Fatma H.1256 senesinde tekrar şikayette bulunmuşlardır. Yapılan mahkeme sonucu Mehmed Arif ve zevcesi H.1240-1256 yılları arası, emlaklarının icarı (kira) olarak 218.437 kuruş talep etmişler, Ahmed 71.918 kuruşu kabul edip, kalan bakiyeyi red etmiştir. Ayrıca H.1236-40 seneleri arası Mehmed Arif'in 165.950 kuruşluk mahsüllerini zabt ettiğini iddia etmiş, 71.918 kuruşun tenzil edilerek, kalan bakiyenin kendilerine ödenmesini talep etmiştir. Nihayetinde Ahmed ve Süleyman'ın 45.000 kuruş Mehmed Arif ve Fatma'ya ödemesi hususunda anlaşma sağlanmıştır. Fakat bu defa Fatma, Mehmed Arif'in vefatından sonra oğluna kalan emlağın vasisi olarak İpekçioğlu kahvesinden 1/4 hisse, 2 hane arsası, bahçe ve çiftliğini ayanlık iddiasında olan Ahmed Bey'in müdahale etmesi üzerine şikayette bulunmuştur. Ahmed Bey'in müdahaleleri vuku bulmuş ise, müdahalenin engellenmesine dair Trabzon eyaleti müşiri vezir Abdullah Paşa'ya, Giresun ve Keşap naibine hüküm verilmiştir. Fi Evail-i Ş 1261

Sıra No:61

Defter/Sayfa-Hüküm No: 6/175-1

Konu : Miri Toprak Anlaşmazlığı / Mülk Toprak Anlaşmazlığı

6/174-2 hükmün devamı olarak Mehmed Arif sağlığında Ahmed Bey'e çiftliği sahib-i arz aracılığı ile ferağ ve tefviz etmişse, müdahalelesi kanuna uygun olup, eğer

böyle değilse müdahalenin engellenmesine dair eyâlet-i Trabzon eyaleti müşîri vezîr Abdullah Paşa'ya, Giresun ve Keşab nâiblerine hüküm verilmiştir. Fi Evail-i Ş 1261

Sıra No:62

Defter/Sayfa-Hüküm No: 6/188-1

Konu : Miri Toprak Anlaşmazlığı

Fatma, Kuşluğan köyünde babasından kalan tarlaya

tapu ile mutasarrıf iken, aynı köyden Hacı'nın tarlayı zabt etmesi üzerine dilekçe şikayette bulunmuştur. Konunun yerel şer'i mahkemede taraflar huzurunda görüşülmesine, Fatma babası vefat ettiğinde tarlayı almaya imtina etmediyse ve zabtın üzerinden 10 sene geçmemişse, tarlanın Fatma'ya geri verilmesine dair Giresun kazası naibine hüküm verilmiştir. Fi Evasıt-ı Ca 1262

Sıra No:63

Defter/Sayfa-Hüküm No: 6/188-3

Konu : Miri Toprak Anlaşmazlığı / Mülk Toprak Anlaşmazlığı

6/174-2 ve 6/175-1 no.lu hükümlerin devamı olarak Mehmed Arif'in sağlığında Ahmed Bey'e çiftliği sahib-i arz aracılığıyla ferağ ve tefviz etmişse, emlağın zabtı üzerinden 15 sene, arazinin zabtı üzerinden 10 sene geçmişse, zabt kanuna uygun olup eğer böyle değilse emlağın Fatma ve oğluna geri verilmesine ve mahkemede söz konusu emlak ve arazilerin önceki davalarda hakkında sulh sağlanan emlak olup olmadığının incelenmesine dair Trabzon eyaleti müşîri vezir Halil Rıfat Paşa ve Giresun ve Keşab kazâları nâiblerine hüküm verilmiştir. Fi Evasıt-ı Ca 1262

Ek 5 :TAD. 7 No.lu Defter Giresun Hükümleri Özet

Sıra No:64

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/9-2

Konu : Miras Anlaşmazlığı

Ali öldüğü vakit, Giresun Kazası Hacı Hüseyin mahallesinde bulunan menzili karısına ve kardeşi Hasan'a geçmiştir. Karısı, hissesiyle yetinmeyip Hasan'ın hissesini zabt etmiş, bunun üzerine Hasan durumu dilekçe yoluyla şikayet etmiştir. Konunun yerel şer'i mahkemede taraflar huzurunda görüşülmesine, aradan 15 sene geçmemişse ve mesele dilekçede belirtildiği gibiyse hissesinin Hasan'a iade edilmesine, mahkeme ve mübaşir masraflarının kaybeden tarafından karşılanmasına

dair Trabzon eyaleti müşiri vezir Halil Rıfat Paşa ve Giresun kazası naibine hüküm verilmiştir. Fi Evasıt-ı Ş 1262

Sıra No:65

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/17-1

Konu : Miras Anlaşmazlığı

Murtaza öldüğü vakit Giresun kasabası Kapu mahallesinde bulunan 1 menzil, 1 ağaçlı bahçe ve Ayvasıl köyünde bir fındık bahçesi, diğer emlak ve eşya, kızı Ümmühan Zübeyde ve kardeşi Mehmed'e miras kalmıştır. Zübeyde, sagir olduğu dönemde kardeşi Mehmed, Zübeyde'nin hissesini zabt edip, fındık bahçesini Kara Osman adlı kişiye satmıştır. Zübeyde reşit olduğunda, hisselerini kardeşinden ve fındık bahçesini satın alan Kara Osman'dan talep etmiş, vermemeleri üzerine şikayette bulunmuştur. Konunun yerel şer'i mahkemede taraflar huzurunda görüşülmesine, aradan 15 sene geçmemişse ve mesele dilekçede belirtildiği gibiyse hisselerinin Zübeyde'ye iade edilmesine, mahkeme ve mübaşir masraflarının davayı kaybeden tarafından karşılanmasına dair Trabzon eyaleti müşiri vezir Halil Rıfat Paşa ve Giresun kazası naibine hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i C 1262

Sıra No:66

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/53-2

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Hristo isimli zimmi, babası Lazari'den miras kalan kahve dükkanını erkek kardeşi Panayot, kız kardeşleri Baretna, Anna, Sünbül, Harisi, büyük valide ve validesi Berakşuh ve Sofya ile müşterek işletmektedir. Osman, 4 sene önce ölen babam Arif'in kahve dükkanında hissesi vardı, ölünce bana geçti diye kahve dükkanına müdahalede bulunmuştur. Bunun üzerine Hristo ve diğer mirasçılar şikayette bulunmuşlardır. Konunun yerel şer'i mahkemede, taraflar huzurunda görüşülmesine dair Trabzon eyaleti valisi vezir İsmail Rahmi Paşa'ya, Giresun kazası naibine ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evasıt-ı B 1264

Sıra No:67

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/76-1

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Emine, Ümmü Gülsüm ve Ayşe babaları İbrahim'den Lapa köyünde mülk olarak miras kalan 1 menzil 1 harman yeri ve 4 fındık bahçesini, babalarının borcu

bulunmamasına (duyun-ı müsbite) rağmen zabt eden Ahmed'e karşı şikayette bulunmuşlardır. Konunun yerel şer'i mahkemede, taraflar huzurunda görüşülmesine, aradan 15 sene geçmemişse ve mesele dilekçede belirtildiği şekilde ise söz konusu emlağın kızkardeşlere iadesine dair Trabzon eyaleti valisi vezir Hayreddin Paşa'ya, Giresun kazası naibine ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evail-i L 1265

Sıra No:68

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/88-3

Konu : Miri Toprak Anlaşmazlığı

Seyyid Mehmed Emin, Seyyid El Hac Mehmed ve Seyyid Yusuf müşterek tapuyla mutasarrıf oldukları tarlaları ziraat edip, öşrünü verirlerken, Karakilise köyünden Hüseyin tarlalara müdahalede bulunduğundan, 3 seyyid şikayette bulunmuşlardır. Konu Divan-ı Hümayun'a sorulmuş, tarlalar 3 sene boş bırakılmışsa ve sahib-i arz Hüseyin'e tapu vermişse, işlem kanuna uygun olup eğer böyle değilse müdahalenin önlenmesine dair Trabzon eyaleti valisi vezir Hayreddin Paşa'ya, Giresun kazası naib, müftü ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i C 1265

Sıra No:69

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/90-2

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Osman, Hüseyin ve valideleri Fatma, 5.000 kuruş karşılığı Hacı Hüseyin Mahallesi'nde bulunan 1 menzil, 2 bahçelerini Ahmed'e rehin vermişlerdir. Osman ve Fatma ölünce mirasları Hüseyin ve çocukları Mustafa ile Ahmed'e geçmiştir. Mirasçılar 5.000 kuruş borcu ödeyip, emlaklarını geri istediklerinde Ahmed'in muhalefetiyle karşılaşmış, bunun üzerine şikayette bulunmuşlardır. Konunun yerel şer'i mahkemede taraflar huzurunda görüşülmesine, aradan 15 sene geçmemişse ve mesele dilekçede belirtildiği gibiyse söz konusu emlağın geri verilmesine dair Trabzon eyaleti valisi vezir Hayreddin Paşa'ya, Giresun kazası naib, müftü ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evasıt-ı M 1266

Sıra No:70

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/94-1

Konu : Miri Toprak Anlaşmazlığı / Mera Anlaşmazlığı

Akçeşehir(?) köyü ahalisi hayvanlarını otlattıkları mera yerlerinin, Karakilise köyü ahalisi tarafından haksız yere kullanılması üzerine şikayette bulunmuşlardır.

Söz konusu mera yerleri eskiden beri müşterek kullanılan bir alan ise, Karakilise köyü ahalisinin merayı kullanması kanuna uygun olup eğer böyle değilse müdahalenin önlenmesine dair Trabzon eyaleti valisi vezir Hayreddin Paşa'ya, Giresun kazası naibine ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evasıt-ı S 1266

Sıra No:71

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/104-2

Konu : Miri Toprak Anlaşmazlığı

Halim, tapu senediyle H.1216 senesinden beri mutasarrıf olduğu tarlaları ziraat edip, öşrünü verirken Ahmed tarlalara müdahalede bulunduğundan dolayı şikayette bulunmuştur. Konu Divan-ı Hümayun'a sorulmuş, eğer tarlalar 3 sene boş bırakılmış ve sahib-i arz Ahmed'e tapu vermişse, işlem kanuna uygun olup eğer böyle değilse müdahalenin önlenmesine dair Trabzon eyaleti valisi vezir Bekir Rüstem Paşa'ya, Giresun kazası naibine ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i C 1266

Sıra No:72

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/104-3

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Halim, H.1250 senesinden beri mutasarrıf olduğu bahçesinin, Ahmed tarafından müdahaleye uğraması üzerine şikayette bulunmuştur. Konunun yerel şer'i mahkemede, taraflar huzurunda görüşülmesine ve sebepsiz bir müdahale söz konusuysa müdahalenin önlenmesine dair Trabzon eyaleti valisi Bekir Rüstem Paşa'ya, Giresun kazası naibine ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i C 1266

Sıra No:73

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/108-3

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Abdi, Halil ve Mahmut, Çalca köyünde ortak mülkiyet üzere mutasarrıf oldukları çiftlik yerini Giresun kazası sakinlerinden Ahmed'in zabt etmesi üzerine şikayette bulunmuşlardır. Konunun yerel şer'i mahkemede taraflar huzurunda görüşülmesine, aradan 15 sene geçmemişse ve mesele dilekçede belirtildiği gibiye söz konusu emlağın geri verilmesine dair Trabzon eyaleti valisi vezir Bekir Rüstem Paşa'ya, Giresun kazası naibine ve müdürüne hüküm verilmiştir.. Fi Evail-i Ra 1266

Sıra No:74

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/112-1

Konu : Miri Toprak Anlaşmazlığı / Mera anlaşmazlığı

Karakilise köyü ahalisi hayvanlarını otlattıkları mera yerlerinin, Çakrak köyü ahalisi tarafından haksız yere müdahaleye uğrayarak kullanılması üzerine şikayette bulunmuşlardır. Söz konusu mera yerleri eskiden beri müşterek kullanılan bir alansa, Çakrak köyü ahalisinin merayı kullanması kanuna uygun olup eğer böyle değilse müdahalenin önlenmesine dair Trabzon eyaleti valisi vezir Bekir Rüstem Paşa'ya, Giresun kazası naibine ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i B 1266

Sıra No:75

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/112-2

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Ahmed, Mustafa ve Hüseyin'in müşterek mutasarrıf oldukları 1 menzil, 2 bahçe ve 1 dükkan, mütegalibe Dizdarzade Ahmed tarafından cebren 4.700 kuruşa satın alınmış, Dizdarzade menzil yerini Ömer'e, bahçeleri Panayot ve Yanni isimli zimmilere satmış, dükkanı ise kendi tasarruf etmiştir. Ahmed, Mustafa ve Hüseyin menzili Ömer'den, bahçeleri, Panayot ve Yanni'den, Dizdarzade'den ise 4.700 kuruş ve dükkanı geri talep ettiklerinde muhalefetle karşılaşmış ve şikayette bulunmuşlardır. Konunun yerel şer'i mahkemede taraflar huzurunda görüşülmesine ve aradan 15 sene geçmemişse yapılacak mübaşir incelemesinin sonucuna göre hareket edilmesine dair Trabzon eyaleti valisi vezir Bekir Rüstem Paşa'ya, Giresun kazası naibine ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i Za 1266

Sıra No:76

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/113-1

Konu : Miri Toprak Anlaşmazlığı

Havlaroğlu Tanaş ve Bandilli isimli zimmiler Karakilise köyünde tapu senediyle müşterek mutasarrıf oldukları tarlalara, Süleyman, Mehmed ve Osman'ın müdahaledesinde dolayı şikayette bulunmuşlardır. Konu Divan-ı Hümayun'a sorulmuş, eğer tarlalar 3 sene boş bırakılmış ve sahib-i arz Süleyman, Mehmed ve Osman'a tapu vermişse müdahaleleri kanuna uygun olup eğer böyle değilse müdahalenin önlenmesine, mahkeme ve mübaşir masraflarının davayı kaybeden

tarafından karşılanmasına dair Trabzon eyaleti valisi vezir Bekir Rüstem Paşa'ya, Giresun kazası naib, müftü ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evail-i Ca 1266

Sıra No:77

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/122-1

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Mustafa'nın dükkan arsasının, Emin tarafından zabt edilip, Dergah-ı mualla kapucubaşlarından Dizdarzade Ahmed'e satılması üzerine şikayette bulunmuştur. Konunun yerel şer'i mahkemede taraflar huzurunda görüşülmesine, aradan 15 sene geçmemişse ve mesele dilekçede belirtildiği gibiyse söz konusu dükkan arsasının Mustafa'ya geri verilmesine dair Trabzon eyaleti valisi vezir Bekir Rüstem Paşa'ya, Giresun kazası naibine ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i Ca 1267

Sıra No:78

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/123-1

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Henüz sagir ve sagire olan Muharrem ve Zekiye'nin kendilerine miras kalan 1 menzil arsalarını, 1263 senesinde Somuncuoğlu Abram isimli zimminin zabt etmesi üzerine, vasileri olan Bilal şikayette bulunmuştur. Konunun yerel şer'i mahkemede taraflar huzurunda görüşülmesine ve mesele dilekçede belirtildiği gibiyse menzil arsasının Bilal'e verilmesine dair Giresun kazası naibine ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i B 1267

Sıra No:79

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/126-2

Konu : Miri Toprak Anlaşmazlığı

Hüseyin ve Selman tapu senediyle müşterek mutasarrıf oldukları tarlalarını ziraat edip, öşürünü verirken, tarlalarının Yorgi ve diğer Yorgi isimli zimmiler tarafından müdahaleye uğraması üzerine şikayette bulunmuşlardır. Konu Divan-ı Hümayun'a sorulmuş, eğer tarlalar 3 sene boş bırakılmış ve sahib-i arz Yorgi isimli zimmilere tapu vermiş ise, müdahaleleri kanuna uygun olup eğer böyle değilse müdahalenin önlenmesine dair Trabzon eyaleti valisi vezir Bekir Rüstem Paşa'ya, Giresun kazası naibine ve müdürüne hüküm verilmiştir.. Fi Evail-i Ş 1267

Sıra No:80

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/133-2

Konu : Miras Anlaşmazlığı

Manuk isimli zimmi, babası Abraham öldüğü vakit, miras kalan emlak, emval ve eşyayı, kızkardeşleri Meryem ve Ana ile taksim etmiş, Meryem taksime pişman oldum diyerek, miras mallarına müdahalede bulunmuş, bunun üzerine Manuk şikayette bulunmuştur. Konunun yerel şer'i mahkemede, taraflar huzurunda görüşülmesine, haksız müdahalenin önlenmesine dair Trabzon eyaleti valisi vezir Abdurahman Sami Paşa'ya, Giresun kazası naib, müftü ve müdürüne hüküm verilmiştir.. Fi Evahir-i S 1267

Sıra No:81

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/133-3

Konu : Alacak Verecek Anlaşmazlığı

Hisargeriş köyü sakinlerinden Ömer, İlya isimli zimmiye 10.000 kuruş olan borcunu, İlya'nın talebi doğrultusunda bir defada ödemeye gücü olmadığını ve borcu karşılayacak emlağı olmadığını bildirerek şikayette bulunmuştur. Konunun yerel şer'i mahkemede davalılar huzurunda, tarafsız kişilerin şahitliğinde görüşülmesine ve bilirkişi tarafından Ömer'in borç ödeme gücünün ve emlağı olup olmadığının araştırılmasına dair Trabzon eyaleti valisi vezir Abdurahman Sami Paşa'ya, Giresun kazası naib, müftü ve müdürüne hüküm verilmiştir.. Fi Evail-i M 1268

Sıra No:82

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/134-1

Konu : Alacak Verecek Anlaşmazlığı

Hisargeriş köyü sakinlerinden Laz oğlu Ahmed, Yuri isimli zimmiye 4.000 kuruş olan borcunu, bir defada ödemeye gücü olmadığını ve 2 kıta bağı ve bahçesinin borcu karşılamaya yetmediğini bildirerek şikayette bulunmuştur. Konunun yerel mahkemede tarafsız kişilerin şahitliğinde görüşülmesine, bilirkişi tarafından Ahmed'in borç ödeme gücü ve emlağının değerinin araştırılmasına dair Trabzon eyaleti valisi vezir Abdurahman Sami Paşa'ya, Giresun kazası naib, müftü ve müdürüne hüküm verilmiştir.. Fi Evail-i M 1268

Sıra No:83

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/136-1

Konu : Miras Anlaşmazlığı

Manuk isimli zimmi, babası Atam'dan kendisi ve kız kardeşi Meryem'e miras kalan emval ve eşyaya Meryem'in razı olmayıp, kendi hissesini zabt ettiğini bildirerek şikayette bulunmuştur. Konunun yerel şer'i mahkemede, taraflar huzurunda görüşülmesine, aradan 15 sene geçmemişse ve mesele dilekçede belirtildiği şekilde ise söz konusu hissenin Manuk'a iadesine dair Trabzon eyaleti valisi vezir Abdurahman Sami Paşa'ya, Giresun kazası naib, müftü ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evasıt-ı S 1268

Sıra No:84

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/145-1

Konu : Alacak Verecek Anlaşmazlığı

Kirkor isimli zimminin, Kuzmakdus'a 500, Hacı'ya 500, Yorgi'ye 2.600, Millioğlu Bayık'a 1.400, Asdor'a 1.600, Nikoli'ye 2.662, Kirkor'a 2.200, Yorgi'ye 500, Asacık'a 700, Karabet'e 7.200, Artin'e 900, Agob'a 1.000, İlya'ya 150, Davor'a 200 ve diğer Yorgi'ye 400 kuruş borcu olup, alacaklıların talebi doğrultusunda bir defada ödemeye gücü olmadığını bildirerek şikayette bulunmuştur. Kirkor'un ödeme gücünün araştırılmasına ve "Taksit ve Murabaha Nizamnamesi" hükümlerinin uygulanmasına dair Giresun kazası naib, müftü ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i B 1268

Sıra No:85

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/162-2

Konu : Miras Anlaşmazlığı

Mirim isimli nasraniye, babası Agob'tan miras kalan 3 bahçe, 1 menzil, emval ve eşyadan hisselerini ve validesinden miras emval ve eşyayı, ammizadeleri Ohannes, Kevork ve Haçador'un zabt etmesi üzerine şikayette bulunmuştur. Konunun yerel şer'i mahkemede taraflar huzurunda görüşülmesine, aradan 15 sene geçmemişse ve mesele dilekçede belirtildiği gibiyse Mirim'in babasından kalan hisselerin ve validesinden kalan mirasın iadesi için Trabzon eyaleti valisi vezir Mehmed Vasıf Paşa'ya, Giresun kazası naib, müftü ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evasıt-ı M 1269

Sıra No:86

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/174-2

Konu : Alacak Verecek Anlaşmazlığı

Kazgancıoğlu Yorgi isimli zimmi, Dizdarzade Ahmed Mucib Bey'den tahvil karşılığı olan 18.899 kuruş alacağını tahsil edememesi üzerine şikayette bulunmuştur. Konunun yerel şer'i mahkemede taraflar huzurunda görüşülmesine, aradan 15 sene geçmemişse ve mesele dilekçede belirtildiği gibiyse Yorgi'nin alacağının tahsil edilmesine dair Trabzon eyaleti valisi vezir İbrahim Sarım Paşa'ya, Giresun kazası naib, müftü ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i R 1269

Sıra No:87

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/177-2

Konu : Miri Toprak Anlaşmazlığı / Mera anlaşmazlığı

Türkmenli karyesi ahalisi, hayvanlarını otlattıkları mera yerlerine, aynı köyden çiftlik sahibi Ahmed'in çiftlik hayvanlarına aittir diyerek müdahale etmesi üzerine şikayette bulunmuşlardır. Mera yerleri Ahmed'in müstakil yeriye, müdahalesi yerinde olup, böyle olmayıp eskiden beri müşterek kullanılan bir alansa, Türkmenli köyü ahalisinin merayı kullanma hakkı olduğu ve Ahmed'in müdahalesinin engellenmesine dair Trabzon eyaleti valisi vezir İbrahim Sarım Paşa'ya, Giresun kazası naib, müftü ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evasıt-ı C 1269

Sıra No:88

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/178-1

Konu : Miri Toprak Anlaşmazlığı

İbrahim, Mehmed ve Ali, Türkmenli köyünde tapu senediyle müşterek ziraat edip, öşürünü verdikleri tarlalarını, aynı köyden Ahmed'in zabt etmesi üzerine şikayette bulunmuşlardır. Konu Divan-ı Hümayun'a sorulmuş, eğer tarlalar 3 sene boş bırakılmış ve sahib-i arz Ahmed'e tapu vermiş ise zabtı kanuna uygun olup eğer böyle değilse ve zabtın üzerinden 10 sene geçmemişse tarlaların Ahmed'den alınıp eski sahiplerine verilmesine dair Trabzon eyaleti valisi vezir İbrahim Sarım Paşa'ya, Giresun kazası naib, müftü ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evasıt-ı C 1269

Sıra No:89

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/206-1

Konu : Miras Anlaşmazlığı

Mehmed, askerde bulunduğu dönemde, babasından miras kalan menzil ve 2 adet bahçesinin, üvey kardeşi Osman tarafından zabt edilmesi üzerine şikayette bulunmuştur. Konunun yerel şer'i mahkemede taraflar huzurunda görüşülmesine, zabtın üzerinden 15 sene geçmemişse, emlak yerlerinin Mehmed'e geri verilmesine dair Trabzon eyaleti valisi vezir Mehmed Hafız Paşa'ya, Giresun kazası naibine ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i B 1271

Sıra No:90

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/230-1

Konu : Miri Toprak Anlaşmazlığı / Mera Anlaşmazlığı

Uzundere karyesi ahalisi, hayvanlarını otlattıkları mera yerlerini Çandır köyü ahalisinin haksız müdahale ederek kullanılması üzerine şikayette bulunmuşlardır. Söz konusu mera yerleri eskiden beri müşterek kullanılan bir alansa, Çandır köyü ahalisinin merayı kullanması kanuna uygun olup, eğer böyle değilse müdahalenin önlenmesine dair Trabzon eyaleti valisi vezir Ragıp Paşa'ya, Giresun kazası naibine ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i Ra 1272

Sıra No:91

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/230-2

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Ali, H.1255 senesinde beri mülk olan menziline tasarruf etmekte iken, Abdülhamit Bey ve Hasan Bey'in menziline müdahalesi üzerine şikayette bulunmuştur. Konunun yerel şer'i mahkemede taraflar huzurunda görüşülmesine ve haksız müdahalenin önlenmesine dair Trabzon eyaleti valisi vezir Ragıp Paşa'ya, Giresun kazası naibine ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evail-i Ca 1273

Sıra No:92

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/239-1

Konu : Miri Toprak Anlaşmazlığı

Talebe-i ulumdan Seyyid El Hac Ali, Hisargeriş köyünde tapu senediyle mutasarrıfı olup, ziraat ederek, öşürünü verdiği tarlalarını, aynı köyden Eyüb oğlu Arif'nun zabt etmesi üzerine şikayette bulunmuştur. Konu Divan-ı Hümayun'a

sorulmuş, eğer tarlalar 3 sene boş bırakılmış ve sahib-i arz Arif'e tapu senedi vermişse zabtı kanuna uygun olup eğer böyle değilse ve zabtın üzerinden 10 sene geçmemişse tarlaların Seyyid El Hac Ali'ye geri verilmesine dair Trabzon eyaleti valisi vezir Ragıp Paşa'ya, Giresun kazası naibine ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evail-i Ca 1273

Sıra No:93

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/256-1

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Hisargeriş köyü sakinlerinden El Seyyid El Hac Ali, mutasarrıf olduğu bağ ve bahçelerin arasına aynı köyden Halil, Sarı Halil ve Eyüb'ün hayvanlarını salıp, mahsülüne zarar vermesi üzerine şikayette bulunmuştur. Bağ ve bahçelerin arasında hayvan gezdirmenin caiz olmadığı belirtilerek, bu durum tespit edilirse, zararın davalılar tarafından karşılanmasına dair Trabzon eyaleti valisi vezir Ragıp Paşa'ya, Giresun kazası naib, müftü ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evail-i Za 1274

Sıra No:94

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/256-3

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Emine, Uzgur köyünde mutasarrıf olduğu 2 kıta bahçesinin Panayot isimli zimmi tarafından zabt edilmesi üzerine şikayette bulunmuştur. Konunun yerel şer'i mahkemede taraflar huzurunda görüşülmesine, zabtın üzerinden 15 sene geçmemişse ve haksız durum tespit edilirse bahçelerin Emine'ye iadesine dair Trabzon eyaleti valisi vezir Ragıp Paşa'ya, Giresun kazası naib, müftü ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evasıt-ı Za 1274

Sıra No:95

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/257-2

Konu : Miri Toprak Anlaşmazlığı

Karamanoğlu Ahmed, Uzgur Köyü'nde mutasarrıf olduğu 2 kıta tarlasını ziraat edip, öşürünü verirken aynı köyden Panayota isimli zimminin tarlalarını zabt etmesi üzerine şikayette bulunmuştur. Konu Divan-ı Hümayun'a sorulmuş, eğer tarlalar 3 sene boş bırakılmış ve sahib-i arz Panayota'ya tapu senedi vermişse zabtı kanuna uygun olup eğer böyle değilse ve zabtın üzerinden 10 sene geçmemişse tarlaların

Ahmed'e geri verilmesine dair Trabzon eyaleti valisi vezir Ragıp Paşa'ya, Giresun kazası naib, müftü ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evail-i Z 1274

Sıra No:96

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/264-2

Konu : Miras Anlaşmazlığı

Ümmü Gülsüm, Zeyneb ve Meyase'nin büyükbabaları Hacı Hüseyin mahallesi sakinlerinden Hüseyin vefat edince emval, eşya, bağ ve bahçeden oluşan mirası oğlu Hacı Emin ve kerimesi Fatma'ya intikal etmiştir. Hacı Emin vefat edince miras bahsi geçen 3 hatuna ve Fatma'ya geçmiş, 3 hatun sagir olduğu dönemde Fatma, hissesine razı olmayarak 3 hatunun hisselerini zabt etmiştir. 3 hatun davaya kadire olunca, hisselerini geri almak için şikayette bulunmuşlardır. Konunun yerel şer'i mahkemede görüşülmesine, zabtın üzerinden 15 sene geçmemişse ve haksız durum tespit edilirse hisselerin geri verilmesine dair Trabzon eyaleti valisi vezir İzzet Paşa'ya, Giresun kazası naib, müftü ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evail-i L 1275

Sıra No:97

Defter/Sayfa-Hüküm No: 7/269-2

Konu :üstü çizilmiş hüküm

264-2 ile aynı

Ek 6 :TAD. 8 No.lu Defter Giresun Hükümleri Özet

Sıra No:98

Defter/Sayfa-Hüküm No: 8/23-2

Konu : Miri Toprak Anlaşmazlığı

Ahmed, Konca köyünde babasından miras tarlaları işleyip, öşürünü verirken, aynı köyden Mustafa'nın tarlaları zabt etmesi üzerine şikayette bulunmuştur. Konu Divan-ı Hümayun'a sorulmuş, Arazi Kanunnamesi'nin 68. maddesinde belirtilen, “3 sene boş bırakılan arazi dağıtımına uygun arazi olur ve ilk sahibi almaya istekli değilse, isteklisine ihale olunur” hükmüne göre karar verilmesine dair Trabzon Eyaleti valisi vezir El Hac Ahmed İzzet Paşa'ya, Giresun kazası naibine ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evail-i R 1276

Sıra No:99

Defter/Sayfa-Hüküm No: 8/37-1

Konu : Alacak Verecek Anlaşmazlığı

Aleksi isimli zimminin, Şerife'ye 10.406(?) kuruş , Begos'a 10.667, Kifork'a 8.000, Nişan'a 3000 ve Esrak'a 4.406 kuruş borcu vardır. Alacaklılar borcu bir defada talep etmektedir ve Aleksi ödemeye gücü olmadığını bildirerek şikayette bulunmuştur. Aleksi'nin ödeme gücünün araştırılmasına ve 1268 senesinde ilan oluna Taksit ve Murabaha Nizamnamesi esaslarının uygulanmasına dair Ordu Sancağı Kaymakamı Ali Paşa, Giresun kazası naib, müftü ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evail-i Z 1276

Sıra No:100

Defter/Sayfa-Hüküm No: 8/39-2

Konu : Miri Toprak Anlaşmazlığı

Abdi, Hüseyin ve Mehmed, Çandır köyünde müşterek kullandıkları tarlalarını, aynı köyden İstador ve Mekle isimli zimmilere memur izniyle ferağ ettikten sonra H.1270 senesinde Hüseyin, hissemi ferağa pişman oldum diyerek tarlalara müdahale etmiştir. Bunun üzerine zimmiler şikayette bulunmuşlardır. Konu Divan-ı Hümayun'a sorulmuş, Arazi Kanunnamesi'nin 39. maddesinde belirtilen, "bir kimse, memur izniyle ferağ verdikten sonra, ferağından dönemez" hükmüne göre karar verilmesine dair Trabzon eyaleti valisi Cemalettin Paşa, Ordu Sancağı Kaymakamı Ali Paşa, Giresun kazası naib, müftü ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i M 1277

Sıra No:101

Defter/Sayfa-Hüküm No: 8/47-1

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Hacı Begos isimli zimmi, mutasarrıf olduğu 1 menzil arsasının, Kirhor isimli zimmi tarafından zabt edilmesi üzerine şikayette bulunmuştur. Konunun şer'i mahkemede taraflar huzurunda görüşülmesine, mesele dilekçede belirtildiği gibiyse ve aradan 15 sene geçmemişse, gereğinin yapılmasına dair Ordu Sancağı Kaymakamı Ali Paşa, Giresun kazası naib, müftü ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evail-i Rebiülahir 1277

Sıra No:102

Defter/Sayfa-Hüküm No: 8/54-2

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Feyzullah'ın Akpınar köyünde babası Hasan'dan miras 1 menzil arsa ve 1 bahçesi, askerde bulunduğu dönemde aynı köyden Mehmed tarafından zabt edilmiştir. Askerden döndüğünde emlağını geri istemiş, Mehmed muhalefet edince, Feyzullah şikayette bulunmuştur. Konunun yerel şer'i mahkemede görüşülmesi ve mesele dilekçede belirtildiği şekildeyse Feyzullah'ın emlağının geri verilmesine dair Trabzon eyaleti valis Cemalettin Paşa, Ordu Sancağı Kaymakamı Ali Paşa, Giresun kazası naib, müftü ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evasıt-ı L 1277

Sıra No:103

Defter/Sayfa-Hüküm No: 8/54-3

Konu : Miri Toprak Anlaşmazlığı

Feyzullah'ın Akpınar köyünde babasından miras kalan tarlaları o vakitte sagir, sonraki dönemde ise askere alındığından, aynı köy sakinlerinden Mehmet tarafından zabt edilmiş, bunun üzerine Feyzullah şikayette bulunmuştur. Konu Divan-ı Hümayun'a sorulmuş, Arazi Kanunnamesi'nin 54.maddesinde belirtilen,"toprağı kullanan kişi öldüğünde toprak erkek ve kız çocuğa intikal eder" ve 73. Maddesinde belirtilen, "ordu askerlerinin ölümleri belli olmadıkça dağıtımına uygun miri arazi olmaz, şayet arazi başkasına verilmiş ise geri alırlar" hükmüne göre karar verilmesine dair Trabzon eyaleti valisi Cemalettin Paşa, Ordu Sancağı Kaymakamı Ali Paşa, Giresun kazası naib, müftü ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evasıt-ı L 1277

Sıra No:104

Defter/Sayfa-Hüküm No: 8/63-2

Konu : Miri Toprak Anlaşmazlığı

Ahmed, Uzgur köyünde babasından miras mutasarrıf olduğu tarlaları ziraat edip, öşürünü verirken, aynı köyden Hacik isimli zimminin tarlalarını zabt etmesi üzerine şikayette bulunmuştur. Konu Divan-ı Hümayun'a sorulmuş, Arazi Kanunnamesi'nin 68. maddesinde belirtilen, "3 sene boş bırakılan arazi dağıtımına uygun arazi olur ve ilk sahibi almaya istekli değilse, isteklisine ihale olunur" hükmüne göre karar verilmesine dair Ordu Sancağı Kaymakamı Ali Paşa, Giresun

kazası naib, müftü ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i 1278 Ordu Sancağı Kaymakamı Ali Paşa, Giresun kazası naib, müftü ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i M 1278

Sıra No:105

Defter/Sayfa-Hüküm No: 8/68-2

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Kapu mahallesi ahalisinden Astator, Çandır köyünde mevcut bir bahçenin yarım hissesine sahip olup, diğer yarısı Dizdaroğlu Osman bin Hüseyin'indir. Osman 8 yaşında iken babası Hüseyin yarım hisseyi 10.000 kuruş karşılığı Astator'a satmıştır. Osman reşit olduğuna satış işlemine itiraz edip, bahçeyi zabt etmiştir. Bunun üzerine Astator şikayette bulunmuş ve fetvahaneden onaylı belgesi olduğunu bildirmiştir. Konunun incelendikten sonra, Osman'ın hissesinin Astator'a geri verilmesine dair Ordu Sancağı Kaymakamı Ali Paşa, Giresun kazası naib, müftü ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evasıt-ı Ra sene 1278

Sıra No:106

Defter/Sayfa-Hüküm No: 8/75-1

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Zeynep, Kapukahvesi mahallesinde mutasarrıf olduğu menzilin Ali tarafından zabt edilmesi üzerine şikayette bulunmuştur. Konunun şer'i mahkemede görüşülmesine, mesele dilekçede belirtildiği gibiyse ve aradan 15 sene geçmemişse, menzilin Zeynep'e geri verilmesine dair Ordu Sancağı Kaymakamı Ali Paşa, Giresun kazası naib, müftü ve müdürüne hüküm verilmiştir. Fi Evahir-i B 1278

Sıra No:107

Defter/Sayfa-Hüküm No: 8/84-1

Konu : Alacak Verecek Anlaşmazlığı

Hisargeriş köyünden El Hac Ali'nin bazı kişilerin zimmetinde tahvil karşılığı alacak hakkı olup, tutarları sırasıyla Mustafa 4.000, Hasan 860, Ali 1.500, Ahmed ve İbrahim 5.210, Salih 6.210, Mahmud 1.000, İlyas 200, İbrahim 250, Emin 110, Salih 510, Osman 287, İbrahim'den 7.500 kuruştur. Alacaklarını birçok kez talep etmesine karşılık tahsil edememiş ve şikayette bulunmuştur. Şer'i mahkeme sonucu, alacak haklarının üstünden 15 sene geçmediyse alacakların tahsiline eğer davacı Ali murabahacı ise Murabaha Nizamnamesi esaslarının uygulanmasına dair Giresun

kaymakamı Cemal Paşa, Giresun kazası naib, müftü ve meclis azasına hüküm verilmiştir. Fi Evasıt-ı L 1278

Sıra No:108

Defter/Sayfa-Hüküm No: 8/84-2

Konu : Miras Anlaşmazlığı

Lazari isimli zimmi vefat edince mirası olan bahçe, emval ve eşyası oğulları ve kızlarına intikal etmiştir. Oğullar vefat ettiğinde miras, Panayot'un oğlu Lazari ve kızlara kalmıştır. Lazari hissesine razı olmayıp kızların hissesini zabt etmiştir. Kızkardeşler El Hac Ali'yi vekil tayin etmiş şikayette bulunmuşlardır. Konunun taraflar huzurunda şer'i mahkemede görüşülmesine, mesele dilekçede belirtildiği gibiyse ve aradan 15 sene geçmemişse kızkardeşlerin hisselerinin geri verilmesine dair Trabzon valisi Emin Muhlis Paşa, Giresun kaymakamı Emin Bey, Giresun kazası naib, müftü ve meclis azasına hüküm verilmiştir. Fi Evasıt-ı L 1278

Sıra No:109

Defter/Sayfa-Hüküm No: 8/108-1

Konu : Alacak Verecek Anlaşmazlığı

El Hac İbrahim, Veysel ve Hacı Ömer'den aldığı 19.000 kuruş borç için, 30.840 kuruş ödemiş, 5.000 kuruş fazladan ödediğine dair şikayette bulunmuştur. Konunun şer'i mahkemede görüşülmesine ve 1268 senesinde ilan olunan Taksit ve Murabaha Nizamnamesi esaslarının uygulanmasına dair Trabzon valisi Emin Muhlis Paşa, Giresun kaymakamı Emin Bey, Giresun kazası naib, müftü ve meclis azasına hüküm verilmiştir. Fi Evail-i Şevval 1278

Sıra No:110

Defter/Sayfa-Hüküm No: 8/108-2

Konu : Miras Anlaşmazlığı

İlene ve Morati(?) isimli zimmi kızkardeşler, babaları Hacı Vasil ve annelerinden miras kalan menzil, bahçe, emval, eşya ve nükuddan hisselerine erkek kardeşleri Yorgi ve Panayot tarafından el koyulması üzerine şikayette bulunmuşlardır. Konunun şer'i mahkemede taraflar huzurunda görüşülmesine, mesele dilekçede belirtildiği gibiyse ve aradan 15 sene geçmemişse, kızkardeşlere hisselerinin geri verilmesine dair Giresun sancağı kaymakamı Emin Bey, Giresun kazası naib ve meclis azasına hüküm verilmiştir. Fi Evail-i Şevval 1280

Sıra No:111

Defter/Sayfa-Hüküm No: 8/108-3

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Mustafa, Melikli köyünde mutasarrıf olduğu yarım hisseli bahçesini, aynı köyden İbrahim'in zabt etmesi üzerine şikayette bulunmuştur. Konunun şer'i mahkemede taraflar huzurunda görüşülmesine, mesele dilekçede belirtildiği gibiyse ve aradan 15 sene geçmemişse, bahçenin Mustafa'ya geri verilmesine dair Giresun sancağı kaymakamı Emin Bey, Giresun kazası naib,müftü ve meclis azasına hüküm verilmiştir. Fi Evail-i M 1281

Sıra No:112

Defter/Sayfa-Hüküm No: 8/123-1

Konu : Miras Anlaşmazlığı

Kostandi isimli zimmi vefat edince, emval ve eşyadan oluşan mirası oğlu Nikola ve kızı Estubye'ye intikal etmiştir. Estubye vefat ettiği vakit, Nikola kardeşinin hisselerini zabt etmiş, bunun üzerine Estubye'nin çocukları şikayette bulunmuşlardır. Konunun şer'i mahkemede taraflar huzurunda görüşülmesine, mesele dilekçede belirtildiği gibiyse ve aradan 15 sene geçmemişse, emval ve eşyanın Nikola'dan alınıp, Estubye'nin çocuklarına verilmesine dair Giresun sancağı kaymakamı Abdullah Bey, Giresun kazası naib, müftü ve meclis azasına hüküm verilmiştir. Fi 19 Ca 1283

Sıra No:113

Defter/Sayfa-Hüküm No: 8/124-1

Konu: Mülk Toprak Anlaşmazlığı

Bahriye neferlerinden Mustafa, Aliyoma köyünde mutasarrıf olduğu babasından miras 1 kıta bahçesinin, askerde bulunduğu dönemde aynı köyden İmam Hüseyin tarafından zabt edilmesi şikayette bulunmuştur. Konunun yerel şer'i mahkemede görüşülmesi ve mesele dilekçede belirtildiği gibiyse Mustafa'nın bahçesinin geri verilmesine dair Giresun sancağı kaymakamı Abdullah Bey, Giresun kazası naib, müftü ve meclis azasına hüküm verilmiştir. Fi Cemaziyelahir 1283

Sıra No:114

Defter/Sayfa-Hüküm No: 8/124-2

Konu : Miri Toprak Anlaşmazlığı

Bahriye neferi olan Mustafa, Aliyoma köyünde babasından miras, mutassarıf olduğu tarlaların, askerde bulunduğu dönemde, köyün imamı Hüseyin tarafından “cami-i şerif ve vakıf arazidir” diyerek zabt edilmesi üzerine şikayette bulunmuştur. Konu Divan-ı Hümayun’a sorulmuş, Arazi Kanunnamesi’nin 73. Maddesinde belirtilen, “ordu askerlerinin ölümleri belli olmadıkça dağıtımına uygun miri arazi olmaz, şayet arazi başkasına verilmiş ise geri alırlar” hükmüne göre karar verilmesine dair Giresun sancağı kaymakamı Abdullah Bey, Giresun kazası naib, müftü ve meclis azasına hüküm verilmiştir. Fi Cemaziyelahir 1283

Sıra No:115

Defter/Sayfa-Hüküm No: 8/126-1

Konu : Miras Anlaşmazlığı

Kufra mahallesi ahalisinden Kafiloğlu Konstantin isimli zimmi vefatından 3 sene evvel Trabzon meropolidi Konstantinos ve Rum milletinden bazı kimselerinden şahitliğinde, 1 menzil, eşya ve bir miktar bakır parayı torunları Konstandi ve Dimitri’ye, 1 han arsasını oğlu Nikola’ya, 1.000 kuruş kızı Mariya’ya, 1.000 kuruş kızı Despino’ya ve 1.000 kuruş kızı Somla’ya miras bırakmıştır. Despino vefat ettikten sonra Nohudoğlu Yurika, Despino’ya kalan mirasa el koyup, Nikola’nın han arsasına müdahalede bulunmuştur. Bunun üzerine Nikola şikayette bulunmuş ve Anadolu kadıaskeri Mehmet Edip Efendi’den alınmış mirasa dair belgesinin olduğunu bildirmiştir. Konunun şer’i mahkemede görüşülmesine ve inceleme sonucu Nikola haklı bulunursa, Yurika’nın müdahalesinin engellenmesine dair Trabzon eyaleti valisi El Hac Ali Paşa, Giresun sancağı kaymakamı Abdullah Bey, Giresun kazası naib, müftü ve meclis azasına hüküm verilmiştir. Fi 9 Ramazan 1283

Sıra No:116

Defter/Sayfa-Hüküm No: 8/137-1

Konu : Alacak Verecek Anlaşmazlığı

Hüseyin’in, zimmi ve Müslüman kişilerden Ömer’e 3.800, Bekir’e 3.500, Mahmud’a 2.800, Hacı Ali’ye 1.700, Hacı Ahmed’e 210, Mustafa’ya 3.300, Hasan’a 300, İsmail’e 600, Hafız’a 406 ve Tebe’a-i Devlet-i Aliyye’den Manyas’a 1.200,

Tanaş'a 600, Malkasoğlu'na 1.400, Makdisi'ye 500, Danil'e 2.100, Haralambo'ya 1.200 ve Nikola'ya 300 kuruş borcu vardır. Alacaklıların borcun ödenmesine yönelik talebine karşın, Hüseyin ödeme gücü olmadığını bildirerek şikayette bulunmuştur. Hüseyin'in borç ödeme gücünün araştırılmasına ve 1268 senesinde ilan olunan Taksit ve Murabaha Nizamnamesi hükümlerinin uygulanmasına dair Trabzon vilayeti valisi Esad Muhlis Paşa, Giresun kaymakamı Şükrü Bey, Giresun kazası naib, müftü ve meclis azasına hüküm verilmiştir. Fi 21 Receb 1284

Sıra No:117

Defter/Sayfa-Hüküm No: 8/143-1

Konu : Miri Toprak Anlaşmazlığı

Hisargeriş köyünde, Mustafa ve El Hac Ali babalarından miras tarlaya müşterek tapuyla mutasarrıf bulunmaktadır. Mustafa'nın kendi hissesini, aynı köyden İbrahim'e devretmesi üzerine, El Hac Ali şikayette bulunmuştur. Konu Divan-ı Hümayun'a sorulmuş, Arazi Kanunnamesi'nin 41. Maddesinde belirtilen, "Ortak arazi ortağın izni olmadan ferağ edilemez, edilir ise bedelini ödeyerek 5 yıl içinde alabilir. Ortak, izin vermiş veya kendisine teklif edilip almamışsa hakkı düşmüş olup, dava edemez." ve 43. Maddede belirtilen, "Arazi, vekalet olmadan memur izniyle ferağ verilirse, o arazinin mutasarrıfı, araziye el koyandan geri alır." hükümlerine uygun olarak karar verilmesine dair Trabzon vilayeti valisi Esad Muhlis Paşa, Giresun kazası naib, müftü, müdür ve meclis azasına hüküm verilmiştir.

Fi 5 Rebiülevvel 1286

Sıra No:118

Defter/Sayfa-Hüküm No: 8/152-2

Konu : Miri Toprak Anlaşmazlığı

Talebe-i ulumdan Hasan, Tamdere köyünde tapu senediyle mutasarrıf olduğu tarlasının, Kurtulmuş köyü ahalisi tarafından mera yeri olarak kullanılması üzerine şikayette bulunmuştur. Konu Divan-ı Hümayun'a sorulmuş, Arazi Kanunnamesi'nin 68. maddesinde belirtilen, "3 sene boş bırakılan arazi dağıtıma uygun arazi olur ve ilk sahibi almaya istekli değilse, isteklisine ihale olunur" hükmüne göre karar verilmesine dair Trabzon vilayeti valisi vezir Asım Paşa, Giresun kazası naib, müftü, müdür ve meclis azasına hüküm verilmiştir. Fi 10 Receb 1290

Ek 7: TAD. Giresun Hükümleri Listesi

TAD. 1 No.lu Defter Giresun Hükümleri

1 no.lu defter (H.1155-1173)							
Sıra no	Sayfa no	Hüküm no	Hicri Tarih	Sıra no	Sayfa no	Hüküm no	Hicri Tarih
1	2	4	1156	37	87	2	1161
2	4	4	1155	38	95	3	1161
3	5	6	1155	39	104	5	1161
4	7	4	1155	40	113	1	1162
5	8	2	1155	41	113	3	1162
6	9	1	1155	42	115	2	1163
7	9	4	1155	43	116	1	1163
8	11	5	1156	44	117	3	1163
9	12	1	1156	45	125	4	1164
10	13	2	1156	46	128	2	1164
11	14	4	1156	47	142	1	1165
12	15	1	1156	48	150	1	1166
13	16	1	1156	49	154	3	1166
14	23	1	1156	50	159	1	1167
15	23	4	1156	51	159	2	1167
16	26	4	1157	52	161	3	1167
17	27	4	1157	53	161	5	1167
18	28	1	1157	54	162	1	1167
19	28	2	1157	55	166	1	1167
20	31	4	1157	56	166	2	1167
21	31	5	1157	57	170	3	1168
22	34	1	1157	58	171	2	1168
23	39	1	1157	59	172	5	1168
24	45	2	1158	60	177	4	1169
25	46	1	1158	61	178	5	1169
26	55	3	1159	62	179	3	1169
27	63	4	1159	63	182	5	1169
28	64	1	1159	64	183	1	1169
29	66	1	1159	65	184	3	1169
30	67	3	1159	66	188	2	1170
31	69	4	1159	67	190	1	1170
32	73	1	1160	68	190	2	1170
33	78	2	1160	69	194	2	1171
34	78	3	1160	70	194	3	1171
35	81	1	1161	71	198	2	1171
36	87	1	1161	72	209	2	1172

TAD. 2 No.lu Defter Giresun Hükümleri

2 nolu defter (H.1173-1211)							
Sıra no	Sayfa no	Hüküm no	Hicri Tarih	Sıra no	Sayfa no	Hüküm no	Hicri Tarih
1	1	1	1181	51	231	2	1194
2	1	2	1192	52	231	3	1194
3	3	2	1173	53	233	1	1194
4	9	3	1173	54	233	3	1194
5	12	1	1173	55	234	1	1194
6	18	3	1174	56	234	2	1194
7	28	1	1175	57	234	3	1194
8	33	1	1175	58	236	2	1194
9	35	3	1175	59	238	3	1194
10	40	3	1176	60	242	1	1195
11	45	3	1176	61	242	3	1195
12	48	1	1176	62	242	4	1195
13	49	1	1176	63	253	1	1195
14	57	2	1177	64	254	4	1196
15	58	2	1177	65	260	3	1196
16	58	3	1177	66	260	4	1196
17	59	2	1177	67	263	3	1196
18	60	2	1177	68	264	2	1196
19	61	1	1177	69	264	3	1196
20	77	3	1178	70	268	3	1196
21	78	3	1178	71	278	1	1197
22	84	3	1179	72	288	3	1198
23	85	1	1179	73	297	1	1199
24	87	2	1179	74	299	1	1199
25	94	2	1179	75	316	1	1201
26	98	2	1180	76	318	2	1207
27	103	2	1180	77	334	1	1207
28	114	1	1181	78	336	1	1207
29	118	2	1181	79	337	2	1207
30	125	1	1182	80	340	3	1207
31	131	1	1182	81	341	2	1207
32	135	2	1183	82	341	3	1207
33	152	3	1189	83	341	4	1207
34	160	2	1190	84	341	5	1207
35	161	1	1190	85	341	6	1207
36	164	3	1190	86	343	1	1207
37	165	2	1190	87	344	1	1207
38	179	2	1190	88	345	3	1207
39	187	1	1191	89	352	2	1208
40	196	4	1191	90	356	2	1208
41	201	3	1192	91	360	1	1208
42	203	2	1192	92	36	3	1208
43	204	1	1192	93	362	4	1208
44	206	1	1192	94	368	1	1209
45	206	2	1192	95	368	2	1209
46	206	3	1192	96	368	3	1209
47	208	3	1192	97	370	1	1209
48	213	1	1193	98	370	2	1209
49	214	2	1193	99	371	1	1210
50	231	1	1194	100	371	4	1210

TAD. 3 No.lu Defter Giresun Hükümleri

3 no.lu defter (1796-1817)							
Sıra no	Sayfa no	Hüküm no	Tarih	Sıra no	Sayfa no	Hüküm no	Tarih
1	8	1	1211	17	50	3	1219
2	9	5	1211	18	80	3	1221
3	10	1	1212	19	81	3	1221
4	15	1	1212	20	82	2	1221
5	17	2	1213	21	83	1	1221
6	17	3	1213	22	89	3	1221
7	30	1	1218	23	113	4	1225
8	30	2	1218	24	115	4	1225
9	30	4	1218	25	119	1	1227
10	31	3	1218	26	127	4	1228
11	32	2	1218	27	136	4	1227
12	35	2	1218	28	140	3	1229
13	38	2	1218	29	165	2	1230
14	39	2	1218	30	175	3	1231
15	42	2	1218	31	178	1	1231
16	50	2	1219	32	188	2	1232

TAD. 4 No.lu Defter Giresun Hükümleri

4 no.lu defter (1817-1833)			
Sıra no	Sayfa no	Hüküm no	Tarih
1	11	1	1233
2	22	1	1234
3	38	1	1235
4	65	2	1236
5	66	1	1236
6	74	1	1237
7	102	1	1240
8	102	2	1240
9	105	2	1240
10	111	1	1241
11	154	1	1246
12	160	2	1246
13	188	1	1248

TAD. 5 No.lu Defter Giresun Hükümleri

5 no.lu defter (1834-1838)			
Sıra no	Sayfa no	Hüküm no	Tarih
1	11	1	1250
2	14	2	1250
3	23	1	1251
4	76	1	1252
5	76	2	1252
6	85	1	1252

TAD. 6 No.lu Defter Giresun Hükümleri

6 no.lu defter (1838-1846)							
Sıra no	Sayfa no	Hüküm no	Tarih	Sıra no	Sayfa no	Hüküm no	Tarih
1	30	2	1255	10	85	1	1257
2	31	1	1255	11	132	1	1259
3	41	2	1255	12	139	1	1259
4	53	1	1256	13	140	3	1259
5	53	4	1256	14	170	2	1261
6	55	1	1256	15	174	2	1261
7	81	1	1257	16	175	1	1261
8	83	2	1257	17	188	1	1262
9	83	3	1257	18	188	3	1262

TAD. 7 No.lu Defter Giresun Hükümleri

7 no.lu defter (1846-1858)							
Sıra no	Sayfa no	Hüküm no	Tarih	Sıra no	Sayfa no	Hüküm no	Tarih
1	9	2	1262	18	133	3	1268
2	17	1	1262	19	134	1	1268
3	53	2	124	20	136	1	1268
4	76	1	1265	21	145	1	1268
5	88	3	1265	22	162	2	1269
6	90	2	1266	23	174	2	1269
7	94	1	1266	24	177	2	1269
8	104	2	1266	25	178	1	1269
9	104	3	1266	26	206	1	1271
10	108	3	1266	27	230	1	1273
11	112	1	1266	28	230	2	1273
12	112	2	1266	29	239	1	1273
13	113	1	1266	30	256	1	1274
14	122	1	1267	31	256	3	1274
15	123	1	1267	32	257	2	1274
16	126	2	1267	33	264	2	1275
17	133	2	1267	34	269	2	1275

TAD. 8 No.lu Defter Giresun Hükümleri

8 no.lu defter (1858-1911)							
Sıra no	Sayfa no	Hüküm no	Tarih	Sıra no	Sayfa no	Hüküm no	Tarih
1	23	2	1276	12	108	1	1278
2	37	1	1276	13	108	2	1280
3	39	2	1277	14	108	3	1281
4	47	1	1277	15	123	1	1283
5	54	2	1277	16	124	1	1283
6	54	3	1277	17	124	2	1283
7	63	2	1278	18	126	1	1283
8	68	2	1278	19	137	1	1284
9	75	1	1278	20	143	1	1286
10	84	1	1278	21	152	2	1290
11	84	2	1278				

Ek 9: 19.Yy. Sonu 20.Yy. Başı Giresun Fotoğrafları

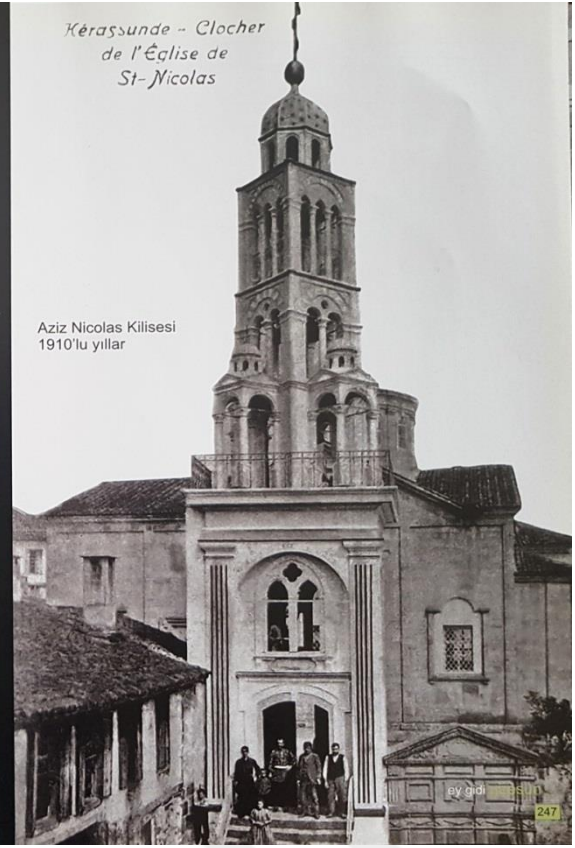
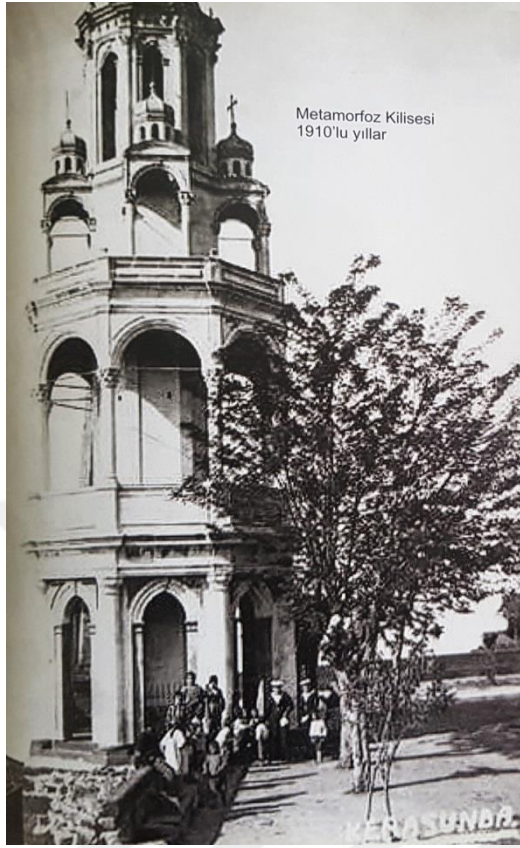
Kaynak : Ey Gidi Giresun, ed. Ali Işık ve Tuncer Dervişoğlu, Giresun Bedensel Engelliler Gençlik ve Spor Kulübü Yayınları, Ankara 2011, iç kapak sayfası

Kaynak : Aynı eser, s.17

Kaynak : Aynı eser, s.179

Kaynak : Aynı eser, s.247

Kaynak : Aynı eser, s.243

Aynı eser, s.251